CARTIER POE
AURELIU BU
Spune-mi
Roman

Aureliu Busuioc

Spune-mi Gioni!

sau

Învățăturile veteranului KGB Verdikurov către nepotul său

Roman în trei părți

Ediția a IV-a

EDITURA CARTIER

2016

Aureliu Busuioc
SPUNE-MI GIONI!
Ediţia a IV-a
Ebook, ianuarie 2016

© 2016, 2014, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.

Editura Cartier, SRL, str. Bucureşti, nr. 68, Chişinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, Bucureşti.
Tel./fax: 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
Cartier Roman LLC, Fort Lauderdale, SUA. E-mail: usa@cartier.md
Suport juridic: Efrim, Roşca şi Asociații
www.cartier.md

Cărțile Cartier *pot fi procurate în toate librăriile bune din România şi Republica Moldova.*
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Noble şi www.cartier.md

LIBRĂRIILE CARTIER
Librăria din Centru, bd. Ştefan cel Mare, nr. 126, Chişinău.

Tel./fax: 022 21 42 03.
E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. Bucureşti, nr. 68, Chişinău. Tel.: 022 24 10 00.
E-mail: librariadinhol@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POŞTĂ
CODEX 2000, Str. Toamnei nr. 24, sectorul 2, 020712 Bucureşti, România
Tel./fax: (021) 210 80 51
E-mail: romania@cartier.md
www.cartier.md
Taxele poştale sunt suportate de editură. Plata se face ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Cartier Popular* este coordonată de Gheorghe Erizanu
Editor: Gheorghe Erizanu
Lectori: Mariana Pagu, Valentin Guțu
Cooperta seriei: Vitalie Coroban
Coperta: Vitalie Coroban
Credit fotografic: Roman Râbaliov
Design/tehnoredactare: Mircea Cojocaru
Prepress: Editura Cartier

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Busuioc, Aureliu.
Spune-mi Gioni sau Învățăturile veteranului KGB Verdikurov către nepotul său:

Roman în 3 părți/Aureliu Busuioc.

– Ed. a 4-a. –
Chişinău: Cartier, 2016. – 132 p. – (Colecția „Cartier ebook”,
ISBN 978-9975-79-909-6).
E-book.
1 disc optic electronic (CD-ROM): sd., col.; în conteiner, 13 x 13.
Cerințe sistem: Windows 98/2000/XP, 64 Mb hard, E-Pub.
Titlu preluat de pe eticheta discului.
ISBN 978-9975-86-055-0.
821.135.1(478)-31
B 96

AURELIU BUSUIOC

SPUNE-MI GIONI!

Aureliu BUSUIOC (1928, Cobâlca, azi Codreanca, județul Orhei – 2012, Chişinău), scriitor român. Îşi ia bacalaureatul la Colegiul „C. Diaconovici-Loga” din Timişoara. Urmează Şcoala Militară de Ofițeri Activi de Transmisiuni din Sibiu, pe care, în timpul examenelor de absolvire (1949), o părăseşte, pentru a se alătura familiei, obligată de autoritățile sovietice de ocupație să se „repatrieze”. Se află în lagărul sovietic de filtrare de la Sighet

(1949-1950). Este depanator-radio la un atelier din Chişinău, student la Institutul Pedagogic din Chişinău, apoi redactor la Editura de Stat. În 1955 debutează editorial cu placheta de poezii umoristice *Prafuri amare* şi cu cartea pentru copii *La pădure*. Lucrează în presa timpului. Îi apar volumele de versuri *Piatra de încercare*, *Firicel de floare rară*, *Dor*, *Poezii*. În 1966 publică romanul *Singur în faţa dragostei*. În 1969, la Teatrul *Luceafărul* din Chişinău îi este montată piesa *Radu Ştefan, întâiul şi ultimul*, interzisă de autorităţi după câteva reprezentaţii. În 1973 îi apare romanul *Unchiul din Paris*, tradus peste un an în rusă, germană (trei ediţii), slovacă, bulgară ş.a. În 1986 îi apare romanul *Local – ploi de scurtă durată*. Laureat al Premiului Naţional (1996). În ultimii 15 ani, publică romanele *Lătrând la lună* (1997), *Pactizând cu diavolul* (1999), *Spune-mi Gioni!* (2003), *Hronicul Găinarilor* (2006), *Şi a fost noapte...* (2012).

„Aureliu Busuioc introduce în circuit proza urbană, proza modernă. Personajul lui este un tip cinic şi ironic, limbajul e unul superior, fin, elegant, subtil, nuanţat. De la Singur în faţa dragostei*, scriitura narativă din Basarabia nu a mai cunoscut atâta ironie şi persiflare maliţioasă pe seama cititorului, a personajelor şi a scriitorului decât în romanele aceluiaşi autor scrise la începutul secolului XXI. E vorba de* Lătrând la lună, Spune-mi Gioni!, O sumă de cuvinte *şi, mai ales,* Hronicul Găinarilor.”

Mircea V. Ciobanu

Dedic această carte soției mele, Tanți,
copiilor Mariana, Corneliu şi Tania,
nepoțelei Sanda, care m-au răbdat atâta
şi, posibil, mă vor mai răbda un pic.

Partea întâi
UCENIC

Sunt perfect con...

...ştient, nepoate, care nici nu ştii că-ți sunt unchi şi încerci zadarnic, seară de seară, să-mi spargi geamurile de sticlă incasabilă (ațâțat, fireşte, de taică-tu, bine cunoscut duşman al poporului!), de faptul că nu sunt un ticălos şi un mizerabil. Te înțeleg prea bine, eşti un nefericit al vremurilor, dar mai nefericit am fost eu, lepădat pe pământ de Cel de Sus (şi nu de Satan, acesta e un corupător, creator e doar Domnul! Vezi, nu sunt ateu!), lepădat, zic, cu scârbă pe aceste meleaguri doar pentru echilibrul unei balanțe numai Lui înțelese şi prezentând unele devieri încă din leagăn: gălăgios până la isterie, tiranizându-mi mama nu doar cu urlete interminabile lipsite de orice motivație, ci provocându-i şi dureri fizice insuportabile, pentru că, neconform obişnuitului, mă născusem cu doi dinți din față gata răsăriți. Nu mai pomenesc de spălatul scutecelor –

devenise ocupația de căpetenie a două bunici, să pui mâna-n foc că evacuam de două ori mai mult decât ingurgitam –, nici de penisul în permanentă erecție, un fel de priapism infantil (şi care n-ar fi putut prevesti pentru nimic în lume problemele de mai târziu!), din care pricină mama mă purtase o bună bucată de viață cu nişte nădragi de tort, fireşte, veşnic uzi şi verzi, ca să n-o ia în râs vecinele... (De altfel, acea condiție a nădragilor mi-a şi hotărât porecla din primii ani de şcoală: *Curverde*, modificată prin inversiune şi poetizată (civilizată!) în *Verdifund* de un coleg, azi mare scriitor, dar schimbată pe loc de ceilalți colegi în *Verdicur*.)

(Aşa că lasă ieşirile tale copilăreşti, trecutul, oricare ar fi el, poate fi mințit, dar nu poate fi ucis. Nici chiar cu geamuri sparte. Mai bine ascultă şi învață. Scara ce duce sus poate fi urcată cu uşurință, principalul e să nu eziți nici la prima, nici la ultima treaptă, altfel eşti pierdut.

Ai auzit vreodată de oameni care să-ți vrea binele? Ai auzit, desigur, dar nu i-ai întâlnit.

Ei bine, azi ai această ocazie rară.

Astăzi, notează: astăzi sunt eu omul făcător de bine, şi te-am ales pe tine, deşi, o vreme, m-ai enervat...

Ascultă, ce poate fi mai folositor decât lecția unui bătrân care-a avut tot şi nu mai are ce pierde?...)

...Într-un cuvânt, eram pregătit pentru o viață cel puțin originală; în orice caz, diferită de a fratelui meu mai mare, Petru, bunicul tău, cel fără poreclă şi fără prihană, premiant încă din clasa întâi şi elev iubit al lui don' 'țător Bazil, regățeanul, care, împreună cu scorpia de nevastă-sa, basarabeancă de-a noastră şi, probabil, cu strămoşi pe la

tătarii nogai, conducea ruina de lângă biserică, numită pompos „Şcoala Primară din satul Opăriți, comuna Brunza”.

(Pentru că, am uitat să-ți spun, la origine – ca şi tine, de altfel! – sunt țăran, născut într-o familie de țărani, nici prea gospodari, nici prea coate-goale, din cei cărora ruşii, când au venit, le-au spus mijlocaşi şi i-au pus pe liste nici negre, dar nici albe, adică „să mai vedem”. Iar dacă după felul cum scriu, după stil şi vocabular vreau să zic, nu las impresia că n-aş fi un intelectual căcăcios, e pentru că nu m-ai ascultat încă până la capăt...

Aşa că – răbdare, nu mă întrerupe, nu în orice zi se spovedeşte, nu în orice zi dă lecții tinerilor veteranul Verdikurov.)

După şase ani de muncă (a lor, nu a mea!), am terminat patru clase, şi asta după ce i-am spus lui Coriolanus (noi îi ziceam mai simplu – Cariciolanus) că dau foc şcolii dacă taică-su mă mai lasă o dată repetent, aşa că mai departe, spre mulțumirea ambelor părți, am fost demobilizat la vatră.

— Bă don’le, i-a zis Bazil lui taică-miu, făcui şi eu ce putui, mai departe poți să-l dai la complimentară, la Brunza, dar nu te-aş sfătui: ăia ți-l întorc legat. N-avuşi noroc dă el ca dă Petrică...

Petre trecea într-a patra la Şcoala Normală din Iaşi, mare premiant, bursier, îl dusese la examene chiar Bazil. Ce mai: mândria şcolii! Şi a mamei. Şi a lui taică-miu, care, după ce m-a căutat o bună bucată de vară şi m-a găsit, în sfârşit, la stâna lui Căcăluş, unde înlocuiam câinele răpus în luptă nedreaptă cu patru lupi, mi-a tras o mamă de bătaie soră cu moartea şi m-a închis pentru trei sau patru zile în hambarul cu nişte butoaie pline rase cu grâu, fără o bucată de pâine, numai cu un burlui de apă, în care am făcut prostia să mă piş imediat. Prostia, zic, pentru că bucata de brânză şi lipia

pe care mi le-a strecurat maică-mea pe ascuns refuzau categoric să intre pe gât fără ceva lichid, aşa că mă înțelegeți, după ce mi-am înghițit propriul acid uric, nu mă mai speriați pe mine cu chimicalele prezente azi în toate alimentele... Şi chiar să fie adevărate cobelile doctorilor cu cancerigenele şi alte urgii? Ce importanță mai au toate la şaptezeci şi şapte de ani? Spanac!... (Ca să nu mai vorbim de urinoterapie, m-aş putea considera unul din inventatorii ei! Glumesc.)

După cea de-a doua scatoalcă, încasată la trei sau patru zile, cum am spus, pentru motivul că spurcasem grâul în care am dormit îngropat, s-au întâmplat cele ce trebuiau să se întâmple...

Tata era om cu ceva carte încă de la rusul cel vechi, făcuse vreo doi ani de şcoală bisericească, în orice caz, înjura de sfinți şi superiorii lor cu multă ştiință, aşa că avea tot dreptul să se fălească cu Petre. (Mama îl şi vedea director în locul regățeanului!) De urât aveau de ce să mă urască, le dădeam destule motive şi-apoi, potrivit legilor Celui de Sus, nu se poate fără o balanță a binelui şi răului în natură, câtă dragoste, atâta ură, vedeți dumneavoastră, dar cazul meu cred că era totuşi unul special: odată, cum stăteam ascuns în cotruță după nu mai ştiu ce şotie, mi-am ascultat părinții discutând. Despre mine. Când anume mi-au pus bazele existenței. Cât priveşte anul şi luna se înțelegeau. Nu se puteau hotărî doar asupra zilei. Vorba e că tata, mare nebăutor, vestit în sat pentru asta, insista că lucrurile se petrecuseră anume la beția aceea, singura din viața lui; mama se crucea pe toți dumnezeii (deşi i se puteau citi în glas unele ezitări!) că nu-l lăsase.

— Cum o fi, cum nu, conchise tata, e al nostru şi trebuie să ne purtăm crucea până la capăt...

Desigur, cuvintele lui nu se putea să nu-mi dea ceva speranțe.

Dar iată că la o jumătate de august, luna cea mai slobodă a plugarilor, când nici de băut nu se prea bea, din lipsă de combustibil, nici de lucrat nu se prea lucrează, din lipsă de obiect, m-a umflat taica de-o aripă şi m-a aruncat în trăsură, bineînțeles, după ce mama mă trecuse prin câteva albii de apă ce nu se mai limpezea şi mai ales după ce spărsesem nasul lui Cariciolanus cel arțăgos, dar slab de vână:

— Măi băiețel, gata, s-a terminat cu volnicia. Dacă n-am putut eu face om din tine, au să încerce alții. Am să te dau ucenic la târg, şi după ce schimbi vreo două-trei piei... După ce deprinzi o meserie... Ştii, care-i brățară de aur!

Şi dădu bici cailor.

Mama, care pe ascuns, ştiu eu, mă jelea, n-a scos un cuvânt, doar câteva lacrimi însoțite de o cruce măruntă peste capul meu, şi încă din mersul căruței.

— Dacă încerci să fugi, zise tata când ieşeam din sat, te ucid!

Mai mult nu scoase o vorbă până la hanul din marginea oraşului unde ajunserăm după vreo bune zece ore de drum, spre seară.

Nu ştiu ce-ar fi făcut alții, poate-ar fi urlat, poate într-adevăr ar fi sărit din trăsură şi şi-ar fi luat lumea-n cap, cât mă priveşte pe mine...

„Bravo! mi-am zis, norocul tău, Taranțabule! Acuma începe adevărata volniță!”

(Aici trebuie să fac o parantează şi să precizez. Nu-i târziu niciodată... Mă scriam în documente Ion Taranțabu, de fapt şi de drept Tarabanțu: unul din străbunicii mei, soldat într-un regiment de dorobanți ai lui Cuza, a trecut Prutul la o beție (ori la furat!) şi s-a lipit pe veci de străbunica, dându-i şi ei numele. Alții zic că i-ar fi rămas de la „tărăboanță", aşa zic cei de peste Prut roabei! Pas de alege! Mai apoi însă, când a fost cu războiul şi tata n-a găsit nimic mai bun decât să se însoare, dascălul l-a scris Taranțabu. Şi aşa a rămas, cu toate că ştiau toți: ajutorul popii e un idiot care suferea de boala schimonosirii cuvintelor, şi nu numai la vorbire, ci şi în scris. Că nu în zadar trecea şi el prin documente drept Puioț, deşi până şi copiii îi ziceau pe dreptate Puțoi... Chiar şi la slujbe cânta din strană „Doanme miluşteee..." de-şi dădeau coate până şi babele cele surde.

Dar astea toate aşa, printre altele. Cât priveşte numele meu de acum, care nume te şi împiedică să mă ştii de neam, despre el – la vremea lui.)

A doua zi...

...de dimineață, după ce hrănisem bine ploşnițele la han o noapte întreagă, m-a luat tata de-un cot şi i-am tras un marş prin tot oraşul, ca să ne oprim până la urmă în fața unei maghernițe zoioase, cu scările în jos şi deasupra uşii cu o bucată de tablă ruginită pe care scria cu litere amețite: „La Bratu, Cizmaria de Lux".

Trebuie să recunosc cinstit că nimeream „la târg" pentru prima oară şi, deşi mă străduiam din răsputeri să nu arăt a mocofan speriat de grandoarea caselor cu câte două, ba

chiar şi trei etaje, de trotuarele pavate cu cărămidă roşie sau asfaltate şi de ulițele ferecate cu calupuri de granit, arătam anume aşa, uluit şi îngrozit în acelaşi timp. La început dădeam ziua bună tuturor trecătorilor, unii dintre ei întorcând capul să-şi amintească de unde mă cunosc, alții răspunzându-mi indiferent, mecanic, până nu m-a pişcat tata de umăr: „La Opăriți trebuia să dai binețe la toți oamenii, nu aici, tolomacule!” Zecile de birje conduse de moscali bărboşi, cu nasurile roşii, strigând la caii lor împopoțonați într-o limbă pe care n-o înțelegeam, m-au impresionat profund, dar lovitura de grație mi-au dat-o tramvaiele: clinchetul semnalelor pe care le acționau la tot pasul, ca să prevină căscăunii care treceau peste linii, aminteau clopotele bisericii de la Brunza, aşa cum se auzeau ele la stâna lui Căcăluş, şi recunosc, la început, chiar mi-am făcut de vreo două ori semnul crucii, până nu m-a luat tata în râs: „Biserica asta se cheamă trambai, duce oameni, țăranule!” Nu mi-a trebuit multă gândire ca să hotărăsc: meseria mea viitoare va fi să plimb oameni cu o hardughie din astea!

Cizmăria de lux a lui Bratu era o încăpere scundă, la subsol, murdară şi întunecoasă, în care după o vreme, cât să se obişnuiască ochiul, puteai număra vreo patru mogâldețe pe nişte scăunele joase, nişte inşi nici tu tineri, nici bătrâni, cu calapoade de fier lucios între picioare, cu nişte ciocane încârligate în mâini şi toți cu țintişoare mărunte strânse între buze.

N-a ridicat nimeni privirile când am intrat. Doar dinspre polițele din fund, pline cu zeci de încălțări scâlciate şi murdare, s-a desprins o arătare cu un şorț de piele roasă

peste burta destul de mare şi cu gura întinsă până la urechi sub nişte ochi mărunţi, negri pe o faţă nerasă:

— A, domnu' Taranţab! Ai adus pe baiat!? Bine ai venit!

Tata m-a lăsat în prag ca să strângă mâna papucarului:

— Bine te-am găsit, jupâne Berl. L-am adus. Ori mi-l faci om, ori îmi întorci pielea lui, mi-a prinde bine pentru căpute...

Jupânul Berl începu să râdă:

— De ce aşa, domnu' Taranţab, de ce sperii pe copil? Parcă nu ţi-am făcut ciubote faine din nişte vechituri? Şi din baiat facem lucru nou şi bun! Nu-i aşa, baiat? Cum te cheamă?

Ura faţă de jupân, ură absolut intuitivă, m-a cuprins încă de la început şi a devenit conştientă şi definitivă îndată ce, retraşi într-un colţ al maghernitei, am fost nevoit, timp de vreo zece minute, să-mi ascult statutul de viitor membru (ucenic) al colectivului „Cizmariei de Lux".

Aveam să învăţ meseria trei ani, după care încă doi trebuia să lucrez în atelierul lui, ca din câştigul meu să-şi retragă banii cheltuiţi cu învăţătura. De două ori pe an, de Paştele ovreiesc şi de Hanukka, tata avea să-i aducă cinci găini vii şi un miel aşijderea. Aveam să fac curat în maghernitţă şi tot în ea să dorm (ca un fel de paznic, pentru care am să capăt o dată pe lună şi nişte bani de buzunar).

— Ei, ştii dunita, nu mulţi, ca să nu se strice băiatul...

De mâncat aveam să mănânc de trei ori pe zi împreună cu ceilalţi trei mai mărunţi în grad la un birt de alături. Calfa, domnul Zisu, mânca numai cuşer, aşa că lua masa la stăpân acasă, deasupra atelierului.

La despărţire, tata m-a plesnit cu palma peste frunte:

— Ai auzit bine? Nici boierii n-o duc aşa... Dar dacă..., n-a precizat ce anume... Vin şi-ți rup capul!

Şi dus a fost.

N-a avut ocazia să-mi rupă nimic, aveam să ne întâlnim abia peste unsprezece ani, când cel care putea rupe capete eram eu...

Orice s-ar zi...

...ce, dar sunt o mulțime de lucruri pe care le facem fără să ne gândim la urmări, sau, mai bine, fără să intuim cel puțin că urmările pot fi faste. E ca un fel de tombolă a sorții cu bilet câştigător unul la mie, de care treabă, dacă ți-a picat, afli hăt peste ani.

Creadă alții ce-or crede, eu astăzi ştiu că biletul meu a fost norocos, şi chiar dacă n-a avut soarta grijă şi de bătrânețile mele, nu mă plâng: am trăit cum nici să visez nu-mi puteam permite când, să zicem, o făceam pe câinele la stâna lui Căcăluş...

Au început toate cu fuga mea spontană de la jupânul Berl...

(Principalul e să nu eziți. Niciodată!)

N-am reuşit să ud decât de cinci ori salteaua de paie putrede, pişată bine şi de alți ucenici înaintea mea, nu reuşisem măcar să-i ştiu pe nume pe ceilalți trei ciocănari cu tecsuri între buze, adică mai mult muți chiar şi la birtul ticălos unde luam, chipurile, masa, nişte lături călduțe, pentru care Berl plătea reparând fără bani încălțările țâțoasei „patroane”, care, cică, ne hrănea, că s-a şi trezit în

mine (nu putea să nu se trezească!) „conştiinţa de clasă”. (Aveam să aflu mai târziu că anume aşa se numeşte!)

(Sunt, la sigur, un revoluţionar înnăscut, şi dacă natura sau Dumnezeu – Cel care nu este, dar începe să existe puţin câte puţin, ce să-i faci, vârsta! – m-a înzestrat cu anume semne particulare, a făcut-o ca să atragă atenţia lumii asupra persoanei mele, personalitate încă de la începuturi. Dar să nu se creadă că mă laud...)

Oricum, la cincisprezece ani neîmpliniţi, e greu să-ţi imaginezi că fără niciun act de identitate, fără un domiciliu stabil şi, mai cu seamă, fără dorinţa de a te întoarce acasă (unde ştiai prea bine ce te aşteaptă!) eşti un nimic, un simplu păduche pe care-l poate lua între unghii oricine.

Cum, de altfel, s-a şi întâmplat.

Nu e nevoie să precizez că plecarea mea de la „Cizmaria de Lux”, în toiul nopţii, la drept vorbind, neaşteptată şi pentru mine (m-a trezit o adevărată armie de ploşniţe când se străduiau să mă întoarcă pe partea cealaltă!), n-a fost chiar nevinovată: am vărsat două căldăruşe cu pap peste raftul cu ghetele gata reparate, am împrăştiat prin atelier toate tecsurile şi cuiele de pe măsuţele meşterilor şi calfei, am făcut pe toţi pereţii ceea ce nu reuşisem să fac pe saltea, mi-am ales o pereche de încălţări mai acătării şi, cum jupânul închidea uşa pe din afară, am spart unul din gemuleţele ce dădeau în stradă, la nivelul trotuarului, şi m-am strecurat în lumea liberă de unde fusesem adus.

Doamne! Niciodată n-am mirosit aer mai proaspăt decât putoarea cojilor de pepeni, a resturilor de mâncare şi a mortăciunilor de care era plină strada mizerabilă cu cizmăria ei de lux!

M-am dat în spatele unei borne, neştiut de ce îngropată chiar în faţa atelierului, şi m-am chiorât spre „apartamentul” jupânului Berl: nicio mişcare, nicio umbră. Habar n-aveam încotro s-o iau. În josul străzii, la vreo două colţuri, se legăna uşurel un felinar, plimbând periodic pe caldarâm o pată galbenă de lumină. „Nu, mi-am zis, nu-i drumul meu! Numai fluturii caută lumina, ca să-şi ardă aripile! Oamenii caută locul ascuns, pe om îl apără întunericul!” La deal nu se vedea nicio lumină. Şi am ales dealul. Dar se vede că şi sergentul acela de stradă, care mi s-a proţăpit drept în faţă la primul colţ, nu gândea ca fluturii...

— Stăi! a urlat ca un disperat. Stăi că trag!...

N-a fost nevoit nici să repete, nici să tragă: un val de sânge m-a izbit în cap, iar picioarele mi s-au făcut de lut.

— De unde, boseacule, şi încotro? La furat, ai?...

Aveam limba lipită de cerul-gurii şi n-o puteam dezlipi: mă şi vedeam pe mâinile tatei, gata să-şi ispăşească prin jertfa lui Avraam păcatul de a mă fi conceput la beţie.

— Adică la furat, zici..., rânji sergentul care-mi venea cam până la umeri, dar avea pistol la brâu. Haida, fă stânga-mprejur şi ia-o înainte la circă. O să te-nvăţ eu cum se fură. Şi să ştii că trag fără somaţie dacă-ncerci s-o ştergi. Trag bine, n-ai grijă...

De unde-aveam eu să ştiu că mă-mpunge în spate cu degetul şi că-şi ţine ţigările în tocul armei?...

Comisarul, ori cine-o fi fost, dormea cu capul pe masă, vreo doi sergenţi sforăiau şi ei cu capetele-n piept pe nişte scaune scâlciate.

Paznicul meu aşteptă o vreme până să îndrăznească:

— Hm... hm... don' 'omisar, un individ... să trăiți...

Comisarul ridică încet capul şi deschise un ochi:

— Cine eşti, mă puță? Hoț sau cine?

Şi către sergent:

— L-ai percheziționat?... Ce mi-l serveşti aşa? Dacă-i înarmat?...

Sergentul mă izbi cu fața la perete şi începu să mă buzunărească. Aveam o monedă de douăzeci de lei, mi-o strecurase mama la plecare, şi o sulă de cizmărie, din acelea strâmbe, nici nu mai ştiu de ce-o luasem din atelier. O apucă cu grijă de mânerul lustruit ani de zile şi o depuse pe masă, în fața comisarului.

— Armă albă... Şi un pol...

— Mda..., făcu şeful strecurându-şi polul în buzunar. Cum te cheamă şi ce cauți noaptea pe străzi? Ai?

În lungul drum spre poliție avusesem destul timp să-mi fac un plan. Dar limba mă asculta cu greu.

— Mă cheamă Ion Taranțabu, din satul Opăriți, comuna...

— Dă-o-n-zda-mă-sii de comună, zi, ce cauți noaptea prin oraş? Ai vrut să dai lovitura, ai?

— Ba nu, m-am oprit cu tata la hanul „La murgu"... Şi am vrut să văd oraşul, că n-am mai fost... Şi m-am rătăcit...

— Şi te-ai rătăcit, mocofane... Bă Şchiopule, ia măsoară-i sula, are peste şapte centimetri?...

Sergentul se apucă să mă dezbumbe la pantaloni.

— Nu aia, idiotule, arma albă, canalie!

Canalia luă sula de pe masă:

— Are vreo patru... Poate cinci santime...

Comisarul mă țintui cu privirea cel puțin un minut...

— Nu trage la articol... Te duci cu el, Şchiopule, la hanul numit şi verifici ce-a declarat.

— E în altă circă, don' 'misar...

— Am zis: te duci, verifici şi, dacă nu minte, îi dai două picioare-n cur şi revii la post. Executarea!

— Am înțeles, să trăiți!

Sergentul mă apucă de mânecă, cu tot cu carne, şi mă trase spre uşă.

— Stai! strigă şeful. Încă nu mi-a plătit somnul stricat.

Se ridică de la masă, era o namilă, şi se opri în fața mea:

— De ce nu laşi oamenii să doarmă, pezevenchiule?

Am mai luat eu palme, şi de la tata, şi de la străini, dar cele două de atunci îmi mai ard şi acum obrazul...

La vreo două colțuri de la comisariat, sergentul mă opri:

— N-ai minţit, mă, că stai la hanul cela?...

— Să-mi sară ochii, don' căpitan...

— Apoi uite, o ții tot pe strada asta şi dai drept în păducherniţa ta! Dar stai, nu te grăbi... Ordinul superiorului... Întoarce curul!

N-aş putea spune că au fost grozave loviturile, dar fuga la care-am pornit după ele a fost din cele mai straşnice...

După vreo alte două colțuri am schimbat direcția şi nu m-am oprit decât după ce-am observat că sunt tot mai joase casele, tot mai nepavate drumurile şi tot mai dărăpănate gardurile.

Am petrecut noaptea într-o glugă de hlujani şi încă înainte de a se lumina de ziuă, după miros, am înțeles că nimerisem în împărăția tăbăcarilor.

Se vede că-mi era ursita să nu mă desprind chiar aşa uşor de ciubotari şi materia lor primă...

Soarele era cam...

...de vreo două sulițe când m-a trezit o nu ştiu ce moşcodeală în glugile de alături.

Probabil, era o urmare a viselor, posibil ca pricina să fi fost întâlnirea din ajun cu legea, dar am sărit ars: mi s-a năzărit că mai sunt la stână şi nu m-am sculat la vreme să dau oile la strungă. Căcăluş, măcar că era becisnic şi calic de-un picior, avea mână grea şi iute...

Din câteva glugi şi dintr-o şură dărăpănată, în spatele unei case scunde, cu acoperiş de stuf, mă priveau posomorât vreo zece perechi de ochi.

(Uite-aici, băiatule, stau în fața calculatorului: l-am cumpărat cu o sumă neînsemnată de la un golan, probabil e de furat – dar ce mai importă, dacă mă serveşte! –, stau, zic, aplecat peste tastele lui şi scriu, scriu pentru tine, ca să te văd sus, vezi, sângele apă nu se face! Dar uneori uit unele lucruri şi, ca să nu mă repet, mă întorc la cele scrise... Bătrânețea... Şi iată la ce mă gândesc: deosebirea dintre om şi maşină e că maşina nu uită nimic... De ce vrei să i te asemeni? De ce nu uiți, de ce nu-ți scoți din cap prostiile pe care ți le bagă taică-tu? Tot ce s-a făcut – s-a făcut spre bine şi, dacă ar fi fost mai puțini deştepți ca el, nu s-ar fi distrus aiurea tot ce s-a durat cu atâtea jertfe! Auzi, am spus „jertfe", nu cum e la modă să li se spună acum. Dacă tot eşti la litere – judecă şi tu: a fost o crimă sau o jertfă îngroparea Anei în zidurile mănăstirii? Aia e! Şi mă trec fiorii când mă gândesc ce edificiu am fi înălțat dacă n-ar fi fost ei, deştepții... Ce operă de artă au distrus!

Dar citeşte, nepoate, citeşte!)

Drept spun, m-a cam luat cu năbădăi când, în clipa următoare, m-am trezit înconjurat de cinci sau şase zdrenţăroşi, curat sperietori de grădină, care de care mai becisnic, să-l pui la pământ pe fiecare cu stânga, dar...

N-aveai nevoie de cine ştie ce fantezie ca să-ţi dai seama că făceau parte din tagma milogilor, din cei pe care-i întâlneşti la toate colţurile, şi mai ales pe la pragurile bisericilor, veneau destui şi pe la iarmaroacele din Brunza, dar una-i să-i vezi câte unul invocând cerul ca să-ţi stoarcă banul şi cu totul alta e să nimereşti într-o adunătură de-a lor...

Cel mai răsărit, un lungan rezemat în cârje, cu un fel de halat peticit şi murdar de sub care i se zărea desculţ un singur picior, făcu un salt spre mine şi îmi scuipă papucii:

— Ei, cântă: cine eşti şi de unde mă-ta ai apărut?

Nu făcea impresia să fie o urare de bun venit...

— Eu... Astă-noapte...

Nu ştiam ce să spun, eram destul de speriat.

Ologul rânji:

— Tu... Astă-noapte... Eşti de-ai lui Răpănosu? El te-a trimis?...

Nu înţelegeam nimic, dar mă pricepeam că nu-i a bine.

— Care răpănos? Eu sunt din satul Opăriţi, comuna Brunza... N-am avut unde să...

Ologul pufni de râs:

— Bine, bine, opăritule, asta se vede, da' tu spune cine mă-ta te-a trimis? Că aşa, de florile mărului, n-ai mai nimerit tu aici. Cine?

Fără să mă slăbească din ochi, scoase de sub zdreanță o brișcă cu prăsele de os, o deschise și prinse să-i încerce ascuțișul cu degetul mare de la stânga.

O băgasem pe mânecă. Începea să-mi fie dor de palma comisarului...

— Adică taci, gagelule? Atunci să te vedem cum ai să taci fără limba ceea spurcată!

Ologul făcu un semn din cap și doi zdrențăroși de-ai lui mă înșfăcară rapid de mâini și mi le suciră la spate.

Cred că a fost pentru prima dată când am aflat că am și eu lacrimi. Mi-au țâșnit ca dintr-un furtun, în timp ce gura, fără știrea mea, prinse să urle:

— Spun!... Spun tot!... Nu trebuie...

Ologul zâmbi strâmb, zdrențăroșii îmi slăbiră încheieturile.

— Hai dar, ciripește!

— Am fugit de la jupânul Berl...

Mai pe înțeles, mai cu noduri le-am spus toată povestea, care, nu știu de ce, i-a înveselit grozav.

— M-am priceput eu de la început că nu ești orășean de-al nostru... Și zici că i-ai pișat cizmăria? Bravo!... Da' de ce n-ai făcut-o și la sticleți?

— Acolo și-a stropit nădragii! zise unul din suita ologului spre marele haz al tuturor.

Ologul părea să fie un fel de vătaf al milogilor, pentru că la un semn al lui râsetele încetară brusc:

— Și-acuma ce faci? Te-ntorci la Brânza aia a ta?

Mă înspăimânta numai gândul unei eventuale întoarceri acasă.

— Atunci rămâi cu noi, rânji el. Îți rupem o mână, ceva, un picior, îți punem la punct glasul şi trai, nene! Mai ceva ca la perciunosul tău! Nu te uita, asta-i locuința noastră de vară, dar, de cum dă frigul, avem şi acoperiş, şi căldură...

Mi-a fost de ajuns o singură clipă să mă văd sprijinit în cârje, zdrențăros şi cu paie în cap, behăind la cine ştie ce colț de stradă: „Fie-vă milă de un biet calic călcat de tren...", că mi-a năvălit tot sângele în cap:

— Nu!..., am urlat ca un disperat! Vreau la mama...

Ologul zâmbi:

— Treaba ta, dar ia te uită ce pierzi...

Scoase din sân ceva rotund, învelit într-o cârpă murdară. Dezlegă încet colțurile peticei şi luă în palmă un fişic gros. Erau numai hârtii de câte o mie.

Nu mai văzusem atâta bănet în viața mea. Chiar când vindea poama ori grâul, tata nu aducea acasă nici a zecea parte.

— Ei, îți sticlesc ochii? ologul rânji mulțumit, dar se schimbă brusc la față şi se grăbi să-şi înghesuie averea la loc în sân: pe drum se apropia cu paşi întinşi un străin.

— Vine don' Ghiță, şopti speriat un zdrențăros.

— Văd, făcu ologul, trudindu-se să-şi încheie treanța.

Don' Ghiță era un vlăjgan spilcuit, cu cizme de iuft, pălărie tiroleză şi mustăcioară trasă pe oală.

Se opri ca la vreo zece metri de milogi, de parcă s-ar fi temut să respire cu ei acelaşi aer.

— Lung dormiți, manglitorilor! Voi dormiți, norocul doarme...

— Nu dormim, don' Ghiță, să trăiți! Iaca, avem...

Vlăjganul se pocni, nerăbdător, cu cravaşa peste cizmă:

— Nu mă interesează ce-aveți. Te aşteaptă jupânul, Chițorane.

— Dar azi..., începu vătaful.

— Te-aşteaptă jupânul, repetă sec lunganul, se-nvârti pe tocuri să plece, dar reveni brusc: Văd o mutră nouă, făcu el privindu-mă scurt.

— Tocmai de el vorbeam, zise vătaful. S-a rătăcit la noi şi...

— Rătăcit, zici? Veniți amândoi.

Scuipă printre dinți în praful drumului şi plecă.

— Hai, ce-aştepți! se răsti vătaful la unul dintre zdrențăroşi. Jupânul nu aşteaptă!

Cel apostrofat se repezi la vătaf, îi ridică halatul şi prinse să descingă nişte curele. Peste câteva clipe ologul se sprijinea pe pământ cu două picioare.

— Îmbătrânesc, la naiba, se văită vătaful. Începe să-mi amorțească...

Apoi către mine:

— Hai!

N-avea niciun rost să protestez; erau mulți şi răi. Şi-apoi... Odată ce nu ştiam încotro s-o apuc şi ce să fac, nu era totuna dacă m-ar fi dus spre necunoscut picioarele mele sau ale unui fals olog?

Am luat-o în urma vătafului fără să ezit, dar şi fără să ştiu că făceam atunci primii paşi spre un viitor la care nici măcar n-aş fi putut visa!

Mai pe...

...scurt, contra unui colț în grajd, a trei mese pe zi şi, principalul, contra lipsei de interes a poliției față de umila mea persoană, dar cu un consemn: să nu trec de perimetrul acareturilor, aveam datoria să mă îngrijesc de toaleta şi hărnicia unei namile de Pinzgau orb, precum şi de altă alergătură în timpul liber. Orice încălcare a consemnului ori nerespectare a poruncilor lui jupân Costică sau ale persoanelor ce-l reprezentau însemna, în cel mai fericit caz, deportarea în „raiul" de la Opăriți...

N-aveam de ales, nu eu puneam condiții...

— Şi vezi, zise jupân Costică, la mine comedia cu Berl nu trece, îți rup boaşele!

Jupânul era un spân scund şi destul de bine hrănit, cu ceva şomoioage de păr roşu şi aspru adus de la urechi peste şaua tigvei golaşe, cu nişte ochi mărunți, afundați în rădăcina unui nas scurt şi cârn, şi pleoapele fără urmă de gene. Iar după cum stăteau drepți în fața lui vătaful calicilor şi don' Ghiță, nu prea părea să fie pâinea lui Dumnezeu.

— Ai înțeles tot, Taranțabule? mă ispiti jupânul. Ori poate să-l caut pe taică-tu, să ne înțelegem cu dânsul?

Era singurul lucru din lume pe care nu mi l-aş fi dorit: tata ştia să se țină de cuvânt...

— Adică facem aşa: tu, Chițorane, şi ai tăi vă vedeți de meserie, gata cu calul... Ai adus?

— Adus, jupân Costică, adus, sări vătaful. Numai că săptămâna asta, ca un făcut...

— Slăbeşte-mă cu săptămânile tale, mai inventează şi altceva, ori vrei să te caut iar de păduchi?

Vătaful se făcu alb ca varul:

— Să-mi crape ochii, jupâne, dacă am...

Probabil, ascultam prea atent şi curios dialogul, pentru că jupânul îl întrerupse pe milog şi i se adresă lui don' Ghiţă:

— Du pe domnişorul la locul lui şi fă-i şcoala. Iar mie: cum ai să munci, aşa ai să mânci, opăritule. Înţeles?

Să nu-l fi văzut, ai fi putut jura că vorbeşte o femeie sau un copil, atât de subţire îi era vocea.

Nu era nevoie de cine ştie ce minte ca să înţeleg unde şi în ce nimerisem. Şi primul gând care-mi trecu prin cap era să folosesc restul deşteptăciunii ca să scap şi din asta...

Tăbăcăria şi casa jupânului Costică formau un tot întreg, ca la nemţii din Brunza: un fel de pătrat cu o latură în lanul de porumb tăiat, cu alta în râul lat de vreo şapte-opt metri, ce despărţea argăsăriile de restul oraşului, şi cu celelalte două – una în ulicioara nepavată, cu numele „Triumfului", şi cu ultima – un gard înalt de vreo trei metri – tocmai hăt în uliţa paralelă. De altfel, toate locurile neocupate de clădiri erau păzite de garduri asemănătoare.

Printr-o portiţă aproape nevăzută în peretele casei intrarăm într-un gang ce sfârşea în cea de a doua curte. După putoarea care-ţi tăia brusc respiraţia, nu era greu deloc să înţelegi că anume aici are loc procesul acela ce se numeşte argăseală sau dubeală, sau tăbăcire. Şi, într-adevăr, mărturie stăteau vreo zece căzi uriaşe şi cam tot atâtea gropi feţuite cu cărămizi înnegrite de timp şi leacuri. Iar în mijlocul lor...

— Iaca şi fabrica ta! zise don' Ghiţă, împungând cu cravaşa într-un stâlp gros şi nu prea înalt, de care se

bălăbănea agățată un fel de oişte. Dar mai întâi să-ți arăt motorul.

În grajd, la intrarea noastră, nechezară mărunt trei cai.

— Uite-l, întinse vechilul cravaşa spre un Pinzgau zdravăn cât o zi de post. Ăsta ți-i motorul, şi să nu dea Domnul să pui biciul pe el, că te mănâncă jupânul. Nu prea vede el, adică nu vede deloc, dar îşi cunoaşte meseria. Ai mai umblat la cai?

Aveam doi, mă duceam uneori cu ei la păscut de noapte cu fratele Petrică. Se-ntâmpla să ne luăm la întrecere cu alți băieți, de fapt numai eu, Petrică nu ieşea din vorba tatei; dar, după ce-am gonit odată iapa, că mai n-a dat tignafesul în ea, tata nu mă mai lăsa nici să mă uit la bidiviii noştri...

— Aha, umblat..., zisei eu.

— Atunci scoate-l şi pune hamul pe el. Uite-l, pe perete, în dreapta.

M-am strecurat tremurând pe lângă namilă, mă îngrozea gândul că, dacă-şi lasă copita pe piciorul meu, nu-mi mai aflu loc decât în banda Chițoranului şi dezlegai ştreangul. Într-adevăr, avea sărmanul albeață pe amândoi ochii, dar călca sigur şi apăsat. Hamul cântărea cât un sac bun cu grăunțe, abia reuşii să i-l ridic până la grumaz, dar se vede că o mai pățiseră şi alții: calul îşi plecă singur capul.

— Îi zice Ducipal, făcu don' Ghiță, ieşind din grajd. Ei, bănuieşti unde-l înhami?...

Cercul bine bătătorit din jurul stâlpului vorbea de la sine.

— Bravo, zise vechilul. Dar mai departe aştepți să-ți trimit meşterul, înțeles?

Şi, absolut pe neaşteptate, mă lovi cu cravaşa peste spate, o lovitură pe cinste.

— De ce? îl întrebai de îndată ce-mi reveni răsuflarea.

— Mai întrebi o dată şi nu te mai aşezi pe scaun o săptămână. Să fim înţeleşi... Şi plecă bătând toba cu cravaşa peste cizmele lustruite lună...

Don' Ghiţă era, cum aveam să aflu mai târziu, un nepot de-al jupânului şi avea pe suflet moartea unui milog.

Meşterul era...

...sau după o beţie soră cu moartea, sau client permanent al lui Bachus: duhnea de la el, de ţi se apleca. Numai Căcăluş putea să-l întreacă, şi acela o dată pe săptămână, când venea Buric Bălţanu după brânză şi-i lăsa, pe lângă bani, şi două sticle de secărică pe care baciul le golea înainte ca negustorul să ajungă la şleah cu şareta lui jerpelită. (Dimineaţa, să te ferească sfântul, fugeau şi oile din calea lui, dar noi, adică eu şi cei trei mânzărari, aşteptam vizitele lui Buric cu nerăbdare: cât zăcea lemn baciul, puteam mânca urdă pe săturate, să ne ajungă pe-o săptămână, altfel ne ţinea în post negru zgârca de stăpân...)

Cu tot damful lui îngrozitor, meşterul s-a dovedit a fi om blând şi răbdător. În trei zile cât a stat cu mine să mă instruiască, m-a umplut de şcoală şi de sfaturi şi, cine ştie, dacă m-aş fi ţinut măcar de una din poveţele lui, n-aş fi ajuns unde-am ajuns... Ori, mai bine zis, dacă i-aş fi urmat sfatul, poate-aş fi ajuns şi eu azi un pârlit de şomer, fără ştiinţă de carte, fără căpătâi, să scormonesc prin lăzile de

gunoi ale bogătanilor voştri. Vreau să zic că nu întotdeauna un sfat de bine îți prinde bine. Dar despre asta – mai încolo.

Aparatul menit să transforme pielea de la grumazul bovinelor în material de talpă era cât se poate de simplu: pe un ax vertical din lemn de frasin, îngropat solid, se fixa cu patru cuie bucata aleasă, apoi se aducea în dreptul ei „oiştea” – la un capăt cu „motorul”, adică Pinzgaul, iar la celălalt cu un sistem de cercuri metalice şi un butuc din acelaşi lemn dur, care presa, încetul cu încetul, pielea, subțiind-o şi lustruind-o. Din când în când, trebuia să mai dai şi apă cu nişte săpun puturos, o suflai din gură! – ca nu care cumva să apară crăpături sau, Doamne fereşte! să se rupă. „Bucuria” unui ciclu dura cam cincisprezece-douăzeci de minute. După socoteala jupânului, într-o zi de muncă trebuia să dau cel puțin patruzeci de bucăți, „la mai mult nu rezistă Ducipal”; cât priveşte rezistența mea – nu se punea la socoteală...

„Dacă se opreşte cumva Ducipal, lasă-l aşa cam la un minut. După – îl tipăreşti uşor pe crupă, el înțelege. Dar ferească sfântul să pui biciuşca pe dânsul! Te omoară jupânul! Şi încă una: nu te aşezi nici pe-o clipă. Doar de-amiază, după ce dezhami calul şi-l adapi. Când o să-ți aducă şi ție de-ale gurii. Altfel e de rău. Şi nu uita: să ai încă de dimineață o vadră cu apă, să-ți clăteşti gura de săpunul cela, să nu umbli cu nădragii în mână toată ziua...”

„Domnul meşter” – că n-am mai izbutit să-i aflu numele – la vreo săptămână după instructaj, n-a mai venit la lucru şi, cât l-au căutat toți, nu l-au mai găsit. „Se vede că bea pe undeva”, mi-a repetat de vreo sută de ori catehismul acesta, dar principalul sfat pe care mi l-a dat a fost totuşi primul.

M-a luat frumuşel de mână şi m-a dus în fundul curții, lângă o sclipuire din scânduri groase lipită de gard, cu o uşă blocată cu un zăvor de fier şi un lacăt cât toate zilele:

— Ia dă mai aproape butucul cela, suie pe el şi cată înăuntru. Hai, că nu are acoperiş!...

Nu bănuiam ce vrea să-mi arate şi m-am conformat.

Nimic neobişnuit: o încăpere de vreo trei pe trei, un lighean mare plin cu apă în mijloc şi nişte boarfe aruncate într-un colț mai puțin luminat. În loc de tavan sau acoperiş – o plasă de metal.

Şi chiar în clipa în care am întors capul să-l întreb pe meşter ce-a vrut să-mi arate, am simțit mai degrabă decât am văzut trei umbre aruncându-se în plasă, trei rânjete de colți galbeni şi... nici măcar un mârâit. Atâta – în fracțiunea aceea de secundă cât mi-a trebuit să-mi rup mâinile de pe scândurile peretelui şi să mă pomenesc pe spate în colbul curții...

— Ai înțeles, băiețel? zâmbi meşterul în timp ce mă ajuta să mă adun. Să te ferească Dumnezeu să nimereşti în colții lor. Nu mai rămâi om. Dacă mai rămâi...

Începu să tuşească. O tuse uscată, urâtă, cu şuierături şi ochi ieşiți din orbite. Se aşează cu greu pe butucul de lângă cuşca dulăilor şi aprinse o țigară.

— Asta mi-a mai rămas, flutură el țigara pe sub nasul meu. Să nu te-apuci de tutun. La munca asta – asta-i moartea. Ți-au spus unde ai casa? Nu? Hm... Lângă Ducipal. În ungherul cela cu hamurile, ai o saltea şi o pătură. Apoi să ştii: de cum strigă stingerea don' Ghiță, un pas afară să nu faci – dă drumul la javre. Are să-ți spună şi el şi să-l crezi. În grajd dulăii nu intră, Ducipal nu-i rabdă.

Dar în ogradă ei îs stăpâni. Numai de don' Ghiță ascultă, nu ştiu nici de jupân, nici de altcineva. Asta s-o ții minte. Altfel...

N-am crezut niciodată că o muncă aşa de uşoară poate fi atât de obositoare. De fapt, ce făceam? Stăteam în picioare la marginea cercului pe care-l desena Ducipal de sute, de mii de ori; calul îşi ştia bine rolul: o dată pe oră se oprea singur, îl lăsam aşa vreun minut-două, suflam peste bucata în lucru porcăria ceea de apă cu săpun (cred că o bucată de căcat ar fi lăsat în gură un gust mai plăcut!), apoi îl tipăream pe crupă. Când viitoarele pingele arătau gata, le scoteam şi puneam în loc alt material. Şi tot aşa din zori, când don' Ghiță striga că a închis fiarele, iar lucrătorii, că erau vreo şapte, veneau la gropile şi căzile lor, şi până pe la chindii, când ne adunam cu toții la măsuțele rotunde aduse chiar lângă puturoasele de căzi ca să mâncăm. (Ce-i drept, mâncarea nu era proastă, de două-trei ori pe săptămână aveam şi carne – unii clienți aduceau pieile cu tot cu animale!) Apoi urmau adăpatul de seară, țesălatul lui Ducipal şi stingerea. De fapt, prăbuşirea fără conştiință pe salteaua de paie şi trezirea ca după moarte la îngânatul nopții cu ziua, o deşteptare fără amintirea vreunui vis, fără pofta ceea de mişcare pe care-o simțeam nu numai acasă, dar şi la stâna lui Căcăluş. Şi totul în nemaipomenita putoare de descompunere, ce se răspândea din gropile cu argăseală.

La început, cam de trei-patru ori pe zi, mă trezeam cu don' Ghiță în spate, păşea neauzit, ca pe puf, mă trezea brusc o lovitură de cravaşă şi nici nu mai trebuia să mă întorc să văd cine-a dat. Lua câteva din pieile presate şi le

cerceta lung, dar numai o singură dată a aruncat una cât colo, în fundul grajdului.

— O să ți-o punem la socoteală, țigane! după care au mai urmat vreo trei cravaşe.

Nu ştiu ce m-au ars mai tare, loviturile biciuştii sau cuvintele de ocară, pentru care la Opăriți ne-am fi luat la cuțite.

— Nu-s țigan! i-am strigat.

N-a zis nimic, s-a întors şi a plecat.

Dar nu-s eu omul să înghită cu una, cu două asemenea porcărie. Am deshămat calul, l-am dat la iesle şi m-am întins pe saltea. Afară era mare alergătură, toți lucrătorii ieşeau şi intrau pe poartă la fiece minut – îl căutau pe meşterul care nu se mai arătase de câteva zile. Se vede că ştia lucruri la care alții nu se pricepeau şi tăbăcăria stătea fără mişcare.

Nimerisem într-o mizerie serioasă. Dacă la început mi se păruse că am dat şi eu de un liman salvator, acum înțelegeam prea bine ce mă aşteaptă pe viitor. Şi nu vedeam decât o singură ieşire: să plec. Şi să plec fără întârziere. Oriunde, undeva într-un sat la argăție sau la vreo stână, poate la oierii de la munte, poate tot acolo la doborât pădure sau la scos sare, oriunde, numai nu în oraşul pe care încă nu-l puteam înțelege şi care nu-mi putea da nimic fără să am document la mână; oriunde – numai nu acasă, unde ştiam prea bine ce mă aşteaptă... Sau, Doamne, cum de nu m-am gândit niciodată, cum de nu mi-am amintit niciodată de tabloul acela cu vaporul din cancelaria lui Bazâlache, de marinarii ceia care spală puntea, oare de-atâta treabă nu-s bun şi eu? Simțeam cum mi se urcă la cap ceva ca o lumină

curgătoare, ca un semn venit din altă lume ca să mă îndemne şi să-mi dea tărie.

Am sărit în picioare voinic şi hotărât: era poate prima oară că ştiam dinainte ce am de făcut. Era şi timpul: dacă îmi aminteam bine, anume la începutul lui septembrie mă născusem, aşa că aveam proaspăt împliniți şaptesprezece ani, cu puterea şi sănătatea Cel de Sus nu mă obijduise, ce-mi mai trebuia?

Ca din nicăieri don' Ghiță răsări în pragul grajdului.

Nu aveam nimic pe suflet, nici măcar o trăistuță cu vreo petică ceva. Niciun semn care-ar fi dat de înțeles ce-am pus la cale. Atunci cum de s-a priceput?

— Uite ce-i, flăcăule, începu vechilul, după care lăsă o pauză lungă şi scoase o hârtie din buzunar. La chestura poliției municipale, adică a oraşului, adică la poliție, ca să înțelegi şi tu, a sosit o hârtie trimisă de postul de jandarmi din comuna Brunza, în care se spune că individul Ion Taranțabu, născut în satul Opăriți, de şaptesprezece ani, înălțimea un metru optzeci-optzeci şi cinci, constituția atletică, fața ovală, părul negru, ochii căprui, semne particulare – o cicatrice de aproximativ cinci centimetri deasupra spâncenei stângi – de la vreo bătaie, nu? Sau de la vreo căzătură? Cred mai degrabă că e de la vreo bătaie... În sfârşit... insul numit mai sus a dispărut în oraşul nostru de pe data... cutare... de la cizmăria domnului Boruh Bratu, care a depus şi el o plângere contra numitului că i-a furat mai multe bunuri şi i-a devastat atelierul. Chestura l-a dat pe individ în urmărire, adăugând că respectivul poate fi periculos – e înarmat cu o sulă şi un ciocan, ambele instrumente de cizmărie...

Vechilul se opri să-şi tragă sufletul, dar continuă să mă privească fix.

Nu cred să fi putut citi prea multe pe mutra mea: de cum intrase, stăteam încremenit ca un copleş prins la furat mere în grădina vecinului.

— Aşadar, frate Ionică, cred că aşa te dezmierdau acasă, suntem doi care ştim despre ce şi despre cine-i vorba. Făcu iar o pauză lungă-lungă. Dar, înțelegi tu, numai unul dintre noi poate trage foloase din tărăşenia asta. Şi acela-a-a..., o lungi el, eşti tu!

Era un artist, un adevărat artist! Mă simțeam gol-puşcă în fața lui şi, dacă aş fi încercat să vorbesc, probabil că n-aş fi putut scoate un cuvânt. Ce înseamnă totuşi să trăieşti la târg, unde oamenii cresc mai mult cu vorba decât cu treaba, ştiu să ți-o aducă din condei aşa că te fac praf. Nimic de mirare că tolomacii noştri abia când se întorceau de la oraş pricepeau cu cât, nu şi cum, au fost păgubiți.

— Văd după mutra ta că nu înțelegi. Atunci să-ți explic eu.

Nu puteai pricepe niciodată dacă zâmbeşte sau rânjeşte. De data asta presupun că zâmbea:

— Eu... eu ce câştig pot avea? Numai satisfacția că am băgat la mititica un individ periculos, că l-am răzbunat pe jidanul cela, că tu, de-acolo, de la ocnă, ai să-i plăteşti pagubele, şi nu părinții tăi care nu-s vinovați cu nimic, doar că te-au adus pe lume... Nicio para, poate doar o mulțumire din partea scumpei noastre patrii.

Iar făcu o pauză interminabilă.

— Hm... Pe când tu... Un colțişor cald, un loc de muncă... Poate şi ceva parale... Iar când se mai limpezesc

apele, că toate se limpezesc odată şi odată, un document la mână că eşti Ion Căcărează, invalid din naştere, cu care nici poliția, nici altcineva n-are nimica. Bineînțeles, cu o condiție: un an de zile nu ieşi din curtea asta. Într-un an de zile părinții, care ştiu ce poamă eşti, te îngroapă. Fratele, de la şcoala normală, dacă nu vine din întâmplare pe aici, te uită. Iar poliția... vorba ceea: ai bani, ai poliția! Îmi ridică uşurel bărbia cu cravaşa de care nu se despărțea niciodată şi mă privi drept în ochi: Aşa-i că te-ai răzgândit să mai fugi? Lasă prostiile, nici marinar nu te ia nimeni, nici la Legiunea Străină – nu le plac cei care se pişă în pat...

Am început să tremur ca de boală neagră: ticălosul ăsta ştia să citească gândurile!

— Ei? Ți-ai înghițit limba?

(Nu trebuia să semnezi şi tu scrisoarea aceea. Ce te deranjează pe tine că suntem vecini de bloc? Ți-am făcut, eu personal, vreun rău? Te-ai născut în şaptezeci şi cinci, acasă, în Moldova ta, părinții tăi n-au dus-o greu în Kazahstan, erau copii când s-au întors. Aici taică-tu a luat-o nițel razna, dar de boala lui nu-i vinovată puterea. Poate doar bunicul tău, fratele meu, să fi avut ceva de îndurat, dar numai astfel putea să-şi ispăşească nelegiuirile naționaliste. A murit şi el acasă, a avut o înmormântare normală, am fost de față. Ce-i drept, să fi fost alte vremuri, trebuia băgată la dubă toată „trista adunare", dar ştii bine, adică ai auzit, că Brejnev o lăsase, din păcate, mai moale. Să fi fost mai hotărât – cine ştie dacă am fi ajuns în mocirla de azi...

Ați trimis scrisoarea sus de tot, ați crezut că în două-trei zile voi fi umflat pe sus şi dus... Unde? În Siberia? Nu mai este a noastră, şi, Doamne, ce ne-ar mai prinde bine! Adresantul nici n-a citit-o. De fapt, nici n-a văzut-o: răspunsul vi l-a dat un coleg de-al meu, mai

tânăr. Te miră? Cum de-a ajuns acolo? Dar sunt peste tot. Şi, sincer vorbind, nici nu s-ar putea fără ei. Ei sunt echilibrul, şi nu ţipălăii entuziaşti băgaţi în toate „posturile de răspundere", ei, cei şcoliţi, sunt singurii în măsură să facă ceva, nu să flecărească... Fii atent, ei sunt vinovaţi că au slăbit chingile, dar tot ei fac totul ca să-şi repare greşelile. Şi au să le repare. Aşa că, încă o dată, fii atent: nu-ţi pune semnătura pe orice hârţoagă. Ori nu ştii vorba: „Numele prostului – pe toate gardurile!"

P.S. Nu-ţi spune nimic faptul că jumătate dintre locatari au refuzat să semneze? Până şi în constituţia voastră scrie: „Nimeni nu poate depune mărturie contra sa".)

Câte zile şi...

...nopţi au urmat n-aş putea spune. Una? O sută?...

Toate ca una.

Culcat – sculat. Culcat – sculat...

Ziua eram şi eu un Ducipal păşind mereu pe propriile urme spre nicăieri, nu eram în stare să încheg ceva întreg: un plan de evadare sau măcar unul sfârşit cu ştreangul de gât. Seara, abia întins pe salteaua ceea care nu voia să se mai usuce, nici nu începeam bine să-mi potrivesc pătura sub cap, că mă şi prăbuşeam într-un somn (sau într-o prăpastie?) din care mă aburcam abia în zori, mai ucis decât mă culcasem...

Mânzărarii lui Căcăluş mă învăţaseră, la începutul verii, un lucru pe care, ziceau ei, trebuie să-l ştie fiece bărbat care are ceva în cap şi altceva între picioare – onania. (Ce-i drept, îi ziceau altfel, mai ţărăneşte.)

— D-apoi cum, măi, să treci de şaisprezece ani şi să nu ştii treaba asta?! se minunau ei. Cum să stai departe de lume şi de femei? Să tânjeşti? Da' în armată, când te-or lua, ce-ai să faci?...

Ca bărbat ce mă socoteam, cu ceva în toate părţile, nu puteam să nu încerc şi eu „leacul de tânjală", numai că pentru ceea ce lor le lua un minut-două mie îmi trebuia o bună jumătate de ceas, de făceam cârcei la mâini.

— Ehe, prietene, se cruceau ei, ai să ai mare trecere la văduve! Nici nu bănuieşti cu ce bogăţie te-a procopsit Domnul!...

Procopsit-neprocopsit, un lucru nu-l puteam înţelege: de ce nu-mi vine şi mie să dau ochii peste cap ori să fug de două ori pe zi după leasa strungii, mai departe de ochii lui Căcăluş?

Nu, nu ştiu cum o fi fost pentru armată sau pentru văduve leacul, dar pentru puşcăria lui jupân Costică şi don' Ghiţă nu făcea nici două parale. Un chin nou adăugat la celelalte...

Mi-au venit minţile la cap pe neaşteptate şi de unde nici nu m-am gândit să-mi vină.

În curtea din fund, cea cu gropile, căzile şi grajdul, nu creştea niciun copac, adică ce copac – nici iarbă de leac nu creştea. Singura arătare mai verde era coroana unui nuc rătăcit de cealaltă parte a gardului, cu vreo două-trei crenguţe trecând peste sârma ghimpată ce încununa ocolul. Arunca un pic de umbră şi peste curtea noastră, dar numai la apusul soarelui, când şi aşa se mai răcorea aerul. Însă verdele-i verde, din când în când îţi mai odihneai ochii pe el.

M-a fulgerat aşa într-o dimineaţă, când am luat seama că printre frunzele ce se legănau în vântişorul abia simţit s-au strecurat şi nişte pete galbene.

„Ehe-he, Ionică, mi-am zis. Iaca şi toamna la uşă! Şi tu la ce te gândeşti? Să-ţi plângi de milă, să te vaieţi o iarnă întreagă?...”

La drept vorbind, în unele clipe de luciditate, când se mai oprea Ducipal să-şi tragă sufletul, sau seara, când îi făceam toaleta, mă gândeam la felul în care aş putea s-o şterg pe neobservate, noaptea. Dar abia acum, când ajunsesem să înţeleg că schimbarea vremii nu mi-i prietenă deloc, gândindu-mă la amănunte, mai înţelegeam că fuga propriu-zisă nu rezolvă aproape nimic. Sar gardul, foarte bine! Şi mai departe? Unde mă duc? În glugile de unde m-au scos milogii? La „Cizmaria de Lux”? Sau poate iau aşa vreo şosea să mă ducă unde m-or duce ochii? Singura scăpare era trenul. Nu mersesem cu dihania asta niciodată, dar ştiam câte ceva: linia ferată trecea chiar între Opăriţii noştri şi Brunza. Pricepeam bine că nu un mărfar mă scapă – te-au prins şi s-a zis cu tine... Trebuia un tren în care să mă urc cu bilet, cu mutra unui călător în drum spre portul Constanţa, la rude, sau spre Bucureşti, la şcoală, la Liceul „Sfântul Sava”. (Pe care se lăuda Baziloi că l-a terminat! Altfel de unde aveam să ştiu că este?)

Dar pentru atâta lucru, care mi se părea sigur sută la sută, trebuiau bani. Poate nu chiar mulţi, din auzite ştiam că trenul are clase şi că pentru cei alde mine se cuvine clasa a treia, dar... Buzunarele mele nu mai simţiseră niciun leu cu bortă după polul acela de la mama pe care mi-l confiscase comisarul bătăuş...

Situația părea fără ieşire, dar Dumnezeu e mare, din când în când îşi mai arunca ochii şi spre mine.

Într-o bună dimineață, cum începusem cu Ducipal amețeala ceea fără sfârşit, vine la mine don' Ghiță. Fără să mă atingă cu cravaşa, cum îi era obiceiul, îmi ordonă să dau calul în grajd şi-mi aruncă în brațe nişte boarfe.

— Schimbă-te, pramatie. Arăți ca o sperietoare. Într-o clipă să-mi fii gata.

Nu ştiu ale cui să fi fost hainele, că nu erau noi, dar mi se potriveau turnate.

„Taci, m-am gândit, Ionică: ai fost înaintat în grad!"

— Ia te uită, ai început să semeni a om! se prefăcu a se mira vechilul. Iată ce ai de făcut: te duci la Chițoranu, cred că n-ai uitat drumul, şi-i spui să-ți dea ție ce are de dat, eu nu mă pot duce, sunt foarte ocupat. Ai înțeles? Într-un picior să-mi vii. Şi ce-ai să aduci să-mi dai mie, să nu te vadă nimeni...

În mijlocul curții cu casa stăteau în picioare şi vorbeau ceva jupânul Costică şi o arătare cum nu mai văzusem în viața mea: o domnişoară cu rochie de mătase roz, până la genunchi, cu pălărioară roşie şi pantofi cu tocuri, dar, mai ales, cu o față albă ca laptele, părul roşcat şi o pereche de ochi de să te bage în boale. A fost prima oară (azi pot spune – şi ultima...) când la vederea unei femei am simțit că mă arde sub limbă şi mai cu seamă în partea de jos a pântecelui.

Am tras cu coada ochiului cum a întors capul spre mine şi m-a privit aşa până am ajuns la portiță.

— Cine-i tânărul? a întrebat cu un glas ca de cântăreață.

Am reuşit să mai prind câteva vorbe:

— Ajutorul meu.

— E de-aici, din mahalaua voastră?

— Ba nu, e țăran...

În drum bâzâia motorul unei maşini albastre...

Glugile de porumb nu mai erau, la marginea câmpului gol stăteau, singuratice, în toată mizeria lor, căsuța cu acoperiş de stuf şi şura fețuită cu lut, reşedințele bandei de milogi.

În pragul casei, turceşte, în jurul unui foc de găteje, stăteau roată toți calicii Chițoranului. Unul, pe care-l văzusem atunci fără o mână, le avea acum pe amândouă, şi, de fapt, era ceva nou în felul cum se țineau.

— Bună la boieri! am încercat să glumesc.

— Acuma se vede că tu eşti boierul..., zise vătaful. Te-au făcut şef?

— Pe dracu'... Mi-a dat vechilul țoalele, chiar acuma mi le-a dat.

— Aha, zise Chițoranu. A venit fiica lui Rosenberg, am auzit maşina. Nu vor să se facă de ruşine, să aibă slugi dezbrăcate... Cum să pierzi aşa client!

Nu înțelegeam mare lucru.

— Da' ce-i aici de înțeles? Rosenberg e om mare. Are magazine, tipografii... Cumpără piei scumpe de la jupân... Iar fie-sa, care-i cu tipografia, nu rabdă să aibă de-a face cu orice prăpădit. Iaca, te-au îmbrăcat până pleacă prințesa, să nu strâmbe din nas!...

Ah, cu câtă poftă mi-aş fi luat lumea-n cap chiar atunci, dar în buzunarele hainelor nu pusese nimeni o para...

— Chițorane, i-am tăiat eu pofta de vorbă, m-a trimis don' Ghiță...

— Poți să nu-mi spui după ce... Aruncă o privire asupra cetei şi mă luă de mânecă. Hai mai la o parte, la două vorbe.

Părea interesant totul: nu mai era Chițoranu pe care-l cunoscusem, autoritar şi crud.

— O duci rău, flăcăule, aşa-i? Poți să nu-mi răspunzi, ştiu eu... Am avut un frate acolo unde eşti tu acu. L-a băgat Ghiță în pământ. Mai întâi, l-a ținut trei zile în groapa cu argăseală, de nu l-am mai putut cunoaşte. Numai că spărtura din cap nu s-a argăsit... Ei şi? Să mă fi dus la tribunal, la poliție, dar cine stă de vorbă cu un civil fără carte şi fără hârtii?... Şi fără martori... Toți sunt cumpărați, toți dorm cu frica-n sân. Păzeşte-te, băiatule, că ei de-aiştia caută – fără tată, fără mumă, fără căpătâi.

Mă cântări o vreme din ochi:

— Nu te putem ajuta cu nimica. Ajută-te singur, fugi. Fugi unde te-or duce ochii. Dar acuma să ne ajuți tu. Vrei?

Cel intrat la ananghie îi înțelege uşor pe cei aflați în aceeaşi situație.

— Uite-aici fişicul ăsta: sunt şapte mii de lei. I-l dai şi-i spui că restul îl are mâine, nu puteam să-i trimit doi săculeți cu mărunțiş. Să-i zici că ai văzut şi tu sacii...

— Şi dacă vine el?...

— Nu vine. Până-i duduca Riva acolo, nu vine nici în ruptul capului! Prostul, îşi închipuie că poate pune mâna pe ea şi mai ales pe banii ei! Ai înțeles?

— Şi dacă vine diseară?

— Las' să vie! O să fim, he-he, departe... Nu mai avem ce face aici. Lui jupânul dă-i, lui Ghiță dă-i, la polițişti dă-le. Cu ce rămânem? Ia uite la Mugur şi la Gavrilaş: amândoi se cer însurați. Cum să-i însori, cu curul gol? La noi nu se fac

nunți fără salbe de cocoşei... Ia uite la Persicuța: dacă-şi îndreaptă piciorul şi îşi scoate petica ceea de la ochi, nu afli mireasă mai frumoasă! Cu ce s-o măriți? Fără suta de mii nu ți-o ia nici Arvinte-nebunul, că aista-i pe drept cam scrântit... Plecăm, frate! Ne ducem cu şatra în altă parte; nu-ți mai spun unde, ca să nu te scapi cu vorba...

Hotărârea am luat-o într-o clipită:

— Merg cu voi!

Chițoranu mă privi lung:

— Adică ți-a ajuns cuțitul la os... Nu se poate, flăcăule... Nu se poate. În primul rând, dacă nu te întorci repede, porneşte el în căutare. Şi ne găbjeşte pe toți. Şi în al doilea... nu eşti tu de-ai noştri... Prea târziu să te faci de-ai noştri... Hai, tu fă-o la deal. Şi pândeşte o zi ori o noapte ca să-ți iei şi tu valea. Iar noi..., se întoarse spre ceata care stătea tăcută în jurul focului:

— Haida, băieții tatei!

(Vasăzică, am rămas cu un singur nepot. Că şi taică-tu tot nepot îmi cade. Îmi pare rău că ai rămas fără el. Şi mie parcă mi s-a rupt ceva din suflet. Sângele, vorba ceea, apă nu se face... Dar un fost coleg mi-a adus ziarul cela al vostru – „Studentul liber" –, în care scrii despre noi, „siguranța rusească", cum zici tu. Ei zi, ce te avânți în treburi în care nu eşti competent? Ori e vorba de o epidemie a incompetenței? Cum fac cei de sus, faceți şi voi, ăştia mai mititei? Zi, ce puteai să ştii tu despre „KGB", dacă în '90, când tu aveai abia cincisprezece ani, noi eram efectiv desființați? Şi ce puteai înțelege în '83, când aveai abia opt ani? Când taică-tu a dat pe ascuns interviul acela ziaristului italian, care ne scăpase de sub observație pe vreun ceas (şi pentru care responsabilul cu macaronarul a fost alungat din organe!), zi şi tu, ce om sănătos la

cap putea răspunde aşa cum a răspuns taică-tu la întrebarea provocatoare a italianului: „Vă simțiți un scriitor român în exil?" Ei cum, care putea fi reacția noastră când am citit în „Corriere..." şi am ascultat la „Europa..." asemenea aiureli debitate de un scriitor sovietic: „Nu mă simt un scriitor român în exil. Sunt un scriitor român deportat într-un colț mai îndepărtat al Țării şi păzit cu străşnicie de gardieni şi controlori străini..." Putea un om în toate mințile, şi ce om – un scriitor! –, să facă o declarație care punea la îndoială o mulțime de lucruri, şi toate de maximă importanță: existența națiunii moldoveneşti, existența statului moldovenesc, existența limbii moldoveneşti şi existența libertății de creație în URSS? Nu cred că în alte părți ar fi fost tratat cu asemenea omenie ca la noi. Ar fi fost aruncat la temniță fără nicio vorbă! La noi s-au ocupat de el medicii: a fost internat – nu cum scrii tu – la „casa de nebuni", ci într-o modernă clinică de psihiatrie, de unde, după opt ani de îngrijiri, a fost externat perfect sănătos. Cum poți tu arunca zoaie pe capul celor care, în fond, i-au salvat viața? Pe capul meu... Despre ce urmări ale „tratamentului inuman" din clinică vorbeşti? Cu ce drept? Eşti medic? Dacă l-ar fi sfâşiat un câine turbat sau l-ar fi călcat trenul, tot noi, kaghebiştii, am fi fost de vină?

Desigur, durerea pierderii este mare şi o împărtăşesc cu toată sinceritatea, dar un bărbat nu trebuie să-şi piardă controlul nici în cele mai tragice împrejurări, nepoate...)

N-avea niciun Dumnezeu să mă grăbesc. M-am oprit şi am întors capul spre dânşii: în frunte cu Chițoranu, în şir indian, au coborât spre râu şi au luat-o în lungul apei, spre apus. La început li se vedeau doar capetele, apoi au dispărut după nişte tufe de sulfină. Noaptea fusese brumă, prima brumă a anului, se vede că de-aia făcuseră focul cela.

La bruma asta trebuia să mă gândesc şi eu...

Planul a luat naştere pe neaşteptate. Oricum, tot cocea el în mintea mea, fără să-mi dau seama.

Adică pregătesc scărița lângă cuşca câinilor. Dacă mă urc pe ieslea lui Ducipal, văd pe sub streaşina grajdului curtea casei ca în palmă. Câinii circulă încolo şi încoace toată noaptea, dar stau mai mult la poartă. Şi nu hamăie. Pândesc momentul când câinii abia au trecut în bătătura jupânului, sar de pe iesle şi din trei salturi ajung la scăriță. De pe ea – pe cuşcă, apoi mă prăval peste gard în... În ce?... În buruieni? În sticle fărâmate?... Trebuie să arunc o privire. Naiba ştie ce-o fi de ceea parte.

Am scos fişicul cu bani din buzunar şi l-am desfăcut: erau paisprezece hârtii de câte cinci sute. O avere! (Cum naiba adunau atâta bănet numai cu „Faceți-vă milă şi pomană...”?) Am strâns la loc patru hârtii, le-am legat cum erau şi le-am pus în buzunar. Celelalte zece le-am înfăşurat mai sus de glezna stângă, le-am legat cu un căpețel de ață şi am tras ciorapul peste ele. Apoi am luat-o cu pas moale către casă...

Îngerul acela roz...

...mai stătea în mijlocul curții, aşa cum o lăsasem, dar de data asta în fața unei măsuțe cu zeci de petice de piele de toate culorile. Alături de ea – don' Ghiță şi jupânul, lăudându-şi, bineînțeles, marfa. Am rămas nemişcat în portiță, neluat în seamă. Prințesa lua o bucățică de piele, o frământa, o mirosea, o ducea mai departe de ochi întorcând-o în fel şi chip, apoi făcea acelaşi lucru cu următoarele.

Jupânul întorcea ochişorii de pe faţa lui spână după cum se întorceau şi mostrele, don' Ghiţă nu-şi lua privirile de la duducă. Ea fu prima care mă observă. Îmi zâmbi ca o floricică:

— Ia te uită, domnule Ghiţă, ţi-a venit ajutorul.

Vechilul întoarse capul spre mine şi-mi făcu semn, încruntat, să curăţ locul.

— Aşteaptă-mă la tine... în cabinet...

Mirosul de la „cabinetul" meu nu răzbea în curtea casei, uşa de la gangul ce dădea spre gropile cu argăseală era mereu şi bine închisă.

— Ia vino încoace, băiatule, făcu îngerul. Cum te cheamă?

— Ion! şi eu, şi vechilul răspunserăm în aceeaşi clipă.

Duduca râse uşurel:

— Ia să-mi spui tu, Ionică (la „Ionică" era să cad!), bejul acesta s-ar potrivi pentru coperţile unei cărţi de poezii?... Poezii de dragoste?...

De poezie parcă mai auzisem, coperţile, deh! – le mai înţelegeam, dar nu ştiam ce să fac cu „bejul"...

Vechilul îmi făcu din cap, dar nu-l pricepui – că da, că nu...

— Păi da, sughiţai eu, s-ar potrivi...

— Vezi, domnule Ghiţă, ciripi ea, un ochi proaspăt!... Spune mai bine că nu aveţi cantitatea necesară!

— Vai de mine, domnişoară Riva, e plin depozitul. Poate doar...

— Să le sortăm după nuanţe..., făcu jupânul. Vi le trimitem în trei zile. Iar şevreta roşie o puteţi lua chiar acum...

Vechilul profită de ocazie ca să-mi facă semn s-o şterg imediat, lucru pe care încercai să-l şi fac, dar prinţesa mă prinse din zbor:

— Să-mi aducă Ionică baloturile la maşină!

Şi vechilul, şi jupânul făcură mutre lungi.

— Ai auzit? vechilul o luă spre casă. Hai cu mine...

Casa avea două intrări – una se vede că era a jupânului cu neamurile, cealaltă dădea într-o sală mare, plină cu mese la care roboteau vreo şase lucrători. Trecurăm prin sală fără să ne oprim şi intrarăm într-o altă încăpere, care părea să fie depozitul. Don' Ghiţă îmi arătă pe polițe două baloturi cât toate zilele:

— Pune-le jos.

Nici nu reuşii să las pe podea primul balot, că mă şi pocni cravaşa:

— Ei? Ai adus, mă bejule?

— Adus, scâncii eu. Lovitura fusese serioasă. Scoasei din buzunar pachețelul şi-l întinsei. Vechilul îl desfăcu. Frunzări hârtiile o dată, a doua oară, deschise gura să spună ceva, dar nu spuse nimic. Mă privi cu nişte ochi sălbatici:

— Banii... Unde-s banii?

— Păi, atâţia-s, au zis că n-au reuşit să schimbe mărunţii. Îi schimbă azi. Am văzut şi eu sacii... Doi saci...

Don' Ghiţă mă luă de guler:

— Şi ei... Chiţoranu unde-i?

— Păi, au plecat la treabă...

Vechilul tremura de indignare.

— Las' că pun eu mâna pe tine, guzgan nenorocit!... Am să fac toval din pielea ta!

Dar cravaşa o repezi pe spatele meu:

— Ia balotul şi fuga la maşină!

Domnişoara Riva se aşezase lângă şofer.

— Nu ți-i greu, Ionică? Pune-l în spate, pe banchetă. Mai este un pachet?

Din când în când, numai mama îmi mai spunea „Ionică”, şi când a fost asta!...

La cel de-al doilea balot veni cu mine şi vechilul.

— Ia asta, Ionică, zise duduca şi-mi împinse ceva în mână. Să fii sănătos. La revedere, domnule Ghiță.

Don’ Ghiță se aplecă până la pământ şi stătu aşa până ce maşina dispăru, lăsând în urmă un nor de praf de nu ne vedeam unul pe altul.

Desfăcui palma să văd ce-mi strecurase îngerul, dar în aceeaşi clipă hârtia nimeri în laba vechilului.

— Hm..., făcu el. Cinci sutare! Cum ai vrăjit-o, țigane? Pe mine nu vrei să mă farmeci?

Izbucni într-un râs cu hohote şi mă altoi iar de câteva ori.

— La lucru, pezevenchiule! Şi nu uita să-ți scoți hainele.

— Dar banii?... Că mi i-a dat mie...

Îmi ridică bărbia cu coada cravaşei şi rânji:

— Eşti chelner? Iei bacşiş? La lucru!..., şi strecură bancnota în buzunar.

Ajuns în grajd, primul lucru pe care l-am făcut a fost să-mi sumec pantalonul şi să leg peste banii ascunşi o legătoare, de parcă aş fi protejat o rană. Apoi am prins să mă schimb. Şi chiar la timp: don’ Ghiță apăru în prag.

— Greu te mai mişti, ţigane. Hainele astea le spânzuri lângă hamuri şi le înveleşti cu ceva să nu se colbuiască. Ai să le îmbraci când am să-ţi spun eu. Şi, hai, dă-i drumul.

A plecat fără să mă lovească. Dar bucuria cea mare era că-mi lăsa ţoalele. Ar fi pus mâna pe mine primul poliţai dacă m-aş fi arătat în „costumul" de lucru... L-am condus pe Ducipal până la locul lui şi, până să-l prind la oişte, am luat o scăriţă cu care coborau lucrătorii în căzi, am rezemat-o de gard lângă cuşca javrelor, am luat seama dacă nu-i nimeni pe aproape şi în câteva clipe am putut descoperi că dincolo de gard nu se afla nimic, decât vreo două-trei tufe de scaieţi. Atâta doar că va trebui să tai sârma ghimpată întinsă pe coama gardului ca să nu-mi fac hainele ferfeniţă. Am lăsat scăriţa uitată acolo unde o sprijinisem şi am pornit-o cu Pinzgaul în drumul nostru cel fără sfârşit.

A fost una din zilele acelea care nu mai trec odată. Masa de seară mi s-a părut şi ea fără capăt. Argăsarii, de felul lor nu prea vorbăreţi, se întinseseră la un taifas pe cinste. Cum altfel, nu în fitece zi vine fata lui Rosenberg la o tăbăcărie! Să-i fi ascultat, aş fi aflat o mulţime de lucruri interesante, dar aveam gândurile mele, mai bine zis – gândul. Doar cu jumătate de ureche am prins câte ceva. Că adică face tot ce-i dă prin cap, banii tatei ar scoate-o şi din iad, că din puşcărie au scos-o. Că, cică, s-ar fi înhăitat cu nu ştiu ce prieteni care-şi zic unul altuia „tovarăşi" şi ar lupta, chipurile, ca toţi sărăntocii să câştige bine. Aici mi-am amintit şi eu de cele cinci sutare ajunse în buzunarul vechilului şi nu i-am mai ascultat, ca să nu-mi stric inima... Am întins cât am putut toaleta lui Ducipal, îmi părea rău că mă despart de animalul acesta blând, care, după toate

semnele, ținea la mine; am sărit pe ieslea lui de vreo zece ori, ca să mă conving că în curtea casei nu mai este nimeni, că don' Ghiță dăduse drumul la câini şi că repede, foarte repede trebuie să se întâmple cel mai de seamă eveniment din viața mea. Am aşteptat totuşi încă vreo două ceasuri, ca să-i ştiu pe toți afundați în somnul acela adânc din care nu te mai trezeşte cu una-cu două te miri ce mişcare sau zgomot. Era ora unu, bătăile ceasului de la catedrala pe care nici măcar n-o văzusem se auzeau limpede în nopțile de toamnă, când m-am cățărat pe iesle pentru ultima dată. Câinii se vânzoleau la portiță, n-aveau obiceiul să latre, nu se prea vedea dacă sunt toți trei, dar ştiam că umblă totdeauna în haită. Era momentul potrivit. Purtasem o vreme în cap ideea să pun foc la plecare, dar nici Ducipal, nici ceilalți doi căluți pe care vizitiul-grăjdar îi cocolea de două ori pe zi, ori mai des, când pleca undeva jupânul, nu purtau nicio vină pentru starea mea. Cu hainele cele noi subsuoară, luai cleştele de scos caiele, ca să tai sârma de pe gard, trasei aer mult în piept şi, din câteva salturi, mă şi trezii pe treptele scăriței. De-acolo – pe cuşcă şi chiar la timp: dulăii încercară zadarnic să mă apuce – nu ajungeau. A fost problemă de un minut să retez sârma – m-am întors cu spatele şi, agățat cu o singură mână de creasta gardului, mi-am dat drumul în gol.

Ce mai țin minte a fost glasul vechilului „Bravo, țigane!", pe urmă prinsoarea unui cleşte de foc cuprinzându-mi partea de jos a trupului şi un urlet sălbatic, care, bineînțeles, era al meu...

Apoi n-a mai fost nimic...

(Cum îți place, nepoate? Poate asta o să te mai trezească. Sper că urmăreşti vânzoleala din sferele politice. Ai scris în articolul cela al tău că „revoluția îşi mănâncă copiii" – ştiu că gândul nu-ți aparține, dar fie. Ce zici însă de mâncărimea dintre liderii voştri „democrați"? Aşa-i că-i greu la împărțit plăcintele? Cum poate exista un stat fără servicii speciale care să-l apere? Ai voştri au avut prima grijă să ne desființeze. Bun... Nu zic, au fost şi printre ai noştri câțiva care-au greşit. Leapădă-te de dânşii. Dar să pui cruce pe-un organ fără să creezi altul în schimb... Şi s-o faci cu competență, nu cum ați făcut-o voi... Închipuie-ți că ai da afară rinichii dintr-un cetățean ca să-l scapi de dureri de cap!... Cine alții ar putea arăta cu degetul la hoți, profitori şi corupți decât oameni de-ai noştri? Aha, ştiți prea bine încotro ar fi arătat degetul? Şi nu vă convine... Atunci de ce faceți atâta gălăgie, de ce strigați în gura mare „prinde hoțul!", nu se vede de la o poştă că cei care strigă sunt chiar hoții? Sigur, a fost un gest de „fairplay" că ați revenit asupra interzicerii comunıştilor. Numai că în politică nu se umblă cu gesturi frumoase. Să ne fi lăsat la locul nostru – v-am fi sfătuit să nu faceți prostia asta. Şi nu doar din pricină că şi noi am avut multe să tragem de pe urma lor, nu. Ci pentru că în perioade ca acestea, de „tranziție", cum numiți voi debandada asta, când sărăcia majorității e un fapt real – numai populiştii pot avea priză la mase. Şi unde găseşti un partid mai populist, mai mincinos decât ăsta, al comunıştilor acestora noi? Aşa că ține minte, băiatule, ce-ți spun eu: ei au să câştige, ei au să vă doboare. Primele semne le şi aveți... Şi vai de capul vostru: neobolşevicii ştiu să se răzbune! În ce ne priveşte – n-ai grijă, cu experiența noastră, cu şcoala noastră a supraviețuirii n-o să ne prăpădim. Mai ales că suntem! Suntem peste tot!

Eu, oricât de ciudat ți s-ar părea, țin la tine! Şi aş vrea foarte mult să ai în vedere sfaturile mele, chiar dacă ți se par cam oportuniste. Dar şi oameni mai înțelepți decât mine au spus că moravurile depind de vremuri. Crezi tu că maximalismul tău tineresc (o să treacă!) poate învinge vremurile?...)

Când am deschis ochii, nu ştiam ce-i cu mine şi unde mă aflu. Am încercat să sar în picioare. Lumina zilei mă făcea să cred că am întârziat cu sculatul şi vechilul nu ierta aşa ceva. Dar la prima mişcare, un junghi ca de foc mi-a străbătut trupul dintr-un capăt în altul şi m-a trântit înapoi cu un urlet de durere. Cred că mi-am pierdut cunoştința, pentru că atunci când am deschis iar ochii, asupra mea stăteau aplecate două umbre, încetul cu încetul prefăcându-se în mutra lui don' Ghiță şi a lui Barbăroş, veterinarul care venea din când în când la jupân să ia, chipurile, probe de piei pentru analize; de fapt, ca să bea câte-o jumătate de sticlă de secărică... Pleoapele mi s-au închis de la sine, nu mai simțeam durerea aceea grozavă, am lăsat capul pe-o parte şi nici n-am încercat să mă mişc. Mi se părea la un moment dat că plutesc în aer, apoi că mă prăbuşesc brusc, dar chiar în clipa când trebuia să mă strivesc de pământ, ceva mă ridica iar în înălțimi. Eram conştient, ori mi se părea că sunt conştient, în orice caz, auzeam ce vorbesc cei doi, dar n-am deschis ochii.

— I-am injectat morfină, zise veterinarul. Nu mai simte durerea. Dar...

— Ce „dar"? făcu vechilul. Vrei să zici că-i rău?...

— Nu-i bine, don' Ghiță... Ți-am spus, eu sunt veterinar. Are nevoie de un doctor uman. Dar după câte înțeleg... În orice caz, cu boaşele lui s-a zis, cel puțin cu una... Nu m-aş

mira nici de penis... Norocul lui că nu i-a rupt artera! Principalul e să nu scăpăm o infecție. Iar pentru asta... Don' Ghiță, căutați un doctor. Altfel putem s-o pățim amândoi...

— Pe dracu' s-o pățim! Cine-l ştie şi cine-l caută?... În orice caz – un accident...

— Rău câine, zise veterinarul.

— Ba bine că nu! Dacă nu eram eu afară, îl făcea bucăți. Şi l-am prevenit doar! Dacă nu ieşeam eu să-mi fac nevoile...

Minția!

Vechilul întoarse privirea spre mine. Tocmai deschisesem ochii şi mi-a prins privirea. Îl luă de mânecă pe veterinar.

— Ioane, zise el, Ioane, mă auzi?

Îl auzeam, auzisem tot ce vorbiseră, dar nu prea eram în stare să pun vorbele lor cap la cap. Şi nici chef să stau de vorbă cu ei nu aveam. Am închis ochii.

Vechilul făcu câțiva paşi spre uşă.

— După morfina asta a dumitale aude ceva? Înțelege?...

Se îndepărtaseră prea tare şi vorbeau în şoaptă. Nu i-am mai auzit.

Apoi m-a izbit o lumină puternică în față şi am înțeles că au deschis uşa şi au plecat.

Nu prea înțelegeam ce se petrece cu mine: parcă aş fi fost beat. Nu puteam nicicum să-mi adun gândurile, eram într-o stare pe care acum aş numi-o euforie. Deşi auzeam perfect totul, nu puteam aprecia corect lucrurile. Undeva în subconştient mă rodea ceva, dar factorii externi nu erau în măsură să mă îngrozească. Ei şi ce dacă au zis ei că stau rău, mă simt bine. Ei şi ce dacă îmi amintesc că am urlat de durere, nu mă doare. Trebuia să încerc să mă scol totuşi. Şi să aflu unde sunt.

Încercarea de a mă ridica n-a reuşit: muşchii păreau nişte fire de lână. Mă gâdilau plăcut, dar refuzau să-mi execute ordinele. Dar capul îl puteam întoarce în toate părțile.

Aha, mâinile puteau pipăi şi pipăiră nenorocita de saltea atât de cunoscută. Privirile însă îmi spuseră că nu mă aflu în grajd: eram alături, în încăperea unde se păstrau panourile pe care se răstigneau pieile la uscat. Dar panourile lipseau, probabil fuseseră scoase ca să-mi facă loc mie. Asta însemna... Însemna că într-adevăr nu stau chiar bine... Da' nu mă doare nimic!

— Durerile au venit spre seară. La început surde, în tot corpul, apoi au prins să se adune la rădăcina picioarelor, şi atât de puternice, încât gemetele au început a se preface în strigăte.

Vechilul şi veterinarul au dat năvală în încăpere ca la pojar.

— Acuşi... acuşi..., strigă veterinarul şi-mi înfipse în braț o seringă cu un ac cât toate zilele. Acuma te lasă...

Rămase lângă mine o vreme. Durerea trecea ca luată cu mâna. Apoi se apropie de vechilul rămas în uşă şi-i şopti:

— Trebuie un chirurg... Mult n-o s-o ducem cu morfină şi carbol, nu-i animal. Eu nu mai vin, n-am chef să...

Don' Ghiță îl înşfăcă de piept:

— Ba ai să vii! Ai să-mi stai lângă dânsul până mi-l pui pe picioare, măcar pe patru!...

— Don' Ghiță, nu-i al meu, nu pot...

— Ba ai să poți! Pe vizitiu cum l-ai lecuit?

— Păi, una-i să pui un picior în ghips şi alta să coşi un om din bucăți...

Vechilul scuipă furios pe podele şi ieşi afară. Veterinarul se apropie de mine, se aşează pe un scăunaş, ridică pătura, potrivi ceva în locul care mă durea şi-mi făcu din ochi:

— Rabdă, băiatule, o să treacă...

Glasul lui nu mi se părea prea sigur. Observai cu coada ochiului că pătura-i plină de sânge.

— Domnu' doctor, ce am? Că eu nu pot să văd, mă doare când vreau să mă scol...

— Cine dracu' te-a rugat să te pui cu dihania ceea? Zi mulțam că nu te-a ucis de tot... Când ai să vrei... când ai să te ceri afară... nu răbda, dă-i drumul unde eşti, pe urmă schimbăm aşternutul...

Se ridică, trase pătura la loc şi deschise uşa. „Ticăloşii dracului", bombăni el înainte de a ieşi.

Pe la miezul nopții veni iar.

— Nu te-a durut?

— Parcă nu...

— Uite, mai facem o injecție. Şi dimineață încă una. Te-ai pişat?

Nu ştiam, nu simțeam locul. Aşa, ca un fel de umezeală lipicioasă, dar din care pricină nu ştiam.

Îmi ridică pătura şi clătină din cap.

— Da-a... Să nu te ții, bine?

Asta nu mai trebuia să mă învețe el...

Dimineața, am simțit că mă ia cu fierbințeală, apoi cu un frig de-mi clănțăneau dinții în gură.

Când au intrat amândoi la mine, tremuram de se clătina tot grajdul. Nu prea înțelegeam ce se petrece, aveam capul plin de câlți.

Veterinarul nu spuse o vorbă, îmi pipăi fruntea şi îmi băgă iar acul cela în braţ.

— Cum? întrebă vechilul.

— E o crimă ce facem, dom'le, mârâi veterinarul. Dacă vrei să...

— Nu vreau nimic! strigă vechilul. Vreau să-l dau pe mâna poliţiei. E căutat! Să-l lecuiască ei!...

Când deschideam ochii, începea să mi se învârtă capul ca o morişcă. Dacă-i închideam, începeam să mă prăbuşesc într-o groapă fără sfârşit. Câţi ani au trecut de-atunci, dar, când îmi amintesc zilele acelea, mă ia cu năbădăi... Nu mai înţelegeam ce vorbesc, în rarele clipe când îmi recăpătam cunoştinţa, îi auzeam că vorbesc, dar nici nu mă mai străduiam să-i înţeleg. Mă cuprindea o adevărată euforie de faptul că plutesc uşor, fără griji...

Cei doi discutau aprins, ca şi cum s-ar fi luat la harţă.

Dar se vede treaba că îngerul meu păzitor e un băiat de treabă: din câte încurcături nu m-a scos!

Într-o clipă de trezie, când mi se părea că cei doi se vor lua la bătaie, se auzi de-afară un claxon lung, apoi încă unul, neîntrerupt.

Don' Ghiţă se opri cu pumnul ridicat în aer.

— Paştele mă-sii! Au adus-o dracii... Şi veterinarului: Dispari!

Nu ştiu cât timp să fi trecut, în orice caz, făceam eforturi nebune să nu-mi pierd cunoştinţa, bănuiam cine-a venit. Zadarnic însă încercam să mă ridic, să mă târăsc până în curtea casei, să-i strig, să mă rog să facă ceva, să mă scape, nu reuşii decât să mă răstorn de pe salteaua pe care stăteam parcă lipit. Şi să mă prăbuşesc în uitare...

Îngerul a strigat...

...şi strigătul a fost salvarea mea.

Primul lucru pe care l-am văzut când mi s-au dezlipit ochii a fost un cer suriu, care, încetul cu încetul, s-a colorat în alb, apoi s-a prefăcut într-un tavan înalt, cum nu mai văzusem decât în noaptea aceea la circa de poliție. Când am dat să mă ridic, să văd unde anume sunt, m-a fulgerat prin şale şi prin şira spinării un junghi, de mi-am trântit într-o clipă capul înapoi pe pernă. Şi am făcut-o la timp, pentru că cineva deschidea uşa. Sub pătura cu care, probabil, eram învelit am pipăit cu degetele să ştiu dacă nu-s ude paiele şi, spre marea mea mirare, am descoperit nu doar că nici nu miroase a paie, dar că mai este şi o învelitoare peste saltea; mai târziu aveam să-i spun cearşaf.

Cel sau cei care intrau nu călcau pe pământul gol, încălțările lor țocăneau pe podele de lemn. Asta însemna că nu sunt în încăperea cu panourile, se prea putea să mă aflu la vreun spital, poate chiar al poliției, şi cel mai bun lucru pe care-l puteam face era să nu deschid ochii, să mă prefac mai departe orfan, să întârzii cât mai mult discuția cu cei care mă găbjiseră.

Erau doi. S-au apropiat de patul meu, unul mi-a pus mâna pe frunte, apoi mi-a prins mâna stângă de la încheietură. Mi-a ținut-o o vreme, pe urmă mi-a lăsat-o uşurel pe pătură.

— Febra a mai scăzut, răsună o voce de bărbat. Pulsul aproape de normal... Posibil că peste scurt timp o să se trezească. Dar...

— Dar ce?

Era glasul ei! De atâta surpriză era cât pe ce să deschid ochii.

— Nu ți-am promis nimic, Riva dragă. Şi nu pot să-ți promit nici acum. M-ai chemat târziu...

— Imediat ce l-am descoperit!

— Da... Cine i-a dat primele îngrijiri cred că a fost sau o babă, sau un potcovar. Simți? Şi acum mai miroase a fenol! Nu vreau să intru în amănunte, dar au fost rănite organe foarte importante şi... cum să le zic... bărbăteşti. A pierdut mult sânge, a pierdut, de asta sunt sigur, tot ce-i defineşte sexul... Să fi venit cu două-trei ore mai târziu, l-aş fi expediat direct la morgă. Sper că ştii ce înseamnă sepsisul? Sau cangrena...

— Dar e tânăr, unchiule Iuliu! Arăta foarte robust înainte de... înainte de asta...

— Pe asta contez şi eu. Poate să-l salveze propriul organism, eu nu pot garanta nimic. Asta-i realitatea. Am să mai vin diseară. Acuma plec. Am s-o trimit pe Larisa, ea ştie ce să facă, am să-i dau toate instrucțiunile. În caz de ceva... ai telefonul meu.

Mai puse o dată mâna pe fruntea mea, apoi îmi ridică pleoapele. Le țineam încordate.

— Curând o să-şi revină. Larisa o să fie aici într-un sfert de oră... dacă-mi dai maşina.

Când au pornit-o spre uşă, am întredeschis ochii. Ea era într-o rochie albastră, avea părul roşcat prins la ceafă ca o

coadă de cal. El era mai scund, cu o pălărie care-i acoperea părul sur şi cu nişte haine de care nici directorul Bazil nu purta. Am închis ochii chiar în clipa când ea, înainte de a trage uşa, şi-a întors capul să mă mai privească o dată.

Adică...

Adică aveam ce cântări. Fusesem, vasăzică, între viaţă şi moarte, adică ce fusesem? Mai eram! Şi pricina se dovedea a fi una: vechilul cu câinele lui. Mă apucase de boaşe, poate şi mai rău, dar nu se dă bătut de-o javră, fie ea şi o dihanie cum erau jigodiile lui Ghiţă, un flăcău voinic ca mine. Adică asta explica de ce nu pot să mă ridic, de unde durerile acelea nebune pe care veterinarul mi le scotea cu injecţii pentru cai, de ce doctorul domnişoarei clatină din cap când vine vorba să mă lase ori nu să trăiesc!

Dar nu ştiu ei câtă vână am! Şi tata bătea în mine ca-ntr-un snop de secară, numai eu ştiu cu câte capete sparte m-am ales din contrările cu flăcăi mai mari ca mine şi cu câte ei, numai Căcăluş stie cum a dat cu furca-n mine când m-a prins la putina cu brânză noaptea, cum mi-a spart umărul de vreo cinci santime şi-apoi s-a speriat atât de tare, că m-a rugat în genunchi să nu spun la nimeni şi să mănânc brânză şi caş dulce până a da din mine şi cum s-a prins rana în trei zile, de-a rămas numai semnul...

Nu simţeam cine ştie ce durere, dar la cea mai slabă mişcare mă apucau nişte junghiuri, de prăpădenie. Dar capul puteam să-l întorc. Cu coada ochiului puteam cerceta aproape toată încăperea. Era o cameră nu prea mare, curată, aproape goală, doar două scaune şi o măsuţă cu tot felul de sticluţe şi pachetele, probabil, doctoriile mele. Iar de sub pătură atârna până la un borcănaş un maţ subţire de

cauciuc roşu din care picura, din când în când, un lichid întunecat. Mi-au trebuit minute bune până să pricep că era răutatea ce curgea din mine...

Când s-a deschis uşa, am fost luat prin surprindere, n-am mai reuşit s-o fac pe adormitul. A intrat domnişoara Riva, iar în urma ei – o femeie mai în vârstă cu un fel de cufăraş în mână.

— A-a, făcu prințesa, ne-am trezit! Cum te simți, poți vorbi?

Cred că puteam vorbi, dar mi se tăiase glasul.

— Nu-i nimic, ciripi ea, stai liniştit. Doamna este infirmieră, o să aibă grijă de tine. Nu vorbi, dă numai din cap: ştii ce ți s-a întâmplat?

Bineînțeles că ştiam, treaba era dacă ştie şi ea.

Între timp, infirmiera îşi scoase pardesiul şi rămase într-un halat alb.

— Domnişoară Riva, trebuie să-i schimb pansamentul. Poate veniți mai târziu?

— Da, da, am plecat. Totul are să fie bine, Ionică.

Şi ieşi...

Infirmiera luă de pe măsuță o mână de pastile şi mi le întinse cu un pahar de apă.

— Bea.

Apoi trase un scaun lângă pat, puse pe el cufăraşul şi-l deschise. Dădu pătura la o parte şi mă privi atent.

— Mda... Are să te doară un pic... Dar suntem oameni mari, nu?

Nu ştiu dacă ați avut vreodată ocazia să fiți jupuiți de viu. Cam aşa mi s-a părut schimbarea pansamentelor. Am apucat un colț de pătură şi mi l-am afundat în gură ca să

nu urlu, dar de gemut nu cred să fi gemut aşa mama când m-a făcut, mai bine nu mă făcea...

— Acuma ai să dormi, făcu sora cu o voce calmă, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic neobişnuit. Când dormi, creşti. Şi după o pauză: poate-o să-ţi crească şi ţie...

Umblase la cele mai tainice locuri ale trupului meu, dar nu aveam puteri nici măcar să mă ruşinez.

Doamna Larisa îşi trase scaunul lângă măsuţă, scoase din cufăraş o carte şi se apucă de citit. Pe vremea aceea nu-mi prea închipuiam cum pot oamenii să citească de bunăvoie. Şi tot minunându-mă de treaba asta, m-a luat somnul.

M-am trezit cu becul de pe tavan arzând – o mare noutate pentru mine – şi la jupânul Berl, şi la jupânul Costică lămpile erau cu gaz. Infirmiera mai citea, dar, când m-a văzut deschizând ochii, s-a ridicat.

— Ei, cum stăm, flăcăule? Te mai doare? O să punem termometrul. Ţine-l bine. Eu mă întorc acuşica.

Abia acum am luat seama că în clădirea în care mă aflu lucrează o maşină sau ceva asemănător. Lampa de pe tavan tremura abia simţit, din când în când prindeau să zăngănească paharul şi sticluţele de pe masă. Şi mai era un bâzâit continuu, aşa mai auzisem la moara călugărilor de lângă Brunza; ce-i drept, acolo se auzea mai tare. Stăteam în pat cu capul la fereastră, era numai una, dacă dădeam mai tare ochii peste cap, puteam distinge vârful unui plop cu câteva frunze galbene clătinându-se abia-abia. Dar îl puteam observa scurt timp, datul ochilor peste cap nu-i cine ştie ce bucurie, mai ales când îţi simţi şi trupul rupt în toate părţile.

Aveam ceva fierbințeală, simțeam eu, şi acasă am pățit odată aşa ceva, ardeam şi tremuram de-a sărit mama să strige că-i piere odrasla, că a prins la friguri, dar baba-doftoroaie, pe care a chemat-o, a liniştit-o: „Niciun fel de friguri, de la pântece se trage buba, a crăpat prea multe zarzăre verzi coplejul”. Şi mi-a turnat pe gură nişte spurcăciune, de n-am mai putut mânca nimic vreo două zile. Şi nu m-a luat nici dracul...

De ce-ar trebui să mă ia acum?

La drept vorbind, undeva în adâncul meu, mă gândeam şi la un sfârşit tragic, la vestea care odată şi odată are să ajungă şi la Opăriți. Mă gândeam la mama, singurul om care mă avea de om şi pe mine, cum are să-şi amintească multă vreme de băiatul cela al ei dus de acasă şi pierit departe, printre străini, că nici mormântul nu i-l ştie nimeni. Şi mă apuca aşa un cârcel în gât, dar, din fericire, ştiam să mă opresc la vreme...

Şi apoi – fata asta. Acum aveam timp destul să mă gândesc şi la dânsa. Ce-o fi având ea cu mine, de ce atâta grijă pentru un băiat aproape necunoscut, de ce m-a adus aici? Încercam să leg cele auzite de la tăbăcari în seara aceea cu cele ce mi se întâmplau şi nu prea reuşeam. Bine, să zicem că sunt nişte oameni care fac ce fac ca să fie mai bine pentru cei săraci, că o fi şi ea dintr-aceia, dar atunci de ce nu ies în drum să strângă toți milogii şi să-i umple de parale? Ori aşteaptă mai întâi să-i rupă câinii?

Nu puteam pricepe şi pace, şi-apoi şi cu mine se întâmpla ceva: ba mă simțeam gata să mă ridic, să mă mai dezmorțesc, ba începea un fel de slăbiciune nemaipomenită, şi nu atât în trup, deşi nici el nu mă lăsa în pace, cât în cap.

Un fel de vârtejuri că nici de gândit nu mă mai simțeam în stare.

(Ştiu că te cam plictiseşti, nepoate: a dat în mintea copiilor bătrânul ăsta, n-o mai termină odată cu poveştile lui. Dar anume asta urmăresc – să nu iei drept poveşti cele ce-ți scriu. Orice tânăr la un moment dat se află la o răscruce şi trebuie să hotărască în ce direcție s-o apuce. Dar fără să ezite, anume să hotărască! Sigur, cazul meu ar putea părea netipic – a coborât o zână din înalturi şi l-a scos din mocirlă. Dar lucrurile nu stau chiar aşa. Cu mult înainte de întâmplarea asta nenorocită, hotărâsem că soarta mea nu este a unui milog supus vremurilor şi stării lui sociale, supus jugului cu care era obişnuită clasa lui. Eram, bineînțeles, tânăr şi absolut clei în ale cunoştințelor, un necioplit aproape analfabet, dar cu instinctul protestului în sânge, cu voința de a depăşi cu orice preț soarta semenilor. Altfel, fără îndoială, aş fi rămas în maghernița lui Berl să-mi câştig o cocoaşă, o tuberculoză şi invidia tovarăşilor de la Opăriți („la te uită, a ajuns orăşan!"), altfel aş fi îndurat un an-doi putoarea gropilor lui jupân Costică şi cravaşele lui Ghiță, ca până la urmă să mă plimb călare pe Ducipal... Dar n-a fost să fie! Era un Partid care se gândea şi la mine, şi nu m-am împotrivit când mi-a întins mâna. Da, instinctiv, dar fără să ezit!

Acuma spune-mi şi tu: te-ai născut om sovietic, ai avut o copilărie fără griji, ți-ai petrecut vacanțele prin tabere cu colegii şi prietenii. Da, n-au avut părinții iahturi şi palate, nu te-ai lenevit prin Franțe şi Elveții, dar nici ceilalți ca tine n-au avut. În schimb, ai avut ce îmbrăca, ce mânca, ce învăța. Ai fi avut un loc de muncă după studiile gratuite, dacă ar fi fost cazul – ai fi avut toți doctorii țării la căpătâi. Gratis. Acum ai ce mânca în fiecare zi? Ai cu ce-ți cumpăra o haină mai la modă? Eşti sigur că ai să găseşti un loc de muncă după ce termini universitatea? Şi mai spune: cât ai fost în

țara aceea mare pe care ați distrus-o, ți-a scos cineva ochii cu bunicul şi părinții tăi? Te-a arătat cineva cu degetul: fiu de duşman al poporului? L-a arătat pe taică-tu? Ba bine că nu – şi scriitor a ajuns, şi două cărți a scos... Dacă n-ar fi dat interviul acela... Nici bunicul tău, într-adevăr duşman, judecat şi condamnat, n-a rămas pe drumuri după ce a fost reabilitat (deşi n-ar fi trebuit să fie!). De ce nu te gândeşti, de ce nu vrei să înțelegi că viitorul tău nu poate fi altul decât slugă la vreun vechil alde Ghiță, ajuns acum mare om de afaceri cu banii furați din munca noastră, a tuturor oamenilor sovietici?...

Da, băiatule, Uniunea nu mai este, dar este fondul ei de aur, oamenii, cadrele care hotărăsc totul. Partidul care a rămas se joacă cu populismul, nu mai este cel care înainte de toate punea adevărul în fruntea lucrurilor, dar suntem noi, noi, care o să ridicăm din ruine tot ceea ce a fost bun şi frumos, sovietic! Alătură-ni-te! Până nu-i târziu...)

Au intrat toți trei: domnişoara, infirmiera şi doctorul. Nu mai avea niciun rost să mă prefac că dorm. Ba chiar am încercat să zâmbesc.

— O-ho! făcu doctorul, mergem mâine la cinema? şi-mi apucă stânga de la încheietură.

Nu ştiam ce-i cinemaul, nu ştiam ce să-i răspund.

Infirmiera îmi luă termometrul.

— Cât? întrebă doctorul.

— Treizeci şi opt.

— Normal? întrebă domnişoara.

— Pentru el, da. Mai mult decât normal. Aş spune – neaşteptat!

Îmi lăsă mâna să cadă pe pătură:

— Uluitor, Riva! Iată ce înseamnă un organism crescut natural şi nu prea alintat cu binefacerile civilizaţiei. Pariez că n-a folosit niciodată medicamente. Iar mie: Ai luat vreodată bunghi?

Nu luasem niciodată.

— Să sperăm că a trecut criza. Cred că a trecut... Nemaipomenit...

— Ştiam eu ce poţi tu, unchiule! făcu ea.

— Dumnezeu, nepoţico. Domnul Iehova, nu eu! râse el. Şi acum, la revedere. Larisa ştie ce are de făcut. Ne vedem mâine... Nasul sus, flăcăule!

Infirmiera ieşi cu doctorul. Domnişoara Riva trase scaunul lângă patul meu.

Îmi îndreptă pătura.

— Cum te simţi, Ionică?

— Bine...

— Ei, bine! Poate – mai bine... Mai rabzi tu până la bine... Ia zi, de ce te-ai băgat la câinele cela, parcă te-au prevenit?

— Don' Ghiţă v-a spus?

— D-apoi cine... E adevărat că te caută poliţia pentru că ai furat nu ştiu ce de la un cizmar?

Începeam să înţeleg despre ce-i vorba.

— Tot el v-a spus?

— Tot. Şi mi-a mai spus că i-ai furat şi lui cinci mii de lei, i-a găsit tocmai când ţi-a pus hainele ca să te aduc aici... Zicea că-i aveai legaţi la picior...

Am simţit că-mi năboieşte sângele în cap. Nici nu mai puteam descleşta gura. Ticălosul dracului! Îmi închipui câte i-a mai spus numai ca să mă lase acolo, să-i dau socoteală

pentru banii milogilor... Într-o cadă, la dubeală m-ar fi pus! Îmi vâjâia capul şi în josul pântecelui au început să mă taie junghiurile.

— Ionică! Ioane!..., parcă mă striga cineva de departe, şi a trecut o vreme până mi-am dat seama că mă strigă ea.

— Nimic, domnişoară, nu-i nimic... N-am furat...

— Adică m-a mințit?

— Erau banii pe care i-a furat el de la o ceată de cerşetori. I-am luat eu ca să pot fugi de-acolo...

— Interesant..., făcu ea. Foarte interesant... Ia povesteşte-mi cum a fost. Totul, de la început!

Era a treia oară când povesteam istoria vieții mele: o dată – milogilor, a doua oară – jupânului Costică şi vechilului.

Nu m-a întrerupt. M-a ascultat cu ochii încruntați, din când în când bătând toba cu degetele pe marginea scaunului.

— Vrei să te întorci acasă?

Numai asta nu!

— Nu-i trebuiesc nimănui la Opăriți... Vreau să mă duc în lume, am să-mi găsesc eu norocul...

Ea zâmbi:

— Mai întâi fă-te sănătos. Nu se ştie niciodată unde stă norocul... Poate chiar aici. Ştii unde te afli?

— La matale acasă?

Ea râse scurt:

— Ei, nu chiar. La o tipografie. Tipografia lui taică-meu. Ştii ce-i o tipografie? Nu? O fabrică de cărți. Unde se tipăresc tot felul de cărți.

Se vede că asta era planida mea – să se răzbune pe mine cărțile pe care le făcusem ferfeniță la şcoala lui don' director Bazil de la Opăriți...

Abia peste vreo trei...

...săptămâni am simțit pământul, adică podeaua, sub picioare. Până atunci mi se permitea doar să stau de câte două ori pe zi pe marginea patului şi nu mai mult de zece minute. Încolo – temperatura, doctoriile, masa, pansamentele (şi clisma – cu toată ruşinea!); o dată la două-trei zile, domnul doctor Iuliu, doamna Larisa – din ce în ce mai rar, şi aproape zilnic – Stăpâna.

În scurta mea viață nu avusesem niciodată ocazia să lenevesc atâta – ba la fân, cu tata (două-trei cozi de furcă pe spinare!), ba la vreo încăierare cu flăcăii (cinci-şase vânătăi şi câte-un dinte lipsă), ba la furat harbuji, ba la copt porumb noaptea sau la prăşit ziua, ba hoinăreală curată, fără nicio țintă... Variante aveam suficiente, dar pauzele între ele erau prea scurte ca să am timp să mai scotocesc prin mine, prin capul acesta totdeauna gata de orice prostie. Acum, chiar să fi vrut, n-aş fi putut să nu mai cad din când în când pe gânduri. Nu că m-aş fi condamnat pentru cele făcute, dar simțeam, începeam să simt că prea mă lăsam dus de ape. Ei, cine m-ar fi oprit să-i spun atunci vechilului „nu merg cu tine", cine m-ar fi oprit s-o iau la sănătoasa când m-am trezit în mijlocul cerşetorilor acelora, m-ar fi ajuns din urmă vreun calic? Şi ce m-a oprit să-i spun tatei în ziua aceea de august: „Gata, tată, mi-au venit minții le la

cap. Ai aici două brațe tinere şi voinice de care, of! cum mai duce lipsă gospodăria noastră. Dar nu mă mai bate, sunt copilul tău... Mă doare!" Ori s-o fi şters omeneşte de la jupânul Berl, un sărăntoc şi el, care-şi câştiga cu greu bucata de pâine, dar nu s-a sfiit să mă ia ucenic, deşi tata îl prevenise ce poamă sunt... Se vede că totuşi aveam ceva draci în mine, care mă ghionteau să nu fiu ca alții. Cu gândul acesta mă împăcam foarte repede cu mine însumi, numai că şederea prea lungă în nemişcare mă întorcea mereu şi mereu la aceleaşi întrebări. Să fi fost discuțiile cu prințesa pricina? Se tot străduia mereu să-mi vorbească de lucruri mari, nu le înțelegeam întotdeauna, dar ceea ce zicea ea despre oamenii bogați care-şi bat joc şi sug măduva din cei oropsiți nu era chiar greu de înțeles. „Eşti o jertfă, îmi tot cânta ea, ce-ai făcut este reacția instinctivă a exploatatului față de exploatator." (Bineînțeles că a pierdut ceva vreme ca să-mi explice unele cuvinte, dar a reuşit.) Numai că toată chestia asta uneori mă făcea să rânjesc: cum adică, tu şi taică-tu, care aveți magazine şi fabrici, maşini şi palate, nu sunteți exploatatori? Ba sunteți – şi instinctul meu de exploatat trebuie să-mi zică să vă iau de gât. Aşa trebuie să te înțeleg? Odată chiar i-am spus lucrul ăsta, desigur, mai moale, mai pe ocolite. A râs, al dracului de frumos mai ştia să râdă, şi m-a liniştit:

— Vezi care-i clenciul – orice mişcare politică are nevoie de oameni învățați care s-o îndrepte pe linia cea bună. Iar învățătură pot căpăta numai oamenii mai bogați, care au cu ce s-o plătească. Iar unii dintre ei, cei mai deştepți, ajung să înțeleagă că e nedreaptă o societate unde cei puțini îşi bat joc de cei mulți şi oropsiți. Iată Rusia, vecina noastră, a fost

transformată într-un adevărat rai al celor săraci. Au făcut acolo o revoluție, adică i-au dat peste cap pe bogătani, le-au luat bunurile şi le-au împărțit la cei lipsiți. Apoi în fruntea acelei revoluții au fost oameni bogați, nobili şi boieri, care au pus nu numai vorba, dar şi fapta pentru binele celor obijduiți de soartă. Am să-ți aduc cărți speciale unde ai să poți citi despre toate astea. Dar mai întâi fă-te bine.

Perspectiva cititului nu mă prea entuziasma, dar asta nu m-a împiedicat să merg înainte cu lecuitul. Durerile nu mai erau aşa de cumplite, doar când mă săltam ca să mă aşez pe muchia patului, mă lua cu amețeli şi junghiuri de mai mare dragul. Dar treceau cu încetul şi ele...

Tare mai voiam să văd ce se face acolo unde-şi băgase colții jigodia vechilului, dar nici sora, nici doctorul nu mă lăsau să mă uit când îmi schimbau pansamentul. Când lipseau ei, încercam să arunc o privire, dar în afară de un maldăr întreg de tifoane nu se vedea nimic. Doar vârful mațului celuia prin care se pişă bărbații. Şi trebuie să recunosc că m-a prins o mare bucurie când l-am zărit: mă temeam că va trebui să mă duc afară cu treaba mică în pirostrie, ca femeile... Mare ruşine...

Într-o după-amiază, chiar când simțeam că încep să mi se lipească ochii, pentru că mă hrănea domnişoara pe cinste, vine dumneaei la mine:

— Ionică, zice, după câte am înțeles, nu ți-i mare dor de casă. Nici atâtica? Bine. Atunci iată la ce ne-am gândit noi: rămâi să lucrezi la tipografie. Are să-ți placă, şi un ban bun ai să câştigi. Dar pentru asta trebuie să ai buletin de identitate. Fără el nu se poate... Ce zici?

Aş fi sărit în sus dacă n-aş fi fost beteag.

— Dar de unde să iau buletinul cela? Cine mi-l dă?

— Ei, de asta nu-ți face tu grijă... Banii fac tot! Peste vreun ceas are să vină aici un domn de la Biroul Populației, are să-ți pună câteva întrebări şi ai să semnezi nişte hârtii. Cum ai vrea – să rămâi cu numele tău sau să-ți găsim altul?

Eh, mă gândii, de nu m-ar mai chema Taranțabu, de care râd toți când îl aud! Ridicai din umeri.

— Poate rămânem la Tarabanțu, aşa cred că are să fie mai uşor. Merge?

Parcă eram într-un gând.

— Şi să n-ai grijă, cu poliția şi cu jupânul cela căruia i-ai... hm... i-ai sfințit... cizmăria aranjăm noi...

Drept zicea Baziloiul cela când ne dădea cu vergeaua la palme de ne luau năbădăile: „Bă animalule, fiecare om are îngerul lui păzitor, care-l fereşte de rele, dar tu n-ai, că eşti vită!"

Acum aveam înger păzitor, adică eram şi eu om...

Iarna se nimerise cu zăpadă multă şi ger destul. Nu se mai auzea de afară țocănitul potcoavelor pe caldarâm, în locul lor răsunau din când în când clopoței şi era lucru de mirare, mai aveam vreme până la Crăciun ca să pornească copiii cu steaua. Cum ştiam din ajun că a venit ziua să mi se scoată pansamentele şi să fac primii paşi prin odaie, n-am stat mult pe gânduri, m-am săltat uşurel pe muchia patului, apoi, sprijinit de spătar, m-am ridicat şi în picioare. Nu mă durea nimic, atâta doar că mă trăgea în jos piciorul drept, de parcă ar fi luat cineva şi mi-ar fi scurtat pielea de pe pulpă. Şchiopătând, sprijinit în scaunul făcut cârjă, m-am îndreptat spre fereastră. Era înghețată. Am suflat binişor până am curățat un ochi ca de-o palmă şi mi-am aruncat

privirile în stradă. Era toată albă, numai pe lângă case şi cărărui de-un cot şi pârtie de sănii prin mijlocul drumului.

Din când în când se arăta câte un căluţ, nu întotdeauna grozav, dar cu arcul hulubelor plin de zurgălăi, şi în spatele lui, cât să-i atingă picioarele, o sanie neagră, lăcuită, cu un vizitiu bărbos, îmbrăcat în burnuz albastru, şi pe banca din spate – ba un domn, ba o pereche, acoperiţi până la nas cu o prelată mițoasă. Adică aceştia-mi erau colindătorii! Ştiu orăşenii să se veselească... Numai că şi noi, cei de la Opăriți, nu stăteam iarna cu mâinile-n sân. Aveam vreo treisprezece ani, dar mă țineam mai mult printre premilitari (când aveau ei chef să mă accepte!), pentru că pe semenii mei îi întreceam cu un cap, şi iată, zic, cum dăduse prima ninsoare, dar una pe cinste, vin la mine câțiva flăcăi, să luăm sania noastră, a tatei adică, pentru că are tălpige de fier şi lunecă mai cu spor. Era spre seară, mama robotea prin casă, iar tata plecase cu treburi la nu ştiu ce prieten.

Nu m-am lăsat rugat, mi-am pus cojocelul şi am ieşit de nici nu m-a văzut mama. Am scos pe sus sania din şură, ca să nu lăsăm urme, iar pe drum ne-am înhămat la ea s-o urcăm în dealul cu momâia, unde să ne încărcăm şi să-i dăm drumul la vale. Şi era o mamă de vale! Trecea prin tot satul şi se sfârşea la cealaltă margine, într-o râpă. Ce-i drept, în drumul ei mai stătea şi casa popii: casa – în fundul bătăturii, iar acareturile – în față.

Ne-am încărcat toți, eram vreo zece nebuni, luasem şi oiştea pentru cârmă, şi i-am dat drumul. Să fi fost oameni cu cap, mai frânam noi, dar aşa am lăsat-o să zboare. Cred că o mai împingeau şi chiuiturile noastre, aşa că nici n-am luat seama cum am ajuns în dreptul popii, de unde trebuia

s-o luăm nițel spre stânga. O fi cotit greşit cârmaciul, dar într-o clipă am culcat la pământ gardul de lănțeți al sfinției sale şi am intrat cu toată viteza în uşa beciului. Norocul nostru, al celor mai mulți, a fost că gârliciul s-a dovedit a fi mai îngust decât sania, dar conținutul ei, adică noi, ne-am pomenit buluc pe grămada de cartofi cu care duhovnicul nostru îşi mângâia posturile. Şi zic „cei mai mulți" pentru că unul, Fane al lui Mutu, s-a ales cu noroc mai puțin: a dat cu capul în fundul unui butoi, dar lucrul acesta l-am aflat mai târziu. Adică a doua zi.

Bubuitura fusese puternică, nu putea să n-o audă părintele, aşa că prima grijă a fost nu să ne numărăm vânătăile şi să ne lingem rănile, ci să ne înghesuim la ieşire şi să ne luăm tălpăşița, lăsând acolo şi sania, şi camaradul pătimit. Chiar săream gardul, ori ce mai rămăsese dintr-însul, când din fundul curții răsună vocea aceea care umplea biserica la liturghii şi vecernii: „Hoții! Hoții!".

Era la mintea cocoşului că n-aveam nicio şansă să recuperăm sania, aşa că ne-am răspândit care încotro ca puii de potârniche. Ai mei dormeau, numai mama mi-a şoptit de pe cuptor: „Când ai să te astâmperi odată, Ionică!". Am pipăit într-un colț gavanosul cu borş, am pus o mână de huşte într-o petică şi mi-am lipit-o de frunte, unde simțeam eu că lucrurile nu stau chiar bine...

Dimineață, abia se luminase, îl strigă la poartă pe tata primarul.

— Unde ți-i sania, gospodarule?

Tata o ia din prag drept la şură:

— Doamne fereşte! Mi-au furat-o, domnule primar.

— Nu cred... Mai bine întreabă-l pe gliganul cel tânăr, poate ştie el unde se află?

Când a intrat tata în casă, eu eram de-acum în spatele ei, cu cojocelul în spate, numai în izmănuțe şi desculț. Nu simțeam frigul, simțeam mai degrabă frânghia aceea udă cu care avea să mi se măsoare dosul, dar îmi mai rămăsese o picătură de minte să mă strecor în grajdul vacii. M-a găsit mama, când a venit la mulsoarea dintâi.

— Na ciubotele, pantalonii şi cuşma... Mare pedeapsă a lui Dumnezeu mai eşti şi tu pe capul nostru, Ionică... Până mănâncă tat-tu, ia-o prin grădină la bunelul. Şi să nu te arăți vreo două zile...

Bunelul mă înțelegea, că nici el, cum mărturisea singur, nu fusese uşă de biserică în tinerețe.

Fane al lui Mutu a zăcut vreo două săptămâni, de-au adus şi doctor la dânsul, iar prietenii râdeau că, dacă se lovea cu curul, şi nu cu capul, putea să moară...

Când s-a deschis uşa şi a intrat toată compania, eu mai stăteam la fereastră, cufundat în amintiri.

— Ia te uită! zise doctorul Iuliu. Singur? Şi cum a fost? Uşor?

— Uşor..., minții eu.

— Acuşi o să vedem. Riva, revino peste un sfert de oră. Scoatem pansamentele.

Domnişoara îmi făcu semn cu mâna şi ieşi.

— Hai, zise doctorul. Culcat.

Infirmiera se apucă să taie tifonul.

— Nu doare?

Nu mă durea. Eram curios să văd ce o să se arate în locul pansamentului.

— Aşa, făcu chirurgul. Totul cicatrizat. Mai sunt încă nişte coji, să nu le rupi... Şi acum te poți pune pe şezute să-ți vezi gospodăria.

La început n-am înțeles mare lucru, decât că în partea dinăuntru a pulpei drepte îmi lipsea o bucată cât să bagi un pumn. Gaura era acoperită cu o pojghiță roz care făcea crețuri când mişcam piciorul. Abia apoi am luat seama că acolo unde atârna punga cu doi bani nu mai rămăsese mare lucru, doar un ban şi nişte bucăți de piele creață şi neagră, presărate ici-colo cu nişte cojițe şi mai negre. Iar treaba aceea pe unde se scurgea răutatea din trup arăta ca un cârlig cu vârful îndreptat spre gaura din pulpă.

O vreme am rămas mut, nu-mi puteam crede ochilor. Apoi am apucat cu amândouă mâinile cârligul acela şi am început să trag de el ca un apucat.

— Ei, ei! strigă doctorul. Vrei să rupi şi ce-a mai rămas?

Am ridicat ochii la el, aşteptând parcă să-mi spună că nu-i adevărat ce văd, că am chiorât, că am vedenii... El însă îmi puse mâna pe cap:

— Nu-i nimic, băiatule, ai să te obişnuieşti. Mai bine vezi, când ai să ai timp liber, roagă-te lui Domnul Iehova să dea sănătate celor care au inventat sulfamidele... Că ele te-au scos de la groapă...

Am închis ochii strâns ca să-mi ascund lacrimile.

— Hai, câțiva paşi! Să vedem dacă n-ai uitat să mergi.

Şchiopătam. Dacă nu mă lăsam din mers pe piciorul rănit, mă durea.

— O să-ți treacă. Ai să mai fugi după fe...

Dar se opri. Tuşi şi continuă:

— Ai să mai fugi după fel de fel de lucruri...

Mă aşezai pe marginea patului. El se aşează alături.

— Dragul meu, totu-i bine. Putea să fie rău... Dacă nu era Riva... Iar acum, că te-ai mai liniştit, aş vrea să-mi spui: simți în tine aşa vreo schimbare după cele întâmplate? Ai vise cu... prieteni ori cu... fete...

Poate-oi fi avut eu, dar nu țineam minte niciodată ce-am visat.

— Atunci s-o luăm mai de-a dreptul: noaptea, ori chiar ziua, ți se încordează scula asta... sula?...

Poate-o fi fost şi aşa ceva, dar cum să ştii, dacă te doare toată partea de jos?...

— Am o schimbare, domnu' doctor, dar mi-i ruşine...

El râse:

— Uite, asta s-o ştii pentru totdeauna: nu trebuie să te ruşinezi de doctori. Cum să te lecuiască dacă nu ştiu ce ai?

— Apoi nu mai fac pe mine noaptea. Că de mic aveam beteşugul ăsta. Acuma n-am mai făcut niciodată.

— Ei, vezi? Vasăzică, nu-i rău fără bine. Acuma te lăsăm. Riva ştie ce-aveți de făcut mai departe. Şi fii... fii bărbat: nu-ți băga toate prostiile în cap!

Doamna Larisa strânsese tot calabalâcul lor doctoricesc în cufăraşul de care nu se despărțea niciodată, apoi se apropie de mine şi-mi puse mâna pe cap:

— Cu bine, Ioane. Mi-a plăcut să am grijă de tine...

(Aici, dragul meu nepot, fac o parantează, dar nu pentru a discuta teme la zi, e o continuare a biografiei mele, numai că voi atinge lucruri care-au hotărât mult în viața mea, dar lucruri pe care evitam să le discut – sau chiar să mă gândesc la ele! – la vremea lor. De aceea, n-am să intru în amănunte, însă câte ceva trebuie să ştii, altfel n-ai să înțelegi care-i filosofia unei vieți închinate cauzei,

închinate unui ideal. – E drept, cauza a venit mai târziu, a fost o alegere conştientă, dar idealurile se nasc şi trăiesc împreună cu noi!

Într-una din zilele când mă mai tăvăleam în pat, luptându-mă cu nişte dureri sălbatice, mai bine zis, într-o zi când mă simțeam ceva mai bine, am surprins o discuție a doctorului cu asistenta sa. Credeau că dorm.

— Nu înțeleg deloc capriciul acesta al Rivei. Iar taică-su îi caută în coarne...

— Lucru foarte simplu, Larisa: exces de hormoni! Băiatul e bine făcut. Ceva proaspăt... O fi vrut fata ceva variație... Dar s-a întâmplat ce s-a întâmplat şi mă tem că o aşteaptă o mare deziluzie... Cu toată părerea de rău, măcar că mi-i nepoată, dar nimfomania e de față.

— Dar cum rămâne cu prostiile celea – circul din fața prefecturii, compania aceea de derbedei cu care s-a înhăitat? Fata lui Rosenberg arestată şi ținută trei zile în beciul poliției? Mă iertați că vă întreb, dar...

— Nu eşti singura care se întreabă. Aceiaşi hormoni, Larisa! Exces de energie prost dirijată. Să fi avut de mică o mamă care să se ocupe de ea...

N-am înțeles mare lucru din vorbele lor, dar unele le-am ținut minte. Şi iată, după ce mă ridicasem în picioare şi îmi petreceam ultimele zile în odaia de la tipografie – domnişoara mă anunțase că o să mă mut la un lucrător de-al ei, tipograf, nu mai am de ce mă teme, buletinul de identitate era gata – nefalsificat – cum zicea ea! – , vine într-o după-amiază, închide uşa cu cheia – lucru pe care nu-l făcuse niciodată – şi-mi zâmbeşte cu gura până la urechi:

— Ghici, Ionică, ce te-aşteaptă!

Drept spun, m-am speriat. Ochii îi ardeau, părea că a pățit ceva la cap.

Nu ştiam ce să fac, ce să-i spun şi am trântit primul lucru care mi-a venit pe limbă:

— Domnişoară Riva, ce înseamnă cuvântul „nifomanie”?

Ea începu să râdă:

— Nim-fo-ma-nie... L-ai auzit de la unchiul meu! Aşa-i? Acuşi ai să vezi.

Din câteva mişcări îşi dezbumbă halatul albastru cu care umbla prin tipografie şi rămase în fața mea goală cum o făcuse mă-sa.

Eram aiurit. Mai văzusem eu femei goale. Odată mânzărarii lui Căcăluş m-au luat cu ei la pârâul ce trecea prin apropiere de stână şi din care mai prindeam uneori țipari, m-au pus să mă tupilez în nişte tufari şi mi-au făcut semn să tac şi să mă uit înspre bulboana cu ceva stuf pe margini. Pe celălalt mal stăteau goale-goluțe câteva femei din sat şi se uscau la soare. Mânzărarii s-au pus pe loc să facă ceea ce mă învățaseră şi pe mine, dar se vede că nu le-am fost ucenic bun. Femei goale? Ei şi ce? N-am simțit deloc nevoile lor, m-am sculat să plec, dar se vede că muierile observaseră ceva mişcare, pentru că au început să țipe de prăpădenie. Nu mai spun cum au stat de vorbă cu mine mânzărarii...

Acuma însă... N-am simțit căldura ceea ce-mi potopise pântecele atunci, când am văzut-o dintâi în curtea lui jupân Costică, nici focul acela ce-mi uscase limba în gură. Poate era totul prea neaşteptat?

Ea însă aruncă pătura cât colo şi se repezi peste mine ca apucată.

— Hai, băiatule... Ia-mă, Ionică... Eşti țăran voinic, hai... hai...

Îşi freca sânii de fața mea, simțeam că mă înăbuş, voiam să-i spun că mă omoară, dar nu mă lăsa să deschid gura... Apoi s-a

săltat, m-a privit cum trag aer în piept ca un disperat şi a prins să mă mângâie pe frunte:

— Tu poţi, băiatule, poţi... Un ouţ mai ai, îţi ajunge. Hai, Ionică...

A stat aşa câtăva vreme, apoi s-a întins alături oftând şi m-a prins cu mâna de ce mă temeam eu mai tare.

Nu puteam să scot o vorbă. Se vede că rupsese una din cojiţele acelea de care zicea doctorul, pentru că mă ustura.

Apoi şi-a desprins mâna de locul cu pricina şi a sărit din pat.

— Păcat..., şopti ea. Păcat...

Dintr-o mişcare îşi puse halatul, încheie toţi bumbii şi îşi îndreptă părul.

— Ştii, Ionică... Poate-i mai bine aşa. Păcat... Dar e mai bine. Pentru cauză, în orice caz.

Se apropie de pat, mă privi de sus şi zâmbi de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic:

— Bun venit, Ion Tarabanţu, în celula de partid ce poartă numele „Clara Zetkin". Acum vor fi reprezentate într-însa toate clasele şi păturile sociale!

Se învârti pe tocuri şi descuie uşa.

...Abia peste vreo cincisprezece ani, când trebuia să mă însor cu orice preţ, un doctor-androlog mi-a spus că neputinţa mea se datorează unui stres (cum i se zice azi!) foarte puternic şi că, în principiu, lucrurile s-ar putea pune la punct. Dar e o procedură de lungă durată. Cum însă nu mă deranja clenciul – am căutat şi am găsit altă soluţie.

Dar despre asta – la vremea ei...)

Casa lui...

...Onufrii Moscalenco, zețarul care avea să-mi fie gazdă, se afla în partea de sus a oraşului, diametral opusă raionului cu tăbăcăriile. Deşi în suburbie, se afla foarte aproape de tipografie, la cincisprezece minute de mers chiar şi pentru mine, care şchiopătam vizibil. Era în mijlocul unei grădini destul de îngrijite, se vedea şi de sub zăpadă, nevasta gazdei vindea în sezon verdețuri la piață. Să nu fi fost vilele simandicoase aflate la o zvârlitură de băț şi care punctau capătul civilizat al oraşului, aş fi spus că mă aflu acasă, la Opăriți. Tavanul se sprijinea pe grinzi vopsite în roşu, ferestrele erau mici şi chioare, o sobă încălzită din odaia vecină dădea ceva căldură, iar tot mobilierul era o masă cu patru scaune şi o laiță acoperită cu un covor mănăstiresc pe care se odihneau una peste alta vreo cinci perne.

În geamantanul pe care mi-l dăduse încă la tipografie domnişoara aveam un costum şi o pereche de bocanci (paltonul îl îmbrăcasem), ceva albituri şi, principalul, un plic în care se aflau un caiet gros, câteva creioane şi o cărticică subțirică, cum mai văzusem încă la Opăriți în casa nu mai țin minte a cui.

Cu scrisul şi cititul nu mă prea aveam bine, adică ce bine! – nu mă împăcam deloc –, şi am recunoscut lucrul ăsta cu inima deschisă.

De data asta nu mi-a mai zâmbit. Ba chiar a făcut o mutră foarte serioasă:

— N-ai de ce să te lauzi. Ştiam lucrul ăsta şi fără tine, după cum vorbeşti. Numai că fără un pic de carte nu ai ce

căuta nici la tipografie, nici în compania noastră în care m-am grăbit să te primesc...

Nu mai vorbise aşa cu mine niciodată. Dar imediat o lăsă mai moale:

— Cum ai să tipăreşti cărți fără să ştii ce faci? Cum ai să discuți cu prietenii noştri fără să înțelegi ce vorbim?... Ia broşurica asta! şi-mi întinse cartea pe care acum o scoteam din plic. Citeşte-i titlul. Tare!

Am buchisit literele în minte şi abia apoi i-am turnat-o: „Geneveva di Baraban”...

Ea începu să râdă:

— Încă o dată!

Abia la a treia încercare am nimerit-o.

— Ei, vezi? Ai o săptămână să mi-o citeşti. Iar în caietul ăsta ai să-mi scrii toate cuvintele pe care nu le ştii... Ne-am înțeles, nu?

Ce puteam să-i răspund repede? Să nu-şi facă nicio grijă... Acuma însă griji îmi făceam eu.

Onofrei – aşa i se zicea la lucru – îmi dăduse un ceas ca să mă deprind cu noua locuință, după care aveam să luăm cina. Nu ne ştiam prea bine, mai precis – nu ne ştiam deloc. Altfel nu m-ar fi tratat ca nu mai ştiu ce mare mahăr. Nu mi-au trebuit decât vreo două minute ca să mă deprind cu viitorul meu bârlog. Paltonul – într-un cui, costumul – pe speteaza unui scaun, iar restul – în geamantan, şi geamantanul – într-un colț al odăii.

Am pus cărțulia pe masă, am tras un scaun şi mi-am înfipt ochii în cele două cuvinte necunoscute tipărite pe copertă: „Genoveva” şi „Brabant”.

Ce puteau să însemne? Şi chiar dacă însemnau ceva – cum puteau să mă facă mai deştept?

Fixam cartea ca un viţel poarta nouă şi la un moment dat au început gândurile s-o ia aiurea. Că da, m-a scos din mare nevoie duduca, dar de ce – nu prea puteam şti, poate doar pentru chestia ceea (care nu m-a interesat niciodată şi nu i-a reuşit!) sau ca să mă facă membru în cealaltă chestie, despre care iar nu-mi spusese ce înseamnă. Ori doar pentru a face o faptă bună (era să-i zic „creştinească”!)... Dar eu aveam un plan al meu, gândit şi giugiulit multe zile şi nopţi la rând! Să plec, să-mi caut norocul în lume! Şi ce timp potrivit ar fi fost anume acum, fără un vechil cu haita lui de câini, fără poliţia pusă pe urmele mele de jupânul Berl...

Dar şi fără bani... Fără un sfanţ în buzunar!...

M-a coborât cu picioarele pe pământ lătratul câinelui din curte. După întâmplarea ceea, nu puteam auzi o javră lătrând fără să mă cutremur. M-am repezit la fereastră. Onufrii o întâmpina la portiţă pe ea.

Dumnezeule, m-a fulgerat parcă, asta ar mai trebui: s-o şterg cu hainele ei, cu cheltuielile ei, cine ştie prin ce cadă cu argăseală m-aş fi murat acum dacă n-ar fi fost ea, îngerul meu păzitor. Era, acum îmi dau seama, prima oară când aveam mustrări de conştiinţă nu pentru fapte, ci pentru gânduri! (Mai târziu, când i-am povestit ce idei dăduseră peste mine în seara aceea, ea m-a asigurat că a fost clipa cea mai importantă din viaţa mea: clipa când s-a trezit în mine conştiinţa de clasă. Dar eram de acum şi eu pregătit politiceşte: am remarcat că facem parte din clase diferite, antagoniste. „O, nu, a parat ea, cei care au

îmbrăţişat aceeaşi doctrină nu pot fi antagonişti! Comunişti fac parte dintr-o singură clasă – partidul!")

Ne-am aşezat la masă trei – eu, Onufrii şi ea. Soţia gazdei, o femeie plinuţă, fără o vârstă precisă pe faţă, făcea în permanenţă naveta între odaia unde întinsese masa şi bucătărie, deşi, la drept vorbind, nu prea avea cine ştie ce bucate. Discuţia noastră părea să n-o intereseze, se vede că era obişnuită cu asemenea vizite, lucru care s-a şi dovedit mai târziu a fi anume aşa.

Domnişoara venise pe jos, o birjă în suburbii era un eveniment pentru localnici, iar evenimentele se comentează:

— Greu drumul, zise ea, zăpadă multă anul acesta, dar conspiraţia trebuie să fie conspiraţie! Am venit, Onufrii, ca să lămurim băiatului nişte lucruri pe care el nu le înţelege încă.

Nu voi să mănânce, nu refuză însă un pahar de vin.

— De-acum, Ioane, începu ea, te pregăteşti să intri în partidul comunist. Dar aş vrea să aflu: ştii tu ce-i un partid?

Am dat din cap cam nesigur – la Opăriţi, eu, în orice caz, nu auzisem de aşa lucru. Ceva parcă adiase în discuţiile argăsarilor, dar prea puţin ca să înţeleg despre ce-i vorba.

— Ei, bine, cu asta o să începeţi. Onufrii are să-ţi fie învăţătorul. Ai să înveţi cum ai învăţat să spui „mama" manifestul partidului, statutul, ai să citeşti biografia tovarăşului Stalin... Ştii cine-i?

Am recunoscut cinstit că habar n-aveam. Onufrii aruncă o privire uluită spre duducă.

— Ai să afli tot de la învăţătorul tău. Ce nu ştii – întreabă, să nu te ruşinezi. Nu uita că ţi se face o mare cinste: eşti primul reprezentant al ţărănimii truditoare în

celula noastră! Un plugar care a gustat din plin „binefacerile” capitalismului.

— Bine, domnişoară Ri...

Ea mă opri la jumătatea cuvântului:

— Nicio „domnişoară”. Noi ne spunem unul altuia „tovarăş”. Bineînțeles, când nu sunt străini de față... Iar acum hai să vedem cum te-ai aranjat.

Onufrii plecase de la masă şi asta mă băgă în sperieți: dacă începe iar ceea ce-a făcut la tipografie?... Ea însă nici măcar nu-şi aruncă privirea prin odaie, îşi trase un scaun şi luă în mână cărticica cu Genoveva.

— Ioane, făcu ea, poate nu ştii, dar am rămas fără mamă încă de la naştere. M-au crescut tata şi o mătuşă cam aiurită. Nu cred să fie pe lume un tată mai bun. A făcut pentru mine tot ce poate face un om. Un om bogat. Şi unul din lucrurile pe care şi le-a dorit mai mult a fost să mă învețe să cânt la pian. Maică-mea fusese pianistă... Mi-a luat o profesoară şi iată: babornița mă lovea peste degete când nu le țineam corect, săptămâni la rând mă punea să repet tot felul de game, adică sunete fără nicio melodie. O dată, măcar o dată să-mi fi cântat ceva, un cântecel, ca să văd şi eu ce poate face un pian, de ce trebuie să mă chinui cu învățatul notelor! N-a făcut lucrul ăsta. Şi nici eu n-am mai învățat să cânt... Ştii de ce ți-am spus lucrul ăsta? Pentru că, mi se pare mie, şi tu ai pățit-o la fel cu învățătura: „Mama toarce, tata taie lemne, vaca paşte, cocoşul cântă”. Aşa-i? Dar niciodată nu a luat învățătorul o carte din care să vă citească lucruri pe care nu le ştiați, ceva despre călătorii, despre animale sau flori neştiute... Lucruri care se pot scrie numai învățând literele. Aşa-i?

Parcă mi-l înviase în fața ochilor pe don' 'țător Bazil: „Citeşte, măgarule!" Şi tu dă-i, literă cu literă: „Bî-O-U"... Iar alături stă poza cu o vacă. Şi tu dă-i pe dreptate: „Vacă". Vacă-i mă-ta, boule! Întinde palma!"

Al dracului domnişoara, adică tovarăşa, cum le mai prindea pe toate!

— Iar acum ascultă. Am să-ți citesc eu câteva pagini, ai să vezi că merită truda să citeşti şi tu, tot.

Şi a început să citească.

Cum mai ştia să-şi moaie glasul unde trebuia, să-l facă aspru dacă cerea aşa povestea, să tot stai s-o asculți. Chiar dacă nu-ți erau pe înțeles multe cuvinte, povestirea toată nu rămânea neînțeleasă.

Ajunsese chiar la locul acela cu traiul în pădure a bietei Genoveva, cel mai interesant şi dureros loc, când închise cartea.

— Ei, ce zici? Mai departe te descurci singur?...

Trebuia să citesc fiecare frază de două-trei ori. Prima dată ca s-o buchisesc, apoi s-o citesc liniştit şi s-o înțeleg. Mă înfuriam la tot pasul că nu pot afla mai repede ce se întâmplă mai departe, că nu pot participa cu durerea mea la chinurile gingaşei ducese, dar n-aveam încotro: trebuia să descifrez buche cu buche... Din când în când, mă opream ca să visez la ziua în care voi citi şi eu aşa ca duduca, apoi îmi luam seama şi mă repezeam cu mânie asupra rândurilor pe care nu voisem ori nu putusem să mi le fac prietene încă de la şcoală. Ajunsesem cu munca pe la un sfert de cărțulie, când cineva bătu uşurel şi deschise uşa.

Era Onufrii.

— Ehe, flăcăule! Aşa nu merge! Departe n-ai să ajungi dacă n-ai să dormi nopţile! Hai la mâncare şi s-o întindem la tipografie. Dar să ştii că acolo n-am să te las să dormi...

(Uneori, când îmi aduc aminte şi mă gândesc la prima carte din viaţa mea pe care am citit-o dintr-un capăt în altul şi nu o singură dată, mă cuprinde un sentiment de ruşine: auzi tu, povestea suferinţelor unor aristocraţi, a unor duşmani de clasă să mă facă nu doar să deschid ochii spre lectură, dar şi să mă oblige şi pe mine, om chinuit de orânduirea capitalistă, să sufăr alături de ei, să-i compătimesc! Dar mă linişteşte repede gândul că, dacă n-ar fi fost nenorocita de Genoveva, cine ştie de-aş mai fi ajuns la Manifest sau la Cursul scurt... Şi-apoi, până şi tovarăşul Lenin, până şi tovarăşul Stalin au spus că trebuie să luăm chiar şi de la filosofii reacţionari ceea ce au avut ei bun. Ba chiar şi meseria mea de mai târziu, maistru-linotipist, n-ar fi fost posibilă fără cititul cărţuliei aceleia. Ia încercaţi să descifraţi un rând cules la linotip, unde literele sunt pe dos, dacă niciun rând din abecedar nu-l puteţi citi ca lumea!

Ce-i drept nu-i păcat: bun învăţător şi priceput am avut în persoana Rivei Rosenberg.)

Linotipul adus de tatăl Rivei din Germania era un aparat nou pentru tipografiile din oraş. Nu mai trebuia să stai în picioare, aplecat peste casetele cu litere, să respiri otrava lor de plumb şi să-ţi umble degetele ca nişte furnici de fiecare dată la o altă despărţitură, cu altă literă. Aşezat frumuşel pe un scaun, apăsai cu un deget pe clapa cu litera indicată, ca o secretară la maşina de scris, cu ochii la manuscrisul din stânga. Rândul, când era gata, cădea singur la locul lui până forma pagina, apoi venea la rând pagina următoare.

Zețarii se minunau la început de aşa maşină, apoi au început să cadă pe gânduri. Două-trei linotipuri erau chiar prea multe pentru o tipografie ca a noastră, şi, în cazul că se mai aduce vreunul, cum rămâne cu ei? Afară? Pe drumuri?...

Eram ucenicul lui Onufrii, de fapt, ucenici eram amândoi, numai că lui i-au fost de ajuns vreo două săptămâni ca să se descurce în toate şmecheriile aparatului, progresele mele erau mai mici din pricini cunoscute, dar totuşi progresam. Riva nu mai putea de bucurie. În primul rând, pentru că se anunțau comenzi mari, în al doilea rând, pentru că taică-su îi promisese să mai aducă un linotip şi, în general, să modernizeze întreprinderea. Probabil că acesta a şi fost motivul pentru care a lipsit de acasă vreo trei zile, lucru cu care îşi cam obişnuise neamurile, dar stârnind de data asta ceva panică.

— Nu se mai prăpădeşte ea, zâmbi ironic Onufrii, le-aş spune eu la cine-o pot găsi, dar de ce să le stric hulubaşilor giugiuleala?...

După cele întâmplate cu mine, n-o mai țineam de icoană, dar vorbele lui Onufrii m-au atins aproape dureros. Începeam să înțeleg vorbele acelea ale doctorului Iuliu. Se zice că aşa ar arăta gelozia...

A patra zi, a apărut de dimineață şi a adunat în cabinetul ei zețarii. Peste vreo oră s-au întors toți cu mutre destul de posomorâte.

— Nu era încotro, zise Onufrii. Trebuia să se întâmple şi asta; din şapte zețari vor rămâne trei. Pe ceilalți zice că poate o să-i aranjeze pe la magazinele şi fabrica de olane ale

lui tat-su... Poate... Dar i-a lăsat să hotărască singuri cine pleacă, cine rămâne...

Tipografia lucra numai ziua, încă nu începuse tipăritul ziarului cu care abia se duceau tratative. Noaptea, la intrare dormea un paznic, şi ce altceva ar fi făcut? În zece ani de când se lucra, n-a fost nicio încercare de spargere; hoţii nu-s prea ahtiaţi după hârtii dacă nu-s bilete de bancă...

Era începutul lui aprilie, o primăvară rece, târzie, eram în colectiv de trei luni, mai aveam de ucenicit cam tot pe-atâta şi mi se părea (adică, ce mi se părea? eram sigur) că l-am prins pe Dumnezeu de barbă. De aceea, m-am cutremurat, ca şi Onufrii, în dimineaţa când am descoperit linotipul sfărâmat.

Duducăi i-au dat lacrimile când a văzut dezastrul, dar a interzis să fie chemată poliţia.

— Să hotărască tata...

Domnul Rosenberg nu s-a lăsat mult aşteptat. Era un bărbat înalt, cu trăsături fine şi un început de chelie bine mascat. A examinat maşina din toate părţile fără să scoată un cuvânt, apoi i s-a adresat lui Onufrii:

— Ce zici, bătrâne?

— Mi se pare că cel care-a făcut-o şi-a închipuit că toată puterea linotipului stă în clape...

Rosenberg râse:

— Cam aşa... Dar poate consultăm mai întâi un mecanic?

Cum domnul Rosenberg avusese grijă să aducă odată cu maşina şi ceva piese de rezervă, mecanicul schimbă clapele de gutapercă în două zile.

Poliția n-a mai fost anunțată, Riva credea că autori ai vandalismului pot fi nişte copii şi dădu dispoziția să se pună zăbrele la ferestruica de la toaletă, pe unde intrase sau intraseră sălbaticii.

Singurul care nu-şi găsea liniştea era Onufrii. Luase întâmplarea ca un afront adus propriei persoane.

La vreo trei zile îmi zice:

— Mâine-dimineață am să mă întârzii un pic, vezi să nu mă faci de râs.

Într-adevăr, a venit cam aproape de prânz. Avea la un ochi o vânătaie de mai mare dragul.

— Mi-a sărit o despicătură aseară, când tăiam lemne.

Mi-a luat locul la linotip. Eu stăteam, de obicei, alături, ca să-i deprind mişcările. Un ceas-două pe zi mă lăsa pe mine să culeg.

— Te-am auzit aseară cum tăiai lemne în pat...

El prinse să râdă.

— Un comunist nu lasă faptele rele nepedepsite. Am ghicit imediat cine-i autorul...

— Zețar? Eşti sigur?

— Aproape... Din cei concediați.

— Dar numele lui?

— Din păcate, din celula noastră.

Ştiam că sunt doi zețari în organizație.

— El te-a altoit?

— Mai întâi i-am explicat cine au fost luddiții. Apoi i-am explicat că nu poți opri locomotiva progresului făcându-ți nevoile între şine... Apoi i-am arătat cum trebuie să arate mutra unui luddit în zilele noastre.

— Văd că ți-a explicat şi el...

— O singură dată... Nu, băiete, dacă fiecare comunist are să-şi facă de cap cum vrea el... Nu se poate fără disciplină. Mâna proletarilor trebuie să fie sigură. Încă nu ştiu burghezii ce-i aşteaptă când o să punem mâna pe putere.

— Şi... şi Rosenberg intră pe listă?

— D-apoi cum, el cu ce-i mai bun?

— Şi... şi... Dar Riva?

— Riva nu! Ea s-a ridicat peste interesele de clasă! Ca şi Lenin!...

Peste o săptămână, trebuia să aibă loc şedinţa celulei. La Onufrii acasă, seara târziu, ca de obicei.

Pentru mine trebuia să fie şedinţa a doua.

Prima la care fusesem chemat a avut loc în casa unei mătuşi de-a lui Tintiuc, paginatorul, undeva lângă bariera laşilor. Locurile mi s-au părut oarecum cunoscute. Într-adevăr, cu două case mai la vale se afla hanul în care trăsesem cu tata când m-a adus la cizmăria lui Berl.

Eram de toţi nouă bărbaţi şi cinci femei. Bărbaţii, împreună cu Riva, ne-am înghesuit într-o odaie, femeile – surori şi soţii de-ale celor prezenţi – au rămas în cealaltă împreună cu mătuşa lui Tintiuc, să joace cărţi şi să-şi mai scarpine limbile.

— Aşa trebuie, îmi explică în şoaptă Onufrii. În caz că dă peste noi poliţia – ne-am adunat la o mică petrecere!...

Că era vorba de-o petrecere se vedea şi după masa din odaie, cu un samovar bâzâind ca un bondar, după paharele şi cele două sticle de vin desfundate, dar mai cu seamă după patefonul cu placa pusă, dar nepornită, ce aştepta răbdător pe un scrin înnegrit de vreme.

Onufrii propuse de la bun început să pornim şedinţa cu *Internaţionala*, dar Riva protestă:

— Vecinii sunt prea aproape, iar imnul partidului ori se cântă tare, ori nu se cântă deloc!

Cel care a condus adunarea era Onufrii.

— Tovarăşi, a început el, azi o să schimbăm un pic ordinea de zi. După câte vedeţi, avem aici o faţă nouă. Este Ion Tarabanţu, tânăr plugar, trecut prin toate chinurile pe care le-au inventat capitaliştii. El vrea să ne fie tovarăş, şi propun să fie primit candidat în marele nostru partid. Are recomandaţii de la mine şi de la tovarăşa Riva. Scoală-te, tovarăşe Ion! Aveţi întrebări?

Cinci din cei de faţă lucrau împreună cu mine. Pe ceilalţi cinci nu-i ştiam. Anume unul dintre ei propuse:

— Să-şi spună autobiografia!

Progresasem mult în ale lexicului, potrivit părerii lui Onufrii, dar la asemenea cuvânt încă nu ajunsesem. Am deschis gura şi aş fi rămas cu ea căscată lungă vreme, dacă nu m-ar fi salvat Riva:

— Nu trebuie să te sfieşti, toţi suntem de-ai noştri. Povesteşte-ţi viaţa aşa cum a fost. Unde te-ai născut, când... Tu ştii mai bine!

Nu mai ţin minte cum m-am bâlbâit, în orice caz, după toate n-a urmat decât o singură întrebare:

— Ce studii ai, tovarăşe?

Era acelaşi necunoscut. Aş fi preferat să tacă... Mai târziu am aflat că îl chema Anatol şi era student la viticultură.

— Patru clase la şcoala primară din satul Opăriţi, comuna Brunza...

— Cam puțin, făcu studentul.

— În ultimul timp a făcut progrese mari, sări Onufrii.

— Acelaşi lucru l-am scris şi eu în recomandația mea, adăugă Riva.

S-au ridicat nouă mâini pentru primirea mea. Studentul s-a abținut...

În drum spre casă i-am spus lui Onufrii că nu mi-a prea plăcut tovarăşul Anatol, i-aş fi strâns cu mâna mea cravata de la gât.

Onufrii pufni în râs:

— Ăştia, şcoliții, nu se pătrund prea repede de duhul revoluționar. Şi eu am numai patru clase! Şi tovarăşul Kalinin mi se pare că nu are mai multe ca tine... Bine că nu te-au întrebat dacă ai împlinit optsprezece ani...

Asta m-a liniştit: nu oricine se poate compara cu tovarăşul Kalinin... Iar optsprezece ani aveam să-i împlinesc curând, în toamnă.

De fapt, am cam luat-o înaintea evenimentelor. După raportul Rivei despre situația internațională şi sarcinile comuniştilor în lumina gravelor încălcări ale democrației de către dictatorul Carol şi slugile lui, au urmat discuții aprinse. Onufrii s-a repezit asupra lui Tintiuc, acesta, chipurile, nu face mare lucru ca să orienteze sindicatele, unde se află ca trimis al partidului, pe linia comunistă. Tintiuc i-a ripostat că asta ar mai trebui, să se declare acolo ca membru al unui partid interzis încă din douăzeci şi patru şi să le impună punctul lui de vedere. Riva l-a susținut: totul trebuie făcut cu atenție şi fără grabă. Acum, după dizolvarea tuturor partidelor, ar trebui să ne gândim cum să introducem un tovarăş al nostru în Frontul Renaşterii

Naționale, pentru a avea cât mai multe informații şi, eventual, pentru ceva sabotaj.

După câte înțelegeam eu, nu s-a ajuns la o unanimitate de păreri, dar, ca să fiu sincer, deşi nu pricepeam tot, mi-a plăcut grozav atmosfera tovărăşească din celulă şi savuram dinainte şedințele următoare. Nu s-a băut niciun pahar de vin, doar vreo câteva de ceai, patefonul n-a mai cântat, pe străzi era linişte, portița n-a scârțâit niciodată...

Am părăsit casa mătuşii lui Tintiuc câte unul, perechile – câte doi, la intervale de câte cinci-şase minute. Era cea dintâi lege a conspirației.

Peste vreo trei sute de metri, l-am aşteptat pe Onufrii şi am pornit spre casă împreună. Ulițele erau pustii – trecuse de miezul nopții. În centru, fără să ne oprească, ne-a strigat un sergent de stradă:

— Treji, domnilor, treji?

Eu o băgasem pe mânecă. Onufrii însă începu să râdă ca de o glumă grozavă:

— Beți, domnule sergent! Beți criță!

— Noapte bună, domnilor! ne ură el.

Ca să vezi, trebuia să devin *tovarăş*, ca să fiu făcut *domn!...*

În dimineața zi...

...lei când trebuia să ne strângem la Onufrii, acesta ne chemă într-un colțişor mai „umbros” al tipografiei şi ne anunță că adunarea se amână cu o zi. Nimeni nu întrebă nimic, mie însă Onufrii îmi răspunse scurt:

— Aşa trebuie!

De cum ne întoarserăm acasă după lucru, era pe la sfârşitul lui aprilie şi soarele mai strălucea, Onufrii nici nu-şi salută nevasta care robotea în grădină şi intră cu mine în camera mea.

— Adună aici pe masă tot ce ai de citit! Tot! Tipărit sau scris de mână. Caută-te prin buzunare, controlează-ți geamantanul, un capăt de hârtie să nu rămână...

— Ce s-a întâmplat?...

— Pe urmă îți spun. Hai!

A luat fiecare cărticică, a scuturat-o, mi-a aruncat pe masă doar broşurica ceea cu ducesa nenorocită:

— Asta s-o ții aici.

Apoi a plecat cu tot ce adunasem şi s-a întors cu un cărțoi legat în tartaje negre. Era o Biblie.

— Vrei să mă fac popă? l-am întrebat.

— O să glumim pe urmă... Treaba-i că diseară e cu putință să avem oaspeți. Ori de la siguranță, ori de la poliție... Ține minte bine: n-ai să fii speriat, n-ai să faci scandal. Răspunzi cum trebuie la toate întrebările... Să ai Biblia deschisă la... la psalmii lui David. Citeşte câte ceva, ca să ții minte.

— Dar de unde ştii că o să ne vină...

Onufrii râse:

— Am acolo spionul meu!... Aşa, ia să vedem dacă n-am uitat nimic.

Şedința celulei fusese fixată pentru ora unsprezece. Pe la zece, când se întunecase de-a binelea, Onufrii se pregăti de plecare.

— Păi cum, m-am speriat eu, mă laşi singur?

— Nicio grijă. Mă duc să-i întorc din drum pe cei trei pe care n-am reuşit să-i previn.

— Parcă erau patru!

— Al patrulea ştie...

M-am aşezat la masă, am luat Biblia şi am început să citesc. Nu aş spune că m-au cucerit psalmii aşa cum mă cucerise la vremea ei ducesa, dar sunau frumos. Un lucru mă mira: iată un rege, stăpânul tuturor stăpânilor, dar câte păcate trebuie să fi avut ca să-şi ceară atâta iertare de la Dumnezeu? Ce să mai spun de mine, un păcătos care la aproape optsprezece ani n-a făcut nimica bun pe lume!

Învăţasem vreo doi psalmi pe de rost când s-a întors gazda.

— În regulă, zise el. Eu am să mă culc, aşa fac oamenii cu conştiinţa curată. Iar tu stai şi citeşte. Tineretul învaţă...

— Dar au să vină la sigur?

— Cine-i ştie... După socotelile mele, cred că da...

Când s-a deschis portiţa şi câinele a început să scheaune de prăpădenie, lovit cu ceva probabil, era trecut de douăsprezece. Bătăile din uşă păreau s-o spargă.

— Deschideţi! Deschideţi în numele legii!

Onufrii, în izmene, fu izbit până în uşa mea, care se dădu de perete.

Erau doi civili şi patru poliţişti. Cu lanterne.

— Ce s-a întâmplat? strigă Onufrii. Ce înseamnă asta?

— Unde-s ceilalţi? Unde-s tovarăşii? se răţoi unul dintre civili. Aprinde lampa!

Pe masa mea ardea o lampă. Nevasta lui Onufrii sări din pat în cămaşă de noapte şi nu putea nimeri chibritul.

— Vedeți în grădină, în pod, în pivniță, peste tot! ordonă civilul polițiştilor. Iar voi – adunarea în odaia asta şi aşezați-vă.

— Ce înseamnă asta? strigă Onufrii.

— Ai să vorbeşti când am să te întreb. Înțeles?

Veni de afară un polițist:

— Nimeni, domnule. Nici țipenie! Nici în pivniță, nici în pod...

— Au şters-o, boule. Au spălat putina. Ce-ați păzit, de ce sunteți buni?

Polițistul rămase în poziție de drepți şi nu scoase o vorbă.

Civilul îşi trase un scaun, se aşează şi aprinse o țigară.

— În casa mea nu se fumează, făcu Onufrii.

Civilul aruncă pe podea chibritul şi scutură scrumul de la țigară pe masă.

— Vasăzică, domnule, sau tovarăşe, Moscalenco... Ți se pare că ne-ai tras clapa... Te înşeli... Unde se cacă vulpea, rămân urme... Tii, ce mai pute! Uite aici, am mandat de percheziție... Iar polițistului care mai păstra poziția: Cheamă-ți ortacii. Începem.

Civilul îşi cercetă cu o privire lungă armia de mogâldețe în uniforme cafenii, cu mutre adormite:

— Adică aşa: fiecare peticel de hârtie – la mine pe masă. Nu scăpați niciun colțişor necercetat. Spintecați tot ce vi se pare suspect. Executarea!

Cel de al doilea civil se luă de odaia mea. Desfăcu laița până la scânduri, pipăi pernele aproape să le rupă, sfâşie căptuşeala geamantanului.

Era, probabil, subalternul primului. Se uită la acesta cu nişte ochi în care se citea dezamăgirea:

— Nimic!...

— Nimic nu piere fără urmă!... Dar astea? şi luă din faţa mea cărţulia cu Genoveva. Cine-i curva asta? Nevasta lui Stalin?

Pe prima copertă a cărţii era un desen cu tânăra în trenţe, în desişul pădurii. Am hotărât că e cazul să scot şi eu o vorbă:

— E ducesa de Brabant. O tânără aristocrată care a avut de...

— Lasă-mă cu şcoala, mai ştim şi noi câte ceva. Iar asta? O, Biblia! Aţi hotărât să vă călugăriţi?

— Psalmii regelui David sunt cea mai bună odihnă pentru suflet, făcui eu plin de cuviosenie.

— Nu mă înnebuni, râse civilul. Ia cântă-mi şi mie unul!

Nu m-am lăsat rugat. Am tras adânc aer în piept, rugându-mă în sinea mea Domnului să mă ajute. Fusesem cu şcoala de câteva ori la biserică şi mai ţineam minte glasurile dascălului Puioţ (de fapt – Puţoi).

— Psalmul treizeci! am anunţat. Apoi: „Te voi înălţa, Iehova, căci m-ai mântuit. Şi n-ai lăsat pe neprietenii mei să se bucure de mine. Iehova, Dumnezeul meu, strigat-am către tine şi m-ai vindecat. Iehova, scos-ai din iad sufletul meu. Păstratu-mi-ai viaţa, ca să nu mă cobor în groapă. Cântaţi lui Iehova, cei cuvioşi ai săi!”

— Gata! urlă civilul. Mi-ai odihnit sufletul! Dar nu mă duceţi pe mine cu zăhărelul! Se uită la Onufrii şi arătă spre mine: Cine-i fonful ăsta?

— Chiriaşul meu. Ucenic la tipografie.

— La Rosenberg?

— Acolo.

— Nu se mai astâmpără curvulița jidanului. Se vede că i-a plăcut beciul poliției... Adună toți golanii la tipografia lui tat-su. Şi mie: Buletinul!

Scoase din buzunar un carnețel şi copie ceva din buletinul meu.

Apărură în uşă civilul şi mai-marele poliţiştilor:

— Nimic, domnule. Nicio bucată de hârtie cât să te ştergi...

Civilul scoase pachetul de ţigări. Era gol. Îl făcu mototol şi-l aruncă pe podele.

— Bine, Moscalencule. Se vede că ai mâncat ceva căcat când erai mititel. Dar norocul nu stă pe loc: data viitoare să ştii că nu-mi scapi.

Făcu semn subalternilor şi se pregăti să plece.

Onufrii îl opri în uşă:

— Domnule şef, poate măcar acuma îmi spuneți de ce mi-ați întors casa cu fundul în sus?

Domnul şef îl privi furios:

— Întreab-o pe mă-ta.

Şi plecă.

Nevasta lui Onufrii, care nu scosese o vorbă, se repezi în odaia lor.

— Doamne-Dumnezeule, urlă ea! Mi-au răsturnat amândouă papornițele cu mărar şi pătrunjel... Dumnezeu să vă blesteme, spurcaților... Of, of, Onufrii, când ai să te astâmperi şi tu odată... Mi s-a terminat toată răbdarea...

Onufrii mă tipări pe umăr:

— Ai fost la înălțime... Făcu un semn cu capul spre camera vecină: Ai grijă să nu te însori!

(Dimineață, am ieşit în oraş după cumpărături. De obicei, mă aprovizionez la alimentara de lângă noi, magazin modest, dar multe-mi trebuie mie? Azi însă am hotărât să mai văd cum se schimbă oraşul şi mi-am început excursia cu „supermarketul" despre care au trâmbițat atâta ziarele. Ce să-ți spun? O expoziție frumoasă, m-am oprit la toate standurile. Am examinat cu atenție toate soiurile de caşcavaluri şi salamuri, dar cu aceeaşi atenție mi-am examinat şi buzunarul. Mă tem că aş mânca numai două zile pe lună dacă ar fi să cumpăr ceea ce mi-i pe gust... Şi am o pensie bunişoară, spre deosebire de absoluta majoritate a pensionaților... Ce zici? În magazin lume puțină, dar selectă: cucoane îmbrăcate cu rochii şi costume de pe care atârnă numele firmei, mirosind a parfumuri franțuzeşti, unele cu picioarele nespălate, altele, probabil, cu păduchi sub coafurile potrivite, desigur, pentru baluri, nu pentru piață... Barosani cu piepturile umflate de teancurile de dolari, tunşi chilug, copia exactă a clienților pe care îi păstram cu grijă în închisoarea instituției noastre... Ce să-i faci, democrații voştri, scursurile pe care le-ați lăsat să ne fure, dar şi să vă fure. Însă ce vorbesc eu: lucrurile acestea sunt fireşti pentru o țară care a fost lăsată pe mâna patrihoților...

Altceva însă m-a scos din sărite.

Vitrinele erau prea frumoase, prea apetisante ca să nu cad şi eu pradă poftei. Am făcut nişte calcule în gând şi mi-am zis că, dacă iau o sută de grame din roquefort-ul care-mi place grozav, n-o să fac o spărtură prea mare în buget. M-am apropiat cu teamă de vânzătoarea gătită ca o păpuşă, mă gândeam că se poate supăra că am deranjat-o pentru aşa fleac. Şi ce să vezi: cum m-a ascultat zâmbind cu gura la urechi, tot aşa mi-a zâmbit şi când s-a chinuit

să taie bucăţica de caşcaval. Am întrebat-o, din curiozitate, ce s-ar întâmpla dacă i-aş cere cinci grame. „Din păcate, mi-a zis, cântarele noastre nu pot măsura decât de la zece grame în sus, dar am găsi noi o soluţie!" Şi tot timpul acesta continua să zâmbească. Am luat cumpărătura şi, după ce m-am depărtat la vreo trei paşi, am întors capul s-o văd. Unde mai era zâmbetul ei! Dar observând că o privesc, şi-a lipit repede pe mutră acelaşi surâs fals.

M-am oprit pe la vreo zece tejghele, am rugat vânzătoarele să-mi arate zeci de cutii, pachete şi sticle fără să cumpăr ceva. Şi toate mi-au zâmbit la fel ca prima. Un zâmbet contrafăcut, lipit pe feţele lor, nu şi pe ochii speriaţi de gândul că ar putea fi aruncate în stradă la primul capriciu al patronului.

Şi vreau să ştii, nepoate, m-a prins un dor nebun de vremile acelea când oamenii îşi trăiau viaţa firesc, fără prefăcătorie, fără să se înjosească numai ca să fie pe placul cuiva. Voi numiţi lucrul acesta nostalgie... O vânzătoare atunci, pe vremile acelea, te mai putea şi trimite într-un loc dacă o scoteai din sărite. Şi tu puteai face la fel! Dar asta ce însemna? Însemna că trăiam într-o obşte democratică, unde toţi oamenii erau egali. Unde – fii tu ministru sau măturător – erai egalul celei de la tejghea sau al celui de la biroul oricărui departament. Asta era adevărata democraţie şi vai de capul celuia care nu înţelegea acest lucru...)

Şedinţa pe care o amânase Onufrii n-a mai avut loc nici a doua zi, nici în zilele următoare. Motivul a fost cât se poate de serios.

În dimineaţa de după descinderea copoilor, Onufrii ne-a adunat pe toţi membrii celulei în cabinetul Rivei:

— Tovarăşi, vreau să vă previn asupra unui mare pericol. Dar am s-o iau de la început. Mai ţineţi minte scandalul cu linotipul? M-am gândit mult şi, după socotelile mele, ieşea

că a făcut treaba ceea zețarul Radu. Dacă n-ar fi fost tovarăş de-al nostru, am fi putut să-l dăm pe mâna poliției. Dar nici paguba n-a fost chiar mare, nici tovarăşa Riva n-a avut pretenții, aşa că am hotărât să stau eu de vorbă cu dânsul, tovărăşeşte. Omul a recunoscut că el a făcut-o, era disperat că a rămas fără lucru şi n-a găsit nimic mai bun decât să pună mâna pe o rangă de fier. I-am zis că n-o să-l denunțăm, dar el, foarte obraznic, mi-a răspuns că nu-i pasă şi a început să ne înjure pe noi toți. Ei, nici eu nu m-am putut stăpâni şi i-am ars vreo câteva palme.

— Foarte urât, făcu Riva. Dacă ajung comuniştii să se bată între ei...

— Asta-i cam aşa, zise Onufrii. Numai că un comunist adevărat... Într-un cuvânt, i-am trimis vorbă despre şedința noastră, aveam de gând să-i cer scuze acolo, ba mă aşteptam ca şi el singur să povestească totul şi să-şi facă autocritica. Dar cu două zile înainte de adunare a venit chiar el la mine. Şi-a cerut iertare pentru cele comise, m-a rugat să rămână totul între noi şi m-a anunțat că nu poate veni la şedință pentru că fabrica de hamuri, unde s-a angajat, îl trimite pe câteva zile la Huşi, să preia o comandă.

Sincer vă spun – m-am bazat mai mult pe vigilența mea politică. Nu mi-a plăcut cum vorbea, ochii îi fugeau în toate părțile. Şi-apoi m-a mirat faptul că este trimis să preia o comandă anume el, care lucra la fabrica ceea abia de vreo două săptămâni. Şi nu m-am înşelat, din păcate. Ne-a vândut... Altcum n-aveau de unde să ştie copoii despre adunarea noastră...

Se lăsă o linişte apăsătoare.

— Eu cred că trebuie să facem aşa, vorbi Riva. În primul rând, s-o terminăm aici cât mai repede. A doua: dacă are cineva ceva literatură... Într-un cuvânt, în caz că ni se face o vizită aici, nu trebuie să se găsească nimic compromițător. Şi a treia: trebuie să ne gândim ce facem cu Radu. Îl excludem sau cum procedăm? Onufrii, tu eşti secretarul...

— Trădarea trebuie pedepsită. Cred că aşa ceva nu s-a mai întâmplat... Iar următoarea şedință... O să fiți anunțați.

Din cabinetul Rivei, aflat într-un colț mai izolat al tipografiei, ieşirăm pe rând, ca de la o adunare ilegală... Cum, de fapt, şi era!...

...Prin noiembrie al aceluiaşi an, chiar eu aveam să culeg la linotip o scurtă notiță pentru „Faptele diverse" ale „Cuvântului basarabean", ziar care de câteva săptămâni se tipărea la noi. „Ieri a fost descoperit în apele pe jumătate înghețate ale râului Bâc cadavrul unui individ, probabil, înecat. Din surse demne de încredere aflăm că semne de violență pe trupul lui Vasile Radu, muncitor necalificat la fabrica de hamuri, în vârstă de patruzeci de ani, căsătorit, cu trei copii, n-au fost descoperite; în schimb, la autopsie au fost găsite în stomacul decedatului cantități importante de spirt metilic. Se ştie că această otravă duce la orbire, pierderea orientării şi, de cele mai multe ori, la moarte. După spusele familiei, numitul căzuse în ultimul timp în patima beției. La chestura municipiului nu ni s-au comunicat niciun fel de date, motivând refuzul cu trimitere la interesul cercetărilor. Oare nu prea face abuz de secrete glorioasa noastră poliție? E a doua moarte violentă din oraşul nostru în această toamnă..."

(Se poate întâmpla ca mai târziu să uit câte ceva, de aceea am să mai ignor o dată cronologia. (Ce să-i faci, bătrâneţea nu ţine cont de meritele oamenilor!)

Vorba e că în vara lui patruzeci, după eliberare, am fost chemaţi într-o bună zi eu şi Onufrii la Comitetul judeţean. Ne-am prezentat la ora indicată, secretara însă ne-a prevenit că avem de aşteptat vreo oră-două, avea loc o şedinţă neprevăzută a biroului. Ce aveam să facem? Ne-am aşezat amândoi pe-o bancă în coridor şi aşa, din vorbă în vorbă, mă întreabă Onufrii dacă îmi mai amintesc de fostul nostru zeţar Vasile Radu...

— Ba bine că nu! Ticălosul cela care era să ne îngroape pe toţi?

— El. Numai că „era să ne îngroape pe toţi" e cam exagerat. Ce ştia el? Că ne adunăm din când în când, că citim câte ceva cam interzis. De altfel, era undeva tipărită vreo listă cu cărţile interzise? Nicăieri! Altceva – ioc! Numai eu şi cu Riva ţineam legătura cu Centrul şi cu emisarii de peste Nistru. Tu ştiai ceva despre asta? Habar n-aveai. Singurul pe care l-ai cunoscut a fost acela de la MOPR. Aşa că mare rău nu putea să ne facă. Doar să ne pună pe lista cu suspecţi ai siguranţei. Mai departe totul depindea de vigilenţa şi hâtria noastră... Dar cei de la Centru au hotărât că un renegat nepedepsit e foarte periculos: odată ce a trădat, devine neapărat informator – fie al poliţiei, fie al siguranţei. Oricum, câte ceva din metodele şi şmecheriile noastre ştie, aşa că... Într-un cuvânt, trebuia lichidat... Cu orice preţ!

La început, Centrul nici n-a vrut să audă de mine – secretar al unicei celule de partid din capitala unei provincii!... Dar, în cele din urmă, planul meu le-a plăcut şi s-au lăsat convinşi.

Treaba era simplă: în ultimul timp, băiatul se cam pusese pe băut. Se vede că îl rodea totuşi amintirea nesăbuirii comise şi o stingea în pahar... Nu mi-a fost greu să aflu în ce crâşmă întârzie,

nici ce băutură înghite. Bea omul mai ales lichide tari! Iar noi, ştii foarte bine, foloseam la spălatul matriţelor linotipului spirt metilic... Am preparat o „secărică" din trei sferturi de spirt şi restul ceai slab şi l-am aşteptat la ieşirea din „taverna mohorâtă". Abia a treia zi a vizitat-o şi către miezul nopţii a ieşit cam pe trei cărări. Ne-am întâlnit „întâmplător". N-aş spune că l-a bucurat grozav surpriza, dar nu mi-a întors spatele. Am început să mă plâng de nedreptatea oamenilor, că de vreo trei zile am fost şi eu concediat... A mormăit ceva, dar n-am înţeles nimic, era foarte beat. Am scos din buzunar sticla, am strâns cât am putut de tare buzele şi m-am prefăcut că înghit.

Am pus sticla înapoi:

— Uite-aşa, i-am zis, douăzeci de ani de muncă s-au dus dracului într-o zi... Nu i-am plăcut Rivei...

El tăcea. Mergea împleticindu-se, din când în când se izbea şi în mine...

Eram gata să-l înghesui într-un colţ şi să-i torn cu forţa băutura pe gât. El însă se opri deodată, mormăi iarăşi ceva neînţeles, întinse mâna şi-mi scoase sticla din buzunar. Era s-o scape, abia am prins-o.

— Dă..., făcu el.

— Vrei şi tu un gât?

— Porci..., zise el. Toţi... Dă...

Am scos dopul şi i-am întins-o atent să n-o scape iar. A tras vreo trei gâturi bune. A scuturat din cap de m-am speriat – n-o fi simţit ceva? El însă a întins iar mâna: „Dă... încă... "

L-am împins spre malul Bâcului. Acolo a băut tot ce mai rămăsese.

În jurul nostru – nici ţipenie.

Stătea sprijinit de mine; să-l fi lăsat liber, ar fi căzut. Dar am rămas aşa câtva timp, ca să-l ia cât mai adânc băutura.

— Şi cum o mai duci tu, Vasile?

Nu sunt sigur că a încercat să-mi răspundă, nu sunt sigur măcar că m-a auzit.

L-am întors cu faţa spre apă, nu s-a împotrivit, şi i-am dat brânci.

A căzut ca un lemn, a spart cu mutra pojghiţa de gheaţă ce începea să se lege şi către mijlocul râului, la mal era mai groasă, partea de sus a trupului a dispărut sub apă, picioarele, mai bine zis, labele cu bocancii, i-au rămas pe mal.

Nu ştiu, adică n-am văzut să se fi zbătut sub apă, au răzbit la suprafaţă doar câţiva bulbuci. Am aşteptat vreo cinci-şase minute, nici n-am încercat să-i împing în apă şi picioarele – mi s-a părut mai natural pentru un beţivan să se înece aşa – şi am plecat spre casă.

Străzile erau pustii, doar în centru mi-au trecut calea vreo trei birje cu cheflii şi un acordeonist.

Mai departe... Mi se pare, chiar tu ai cules pentru ziar informaţia cu „accidentul”...

Am scris acuma despre asta, pentru că mai încolo nu ştiu ce să se fi întâmplat cu Onufrii, nu ne-am mai întâlnit niciodată, nici de auzit de el n-am auzit...)

Anii treizeci şi...

...opt şi treizeci şi nouă (până la asasinarea lui Armand Călinescu) au fost nu doar liniştiţi, ci şi foarte productivi. Bineînţeles, pentru mine. Onufrii luase în serios rugămintea – sau ordinul? – Rivei şi se ocupa cât se poate de intens de

instruirea mea politică: îmi aducea tot felul de broşuri, seară de seară discutam pe marginea lor, mai citeam şi împreună. După Genoveva, pe care pot şi azi spune că o ştiu pe de rost, am rugat-o pe Riva să-mi mai dea ceva asemănător şi ea nu s-a lăsat mult rugată: m-a bucurat cu un întreg geamantan de literatură nepolitică, cum îi zicea ea. Sigur, dragostea dintâi este ce este, mi se părea că ceva mai mult nu se poate. Până n-am dat de „Mama" lui Gorki şi mai ales de „Aşa s-a călit oţelul", pe atunci într-un singur exemplar, manuscris încă netrecut prin tipografie. Foile erau slinoase şi rupte pe la margini, se vede că trecuseră prin multe zeci de mâini. Mi se părea că n-o să am în viaţa mea o zi mai fericită decât la şedinţa ceea de partid, când, la rugămintea Rivei, am făcut un rezumat al romanului cu unele comentarii personale. Şi când Riva m-a lăudat pentru, cum a zis ea, succesele nemaipomenite obţinute în domeniul învăţăturii.

— Iată, tovarăşi, un exemplu demn de urmat. Iată ce înseamnă partidul: un tânăr aproape analfabet, un fiu al satului umilit şi exploatat de moşieri ajunge să prezinte în faţa noastră o lecţie cum nici profesorii mei de la liceu n-o puteau ţine!

Ce-i drept, pe Riva o vedeam tot mai rar. Era mereu plecată ba la Bucureşti, ba la Iaşi, ba chiar şi la Cracovia (de unde s-a întors cu vreo patru zile înaintea atacului hitleriştilor!). În lipsa ei, tipografia rămânea sub grija bătrânului Friek, şeful legătoriei (care, dacă-i la o adică, o cam conducea şi în prezenţa Rivei!), un om chibzuit, care uneori mai tempera gesturile tinerei, în stare, de-o vorbă, să lege în marochin roşu o cărţulie de poezii aiurite, copilăreşti

ale unui fost coleg de şcoală... Mare câştig nu aducea tiparniţa, dimpotrivă, dar domnul Rosenberg voia cu orice preţ să-şi vadă fiica, cu licenţă în franceză la Universitatea din Bucureşti, s-o vadă, zic, în treabă, fapt care ar mai fi protejat-o de ieşirile ei nu chiar ortodoxe...

Ştia taică-su sau nu de preocupările ei politice? Mai degrabă da, o scosese odată din mâna poliţiei pentru participarea la o manifestaţie destul de anemică din faţa Prefecturii de Hotin (fusese adusă de acolo într-un vagon cu puşcăriaşi şi închisă în beciurile chesturii), se vorbea că salvarea fiicei l-ar fi costat ceva capital, era după evenimentele de la Tatarbunar, dar tot gura satului spunea că bătrânul priveşte lucrurile foarte senin: „Are să mai crească şi au să-i vină minţile la cap!"

Am rămas paf când am aflat că moştenitoarea-comunistă a două fabrici, una de olane şi alta de bomboane, a vreo patru magazine, a unei tipografii şi două case frumuşele are peste treizeci de ani! O credeam de vârsta mea, cel puţin aşa arăta. Se mai vorbea mult şi despre aventurile ei amoroase, nu întotdeauna de cea mai bună calitate, dar, ca să-ţi spun drept, lucrul nu mă interesa cum nu mă interesau nici alte discuţii pe teme asemănătoare, la modă printre tinerii de la noi.

În rest – ce să-ţi spun? Cum stăteam zi şi noapte aplecat asupra cărţilor, de mă lua la trei păzeşte până şi nevasta lui Onufrii: „Mai lasă cetitul, Ioane, ai să-ţi pierzi minţile! Iaca, un băiat de-al vecinilor n-a ajuns la Costiujeni?" Să-ţi povestesc cum, în sinea mea, poate fără să-mi dau seama, mă minunam şi eu de ce face băiatul acela care nu aducea decât necazuri părinţilor, de schimbarea ce avea loc în

haimanaua ceea gata de orice prostie şi repetentul repetenților? Ar fi plictisitor...

Aş vrea să amintesc doar două evenimente mai demne de luat în seamă. Cel dintâi – o întâlnire neaşteptată. Chiar la tipografie.

Tocmai îmi pregăteam linotipul să mă aşez la lucru, când auzii în spatele meu o voce ce mi s-a părut foarte cunoscută:

— Domnişoara Riva nu-i pe-aici?

M-am întors încet spre uşa de unde pornise întrebarea şi privirile ni s-au întâlnit.

Era don' Ghiță.

Nu mi s-a mai părut atât de înalt ca la tăbăcărie, ori poate mai crescusem eu. Pe câteva clipe m-a privit că mirat, că speriat, apoi şi-a scos pe mutră zâmbetul acela superior cu care mă trata cu doi ani în urmă:

— Aşa, vasăzică, domnule... hm... domnule, am uitat cum îți zice, ne-ai părăsit? Ce păcat...

Aveam în mână o cheie de douăzeci şi şapte. Primul meu gând a fost să-l miruiesc în numele tatălui. Cred că mi-a simțit şi el intenția, pentru că s-a retras vreo doi paşi:

— Sper că o să ne mai revedem, nu?

M-am aşezat la linotip şi i-am aruncat peste umăr:

— O să ne revedem neapărat! Neapărat...

Nu ştiam atunci că revederea era aproape...

Al doilea eveniment a început cu o notiță pe care trebuia s-o culeg pentru ziar. Era vorba de o vizită pe care absolvenții Şcolii Normale din Iaşi trebuia s-o facă colegilor absolvenți de la şcoala noastră. La început n-am dat prea mare atenție celor culese, puține-s oare plimbările acestea cu tămbălău şi lăutari, vor tinerii să se mai bucure că au

scăpat şi ei la pâine. Apoi nu ştiu cum mi-am adus aminte de fratele Petru. Am socotit pe degete opt ani, erau exact atâția de cât avea el nevoie pentru absolvire!

M-am înțeles cu Onufrii, ocupat de câteva zile cu examinarea noului linotip, şi am găsit înțelegere deplină. Bineînțeles că am invocat alt motiv, nu era cazul să-i vorbesc de Petru, cine-l mai ştie ce-o să-i dea prin cap băiatului, era un om al ordinii şi disciplinei, oricum, în ziua sosirii ieşenilor eram şi eu la gară. Lume multă pe peron, fanfara şcolii cânta pe rupte, flori, domnişoare, iar în centru, grămadă, un grup de tineri care, se vedea de la o poştă, nu erau încă prea dați cu costumele civile şi cravata.

După multe îndoieli, hotărâsem să stau mai la o parte, amestecat în mulțimea de gură-cască. Nu ne văzuserăm de mai bine de cinci ani, de la ultima lui vacanță petrecută împreună, nu puteam bănui care-i va fi reacția la întâlnirea cu fratele considerat, desigur, mort. Cinci ani! Nu eram cel puțin convins că o să-l recunosc după atâta amar de vreme, cum, foarte posibil, nu m-ar fi putut recunoaşte nici el...

Eram destul de departe, dar l-am văzut imediat. Coborâse al treilea. Stăteau acum toți oaspeții grămadă, cu fața spre mulțime, ca să asculte cuvântările de bun sosit ale gazdelor. El îşi plimba curios privirile peste noi şi la un moment dat mi s-a părut că şi-a fixat ochii pe mine. S-a întors, i-a şoptit ceva unui coleg şi s-a desprins din grup. S-a oprit drept în fața mea. M-a privit lung, lung:

— Eşti tu sau strigoiul tău?

N-aş spune că m-au luat fiorii când m-a cuprins în brațe, anii şterg multe, dar când nu au ce şterge...

— Ionică-Ioane... Măcar ştii că era să ai mormânt la Opăriți? Dacă nu era dascălul care s-a jurat că te-a văzut viu... Dacă nu zicea mama că nu te crede mort până nu-ți vede mormântul... Ce-ai făcut tu, Ioane?

Era treaba mea ce făcusem. Scăpasem lumea de o pramatie. Şi n-aveam de gând să mă duc la Opăriți ori măcar să trimit vorbă să-i liniştesc... Cum m-au şters din amintire când m-au dus de acasă, aşa şters voiam să rămân... Fără îndoială că nu-şi aduc aminte de mine nici de Crăciun, nici de Bobotează! Ah, câtă dreptate avea Engels când scria despre idioțenia vieții de la țară! Sau Lenin, care consideră clasa țăranilor bântuită de fatalism – „Domnul a dat, Domnul a luat...” – neînstare de ceva serios dacă nu se aliază cu cea muncitoare sub conducerea acesteia!

Petre mă privi neîncrezător.

— Văd că nu umbli pe străzi cu cerutul. Asta-i bine. Poate ți-ai găsit un rost? Uite-i, ai mei se pregătesc de plecare, trebuie să te las. Spune-mi, unde te pot găsi?

— Chiar aşa de tare îți trebuie să mă găseşti?

— Ioane, măcar o dată în viața ta poți fi om? Trebuie să vorbim, trebuie să ne întâlnim numaidecât!

Niciodată, când eram mai mici, nu lua parte la jocurile mele. Nu mai vorbesc de şotiile de mai târziu... Ce să mai spun de vremea atacurilor nocturne la bostănării sau de altele? Stătea cu cartea în mână câtu-i ziulica, totdeauna gata să-i şoptească tatei sau mamei cam pe unde mă pot găsi...

— Am să te caut eu...

— Numaidecât, Ioane! Noi o să fim cazați la internatul şcolii normale!...

S-a repezit spre grupul care părăsea gara.

— Să mă cauți numaidecât!...

— Bine, bine...

Aveam să-l văd...

Ehe-he, peste câți ani aveam să-l văd?!...

A mai fost o întâmplare, tristă, chiar foarte tristă, n-ar trebui s-o uit. În vara lui treizeci şi nouă am pierdut un membru al organizației noastre, pe Anatol Bâzu, studentul care s-a abținut atunci când am fost primit în partid, proaspăt absolvent al facultății de viticulură. Avea el o temă pe marginea căreia putea să discute ore în şir: realizările extraordinare ale unui învățat sovietic – Miciurin. Cartofi altoiți pe roşii, mere pe salcâmi şi câte alte minunății! Visul lui era să-l cunoască pe acest mare savant şi să lucreze sub îndrumarea lui. Cercetările acestea, după părerea lui, puteau conduce la salvarea omenirii de la viitoarea foamete globală. Când am aflat din ziare că „pe când încerca să treacă înot Nistrul spre partea sovietică, numitul Anatol Bâzu a fost împuşcat de grănicerii ruşi, la malul românesc fiind adusă de apă doar bocceluța cu hainele şi documentele transfugului, cadavrul fiind abătut, probabil, spre malul advers”, nu ne venea să credem. În primul rând, eram siguri că a fost împuşcat de grănicerii români. În al doilea rând, eram mai mult decât convinşi că încercase omul să-şi realizeze visul. Alt motiv nu avea. Onufrii a reuşit să obțină prin MOPR o sumă frumuşică pe care a înmânat-o, ca din partea colegilor lui Anatol, mamei acestuia.

Şi iată că am ajuns şi la ziua aceea cu evenimentul de la care au început multe...

După dizolvarea partidelor politice în treizeci şi opt (al nostru era în afara legii din douăzeci şi patru...) şi instaurarea aşa-zisei dictaturi carliste, premier a fost numit Armand Călinescu, figură marcantă la ţărănişti, un occidentalist convins şi la fel de convins adversar al Germaniei hitleriste. Respectiv, adversar al Gărzii de Fier, contra căreia luase măsuri represive severe. Lucrul, fireşte, nu putea fi pe placul legionarilor, care-au făcut ce-au făcut şi, în septembrie treizeci şi nouă, l-au asasinat pe un pod din centrul Bucureştilor. Măsurile luate de autorităţi au fost imediate şi dure. Şi am aflat acest lucru nu din ziare – al nostru nu apărea în ziua aceea, altele n-aveam posibilitatea să le citesc, ci pe viu. Adică...

Într-un cuvânt, la rugămintea unui redactor al ziarului, în dimineaţa aceea m-am urcat în tramvai ca să mă reped până la reprezentanţa agenţiei de ştiri „Havas”, de unde să ridic ultimele ştiri ce aveau să apară a doua zi. În drumul său, tramvaiul trecea pe lângă Parcul Catedralei. Abia trecând intersecţia dinaintea grădinii, vatmanul încetini mersul şi chiar opri. Eram pe platforma din spate, pasageri nu prea mulţi, căscam ochii la puţinii nouraşi albi, tomnatici, care pluteau agale pe un cer neobişnuit de albastru, când simţii că mă ghionteşte cineva:

— Ia te uită! Mămulică!...

Mă aplecai şi eu peste bara ce bloca ieşirea dinspre carosabil.

Sub un castan cu frunzele abia pălite de respiraţia toamnei ce începea, direct pe asfalt, în colţul parcului zăceau câţiva bărbaţi în cele mai nenaturale poze. De fapt, erau cadavre de bărbaţi. Cu hainele sfâşiate la piept, unde

pătrunseseră gloanțele, plini de paie şi pământ, zăceau expuşi privirilor curioşilor din ce în ce mai mulți pe trotuarul de vizavi. O cucoană vomita, sergenți de stradă alungau copiii.

Unul dintre ei se repezi la vatman:

— Circulă, boule! Lasă lumea să-i vadă!...

Erau trei sau patru, nu i-am mai numărat. Prins de trunchiul copacului, atârna un carton cu ceva scris, din care, în prea scurta oprire a tramvaiului, nu reuşisem să descifrez decât cuvântul „legionari”...

Ştiam deja de uciderea lui Călinescu în ajun, lumea aştepta răspunsul autorităților, acum ştiam care este riposta. (Mai târziu am aflat că măsuri asemănătoare fuseseră luate şi în restul oraşelor din țară.)

În aceeaşi seară, Onufrii ne-a adunat la o locuință conspirativă de la marginea oraşului, în apropierea abatorului, unde călcau mai rar oamenii poliției şi siguranței, chiar şi cei ai jandarmeriei.

— N-avem mai mult de un ceas, începu Onufrii. Ştiți care-i starea din oraş şi din țară. Îi dau cuvântul tovarăşei Rosenberg.

Riva scoase din geantă o foiță de hârtie, o privi o clipă apoi o rupse:

— Ne aflăm, zise ea, într-o situație pe care am putea-o numi aproape revoluționară. Criza puterii este de față, masele însă, din păcate, nu sunt pregătite suficient pentru lovitura decisivă. O bună parte din vină ne aparține şi nouă: prea ne-am orientat spre teorie şi am neglijat practica... Centrul este de părere totuşi că ceea ce se întâmplă acum ne uşurează nouă munca. Antilegionarismul puterii (fără

voia ei!) este şi al nostru. Deşi sunt restricţii stricte în ce priveşte adunările de masă – cine va îndrăzni să oprească o manifestaţie contra Gărzii de Fier? Sau contra fascismului? Iată sarcina noastră: la Tighina, unde pe vremea ţarismului a avut loc cel mai straşnic pogrom, o asemenea acţiune ar fi foarte potrivită. Este o ocazie unică de a strecura, inteligent şi cu măsură, ideile noastre. Va fi nu doar un protest contra legionarilor, vom putea vorbi şi de antisemitism, şi de ideile noastre, ale celor ce pot aduce dreptatea în lume... Cred că aţi înţeles ce v-am spus... Centrul este de părere ca această acţiune să fie organizată şi condusă de un membru al organizaţiei noastre care n-a avut conflicte cu puterea, nu figurează pe listele de suspecţi ai siguranţei. Cred că e corect aşa...

Se lăsă o linişte adâncă, sunt sigur că în timpul acesta fiecare spera să fie el cel ales.

— Ne-am sfătuit şi între noi, şi cu Centrul şi am ajuns la concluzia că cel mai potrivit ar fi tovarăşul Ion Tarabanţu... la patru tovarăşi de aici, ceilalţi – de pe loc.

Nu trebuie să-ţi mai spun cât de fericit eram.

De mai bine de doi ani în mijlocul tovarăşilor nu primisem nicio însărcinare mai importantă. Şi în general toată activitatea organizaţiei se limita mai ales la şedinţe, fie mascate sub formă de „ceaiuri dansante”, cu patefonul gata de muncă, la care, din fericire, nu fusese pus niciodată, fie la învăţătură individuală – adică lectura materialelor de partid, fireşte – teoretice...

Eram tânăr, eram un duşman al exploatării omului de către om, aveam exemplul unui Pavel Korceaghin şi al altor revoluţionari care nu pregetaseră să se sacrifice pentru

biruința comunismului, eram, mai pe scurt, un revoluționar în care se ascundea o tonă de energie ce se cerea folosită!

...Acțiunea fusese fixată pentru începutul lui octombrie, într-o duminică – zi de mare iarmaroc şi târg de vite. Tovarăşii din Tighina ne-au întâmpinat la gară, modest ca să nu bată la ochi, şi ne-au condus spre piața primăriei, pe unde trebuia să treacă majoritatea orăşenilor în drum spre şi dinspre cele două centre de negoț duminical.

Ne-am înşirat în fața primăriei conform planului bine chibzuit din timp şi am desfăşurat ruloul de pânză albastră (culoarea o alesesem special!) pe care, cu litere roşii, era scris: „Moarte legionarilor! Jos fascismul! Jos antisemitismul!" Ce-i drept, ultimul slogan nu l-am etalat de la început, ar fi putut fi un motiv pentru polițişti să se lege anume de cuvântul acesta, poliția nu excela prin mare dragoste față de semiți...

În câteva minute se adunară în fața noastră cel puțin o sută de oameni. Stăteam tăcuți, cum ne şi puseserăm la cale dinainte, trebuia numaidecât să urmeze ceva. Cum s-a şi întâmplat. Îşi făcu loc prin mulțime un civil slab, probabil, tuberculos, cu pălăria trasă pe ochi, însoțit de vreo cinci gardieni.

Se opri în fața mea:

— Ce-i cu circul ăsta, domnilor? Cine v-a permis? Nu ştiți că orice adunări sunt interzise?

— Şi să-i lăsăm pe bandiți să-şi bată joc de Majestatea Sa? Să ne ucidă miniştrii?

Argumentele mele îl puseră pe gânduri pe pirpiriul agent.

Duse două degete la pălărie:

— Domnule... hm...

— Tarabanțu, îl ajutai eu, după care făcui, probabil, greşeala vieții mele: fără ca el să mi-l ceară, îi întinsei buletinul.

— Domnule Tarabanțu Ion, susținerea mea şi felicitările mele pentru gestul dumneavoastră patriotic... Dar vedeți, legea... Interdicția adunărilor. Nu se specifică ce fel de adunări... Personal, cred că în acest oraş care-i un focar de... În sfârşit, în oraşul acesta n-ar strica un pic de mişcare patriotică. O să dau telefon superiorilor... Sper să vă permită...

Ocoli grupul nostru însoțit de vreo doi gardieni şi intră în clădirea primăriei.

Atâta ne şi trebuia. Dintr-o mişcare, desfăcurăm până la capăt pânza, lucru care trezi pe loc aplauzele mulțimii.

Tighina era şi pe vremea aceea un oraş cu o numeroasă populație rusă şi evreiască, xenofobia şi antisemitismul legionarilor (parțial şi ale administrației!) nu puteau să nu nască antipatia acestei categorii de orăşeni.

Am trecut în fața grupului şi am început să-mi țin cuvântarea bine repetată acasă, dar şi măiestru scrisă de un întreg colectiv. Nu era lungă, dar dădea peste bot şi capitaliştilor, şi dictaturii carliste, deplângea soarta muncitorilor şi țăranilor. Am fost întrerupt de vreo două ori cu aplauze. Ajunsesem la fraza: „Dar este un loc în lume, este o țară unde exploatarea omului de către om a fost lichidată, a fost lichidată sărăcia, lichidată a fost şi clasa lipitorilor – moşierii şi aristocrației. Țara aceasta nu este departe, e peste râul care se vede şi de aici, din locul acesta unde mai domnesc toate relele lumii nedrepte...”

Cu coada ochiului luasem seama că pe la jumătatea frazei ieşise pe uşa primăriei agentul cel binevoitor şi încremenise în capul scărilor. Îl înțelegeam perfect: pentru gafa comisă nu-l aşteptau nici pe departe cununi de laur.

Am continuat să vorbesc, dar civilul se repezi la poliţişti, le strigă ceva, apoi cu toţii se năpustiră asupra noastră. Ca din pământ mai apărură câțiva agenți, ba chiar şi nişte jandarmi, pânza fu făcută ferfeniță, vreo doi dintre tovarăşi fură imobilizați, copoiul împreună cu doi jandarmi veneau direct spre mine. Cineva, probabil chiar agentul, trase un foc de revolver în aer, mulțimea începu să țipe şi să se îmbulzească în toate direcțiile.

Scenariul nu prevăzuse aşa ceva.

Şi în „Mama" lui Gorki, şi în „Aşa s-a călit oțelul" eroii nu ezitau să apeleze la fugă sau la alte tertipuri pentru a scăpa de arest ori ocnă. N-avea niciun rost să fiu original. N-am aşteptat să tăbărască ei asupra mea. M-am repezit direct în firavul agent, l-am trântit pe asfalt, cu dreapta am reuşit să umplu de sânge mutra unui jandarm, celălalt se dădu instinctiv la o parte. M-am repezit în mulțime, am luat-o pe o stradelă îngustă care s-a dovedit a fi o fundătură, am sărit peste un gard din vergi de fier împletite, cred că am călcat un câine, am trecut în goană pe lângă o matroană întinsă în mijlocul curții pe un şezlong, am ocolit casa cu toate țipetele cucoanei, am pătruns într-o grădină încă verde, am sărit şi gardul grădinii, ca să nimeresc pe o stradă mai largă, bine pietruită. M-am oprit pe o clipă nu ca să-mi trag sufletul – ca să mă orientez. Dacă aş fi luat-o spre Nistru, eram pierdut. Am pornit în susul străzii în pantă uşoară: nu duc spre râuri pantele. Am mai sărit gardul paradit al unei case

ce părea părăsită, prin grădina neîngrijită şi lungă şi am nimerit, în cele din urmă, pe o uliță fără caldarâm. Şi am înțeles că sunt într-o suburbie a oraşului. Piciorul calic nu mă durea deloc. Goana mă îmbăta. Strigătele „Prindeți banditul! Prindeți hoțul!" rămăseseră departe în urmă, nu se mai auzeau deloc. Nu degeaba aveam experiența atacurilor la harbuji, bostănăriile din Opăriți şi Brunza erau, de obicei, arendate de bulgari şi ăia nu ştiau mila...

Pe ulițele nepietruite grupuri mici de copii se jucau în colb, casele sărăcăcioase, găinile scurmând pe sub garduri şi câinii jigăriți în căutare de ceva mâncare vorbeau mai degrabă de un sat păcătos decât de marginea unui oraş. Ultimele gospodării urcau pe coasta unui deal.

Nu aveam de unde să ştiu oraşul acesta; eram aici pentru prima dată. Dar ştiam că este situat în apropierea unei păduri masive. Am întors privirea îndărăt, spre drumul parcurs, şi în zare mi s-a arătat şerpuind calm Nistrul. În cealaltă zare foşnea, probabil, pădurea.

Abia atunci am înțeles că goana luase sfârşit.

Un sfârşit bun...

Drumul spre...

...casă, adică vreo şaizeci de kilometri, a durat trei zile. Trei zile de foame potolită abia cu câteva mere din livezile deja culese, trei zile de somn iepuresc prin rarele căpițe de fân, trei nopți de frig. Oricum, afară era octombrie...

Bănuiam, mai bine zis, eram sigur, că sunt căutat. Prostia cu buletinul care, după idioata mea părere, trebuia

să ne câştige încrederea uşura munca copoilor. Îmi şi imaginam descinderea zbirilor siguranței acasă la Onufrii, posibil şi la tipografie; mă liniştea însă gândul că nu aveau ce găsi, legile conspirației erau sfinte pentru noi.

Era în miez de noapte când am zărit luminile oraşului. Mă orientam destul de prost, mai ales noaptea, mă şi gândeam să-mi caut un colțişor mai discret, bineînțeles în câmp, şi să încerc ziua să iau legătura cu ai mei, deşi lucrul era riscant, dar contururile unei clădiri masive şi joase mă luminară: mă aflam în apropierea abatorului. Adică în apropierea casei conspirative unde avusesem ultima adunare.

Stăpânii casei erau nişte ruşi, el – birjar, ea – muncitoare la abator, o pereche fără copii, oameni în etate. Nu cred să fi fost membri ai organizației, dar simpatizanți erau la sigur: nu-şi pune nimeni de florile mărului casa la dispoziție pentru adunări ilegale... Pe de altă parte, eram aproape sigur că niciunul dintre tovarăşii arestați n-ar fi fost în stare să trădeze adrese şi nume... În orice caz, n-aveam încotro, trebuia să risc.

N-a fost deloc uşor să mă descurc în labirintul de ulicioare cu maghernițe dărăpănate, dar în cele din urmă găsii casa. Birja era în curte, deci şi stăpânul acasă. Am bătut uşurel la portiță şi-mi răspunse lătratul furios al unui dulău. Aveam noroc mare la câini, mă urmăreau peste tot. De data asta lătratul îmi fu de ajutor. Se deschise uşa casei şi din întuneric se auzi un bas profund:

— Cine acolo?

— Eu... (N-aveam cum să-mi strig numele. Probabil, nici nu i-ar fi spus nimic.)

Omul însă veni la portiță. Încercă să-mi distingă trăsăturile prin întuneric.

— A... Tu acesta!

— Eu...

El trase zăvorul de la portiță.

— Repede intră!

În casă mă duse de mână în camera unde avusese loc adunarea, ridică un pic mucul lămpii care abia pâlpâia.

Avea o barbă mare, probabil cănită, fără perii suri pe care ar fi trebuit să i-i dea vârsta.

— Bine că venit aici, făcu el. Rău la tine...

Ieşi în camera vecină şi se întoarse imediat cu un ziar.

— Citeşte!

Era „Bessarabskoe slovo". Nu prea ştiam ruseşte... El încercă să-mi traducă cum putu un articol nu prea întins de pe prima pagină. Într-un cuvânt, se vorbea despre ieşirea comuniştilor de la Tighina, despre un funcționar şi trei jandarmi care avuseseră de suferit, despre un comunist din capitala provinciei şi doi de pe loc arestați şi, bineînțeles, despre „şeful bandei" care reuşise să fugă. Alături, într-un chenar, se anunța o recompensă substanțială pentru cei care ar fi predat omul sau ar fi oferit poliției date despre „periculosul bandit şi comunist Ion Tarabanțu"...

— Da, constată încă o dată bărbosul. Ce facem?

— Iertați-mă, cum să vă numesc?

— A... Eu Afanasi Ivanovici, haholca mea este verişoară la Anufrei.

— Afanasi Ivanovici, ar trebui să-i dau de ştire lui Onufrii. Cred că el...

— Nu spune. Eu acuma plec la el. Este birja!

Şi, fără să mai scoată o vorbă, ieşi în curte, înhămă, deschise poarta şi dădu bice calului.

Se deschise uşa şi din camera vecină apăru „haholca” cu o farfurie de borş aburind, o puse pe masă şi mai aduse un călcâi uriaş de pâine.

— Mănâncă, mănâncă, tare slab mai eşti.

Şi azi mi se pare că n-am mâncat în viaţa mea ceva mai gustos. A repetat de două ori du-te–vino cu farfuria.

— Şi chiar aşa vă trebuie vouă să vă puneţi cu puterea? mă ispiti ea.

— Trebuie, mătuşă. Trebuie, altfel...

— Apui şi Onufrii zice că trebuie. Înseamnă că-i aşa...

Cu capul pe masă, dormind, aşa m-au găsit Onufrii şi cumnatu-său.

— Ai mare noroc, Ioane, zise Onufrii în timp ce încercam să mă dezmeticesc din somn. Dar trebuie să facem aşa ca să-l ai şi mai departe. Centrul consideră o bună reuşită acţiunea de la Tighina, s-a scris în ziare, au scris şi cele sovietice, avem această informaţie. Păcat că ai făcut copilăria cu documentul... Dar oricum s-ar fi aflat...

Era îmbrăcat într-un costum negru, cu cravată. A luat seama că-l privesc mirat.

— Dacă oprea vreun copoi birja? Conspiraţia! Cine se leagă de un domn bine care se întoarce în zori de la o gagică?

Mai aveam ceva de învăţat de la el...

— Acum trebuie să-ţi găsim o ascunzătoare mai sigură şi să ne gândim la nişte documente noi. Centrul ar vrea să te aibă mai aproape. Suntem cam puţini... Am în vedere – cam

puțini oameni de acțiune... Probabil, bănuieşti ce ți se incriminează...

În jurisprudență eram cam slab. Ştiam eu că nu mi se pregăteşte o masă mare, dar...

— Pentru ultraj adus unui funcționar public – de fapt, nu prea înțeleg cât de public poate fi un agent al siguranței ca acela pe care l-ai lăsat cu o comoție cerebrală gravă! – pentru ultraj te aşteaptă cel puțin cinci ani de muncă silnică... Pentru propagandă comunistă şi tulburarea ordinii publice... Ce să mai vorbim! Cred că ai să respecți instrucțiunile pe care le vei primi – niciun act de eroism... până la noi dispoziții...

Vreo cinci zile am rămas la primitorii mei haholi, cu bărbosul am băut în vremea asta cel puțin un litru de țuică pe care o fabricau singuri, în secret, nevastă-sa a jertfit şi un cocoş de prăsilă ca să mă omenească.

Apoi a urmat ceea ce fără Riva ar fi fost imposibil: în plin centrul oraşului, într-o casă cu cel puțin cinci camere, s-a găsit şi un loc pentru ascunzătoarea mea. La o văduvă, colegă de liceu cu Riva, rămasă cu casa moştenire, dar fără niciun ban. M-am sfiit s-o întreb pe inimoasa mea tutoare cât l-au costat pe taică-su, capitalistul Rosenberg, ascunzătoarea sigură a unui proletar-comunist şi tăcerea gazdei... N-am părăsit casa până în martie, aproape cinci luni. Era prima dată în viața mea că vedeam, nu, nu doar că vedeam! că trăiam ca un burghez! Să fi putut povesti celor de la OpărițI... Nu cred că m-ar fi crezut că poate curge apă caldă şi rece din robinete, chiar în casă! Că în caz de nevoie nu trebuie să ieşi afară, că poți face mâncare fără să aținți focul în plită şi că în casă poate fi cald fără sobe...

Riva şi Onufrii veneau foarte rar să mă vadă, mai ales Onufrii, care m-a vizitat doar de două ori ca să-mi aducă ceva literatură „mai complicată”, cum zicea el, şi mai puțin bătătoare la ochi în caz de ceva. Riva, în schimb, nu putea trezi niciun fel de suspiciuni: cum să nu se viziteze colegele între ele?!

Gazda, o urâțenie de femeie, arătând mai bătrână cu zece ani decât Riva, nu mă prea plictisea cu discuțiile, mai precis nu mă lua în seamă decât ca să-mi spună de trei ori pe zi că pot lua masa în bucătărie şi să fiu atent, să nu trec prea aproape prin dreptul ferestrelor. Cred că nu lucra nicăieri, pentru că ieşea foarte rar din casă, mai ales ca să facă piața ori până la brutărie.

Dar a fost să fie aşa că anume ceea ce da mai puțin de bănuit a hotărât finalul.

Într-o bună zi, cum încercam să mănânc supa subțirică şi chiftelele de cartofi ale urâtei, am luat seama la geanta ei cu chingă, atârnând de spătarul unui scaun. Din poşetă se zăreau colțurile unei hârtii împăturite, dar suficient de deschise ca să se poată observa începutul unui cuvânt tipărit cu litere de-o şchioapă: RE. Fără să mă gândesc la faptul că a cerceta conținutul unei poşete străine este un gest urât, am scos hârtia şi am desfăcut-o. Ceea ce am citit mi-a dat un pic de tremurici. Negru pe alb, pe foaia destinată, probabil, lipitului pe garduri scria:

RECOMPENSĂ

Două sute cincizeci de mii de lei recompensă
celui ce va indica locul unde se ascunde sau alte
date care ar duce la prinderea individului

ION TARABANȚU,
bandit periculos şi inamic al statului.

Urmau semnalmentele mele.

Am împăturit cu grijă hârtia şi am pus-o la loc, cum o găsisem. Posibil să fie împrăştiată printre cetățeni, o fi luat-o şi urâta şi a pus-o automat în geantă. Poate chiar ca să mi-o arate şi mie. În orice caz, diseară, mi-am zis, cum îşi anunțase Riva vizita, ar trebui să-i spun şi ei despre descoperire.

Ei au sosit însă înaintea Rivei. Au deschis uşa fără să bată, au păşit neauzit, unul cu revolverul în mână m-a sfătuit să nu fac prostii, celălalt mi-a tras mâinile la spate şi le-a prins în cătuşe. M-au aşezat pe un scaun până mi-au răscolit camera şi chiar în geamantanul meu au pus toate cărțile şi hârtiile.

M-au condus pe lângă gazda care mi-a evitat privirile, iar unul dintre ei i-a spus tare şi distinct, ca să aud şi eu, desigur:

— Dumneavoastră, doamnă, nu aveți voie să părăsiți domiciliul, veți primi citație ca să dați seama pentru ascunderea unui criminal periculos!

Să fi fost cum a spus-o, ar fi arestat-o pe loc! Totul era cusut cu ață albă, pentru ca doamna să iasă basma curată...

Când m-au urcat în maşină aplecându-mi brutal capul, am reuşit totuşi s-o observ pe trotuar, mergând spre vremelnica mea ascunzătoare, pe Riva...

Mai departe ce să-ți spun? Nimic interesant. M-au bătut, da. Dar cu bătaia eram dat de mic. Nu le-am spus nimic, n-

am trădat pe nimeni. Mi-au găsit patru capete de acuzare. La începutul lui iunie, când nu mai aveam urme de vânătăi, m-am trezit în fața tribunalului militar. De ce militar? Doar nu fusesem nicio zi în armată... Nu mi-a explicat nimeni nimic. Am cerut un avocat şi ei, la rândul lor, m-au întrebat dacă nu doresc o salată de ananaşi.

Procurorul nu s-a obosit prea tare – cam la un sfert de oră. Totul era ştiut dinainte.

Dar nici eu nu m-am lăsat mai prejos. Când am auzit sentința: trei ani temniță grea şi zece ani muncă silnică, am început să joc tananica şi să fluier.

— Cred că e nebun, făcu procurorul.

— Posibil, posibil..., îl susținu unul dintre judecători, adunându-şi hârțoagele de pe amvonul lor. La ora patru, Alex?

— La patru..., răspunse procurorul.

În celula ceva mai mică decât o privată normală am fost dus cu cătuşe la mâini şi la picioare.

Aflasem ceva folositor totuşi din pronunțarea sentinței: data. Eram în paisprezece iunie anul 1940. Am început să fac semn pe perete pentru fiece zi trecută. Nu ştiam dacă voi face cei trei ani de temniță aici sau voi fi dus în altă parte... Repetam de câte zece ori pe zi, în gura mare, *Manifestul*, nu am făcut niciodată vreo greşeală. Probabil, îl învățase pe de rost şi gardianul care-mi tot umplea cu ochii lui bulbucați vizorul de la uşă.

Era seară, chiar foarte seară, când se deschise uşa şi intră... Riva!

Nu-mi venea să cred ochilor, am împins mâinile înainte ca să alung o vedenie.

— Avem două minute, zise ea. Nu dispera. Şi Kotovski a reuşit să fugă din închisoarea asta... Vorbea în şoaptă. Dacă vei fi mutat... şi de sub escortă se fuge. Să ştii că nu te-a uitat nimeni...

— Dar... dar cum ai răzbit aici?

— Banii şi femeile răzbesc peste tot.

— N-am să pot niciodată să...

— Gata mieunatul... Tata pleacă mâine la Istanbul, e vorba de un contract. Se întoarce la sfârşitul lunii... Atunci vom mai vedea noi, mi-a promis...

Lăsă pe patul meu câteva bancnote:

— Gardianul de azi – dar numai el! – o să-ți cumpere de-ale gurii. Aşteaptă şi nu dispera!

Mă sărută în grabă pe obraz şi ieşi.

Mă ridicai să scobesc răbojul pe zid: era douăzeci şi patru iunie anul una mie nouă sute patruzeci.

Sfârşitul părții întâi

Partea a doua
CALFĂ

În celulă era...

...o duhoare de nesuferit. În ajun fusese o zi caldă, chiar foarte, şi toată ventilația încăperii o lua asupra sa doar o ferestruică de două palme, cu gratii groase, până la care nici

măcar nu puteam ajunge. De cu seară parcă mă luase somnul, nu mă deranja „aşternutul”, adică cele două scânduri masive şi late fixate solid pe nişte suporți de piatră (la Opăriți dormisem eu şi pe o grapă cu cuiele întoarse în jos!), dar pe la miezul nopții parcă îmi pusese cineva juvățul la gât şi trăgea de el ca nebunul... M-am trezit ud leoarcă, udă era şi pătura subțirică pe care o făceam mototol şi mi-o băgam sub cap în loc de pernă. Uneori, când gardianul deschidea vizorul, se mai făcea parcă un piculeț de curent, mai intra şi ceva aer proaspăt, dar nici el nu-l ținea deschis prea mult, probabil începeau să-i lăcrimeze ochii. Am controlat prepusul, era corect. Şi de aceea, de fiecare dată când auzeam deschizându-se mica gaură din uşă, începeam să fac tot felul de giumbuşlucuri ca să-mi forțez paznicul să mă examineze mai îndelung... Dar în noaptea asta nu deschisese vizorul nimeni, deşi pe coridoare răsunau paşi mai mult ca de obicei.

— Apoi dacă nu ştii, cam asta-i temnița grea, stai singur în celulă câți ani ți se cuvin, mă lămurise cu o zi înainte gardianul Gavril, cel cumpărat de Riva ca să mă aprovizioneze. Vorbea prin vizorul fără sticlă, cheile de la celule erau la gardianul-şef al sectorului, de unde am dedus că ea îi plătise pe mai mulți ca să ajungă la mine în noaptea aceea. Tot prin gemulețul acesta îmi strecurase Gavril şi bucata de salam şi nişte cornuleți.

— Am luat cârnați mai subțiri, ca să încapă, se scuzase el.

Din spusele lui ştiam că temnița grea de la noi e floare la ureche pe lângă cele de la Jilava sau Gherla, mă sfătuia să mă rog de Dumnezeu ca să nu fiu permutat.

Încercam să respir adânc şi des, reuşisem să dau de un ritm potrivit şi să calmez oarecum spasmele ce-mi strângeau gâtlejul, când, pe lângă paşi, începură să se audă uşi trântite, strigăte şi înjurături. Primul gând care-mi dădu prin cap nu putea să mă îmbărbăteze: probabil, o vânzoleală la fel fusese şi în septembrie, când au fost împuşcaţi legionarii... Vreo evadare era exclusă, ar fi urlat sirenele de alarmă. Altceva nu putea fi, şi mă temeam să mă gândesc la asta, decât că a venit şi rândul nostru... Cuvântarea lui Carol, care vizitase oraşul luna trecută, conţinea, după spusele Rivei, ameninţări foarte prost mascate la adresa celor ce sapă la temelia statului.

Se luminase de ziuă, nici nu luasem seama, şi, când am auzit tropăit de bocanci grei pe betonul coridorului, dar mai ales când a început să se învârtă cheia ceea uriaşă în broască, mi-am făcut semnul crucii şi m-am ridicat în picioare: pe mine n-or să mă ia cu una, cu două. Singura mea armă erau cătuşele, dar vai de grumazul celuia pe care am să le încolăcesc.

A intrat gardianul şi s-a oprit în prag ca să facă loc altuia, civil. Acesta avea în mână nişte instrumente al căror rost nu-l înţelegeam; în orice caz, nu armă de foc.

— Ce-i? l-am întrebat pe gardian. Gata? La execuţie?

— Stai jos, prostule... Care execuţie? O să-ţi scoată cătuşele... Nici nu ştii ce noroc a dat peste voi...

Abia atunci am observat că civilul era cel care-mi pusese cătuşele după tribunal.

— Ce s-a întâmplat? Poate-mi spuneţi şi mie?

— O să-ţi spună domnul comandant... O să vă cheme pe toţi la careu şi o să vă spună...

Purtasem puțin timp cătușele, aveam abia ceva roșeață mai sus de glezne și un pic de zgârieturi la mâini, le mișcam mai mult, alții făceau răni adânci și urâte. Cu timpul, le-aș fi avut și eu... Gardianul și meșterul „fierar” lăsaseră ușa deschisă. Nu-mi plăcea, putea să fie o cursă... Am scos capul abia-abia, toate ușile de pe coridor erau date de perete, pe ici-colo se mai iteau și alți îndrăzneți.

În sfârșit, unul dintre deținuți păși în coridor. Rămase acolo clătinându-se încordat, se vedea de la o poștă că așteaptă un glonț, dar nu se întâmplă nimic. Era unul din tovarășii de la Tighina, luase și el cinci ani de ocnă...

Apoi, ca la o comandă, coridorul se umplu de lume și voci. În capătul lui era o fereastră zăbrelită și înaltă, de la care se vedea curtea – careul. Un deținut se ghemui la baza ei, altul i se urcă în spate:

— Fraților, urlă el după câteva clipe. Careul e plin de lume! Nu se vede nici urmă de gardieni!...

Prin mulțime trecu un murmur. Apoi răsună o voce:

— Afară! Să ieșim afară!...

Închisoarea era un adevărat labirint de coridoare, fundacuri, ganguri. Ai fi putut rătăci prin ele mult și bine.

— După mine! strigă cineva. Eu știu ieșirea!...

Era, se vede treaba, un vechi cunoscut al pușcăriei, când fusesem adus de la tribunal și așteptam să ni se pună fiarele, el se spovedea unui vecin:

— Sunt cu atricolul... nu mai țin minte care... Am intrat noaptea pe fereastră la o cucoană să împrumut ceva lovele și am păcătuit: am regulat-o și am cam strâns-o de gât. Se vede că nu i-a plăcut; dacă-i plăcea, nu eram aici a treia oară...

Toți ne aruncarăm ca nişte bezmetici în urma lui. Atunci am înțeles şi eu ce înseamnă turma! Să ne fi dus într-o prăpastie – l-am fi urmat fără îndoială.

Careul era numai „pijamale vărgate". Într-adevăr, niciun gardian, niciun şef. Se formaseră grupuri, cei de drept comun, un singur grup, discutau ceva aprins tot arătând spre noi, politicii. În cele din urmă, se desprinseră din ceata lor vreo trei şi se apropiară de noi:

— Domnilor, voi ăştia... voi ştiți tot... Ce-i asta?

În aceeaşi clipă se deschise uşa din plasă de metal de la intrarea în careu şi un gardian bătrân, se zicea despre el că e cel mai omenos, strigă:

— Domnilor! Poarta e deschisă! Sunteți liberi!

Tot atunci am văzut dintâi cum poate mulțimea să-şi calce în picioare semenii. Am sărit peste vreo trei căzuți, probabil definitiv. Unul dintre ei era gardianul cel omenos...

(Dragul meu nepot! Astă-seară, chiar când scriam rândurile de mai sus, mi-a telefonat un vechi tovarăş de la organizația noastră pe care o huleşti şi tu, desigur, în necunoştință de cauză, şi mi-a spus că e mai mult ca sigur că vom avea un nou preşedinte. Adică un secretar de comitet central va înlocui un alt secretar, numai că acesta, noul, a fost şi la Moscova în asemenea calitate. Adică tot comunist, dar de rang mai înalt. Ție nu-ți spune nimic acest lucru? Nu înțelegi că mişcarea voastră, chipurile, de „eliberare națională", e condusă de şmecheri şi profitori, nu de politicieni? N-aveți politicieni, băiatule! Nu se compară absolvenții academiilor de partid cu absolvenții „Vocii Americii"... Singura asemănare dintre ei este că ai să-i vezi şi pe unii, şi pe alții lăfăindu-se în nişte palate cu slugi şi maşini la scară, atâta doar că unii, primii, au să

conducă mai departe cum au condus, iar ceilalți au să se întoarcă (sau au să fie întorşi) de unde au plecat (dacă n-au furat destul)...

Ca să fiu sincer cu tine, pot să-ți spun că nici mie nu-mi place dragostea asta de confort excesiv a noilor comunişti, nu-mi place nici faptul că odraslele lor fac parte din altă clasă socială – bancheri şi afacerişti, cu atât mai mult cu cât anume „lăfăiala" conducerii a dus la prăbuşirea marii Uniuni Sovietice. Ce să-i faci! După ce Hruşciov ne-a dat pe noi, organizația noastră, pe linie moartă, n-a mai avut cine veghea la morala noastră adevărat comunistă. Andropov, săracul! El ar fi putut drege lucrurile, dar n-a avut zile... Ceilalți... Ştii şi tu. Dar sunt sigur că nu s-au sfârşit pe lumea asta Andropovii! Şi atunci? Atunci tu ce-ai să faci? Dacă scrii, şi am citit orice rând scris de tine, că eticul, morala trebuie să guverneze politicul, de ce eşti dincolo de baricada care apără anume aceste principii? Îi critici pe comunişti? Critică-i sănătos, nu mai sunt comuniştii de altădată, gata de orice sacrificii pentru biruința dreptății şi echității. Dar critică persoanele, nu şi ideile! Sunt sigur că în adâncul tău trăiesc anume aceste idei. Îmi închipui ce comsomolist exemplar ai fi fost dacă te năşteai cu câțiva ani mai devreme... Cugetă, gândeşte-te bine la cele ce-ți scriu... Fii mai realist!)

Abia ieşiți pe poarta închisorii, cei vreo două sute de deținuți se opriră brusc: pe strada ce cobora spre centrul oraşului înainta în întâmpinare cu pas gimnastic, scandând ceva încă neinteligibil şi agitând flamuri roşii, o mulțime şi mai numeroasă.

Încetul cu încetul, începeau să se descifreze tot felul de slogane: „Trăiască partidul lui Lenin şi Stalin!", „Slavă Armatei Roşii eliberatoare", „Trăiască Uniunea Sovietică!" şi altele. Mai aproape de poarta închisorii, mulțimea începu să

cânte *Internaționala*. Se vedea cât colo că sunt puțini cei care ştiau cuvintele, dar asta nu-i împiedica pe neştiutori să intoneze melodia cât îi ținea gura.

„Dumnezeule-Doamne! am strigat. Oare chiar să fie aşa? Oare chiar au venit?..."

Încetul cu încetul, aproape pe neobservate, cei de drept comun, tot felul de manglitori, ucigaşi şi violatori se strecurau afară din mulțime şi se făceau nevăzuți, ca până la urmă să rămânem doar noi, vreo şaizeci-şaptezeci de politici. Eram toți în „pijamale vărgate" – o adevărată herghelie de zebre, cei mai mulți cu ochii plini de lacrimi, unii plângând de-a binelea:

— Tovarăşi! Libertatea, a venit eliberarea!

În câteva clipe, grupurile s-au făcut unul, aşa cum se unesc picăturile de ulei pe tigaia încinsă.

Onufrii era în salopetă, aşa cum pornise la muncă; bătrânul Friek era şi el de față, cu veşnica lui haină lustruită de ani şi petice de saftian ros la coate – toți cu bucăți de panglică roşie prinse cu ace la piept. Riva... Cu toată căldura de afară, Riva îmbrăcase peste rochie o scurtă de piele neagră, încinsă cu o curea lată, din buzunar i se zărea mânerul „nagant"-ului pe care îl observasem odată întâmplător în sertarul biroului... Ea sări prima la mine şi mă sărută pe amândoi obrajii de parcă ar fi vrut să mă muşte:

— Viu, Ionică! Viu şi liber... Eliberat!... Am ajuns, iată...

Onufrii îmi apucă amândouă mâinile şi mi le scutură să le smulgă din umeri:

— Începe viața nouă, băiete! Am biruit!

Cunoscuți, necunoscuți se îmbrățişau, se pupau de parcă s-ar fi ştiut de ani de zile şi se revăd după o despărțire îndelungată.

În fața porților închisorii stăteau îngropate două borne de piatră care, probabil, voiau să simbolizeze ceva. Pe una din bornele acestea se ridică un cetățean înalt şi slab, îl văzusem de câteva ori la tipografie; Onufrii îmi spusese că e profesor la nu ştiu care liceu şi simpatizant al revoluționarilor, deşi nu este membru de partid.

— Tovarăşi! tună el, avea o voce pe care nu ai fi bănuit-o în trupul lui deşirat. Să mergem în centru, la primărie! De la ora nouă vor intra în oraş trupele sovietice!

— Gata cu primăria! strigă cineva. Şi-a trăit traiul, şi-a mâncat mălaiul!

Mulțimea izbucni în hohote de râs, dar porni, pestriță, la vale, pe strada pe care urcaseră cei ce aduseseră vestea eliberării.

Răsunau lozinci, cântece şi urale, de undeva apăru un țigănaş cu un acordeon, încerca să zică, destul de fals, melodii ruseşti, din cele ce mai ascultam la aparatul de radio al Rivei.

La prima intersecție, cu o stradă îndrăgită de cei cu buzunar mai gros, Riva ne apucă de mănecă pe mine şi pe Onufrii.

— Ia stați! Ia priviți acolo!

Peste câteva case, pe strada cu pricina, staționa un automobil descoperit şi un ins în uniformă militară de campanie tot intra pe portiță şi revenea cu valize şi boccele.

— Ăsta-i comandantul închisorii, şopti Riva cu glas sugrumat. Se pregăteşte să-şi ia tălpăşița... Ia hai la dânsul!

Tovarăşi, strigă ea către cei din jurul nostru, ia haideți să-i urăm drum bun comandantului închisorii!

Ajunserăm la maşină chiar în clipa când domnul comandant ieşea cu alte două valize. În pragul cochetei vile stătea o matroană grasă, cu un mantou de blană aruncat peste braț – probabil soția.

El depuse geamantanele pe trotuar şi-i zâmbi Rivei ca unei vechi cunoştințe:

— A, domnişoara Rosenberg! Nu vă refugiați?...

Domnişoara Rosenberg se apropie de el şi, dintr-o mişcare, îi rupse un epolet cu trei trese (era colonel), apoi pe al doilea.

— Ce faci, duduie? Ai căpiat? Datorită mie, îți poți lua şi protejatul...

Duduia îi repezi un picior în boaşe.

Între timp, în jurul maşinii se adunaseră mulți dintre cei porniți spre primărie.

Ofițerul se trânti pe vine, ținându-se de pântece.

— Domnişoară..., gemu cel lovit.

— Asta nu-i treabă, sări un fost deținut. Să-ți arăt eu cum se dă la moacă, cum ne dădea el...

Matroana din prag scoase un țipăt şi dispăru în interiorul vilei.

— Nu te amesteca, zise Riva. Am eu socotelile mele cu domnul colonel.

Domnul colonel se ridică în picioare, se îndreptă din umeri. Avea privirile unei fiare încolțite.

— Domnişoară... Te-ai culcat cu mine, ziceai că ți-a plăcut... Ori nu...

Riva nu-l lăsă să continue. Scoase brusc pistolul din buzunar, i-l sprijini în pântece şi trase. Reculul armei era, probabil, prea puternic pentru mâinile ei gingaşe şi arma se izbi în sus, aproape să i se rupă din palmă. Colonelul o privi mirat, deschise gura, de parcă ar fi vrut să spună ceva, şi se lăsă moale pe trotuar.

— Bravo! urlă cineva din mulțime. Eu l-aş fi spânzurat, zbirul naibii...

— Să mergem, făcu Riva foarte liniştit. Repede se face nouă...

Mulțimea îşi reluă drumul început; şoferul, care stătuse tot timpul încremenit la volan, porni motorul şi o rupse din loc.

Unul dintre purtătorii de „pijama", probabil, dintre cei de drept comun, se dădu lângă comandantul care mai zvâcnea, urină pe el, apoi apucă cele două valize rămase în drum şi o luă la fugă...

În oraş domnea o...

...panică de nedescris. Pe toate străzile, din fiecare a doua sau a treia casă ieşeau bărbați şi femei, copii cu valize şi rucsacuri, cu boccele pe care le încărcau în maşini şi căruțe, în birje sau chiar în roabe, unii pornind spre drumul Ieşilor sau Hânceştilor, alții spre gară. Din magazinele cu vitrinele şi uşile sparte săreau şi o luau la goană, deşi nu-i urmărea nimeni, tot soiul de indivizi, desigur, şi din cei de sub hainele cărora, noi-nouțe şi cu etichetele prețurilor atârnând, se vedeau şi „pijamale". În josul străzii pe care

mergeam, aproape de vărsarea ei în strada principală a oraşului, un grup de foşti deținuți şi civili alergau fluierând şi huiduind în jurul unui individ rămas doar în izmene, şi pe acelea ținându-le cu mâinile ca să nu-i cadă.

— Cum, ai fost închis şi nu-l ştii? se minună unul dintre gonaşi pe care-l întrebasem. E intendentul puşcăriei... El ne hrănea, dar acuma o să-l hrănim noi.

Cel gonit sări într-o curte cu poarta larg deschisă. Gonaşii îl urmară. Nu mai puteam vedea nimic. Peste câteva clipe însă, se auziră câteva împuşcături şi curând grupul de urmăritori ni se alătură.

Strada principală era înțesată de lume. Niciun tramvai, nicio maşină, nicio birjă. Pe ambele trotuare stăteau cu gâturile întinse, ca să nu piardă cumva spectacolul apropiat, mii de cetățeni, adică nu chiar cetățeni: indivizi care pierdeau o cetățenie fără s-o aibă încă pe alta, atât de avizi de a nu scăpa cele ce se vor întâmpla, încât nici nu luau seama la cei care, în spatele lor, goleau magazinele sau, unde era cazul, improvizau mici chefuri cu băutură pe gratis.

Cu greu ne făcurăm loc să intrăm în clădirea primăriei.

— Comitetul este în sala mare, o îndrumă pe Riva unul dintre foarte mulții inşi care umpleau coridoarele.

— Care comitet? se miră ea, dar nu mai aşteptă răspunsul.

În sala de festivități a fostei primării abia ne puturăm băga. Dar de la masa lungă unde până mai ieri prezidau tot felul de adunări primarul şi alți notabili Onufrii şi Riva fură observați:

— A, iată-i şi pe tovarăşii Moscalenco şi Rosenberg. Cel de la masa cu postav verde era un tip rotofei, cu început de chelie, pe care nu aveam să-l mai întâlnesc... Tovarăşii deţinuţi au fost eliberaţi?

— Da, strigă Onufrii. Din păcate, şi toţi hoţii şi ucigaşii...

— Nu-i nimic, zise rotofeiul. Mulţi dintre ei au fost închişi pe degeaba. Ştim bine ce era judecata burgheză... Cu ceilalţi o să vedem... Tovarăşi, iată-i, pe ei i-aţi ales în comitet, tovarăşii Moscalenco şi Rosenberg. Treceţi în prezidiu... Eu am fost ales preşedintele comitetului provizoriu, dacă nu aveţi nimic împotrivă...

Nici Riva, nici Onufrii nu aveau nimic împotrivă.

...Riva hotărî că locul ei este pe străzile aşezării, şi nu în cabinetele fostei primării. Eliberatorii trebuie să intre într-un oraş civilizat, şi nu într-un furnicar dezlănţuit. Se oferi în fruntea uneia din numeroasele patrule ce trebuiau să curme orice acte de huliganism din partea armatei ce se retrăgea şi a localnicilor dornici să se înfrupte din „slobodă” – lozinca preferată a străzii. Acelaşi lucru îl făcu şi Onufrii.

Sosirea eliberatorilor se amânase pentru orele după-amiezii, riscam să nu putem asista la triumfala lor intrare, dar dorinţa de a-i întâmpina omeneşte era mai însemnată.

Riva mă luă în patrula ei.

— Ne-a picat raionul gării, am nevoie de tine. Mulţi încă nu înţeleg să se supună ordinelor unei femei...

În jurul gării şi pe peron era o debandadă de nedescris: pleca ultimul tren cu fugari. Oamenii se călcau în picioare unii pe alţii, sălile gării şi peronul erau pline de bagaje fără stăpân de care te împiedicai la tot pasul, în vagoanele jerpelite, scoase, probabil, din atelierele unde ar fi trebuit

reparate, se intra pe geamuri, mamele îşi strigau copiii, copiii urlau disperaţi, bărbaţii împingeau femeile de pe scări ca să intre ei în tren... Reuşiserăm cu chiu-cu vai să păşim pe peron, când, chiar alături de noi, un căpitan se lăsă în pirostrii lângă zidul staţiei, scoase din buzunarul tunicii un revolver şi îşi trase un glonţ în tâmplă. Nimeni nu luă în seamă scena.

Riva se aplecă, luă revolverul căzut lângă militar şi mi-l întinse.

— Ţine-l, măcar atâta faptă bună a făcut soldăţoiul... N-avem ce căuta aici, n-o scoate la capăt niciun regiment...

O luarăm în lungul străzii ce sfârşea în şoseaua de unde ar fi trebuit să apară trupele sovietice. Întâlneam la tot pasul soldaţi, unii fără arme şi fără centuri, păşind nedumeriţi şi speriaţi, apoi un grup păşind de voie cu un locotenent bătrân în frunte. Toţi fără arme, doar comandantul cu o carabină atârnându-i de umăr cu ţeava în jos.

Riva îi opri:

— Arma, ofiţerule!

— E proprietatea armatei române... Nu avem ordin să ne lăsăm dezarmaţi!

— Apoi eu îţi ordon, făcu vesel unul dintre tinerii cu care se completase patrula, strungar la un atelier mecanic, şi-i smulse carabina din mână.

Bătrânul locotenent nu se opuse, întrebă:

— Suntem liberi să plecăm?

— Până la viitoarea întâlnire, şi-i smulse un epolet.

De pe o stradă lăturalnică, mai precis, dinspre regimentul de infanterie, se arătară cinci militari. Ofiţeri. Cel

mai mare în grad, un locotenent-colonel, ducea în mână un tricolor înfăşurat pe bastonul portdrapel.

Riva îi opri cu un semn:

— Azvârle cârpa, ofițer!

Ofițerul se încruntă:

— Nu pot, doamnă. E drapelul țării mele!

— Iar eu îți spun: aruncă-l!

— Nici mort, doamnă.

Riva scoase din buzunar „nagant”-ul şi i-l spijini în stomac:

— Ultima şansă! Ei?...

Împuşcătura urmă imediat. Ofițerul căzu cu fața în jos, peste drapel. Ceilalți o luară la fugă.

— Vreau să nu-mi mai tremure mâna când trag, zise Riva foarte simplu. Vreau să-mi tremure inima când ştiu ce-au făcut ei cu evreii noştri!

Gestul ei şi vorbele mi s-au părut cam teatrale. Dar era şi euforia victoriei.

Pe măsură ce înaintam, locurile începură să-mi pară cunoscute. Şi, deodată, mă luminai: eram în regiunea tăbăcăriilor!

— Ştiu, zâmbi Riva, am fost aici de câteva ori. Ce-i drept, cu maşina... Ți s-a făcut dor de locurile tinereții zbuciumate?

— Chiar foarte! Foarte dor! Mergem?...

Poarta tăbăcăriei lui jupân Costică era închisă. Dar dincolo de gardul înalt se simțea mişcare. Nechezatul vesel al lui Ducipal acoperi alte zgomote.

Bietul de el, mai trăieşte! Şi mă ține minte...

Deschise portița chiar don' Ghiță. Rămase o clipă uluit peste poate şi încercă s-o trântească, dar reuşisem să pun piciorul.

— A-a, strigă el parcă bucuros, tu erai, Ionică! Intră, intră să luăm câte-o țuică la botul calului.

Vocea îi tremura şi ochii îi fugeau în toate părțile. În cele din urmă, o observă şi pe Riva:

— Şi dumneavoastră aici, domnişoară? Intrați, intrați, ce surpriză!...

Ducipal era înhămat la o şaretă plină ochi cu boccele, necheza încet, de parcă ar fi încercat să râdă. Înhămați erau şi cei doi cai de la trăsura cu roți ca la birje, nezgomotoase, cu care umbla stăpânul. Rândaşul căra valize şi legături, pe care le trântea la întâmplare în vehicul.

De cum văzu intrând în curte cei şase voinici din patrulă, jupânul Costică dispăru în casă. Rândaşul aruncă în colbul curții cele două valize pe care le târa spre trăsură şi se rezemă de peretele casei.

Don' Ghiță rămase în mijlocul curții. Nu ştia ce să facă cu mâinile.

— O țuiculiță, domnilor? Un vinişor? întrebă el cu glas nesigur.

Riva dădu să spună ceva, dar eu i-o luai înainte:

— Am venit, don' Ghiță, să te întrebăm dacă ştii ce simți când îți rup câinii coaiele.

Ghiță se făcu alb la față:

— Dar... dar a fost... a fost o întâmplare... Un accident... Domnişoară Riva, spuneți-i!

Domnişoara Riva se întoarse cu spatele şi se apropie de Ducipal. Acesta necheză încet de tot, ca un murmur.

Ghiță se dădu câțiva paşi înapoi şi se opri în zidul casei. Probabil, voise să nimerească uşa.

Expresia de pe mutra lui, ochii cu priviri de sălbăticiune ar fi fost, mi se păru atunci, o răsplată potrivită pentru tot ce-mi făcuse mizerabilul, poate aş mai fi putut adăuga câteva perechi de palme, dar, păşind spre dânsul, călcai pe ceva tare, probabil, o piatră, şi prin piciorul calic îmi trecu un junghi de foc. Băgai mâna în buzunar să prind muşchii contractați de durere şi simții răceala metalică a revolverului.

— Apoi uite ce simți, făcui eu aproape fără să mă gândesc la cele ce aveau să urmeze, scoasei revolverul rămas armat de mâna sinucigaşului şi-l îndreptai spre partea cea mai de jos a pântecelui vechilului. Trei focuri, unul după altul, îl împinseră în perete, apoi urmă un urlet şi vechilul se lăsă în genunchi.

— Să mergem, zise Riva.

Gemetele şi urletele lui don' Ghiță ne urmăriră până dincolo de ulicioarele strâmbe şi pustii ale tăbăcarilor.

— Bravo, făcu într-un târziu şefa patrulei, ai făcut ce trebuia. Să nu eziți niciodată când ai de rezolvat ceva serios!

— Poate-ar fi trebuit să-l arestăm... Să fie judecat..., făcu tânărul strungar.

— Ştii, îl întrerupse Riva, multe revoluții n-au avut loc ori au leşinat numai pentru că se găsesc întotdeauna umanişti ca tine...

Strungarul nu mai zise nimic...

La fosta primărie era un du-te-vino neîntrerupt. Se întorceau patrule, plecau patrule. O femeie, se vedea că venise de undeva de prin suburbii, cerea să i se facă

dreptate: un vecin profitase de „slobodă” şi-i furase două găini. O patrulă adusese un colonel îmbrăcat de paradă sub motivul că nu vrea să se dezarmeze. Dar chiar în clipa când preşedintele provizoriu începu să stea de vorbă cu militarul, ca să lămurească condiţiile de eliberare a teritoriului Basarabiei de către ocupanţii români, prin mulţime porni un vuiet surd, prefăcându-se tot mai înţeles în „Vin! Vin!!!” şi urale.

Pe strada principală a oraşului înaintau încet, cu grijă să nu calce entuziaştii care le săreau în cale cu strigăte de bucurie, mai întâi câteva tancuri, apoi o coloană de camioane încărcate cu soldaţi sovietici. Un vlăjgan dăduse foc unui tricolor şi fugea strigând în faţa camioanelor, dar îi luă foc şi cămaşa şi bietul începu să se tăvălească pe caldarâmul de granit, la picioarele mulţimii care nici nu-l lua în seamă.

Tancurile stopară mersul în Piaţa Mitropoliei şi Arcului de Triumf. Camioanele mai înaintară o vreme, până se arătă, între ele, şi un automobil negru, semănând cu un „Ford” din anii douăzeci, care se opri la primărie.

Pe trotuarul din faţa clădirii fostei administraţii româneşti şi tăind colţul cu intrarea stătea aliniat tot comitetul provizoriu organizat ad-hoc, cineva adusese o tavă cu o pâine din cele albe cu covrig şi o solniţă dublă, cu păhărel pentru scobitori. Preşedintele comitetului, cu tava în mână, făcu doi paşi înainte, în timp ce din „Ford”-ul prăfuit coborî un tip bondoc, cu o tunică militară fără însemne, cu cizme din foaie de cort şi un chipiu aproape militar, dar cu cozoroc moale, urmat de trei militari cu tot felul de pătrăţele şi dreptunghiuri la petlițe.

Preşedintele începu să vorbească ceva, eram prea departe ca să-l aud, bondocul rupse covrigul de pe pâine, îl muie în sare şi începu să mestece. Apoi, fără să scoată o vorbă, dădu la o parte gazdele adunate buluc în faţa uşii şi intră în clădire urmat de militari. Preşedintele comitetului sări în urma lor, membrii comitetului, ba şi oameni de pe stradă se înghesuiră să intre şi ei.

Eram cam departe, Riva şi Onufrii erau înăuntru când reuşii, si eu să-mi fac loc. Bondocul nu intră în sala de festivităţi, întrebă ceva peste umăr şi se îndreptă spre cabinetul primarului. Prin uşa rămasă deschisă îl văzui cum trage scaunul şi se aşază, apoi cum sare în sus şi ridică mâna cerând linişte:

— Ce, tună el, zaraz aţi adunat aici să acupaţi loc de canducători? Ia hai afară! Afară!...

Pe feţele tuturor celor ce umpluseră cabinetul trecu mai întâi o umbră de zâmbet – începe totul cu o glumă! Şi preşedintele comitetului provizoriu, probabil, se pregăti să continue în aceeaşi cheie, dar bondocul se făcu stacojiu şi urlă:

— Afară! Eu singur am să chem!...

În câteva clipe, clădirea fostei primării rămase goală. Norocul meu că eram printre ultimii, aşa că am reuşit să ies printre primii, fără pierderi. Mai târziu aveam să aflu că toţi cei care trebuiau să ocupe ceva funcţii erau, în majoritatea lor, sosiţi cu trupele, cât priveşte localnicii privilegiaţi – erau şi ei desemnaţi din timp.

Cu greu dădui de Onufrii şi Riva. Ridicau din umeri amândoi, nu înţelegeau parcă ce se petrecea.

— Are dreptate, zise într-un târziu Onufrii. În asemenea situații tulburi se găsesc mulți şarlatani ce ți se bagă sub piele.

— Trebuie să stăm pe aproape, făcu şi Riva. Probabil, vom fi chemați. Presupun că Centrul a informat despre tovarăşii demni de încredere...

În stradă se desfăşura un adevărat carnaval. Soldații şi ofițerii coborâți din camioane fraternizau cu localnicii, îmbrățişări, schimb de mici obiecte, cuțitaşe, piepteni, oglinzi. Nu se înțelegeau toți, limba gesturilor completa fericit rusa, cei care vorbeau româna (nou-sosiții o numeau „moldovenească") se împiedicau de foarte multe expresii şi cuvinte de-ale orăşenilor, de altfel, mai târziu, limba oficială avea să fie mare motiv de neînțelegeri, mai ales în sfera politicului. Românii, vreau să zic, moldovenii de pe partea stângă a Nistrului, împrumutaseră, cu anii, numeroase cuvinte din rusă, le adaptaseră nevoilor proprii şi se îndepărtaseră astfel substanțial de limba pe care o vorbeau basarabenii...

O duduiță spilcuită şi foarte nostimă încerca zadarnic să dialogheze cu un tânăr ofițer rus în franceză. La toate întrebările sau afirmațiile ei el se adresa la cei din jur „Şto ona govorit?" şi, deşi nu se prea găseau traducători, faptul nu i-a împiedicat să plece împreună spre grădina publică...

Am aşteptat în fața primăriei până pe înserat. N-am fost chemați, n-a întrebat nimeni de noi. Uniforma mea de puşcăriaş nu părea să producă o impresie grozavă nici asupra orăşenilor, nici asupra militarilor şi civililor sosiți, care ieşeau şi intrau necontenit în clădire.

— Îmi închipui câte au pe cap bieții de ei, zise Riva. Auziți ce mai împuşcături prin oraş? Ce debandadă pe la periferii? Ce s-a întâmplat azi poate purta numele de „revoluție” şi după orice revoluție e greu să restabileşti ordinea...

Am hotărât să ne ducem la casele noastre şi să ne întâlnim a doua zi dimineață.

Pe strada paralelă celei centrale se retrăgea regimentul de roşiori. Soldații ruşi stăteau de ambele părți ale străzii şi priveau – fie cu indiferență, fie zâmbind – tot felul de scene. Fără să se implice.

O matroană se repezi cu o găleată de lături la un ofițer călare pe un roib arțăgos şi încercă să i-o arunce în față:

— Gata, strigă ea, acum n-ai să mă mai trezeşti noaptea cu alarmele tale!

Lângă un morman de carabine scurte, săbii şi baionete, un soldat descălecă, îşi scoase arma şi o aruncă pe grămadă, apoi îşi descinse sabia, o sărută şi o depuse alături de armă. Când se întoarse, calul lui pleca prins de dârlogi cu un bărbos clătinându-se vizibil.

— E calul meu, strigă tânărul militar. Sunt călăraş cu schimb!

Bărbosul se opri şi râse:

— O să învățam la birja!

Soldatul o luă în urma camarazilor, plângând...

...Maşa, nevasta lui Onufrii, ne pregăti un cazan cu apă clocotită şi ne invită în bucătăria de vară să ne spălăm.

— Slavă Domnului că nu vi s-a întâmplat nimic, făcu ea. Cum crezi, Onufrii, ruşii au să mă lase să mai vând zarzavat?

— Nu, rânji Onufrii, ruşii mănâncă numai carne de iepure!

La început am vrut să dau pe foc ţoalele puşcăriei, dar Onufrii nu m-a lăsat.

— Dacă s-au pierdut documentele – cum ai să dovedeşti că ai fost deţinut politic?

Nu eram deloc supărat pentru lipsa de atenţie din partea noilor autorităţi; avea dreptate Riva, era mai important să se restabilească ordinea şi să se evite sabotajul sau alte lucruri mai rele.

În hainele mele, ferite cu grijă de Maşa ca să nu se prăfuiască, mă simţeam mai în largul meu. Hainele de deţinut politic nu pot fi lungă vreme la modă...

Am aşteptat-o pe Riva mai bine de-un ceas lângă „comitetul împlinitor orăşenesc", cum suna noua firmă agăţată peste noapte pe uşa fostei primării. În cele din urmă, se ivi. Arăta rău, chiar rău de tot.

— Azi-noapte, pe la miezul nopţii, au venit patru militari şi mi-au propus să părăsesc locuinţa. „Va fi, ziceau ei, sediul unui comisariat." „Şi cu mine cum rămâne? i-am întrebat. Cel puţin o cameră îmi puteţi lăsa!" Nici n-au vrut să stea de vorbă. Chiar m-au ameninţat! „Burjuica naibii" – aşa mi-au spus. Puteau să mă şi aresteze... Le-am spus că sunt comunistă... Au râs... Pe la două noaptea am ajuns la unchiul Iuliu, doctorul, numai cu un geamantănaş cu ceva schimburi şi vreo două rochii. În casa lui erau cazaţi vreo zece oameni. Chiar şi în cabinet... I-au propus ca astăzi să ducă toate aparatele şi instrumentele la spital: „În Uniunea Sovietică, i-au spus, medicina particulară nu se practică". Acuma stăm cu el în fosta bucătărie...

— Era prea mare casa voastră, o linişti Onufrii. Cu timpul, au să se lămurească... Sigur că au să-ți recunoască meritele față de partid. Fără îndoială...

În holul fostei primării se aflau acum două mese aşezate de ambele părți ale încăperii, trei militari şi o tovarăşă în haine militare şi ea, dar fără însemne de grad. Stăteau de vorbă şi scriau.

Unul dintre militari se ridică să ne întâmpine:

— Tovarăşul preşedinte are o şedință. Dacă aveți probleme importante...

— Suntem trei comunişti din ilegalitate, zise Onufrii. Vrem să ştim cum putem fi folositori pentru noua orânduială...

— Noua orânduială, zâmbi militarul, are să vă cheme neapărat după ce se vor pune la punct toate treburile statului. Vă rog, la tovarăşa: are să vă scrie numele şi adresele...

Riva era gata să spună şi ea ceva, Onufrii însă o prinse de mânecă:

— Riva, ei nu rezolvă nimic... Să aşteptăm.

Încetul cu încetul...

...oraşul se liniştea, reglarea de conturi între vecinii certăreți sau între patroni şi slugile care se considerau furate şi batjocorite încetase. Anunțuri lipite pe toate gardurile obligau populația să predea armele rechiziționate de la ocupanții români, orice încălcare a ordinii şi disciplinei socialiste avea să fie pedepsită cu străşnicie. Oraşul însă era

plin de lacrimile celor strâmtorați în locuințele lor pentru a caza o adevărată armie de militari şi funcționari, care avea să pună pe roate administrația provinciei, ce, se zvonea, va deveni în curând republică socialistă....

Radio Bucureşti transmitea, ore la rând, chemările rudelor către cei rămaşi în Basarabia să revină în țară. La centrele special create pentru a se înscrie doritorii de plecare se formau cozi lungi şi triste. Nu toți puteau înțelege fericirea de a trăi într-o țară nouă, unde nu mai există exploatarea omului de către om, unde domneşte dreptatea.

Fireşte, puteau fi înțeleşi cei care-şi pierduseră rudele, dar în aceste rânduri se mai aflau şi mulți dintre acei care nu reuşiseră să se refugieze şi, simțindu-se cu musca pe căciulă, căutau să scape cât mai curând de eventuale pedepse. Din cauza aceasta, lucrurile se mişcau încet, fiecare cerere era minuțios examinată.

Cu Riva ne întâlneam din ce în ce mai rar, dar spre sfârşitul lunii lui cuptor ne trezirăm cu ea într-o dimineață, radiind de bucurie:

— Am fost chemată la Comitetul Orăşenesc. În ce priveşte calitatea noastră de membri de partid în România – veştile nu sunt chiar îmbucurătoare, vom putea fi primiți în VKP(b) doar în ordinea stabilită pentru toți, fără recunoaşterea stagiului. În schimb, am fost trimisă la muncă... Unde credeți? La editura pentru manuale şcolare, în calitate de redactor în secția de limbi străine! O sarcină politică de mare importanță, cum mi s-a spus...

Onufrii îşi ajuta soția la grădinărit, Maşa continua să vândă la piață zarzavaturi fără nicio oprelişte, deşi nu întotdeauna cu bani... Onufrii îşi vizitase o dată tipografia;

era plină de oameni noi, noul director îl sfătuise să încerce mai sus, poate capătă o trimitere anume la ei, chiar au nevoie de un linotipist calificat.

În ce mă priveşte – hotărâsem să nu fac un pas până nu voi fi chemat acolo unde-mi lăsasem numele şi adresa...

Şi cred că am avut dreptate să procedez astfel. Comunist, deținut politic, muncitor-tipograf... Chiar să nu interesez pe nimeni?

Am fost chemat împreună cu Onufrii pe întâi august. Fără să mi se dea alte amănunte, mi s-a propus ca a doua zi să mă prezint în piața centrală, unde va avea loc o mare manifestare populară. Şi să fiu numaidecât îmbrăcat cu „pijamaua vărgată" de deținut politic. Era, oricum, un început... Acelaşi lucru i se propuse şi lui Onufrii, dar, când aflară că ortacul meu nu fusese închis, îl sfătuiră să se ducă la comitetul de partid...

Onufrii se întoarse acasă, aşteptă până seara vreo veste de la comitet, nu sosi niciuna, şi atunci el se aşeză la masă, în camera mea, luă câteva foi de hârtie şi întinse pe ele o întreagă nuvelă.

— Le scriu celor de la comitetul de partid. Tot ce cred despre ei şi mai ales despre atitudinea lor față de oameni. Am lucrat în ilegalitate, m-am expus la tot felul de pericole, chiar şi viața mi-am pus-o în numele cauzei, şi acum să mi se dea aşa cu piciorul? Mâine, ştiu precis, va avea loc mitingul închinat formării Republicii Sovietice Moldoveneşti, oare eu n-am contribuit cu nimic la aducerea acestei zile?

L-am sfătuit să mai aştepte. Probabil, era vorba sau de vreo greşeală, sau o fi încurcat ceva vreun conțopist.

N-a vrut să mă asculte. Noaptea târziu s-a repezit spre centru ca să dea la cutie scrisoarea.

— Să-mi răspundă în scris! Şi lui tovarăşul Stalin am să-i scriu, să ştie cum lucrează comunişti pe care i-a trimis la noi...

Nu-ți mai scriu despre explozia de entuziasm, despre uriaşa bucurie cu care a fost întâmpinată vestea că suntem şi noi cineva, că suntem o republică sovietică socialistă, egală în drepturi cu celelalte paisprezece surori, au fost oaspeți de peste tot. În ce mă priveşte, am stat de vorbă cu mulți dintre ei şi, măcar că nu ştiam ruseşte decât foarte puține cuvinte, ne-am înțeles de minune şi am petrecut împreună până a doua zi în zori.

Apoi a venit şapte august...

(A ajuns şi la urechile mele, nepoate, vestea că ai câştigat o bursă şi în toamnă vei pleca în America la nu ştiu care universitate. Să înnebuneşti, nu alta. Până acum vreo şapte ani ne uitam unii la alții prin cătarea puştilor, acum se plimbă pe la noi ca vodă prin lobodă şi, ca să vezi, cât de generoşi sunt – din când în când mai permit şi unora dintre ai noştri să intre la ei în state la învățătură. Adică, la spălare de creieri; adică, la pepiniera de creştere a agenților de influență. Nimic de mirare, şi românii fac acelaşi lucru cu noi...

Te miră, probabil, că vorbesc despre comunişti ba de bine, ba de rău. Nu trebuie să te miri: vorbesc uneori ba despre comunştii adevărați, din păcate, tot mai puțini, ba despre cei care au început să crească precum buruienile pe un pământ gras după ce s-a luat de capul nostru, al securității, Hruşciov. Regret că trebuie să recunosc, dar cei care se bat acuma pentru putere (şi au să pună mâna pe ea, fii sigur!) sunt urmaşi de-ai burtosului chel, care a

ridicat temelia distrugerii unei țări uriaşe, cu realizări uriaşe! El s-a lins pe bot cu Eisenhower, apoi s-a lăsat pus cu botul pe labe de puştanul de Kennedy! Ia te uită mai atent în programul lor: nici tu luptă de clasă, nici tu măcar aluzie la măsuri de protecție contra ideologiilor străine. Şi, principalul: nicio vorbă despre noi, cei care am apărat cuceririle Revoluției şi le-am dezvoltat! Ca şi cum am fi a cincea roată la căruță... Numai prietenie, numai spioni puşi în capul mesei, numai puparea mâinilor FMI-ului şi BM-ului. Sărmanul Andropov: singurul care a înțeles ce se va întâmpla dacă serviciul nostru va fi supus controlului unor birocrați din CC.

Nepoate! Eşti băiat mare. După standardele sovietice, eşti matur de trei ani. După cele europene, ai devenit matur anul acesta. Ai cap bun, poți să judeci, din câte am citit – îți iubeşti pământul, îl vrei fericit. Adevărat, nu poate fi bogată, adică fericită, o țară cu oameni săraci. Dar poate fi fericită dacă are toți oamenii bogați! Simplu ca bună ziua! De ce nu vrei să înțelegi – şi sunt sigur că nu vrei, nu că nu înțelegi – că doctrina noastră, a comuniştilor care erau pe punctul să facă fericită o țară mare, cea mai mare de pe pământ! este şi a voastră, a tinerilor? Adică şi a ta?! O fi zicând dobitocul de Ziuganov (susținut şi de „liderul" nostru) că Hristos a fost primul comunist, dar dacă scoți haina de pe tine şi o dai celui gol, se schimbă ceva? Golul are s-o roadă şi atunci o să fiți pe lume doi goi! Cum ai să-ți faci țara bogată? Ai să-i trimiți sfaturi de peste ocean? Când ai să te întorci (dacă ai să te întorci!), eşti sigur că ai să vii cu creierii cu care ai plecat? Tare mă tem că nu... Ai să devii un agent plătit de-al lor. Pentru că ei ştiu ce vor şi ştiu cum să facă ce trebuie, nu le dă sfaturi şi nu le face din deget nimeni de la CC-ul lor...

Ieri te-am văzut prin geam, te plimbai în curte cu un coleg sau un prieten. Eşti băiat mare, frumos, pe mutra ta se vede că nu eşti

prost... De ce te laşi prostit? Ce bine ţi-ar sta în rândul celor care luptă pentru a scoate ţara din impas, nu, nu al comuniştilor noştri, Doamne fereşte, dar nici în rândurile şmecherilor ce-o fac pe democraţii... Apropo, crezi că democraţii tăi bagă în lupta lor banii pe care i-au furat? Pe naiba! Îi primesc de-acolo unde pleci tu... Nu te-ai gândit niciodată că o organizaţie de tineri, fie ei şi maximalişti ca orice tânăr, care ar promova ideile de început ale lui Lenin, Troţki, Andropov, în frunte cu flăcăi de-alde tine, ar însemna pentru ţărişoara noastră foarte mult?

Gândeşte-te, nepoate, cugetă! Dar nu sta la îndoială. Nu ezita!

Aş vrea ca exemplul meu de jertfă pentru viitorul acestui pământ năpăstuit să nu se topească în uitare. Tu ai toate şansele să ajungi cel pe care ţara îl va cinsti cu recunoştinţa ei.

Fie vorba între noi – tovarăşii mei, foştii colegi te vor ajuta numaidecât.)

...Pe data de şase august, pe înserat, a bătut la portiţa lui Onufrii un soldat şi i-a înmânat un bilețel. Eram convocaţi amândoi pentru a doua zi la comitetul împlinitor...

— Cred că-i vorba de scrisoarea mea, făcu Onufrii nu prea vesel.

— Pe dracu'! i-am zis. Ai pomenit numele meu în scrisoare? Nu? Atunci de ce să mă cheme şi pe mine? Cred că-i vorba de vizita aceea unde ne-am lăsat toţi numele. Riva doar a fost chemată...

— O să mergem şi o să vedem, zise Onufrii.

Ţi-am scris mai înainte de teama să nu uit cum am stat pe coridor până s-a sfârşit nu ştiu ce şedinţă. Apoi a ieşit secretara şi ne-a invitat să intrăm. Câte unul.

— Intră tu primul, mă tem că pe mine o să mă ţină mai mult.

Am intrat. Şeful nu mai era cel pe care-l văzusem în ziua eliberării. Cinstit îți spun că după atâția ani nu-i mai țin minte numele, ceva cam Victor Alexeevici şi atât.

S-a ridicat de la birou, a trecut în față şi mi-a strâns mâna. Milităreşte.

— Aşază-te, tovarăşe Tarabanțu. Deținut politic?

— Da, i-am răspuns. Deținut politic, muncitor-linotipist şi comunist. Am participat şi am organizat la Tighina...

— Bender, mă întrerupse şeful. Ştim, ştim totul. Bravo, mulțumirile noastre... Numai că... Ştii tu...

M-a tutuit de la început şi mai târziu am observat că lucrul acesta era un obicei general, chiar plăcut, ca între tovarăşi.

— ...Ştii tu, asemenea acțiuni au un specific al lor. Pentru asta trebuia ceva şcoală, pe care n-ai putut-o primi în ilegalitate.

Vorbea o limbă aproape ca la Opăriți, amestecată însă cu multe cuvinte ruseşti (abia când am învățat rusa, am priceput că-i anume aşa), al căror înțeles mai mult îl ghiceam.

— Apoi iată care-i treaba. Ne-am sfătuit aici şi ne-am gândit că n-ar fi rău să te dăm la o şcoală ca asta. La început, la nişte cursuri de vreo trei luni... De trei, Ivan Timofeevici?

Abia acum observai că în încăpere mai era cineva. Un militar cu petlițe albastre, cum purtau şi milițienii din oraş, dar cu nişte figuri geometrice care trebuiau să însemne gradul.

Militarul aprobă:

— Întocmai, de trei luni.

— Acolo ai să înveți cum poți ajuta enkavediştii noştri... Trebuiesc şi cadre de pe loc... Naționale. Ei, ce zici?

Nu puteam să zic nimic. De emoție!

— Te gândeşti?

— Nu, am sărit de pe scaun. Nu-mi vine să cred! Sigur că vreau!

— Ei vezi, bravo! Adevărat co... De fapt, nu ți-am spus: comuniştii din partidele frățeşti pot fi primiți în partidul nostru numai pe baze de obşte... Eu cred că tu ai să meriți... Ivan Timofeevici, tovarăşul e al tău.

Enkavedistul îmi întinse o foaie de hârtie:

— Mâine la ora zece să te prezinți la adresa asta. La secția de cadre.

Mulțumii tovarăşilor şi mă îndreptai spre uşă. Eram în al nouălea cer.

— Ia stai, mă opri şeful. Acuşi vine şi tovarăşul... se uită pe o foaie de hârtie. Tovarăşul Moscalenco... Îl cunoşti?

— Este... a fost secretarul celulei noastre.

— Şi ce fel de om era?

— Un om foarte bun.

— Om bun – nu-i meserie. El a fost cu voi, atuncea, la Bender?

— Nu, n-a fost. Era urmărit de siguranță şi...

— Aha..., făcu şeful. Davai, eşti liber.

Onufrii mă văzu atât de radios, încât zămbi şi el.

— Bine?

— Foarte bine, zisei eu, am fost...

— Pe urmă, pe urmă. Dacă vrei, poți să mă aştepți, şi intră.

...După vreo oră şi ceva de aşteptare, o luai spre casă.

Onufrii se întoarse seara târziu, un pic cam băut.

— N-au înțeles nimic din scrisoarea mea! Auzi? Eu – oportunist, vânător de posturi înalte! M-au spălat în zece ape, ca lâna de pe-o oaie râioasă! Deocamdată, mă întorc la tipografie. Foarte bine, o să culeg la linotip scrisoarea către tovarăşul Stalin, ca să fie cât mai uşor de citit!...

Mai mult n-a vrut să vorbească cu mine, nici nu s-a interesat de rezultatele mele şi s-a culcat.

Dimineața, când am plecat la adresa indicată, l-am lăsat dormind.

A fost una din zilele mele fericite. Am primit paşaport vremelnic de cetățean sovietic, toate instrucțiunile cum să mă pregătesc de plecare la Harkov împreună cu un grup de tovarăşi repartizați la aceleaşi cursuri, am primit un avans în ruble, primii mei bani sovietici şi pe chestia asta am luat masa într-o cantină. Pentru prima dată am mâncat şi nişte colțunaşi foarte mici, cu carne, o mâncare siberiană foarte gustoasă, mai ales stropită cu oțet.

Cum ziua se sfârşise, amurgea, am crezut că o pot găsi acasă pe Riva. N-o mai văzusem din ziua când ne-a spus de numirea ei la editură. Ştiam unde-i casa doctorului care mă salvase de la moarte, fusesem acolo pentru un control. Am bătut la uşa din lemn sculptat, masivă, impunătoare. Mi-a deschis o necunoscută cu părul vâlvoi, îmbrăcată într-un halat de mătase mai să crape pe ea.

— Pe cine cauți? mă întrebă pe un ton de parcă ne certaserăm în ajun.

— Pe dom... pe tovarăşa Rosenberg.

— Aşteaptă, făcu ea şi trânti uşa.

Peste un minut, uşa se deschise iar. Riva era într-o rochiță albastră, îmi adusei aminte că în rochia asta o mai văzusem când m-au adus de la jupânul Costică în camera aceea de la tipografie, şi toată mutricica ei un pic pistruiată radia o bucurie nemărginită.

— Tu eşti, Ionică?

Eu eram.

— Chiar aşa de fericită eşti să mă vezi?

— Ah, ea îmi sări de gât şi mă sărută pe obraz, sunt fericită, Ioane, fericită! Azi-noapte a venit tata!... S-a întors de la Istanbul! Dar hai înăuntru!

Holul casei doctorului Iuliu arăta mai altfel decât îl ştiam. Trei mese pline de castroane, de farfurii care spălate, care nu, şi câteva primusuri arzând îi dădeau un aspect nou, neaşteptat. Matroana îşi trase într-o parte dosul şi Riva reuşi să deschidă o uşă laterală. Probabil, cea care ducea cândva în bucătărie.

Într-adevăr, chiuveta şi maşina de gătit vorbeau fără îndoială de rostul mai vechi al încăperii. Două paturi normale, unul de campanie, vreo trei scaune, o măsuță şi un dulap lăsau prea puțin, adică aproape deloc, spațiu şi pentru locatari.

Din nişa dintre dulap şi perete se ridică înalt, cum îl ştiam, dar foarte tras la față, domnul Rosenberg. Îmi întinse mâna:

— Protejatul Rivei, nu? Îmi pare bine... Îşi suci gâtul ca să cuprindă cu privirea toată încăperea: ia zi, pentru asta am jertfit partidului vostru jumătate de milion de dolari?

— Papa, îl opri Riva.

— Gata, gata... Tac. Dar numai o întrebare prietenului tău: tinere comunist, zicea Riva că eşti un om serios. Spune-mi, te rog, am pornit-o de jos, n-am moştenit nimic, taică-meu vindea porumb fiert pe stradă. Am dat statului acesta, de azi, două fabrici, câteva magazine, o tipografie şi o casă... hm... destul de încăpătoare. De ce statul acesta îşi bate joc de mine? Aş fi folositor ca şef al unei fabrici, aş face-o să înflorească, am ceva experienţă. De ce nu vrea să mă folosească? Să mă aibă de om, nu de vită ţinută în grajd!

— Tată, făcu Riva.

— Acuşi... Cum crezi, dacă ar fi locuit aici Goethe sau Dostoievski, ar fi fost repartizaţi într-o mansardă? Sau într-o bucătărie?

Mă fâstâcisem bine, nu mă aşteptam la asemenea discuţie.

— Noi ne ducem să ne plimbăm un pic, sări Riva ca să mă salveze.

— Da, sigur, bombăni bătrânul şi se aşează în jilţul lui din nişă.

— Cum e în Africa? Trebuie să fie căldură mare... Simţeam nevoia să spun şi eu ceva la urma urmei.

Rosenberg mă privi uluit:

— Păi, Istanbulul..., începu el...

— Ion a glumit, sări iar Riva. Haidem!

Parcul „Stalin", cum se numea acum Grădina Mitropoliei, era unul din puţinele locuri din oraş unde, vara, ai fi putut lua o gură de aer. Aleile centrale erau pline de lume, o scenă cu acoperiş în formă de scoică, construcţie recentă, nici nu ştiam de ea, era ocupată de o fanfară civilă, care îi tot zicea la marşuri şi valsuri auzite înainte doar la radio Moscova. În

taină. Pe băncile lungi, din scândură proaspătă stătea cea mai pestriță mulțime, mai ales tineri cu şepci, lucru ce vorbea despre calitatea lor de muncitori, şi fete modest sau chiar sărăcuț îmbrăcate.

— Înainte, pe aleile astea nu prea vedeai lume proletară, încercai eu să-mi demonstrez spiritul de observație. Numai burjui.

— Lasă, Ionele, fără politică. Hai într-un colț mai tăcut. Nu-mi place să mărşăluiesc.

Prin colțurile parcului mai erau bănci libere.

— E un om bun, Ioane, nici nu-ți închipui cât îl iubesc. Nu-i capricios, dar ştii cum a fost primit la sosire? Chiar de la gară a fost trimis, mi se pare chiar însoțit, la miliție: „Cu dumneata o să se lămurească Comisariatul Trebilor Dinlăuntru". Să vomiți, nu alta, la asemenea limbă. Nu i s-a dat nici măcar o hârtie, nici măcar ceva ce-ar înlocui buletinul, cum am avut noi în primele zile. I-au luat paşaportul: „Îl trimitem la Comisariat, acolo ai să-l găseşti... Dar ştii ceva, mai bine rămâneai unde ai fost, domnule fabricant!" Dacă n-aş fi fost eu, probabil le-ar fi spus că e gata să se întoarcă. Îl iubesc tare, mi-a fost şi mamă, şi confident de la trei ani. Atunci a murit mama. Era pianistă, a fugit cu el din dragoste. Din mine n-a putut face pianistă, dar după ce-am terminat liceul m-a înscris la Bordeaux, la o facultate unde trebuia să studiez economia şi administrația. Avea acolo o soră, bolnavă cronic, dar a avut toată încrederea în mine. I-am înşelat-o din anul întâi. Toamna, noi, studenții, am avut două săptămâni de practică la o mare podgorie din preajma oraşului. Acolo l-am întâlnit pe Henry. Un tânăr țăran – să nu crezi, şi în Franța sunt

țărani! – descărca strugurii în nişte căzi uriaşe. Pe jumătate gol, pe arşiţa ceea, avea un tors de zeu, numai muşchi, un păr castaniu şi nişte ochi albaştri să te pierzi în ei. Şi m-am pierdut. L-am îndrăgit din prima clipă. Deşi şi el îşi mai arunca ochii spre mine, eu am fost cea cu iniţiativa. I-am propus să ne întâlnim.

Ea îmi prinse mâna şi tăcu aşa o vreme. Ştiam atât de puţin despre trecutul ei...

A fost primul bărbat din viaţa mea. Visam să fie şi ultimul. Economia şi administraţia au trecut pe planul doi, ne întâlneam fie într-un hotel mizer din oraş, când îi permitea timpul liber, dar mai ales la mica lui fermă, la cinci kilometri de oraş, unde locuia cu maică-sa, o femeie un pic săritură de pe fix, care păştea zi de zi o pereche de capre. Era sărac, creştea cartofi pe micul petic de pământ al fermei şi se întreţinea mai mult din câştigurile sezoniere. Am hotărât să-i fiu soţie, gata să-i pasc caprele, să-i sap cartofii; cu greu, dar l-am convins şi pe el. I-am trimis tatei o scrisoare în care, pe vreo zece pagini, i-am descris toată epopeea, i-am spus că mă poate dezmoşteni şi i-am cerut iertare pentru durerea sufletească pe care i-o provoc... Şi, ştii? Mi-a trimis un cec care acoperea toate cheltuielile pentru o locuinţă decentă, pentru haine şi alte cele şi o scrisoare prin care se invita la nuntă... „Şi răposata maică-ta a fugit de acasă ca să se mărite cu un sărăntoc...”, încheia el misiva.

Tăcu brusc. Întoarse capul într-o parte, bănuiam că o podidesc lacrimile.

— Banii i-am folosit pentru înmormântarea lui Henry. A intrat într-unul din butoaiele acelea uriaşe, ca să-l spele, şi a fost scos mort. Asfixiat. A urmat un caleidoscop de lucruri

de care nici nu-mi mai amintesc, aşa cum nici nu-mi dădeam seama că le fac. M-am trezit la Bucureşti la litere, franceza şi germana pe care le ştiam perfect de acasă, am avut bărbaţi, foarte mulţi bărbaţi, mai ales dintre studenţii care m-au şi atras în politică, am devenit membră de partid, nu ştiu dacă am fost o comunistă exemplară, de câteva ori mi s-a atras atenţia că sunt curvă, dar banii tatei, pe care acesta îi vărsa din când în când în casa partidului, muşamalizau multe... Cel puţin aşa cred... Iar acum...

Vorbise tot timpul cu privirile în pământ, ca la spovedanie. Şi când îşi ridică ochii spre mine, arăta de parcă i se ridicase o piatră de pe inimă.

— Acum, Ionele, aş vrea să răspund la unele din întrebările pe care ţi le-ai pus deseori. Despre mine. Da, Ionică, ori e ceva patologic, ori aşa m-a făcut Iehova, am nevoie de dragoste. De multă dragoste, pe care lumea, neştiut de ce, o numeşte „vinovată". S-o numească cum vrea, dar, ori de câte ori sunt cu un bărbat, nu mă dau lui. Mă dau lui Henry. Şi de fiecare dată înţeleg că el nu mai este. Şi când te-am văzut pe tine atunci, la pielarii aceia, înalt, cu păr castaniu şi ochi albaştri, mi-am zis: „E Henry". Şi nu mi-am mai putut scoate din cap lucrul ăsta. Nici chiar atunci, în nebunia aceea de la tipografie, când am înţeles că nu poţi fi al meu niciodată – nici atunci n-am renunţat să fii Henry al meu. E o ieşire din minţi, înţeleg perfect, dar acesta este răspunsul meu la întrebarea „De ce mă cocoleşte aşa necunoscuta asta care nu mi-i datoare cu nimic?". Ia vorbele mele ca o declaraţie de dragoste platonică. Nevoit platonică. Dar să nu-ţi pară rău niciodată că eşti aşa cum eşti sau cum ai ajuns. Să nu regreţi, dragostea poate scoate

din minți, te poate împinge la cele mai nesăbuite fapte. Devotamentul tău pentru cauza pe care ai îmbrățişat-o atât de aprins e şi el o patimă, dar o patimă care poate fi de folos oamenilor... Pe când dragostea... Şi mai ales cea trupească...

Comisia medicală...

...la care a trebuit să mă prezint înaintea plecării la Harkov m-a găsit bun de reformat din cauza piciorului, adică inapt pentru cursurile preconizate. Din fericire, în sala unde stăteam toți goi ca la baie se mai aflau şi oameni deştepți, adică militarul din cabinetul comitetului care mă şi recomandase. Când mi-a văzut mutra plouată şi a aflat pricina, s-a repezit pe dată la preşedintele comisiei. N-am auzit ce şi-au spus unul altuia, deşi vorbeau pe un ton mai ridicat, am desluşit doar vreo două cuvinte – „cadre naționale" şi „devotament" –, care cuvinte, bănuiesc, l-au şi convins pe preşedinte s-o lase mai moale şi să scrie peste prima rezoluție „Bun, cu efort fizic limitat".

N-am sărit să pup mâna binefăcătorului numai pentru că eram în pielea goală, în schimb, s-a apropiat el de mine:

— Vezi, să nu mă faci de râs! şi se făcu a împunge cu degetul ciotul, la care colegii priveau pe furiş, dându-şi coate.

Cam peste tot se vorbea ruseşte, vrând-nevrând, mă deprindeam şi eu, şi nu numai în afara casei. Orice clipă liberă o petreceam cu dicționarele şi cărțile pe masă.

Tot mai rar intra Onufrii la mine în odaie. Nu-mi plăcea mutra lui: posac, indiferent, pleca la lucru, venea, nu se mai

ciondănea cu Maşa. În sfârşit, nu-mi plăcea dispoziția lui. Mai ales după ce într-o zi, a doua sau a treia după ce reîncepuse lucrul la tipografie, întors acasă, mă luă la o parte:

— Ştii, Ioane, am nimerit în altă lume. Lucrez la linotip, alt linotipist n-au. Dar îmi măsoară până la gram aliajul. Când nu te-aştepți, simți că cineva te citeşte peste umeri ce culegi, să mai stai de vorbă cu cineva – ferit-a sfântul, parcă s-ar pândi unul pe altul.

— Foarte bine, am râs, abia n-ai să mai culegi scrisoarea de care spuneai.

— Am şi trimis-o, făcu el triumfător. Direct lui! La Kremlin...

— Dar parcă zici că vă spionați unii pe alții!

— Alții. Eu nu. Dar ştii ce linotipist sunt, ți-am fost învățător...

Mă neliniştea fapta lui. Dacă nu i-a fost înțeleasă scrisoarea aici, de ce i-ar fi înțeleasă acolo? Cu atât mai mult că nu credeam ca tovarăşul Stalin să se ocupe de fleacuri. Putea doar să ne strice situația tuturor ilegaliştilor!

Dar n-a fost să fie cum mă temeam eu. Un pic mai rău...

Plecarea la Harkov avea loc pe 28 august. De la gară, la ora şase dimineața. Eram pregătit, valiza – darul Rivei – lângă uşă, trebuia să fim îmbrăcați cât mai modest, acolo aveam să primim uniforme. Dar somnul nu se lipea nicicum de mine. Mă învârteam pe toate părțile, era şi foarte cald, dar mai ales gândul că plec spre o altă viață, spre un început de altă viață, necunoscută, dar minunată, mă făcea de fiecare dată să deschid ochii şi să privesc în tavanul care

se prefăcea într-un ecran ce prezenta fragmente din acel viitor.

Să fi fost ora trei. Trebuia să pornesc spre gară la patru. Pe la trei, zic, se opri lângă noi o maşină. Sării la geam. O clipă mi se năzări că tovarăşii foarte atenţi de la Comisariat trimiseseră după mine un echipaj, oricum, până la calea ferată aveam drum bunişor. Dar maşina era o dubă, din cele care transportă pâine. Nu aveam în vecini nici şoferi, nici brutării.

Câinele porni să latre, iar portiţa, care nu avea zăvor, se izbi de gard cu toată puterea.

Fără să dea atenţie câinelui care se sufoca hămăind, păşiră în curte un civil şi un militar cu baioneta la armă. Afară era lună plină.

Bătură la uşă s-o scoată din ţâţâni.

— Deschideţi!

Dacă veniseră după mine, nu-mi surâdea gara... Mă apropiai pe vârfuri de uşa ce ne separa camerele şi o crăpai abia.

— Cine-i? întrebă Onufrii scăpărând un chibrit şi aprinzând lampa.

— În numele legii...

Onufrii deschise şi necunoscuţii năvăliră în odaie.

— Da ce, legea spune să treziţi oamenii noaptea? se interesă Maşa.

Civilul nu-i dădu atenţie.

— Cetăţeanul Moscalenco Onofrei?

— Eu, zise Onufrii.

— la cunoştinţă de mandatul de arest. Ai cinci minute ca să-ţi pregăteşti schimburi, săpun şi o perie de dinţi!

— Pentru ce? întrebă Onufrii cu glas tremurat.

— De ce, ce-a făcut? strigă Maşa de răsună mahalaua.

— Au să te lămurească acolo unde trebuie, zise civilul.

Maşa sări din pat în cămaşă de noapte cum era şi îşi cuprinse bărbatul.

— Cetăţeană Moscalenco, nu mă obliga să folosesc forţa! La o parte!

Onufrii o luă uşurel de umeri şi o aşeză pe pat.

— Linişteşte-te, Măşuţă. Cred că-i o greşeală. Sau prostia cuiva...

Maşa începu să plângă, adună într-o legăturică cele cerute.

— Onufrii, să te-ntorci repede...

— Mâinile la spate, în urma soldatului, marş! comandă civilul. Şi către Maşa, batjocoritor. Scuzaţi de deranj...

După care ieşi şi el.

Câinele încetase brusc să mai latre.

Închisei încetişor uşa şi mă repezii la geam.

Onufrii urcase pe uşa din spate a dubei şi, pentru că se codise un pic, luă un brânci solid din partea soldatului. Maşina demară imediat, în timp ce la casele din jur scăpăra câte o lumină.

Maşa bătu în uşă ca apucată şi năvăli în odaie. Eu îmi scosesem haina şi acum o îmbrăcam din nou.

— Ce s-a întâmplat, Maşa? Ce te-a apucat?

— Ce s-a întâmplat? De ce n-ai venit şi tu, să le spui... Eraţi prieteni...

— Cum? Ce? mă prefăcui eu mirat. Tocmai mă îmbrăcam. Te-ai certat cu Onufrii?

Ea mă privi lung-lung.

— L-au luat pe Onufrii... L-au arestat...

— Cine?

Ea se uită şi mai lung la geamul deschis. Ar fi trebuit să-l închid. Îl închise ea.

— Adică nu ştii nimic... N-ai văzut, n-ai auzit..., şi ieşi din odaie.

Încă nu era patru, dar nu mai puteam rămâne aici. Luai valiza şi deschisei uşa de la intrare:

— Maşa, eu plec... Dar am să trec mai întâi pe la miliție... Poate că s-o fi bătut cu cineva, la băutură câte nu se fac...

Ea rămase întinsă pe pat cu fața în perne. Parcă mi-ar fi spus ceva, dar nu-i putui desluşi cuvintele.

— La revedere, Maşa. Fii tare! Am să fac tot ce-am să pot.

Ieşii în uliță şi iuții pasul. Mai departe, cât mai departe de casa asta peste care, probabil, coboară blestemul. Miliția nu vine cu dubele şi soldați înarmați la bătăuşi şi bețivani. Sigur că la miliție nu am ce căuta, şi-apoi şi timpul mă presa. Tot omul cu mâna lui şi-o face. I-am spus să nu se joace cu focul! Căutător de dreptate! Dreptatea-i la fundul mării, cum spunea perceptorul când venea să ia niscai țoale sau vite din curțile vecinilor la Opăriți. Şi apoi de unde să ştiu eu în ce dandana se mai băgase principialul de Onufrii? Nu puteam risca cu Harkovul! Iar când doi prieteni nimeresc la nevoie, e bine ca măcar unul să scape. În numele cauzei.

Când mă întorc de la Harkov, neapărat am să mă interesez de soarta prietenului.

În orice caz, plecam cu inima grea...

Dacă-i pe cinste, trebuia să iau o piatră în gură: mergeam cu trenul pentru prima oară. Eram cu toții un

vagon întreg, cu paturi, cu aşternut şi o femeie care ne aducea ceai. Vreo câțiva de-ai noştri (cum altfel?) scoaseră nişte sticle cu vin, vreo câțiva ucraineni, şi din aceştia erau, se puseră pe basamac; cei zece ruşi, şi ei grămăjoară, se adunară în jurul a vreo două sticle cu ceva alb ca apa, dar, chiar când să înceapă veselia cea mare, se proțăpi în mijlocul vagonului însoțitorul nostru, un sergent, de ce neam nu ştiu, cu o față netedă de parcă-l trăsese cineva cu mutra pe şosea, nişte ochi piezişi, cu care te-ai fi mirat să vadă mare lucru, şi două şchioape de la pământ:

— Ba nu, flăcăii, nu este băutura! Pizdeț! Aduce sticlele la eu! La Harkov poate dăm înapoi. Davai, davai, pizdețul! Cine îmbatat – afară, la puşcarie! Soldat la slujba, nu la baut!

Un murmur de dezaprobare umplu vagonul, dar mititelul părea foarte hotărât.

De cum ne urniserăm din gară, mă lipii cu nasul de geam. Una-i să vezi cum aleargă trenul, şi cu totul alta să te uiți cum fuge pământul cu case, stâlpi de telegraf, ogoare... Şi să asculți cum cântă roțile: „Te duc, te duc, te duc...” Mai fluturau la soare numai foile porumbului, dat şi el în pârg; grâul, secara, ovăzul lăsaseră în urmă mirişti înguste, care pârjolite de foc, care nu, mai puține arate, numai viile stăteau verzi pe aracii lor strâmbați de vânturi. Podul peste Nistru l-am trecut dintr-o răsuflare, nici n-am avut timp să simt cum mi se sperie ochii de fierăraia lui, apa am văzut-o de departe şi nu mi s-a părut aşa mare ca atunci, la Tighina, adică la Bender.

Citisem undeva că nemții s-au chinuit zeci de ani ca să adune pământurile în masive mari, pe care să le poată lucra

cu maşinile, acum vedeam cu ochii mei aşa lanuri: poate mai bine de-o sută de hectare de mirişte, pe care un tractor cu şenile – altă minune sovietică! – mergea liniştit, trăgând în urma sa trei brazde odată, de parcă s-ar fi jucat. Să fi povestit celor din OpărițI lucrul ăsta, m-ar fi luat de nebun! Îmi aminteam cum se opinteau căluții noştri – şi nu erau cei mai proşti din sat! – ca să ducă la capăt o singură brazdă, cum se opreau la fiecare capăt de ogor, ca să se odihnească, şi cum abia păşeau seara când se întorceau de la ocna asta...

Sergentul se apropie de mine:

— Colhozul, aşa-i? Imperialismul – pizdeț!

Ruseşte n-o rupea mai bine ca mine, în schimb, gesturile care-i însoțeau cuvântul preferat, înțeles şi de un necunoscător al limbii oficiale, erau cât se poate de grăitoare. De altfel, acelaşi cuvânt, care interzicea băutura sau condamna imperialismul mondial, a fost folosit ca să ne anunțe şi sosirea la destinație:

— Pizdeț, băieții! Este Harkov, dăm jos...

Într-o cazarmă de la marginea oraşului (pe care nici nu l-am prea văzut din camionul cu prelată ce ne-a luat de la gară), am mâncat, după care am mai trecut o dată prin înjositoarea procedură a vizitei medicale.

Chirurgul care m-a întors pe toate fețele a clătinat nedumerit din cap şi s-a apropiat de masa preşedintelui. Nu ştiu ce i-o fi spus şefului, tot arătând la mine, dar, în cele din urmă, m-au chemat la ei. Preşedintele mi-a atins cu un bețişor restul de mădular:

— Face treabă?

— Întocmai! i-am răspuns soldățeşte.

Apoi mută beţişorul la pulpa care nu se mai umpluse de carne şi-mi făcea piciorul mai scurt:

— Şi ăsta face treabă?

— Întocmai.

— Când ai să te duci la curve, vezi să nu le încurci, zâmbi cel mai mare şi ordonă subalternului: scrie şi tu „apt, cu limitarea efortului fizic". Stau rău acolo dacă ne trimit şi aşa ceva...

Aş fi putut să mă supăr, dar bucuria rezultatului era prea mare. Şi-apoi, mai târziu, am învăţat că în armată supărarea unui soldat nu se termină cu bine...

(N-am să-ţi scriu mai nimic despre cursuri, pentru ce am făcut şi am învăţat acolo am dat în scris că vom păstra cea mai strictă taină. Iar un kaghebist care nu-şi respectă cuvântul dat are de aşteptat două lucruri: 1. Dacă a lucrat în serviciile de peste hotare – moartea. 2. Dacă a lucrat în interiorul ţării – acelaşi lucru în cazuri grave sau închisoarea şi disprețul colegilor în cazuri mai simple.

Acum, de când cu balamucul din ţară, unii dintre ai noştri şi-au dat în petic, mai bine zis – şi-au dat arama pe față. Câțiva au şters-o peste hotare, unde, pentru o mână de dolari şi un blid de linte, toacă verzi şi uscate; de obicei, fantezii pe gustul idioților de acolo. S-au găsit însă şi din acei care au dat la iveală nume şi adrese precise, uitând că, atunci când ţara noastră mare mai înflorea încă, tot ei au fost autori a multe lucruri pe care le demască acum. Dar aceştia sunt drojdia, scursurile. Absoluta majoritate a celor care au fost concediați sau pensionați din organe sunt oameni de onoare, printre care am mândria să mă număr şi eu. Aceştia mor, dar nu-şi trădează convingerile sau jurământul. Sigur că scursurile de care vorbeam se află şi în interior, unii s-au băgat în politică, ascunzându-şi dibaci trecutul. Chiar aceştia strigă mai tare ca alții

că trebuie o lege a lustrației, să se publice adică listele celor care au lucrat sau au colaborat cu KGB-ul, ştiind precis că lucrul acesta nu se va întâmpla niciodată, pentru că tot ei sunt cei care îl împiedică. Alții s-au băgat în afaceri, pentru a se îmbogăți (ca şi politicienii, de altfel), dar să ştii că cei mai mulți, în posturi mai mult sau mai puțin importante, fac tot ce pot pentru a readuce pe linia de plutire Marea Uniune, distrusă de canalii şi parveniți. Şi te asigur că aceştia vor birui! Mă bucur să ştiu că eşti în legături strânse cu unul dintre aceşti patrioți adevărați, că de multe ori îi asculți sfaturile, acest lucru îmi dă unele speranțe. Nu-ți spun numele persoanei, sunt sigur că ai rămâne tablou când ai afla şi ai putea face prostii enorme. Mă gândesc că, în cele din urmă, ai putea ajunge acolo unde aş vrea să te văd şi gândul acesta mă umple de bucurie. Şi în acelaşi timp mă mândresc că am avut (şi mai avem!) în rândurile noastre asemenea minți luminate, asemenea maeştri cum este persoana în cauză...

Nu ți-aş fi scris niciodată rândurile de mai sus dacă aş fi bănuit măcar că risc. Nu risc nimic. Şi dacă vreodată, întâmplător sau nu, va fi să afli cine este persoana de care ți-am vorbit, sunt sigur că nu vei regreta că i te-ai încredințat!

Vei fi pe drumul cel bun şi nu vei ezita să-l continui...

P.S. De fapt, nu ştiu încă dacă voi lăsa acest pasaj în textul scrisorii, mai degrabă nu. Vorba ceea – paza bună... Cine să ştie în ce fază de coacere îți este caracterul?...)

La începutul lui decembrie m-am întors cu colegii împreună de la Harkov. (Minus doi: unul furase nişte bani de la un ofițer, celălalt furase şi el, dar nu bani: trei pistoale „nagant", pe care voia să le aducă acasă în scopuri nelămurite. Amândoi rămăseseră la puşcăria din oraş.)

Ruseşte o rupeam binişor, chiar bine. Ce-i drept, jumătate din vocabularul de care dispuneam era format din cuvinte mai puțin folosite în societate! Purtam uniformă militară nouă – tunică cu două petlițe albastre, deocamdată de soldat, pantaloni bufanți, cizme de iuft şi o manta lungă, de trebuia să te înveți să umbli cu ea! Şi, principalul, mă întorceam în calitate de ajutor de împuternicit raional sau de sector, adică nu soldat prost. Contrar aşteptărilor, făcusem față regimului destul de sever al cazărmii, participasem şi la aşa-zisul efort fizic, lucru ce îşi găsi aprobarea unanimă a superiorilor şi chiar inscripția corespunzătoare în livret.

Aveam liber trei zile, după care trebuia să ne prezentăm la Comisariat, la cadre. Nu-mi prea făcusem prieteni la Harkov – eram atât de încărcați, încât seara, la stingere, ne prăbuşeam răpuşi în paturi ca să ne ridicăm cu greu în zori – aşa că de la gară o luai direct spre casă, şi nu cu micile companii ce se formaseră ca să „stropească” evenimentul absolvirii.

Speram să-l găsesc pe Onufrii întors, nu credeam să fi fost ceva prea grav, n-avea cum să comită vreo crimă, nu mă îndoiam nicio clipă de devotamentul lui. Şi totuşi, în caz că nu l-aş fi găsit, mă întrebam cum m-ar fi primit Maşa. Ne despărțiserăm nu prea frumos, cel puțin ea ar fi putut interpreta anume aşa plecarea mea... Una o ştiam precis: în caz că Onufrii nu se întorsese, n-aş fi putut interveni nicicum. Ar fi însemnat să pun punct carierei mele, poate chiar şi libertății. La Harkov învățasem şi văzusem destule. După campania împotriva duşmanilor interni şi exterminarea lor, se crease în țară o atmosferă de

suspiciune, de neîncredere totală între prieteni şi vecini, chiar în sânul familiilor, într-o măsură mai mică acea campanie mai continua şi nu se putea să nu dai dreptate autorităților: lupta de clasă nu se sfârşise. Părinții mei erau mici chiaburi, mijlocaşi, cum li se spunea, şi chiar dacă o rupsesem cu ei definitiv – tot rămâneam cu o origine socială dubioasă. Nu puteam să mă expun, nu puteam sări peste cal. Faptul că fusesem membru de partid în ilegalitate nu-mi acorda niciun fel de plusuri, poate chiar dimpotrivă! Trebuia să-mi fac datoria corect şi să nu-mi bag nasul în politica mare. Harkovul îmi deschisese ochii...

Portița casei lui Onufrii era ruptă dintr-o balama şi atârna. Nu era un semn tocmai bun. Intrai în curte şi ciocănii uşurel...

Peste un minut, uşa se dădu zgomotos de perete şi mă întâmpină un zdrahon pe picioare scurte şi cu o față destul de şifonată.

— Ce vrei? îmi duhni el în mutră.

— Maşa... Maşa-i acasă?

Mă temeam să întreb de Onufrii.

— Ce Maşă? Nu-i nicio Maşă...

— Păi, locuia aici... Acum trei luni.

— Acum trei luni locuia... Acuma nu...

Din spatele zdrahonului se arătă o femeie despletită; după toate semnele, nu mai puțin băută. Îmi strigă peste umărul voinicului:

— S-a spânzurat Maşa ta... Caut-o la cimitir...

Mi se făcu negru în fața ochilor.

— Cară-te naibii, zise zdrahonul şi-mi trânti uşa în nas.

Nici nu mai ştiu cum am părăsit curtea. Biata femeie! Adică nu se întorsese Onufrii... Mai mult ca sigur că nu. Şi ea n-a găsit altă cale să-şi stingă disperarea... Poate chiar aflase ceva despre soarta lui, iar în cazul acesta nu putuse afla ceva bun... Ce putea fi la mijloc? Scrisoarea aceea? Dar pentru o jalbă nu poți închide sau distruge un om. Era la mijloc altceva, mult mai grav. Ceva poate încă de pe vremea ilegalității, iar noi... Noi, tovarăşii lui, orbiți... Nu cred că mă întrebase degeaba şeful cela dacă fusese şi Onufrii cu noi la Bender...

Îmi amintii de costumul rămas în camera mea când am plecat la cursuri, dar bine-am făcut că n-am mai întrebat de el. Precis că-l băuseră noii locatari ai casei în care învățasem să citesc şi să fiu om...

Era duminică. N-aveam unde pune capul, era iarnă şi ger. Până marți, când trebuia să mă prezint la cadre, era vreme berechet şi perspectiva s-o petrec pe o bancă din parc nu-mi surâdea. Cealaltă perspectivă, a unui hotel, era de domeniul fantasticului – în oraş era unul singur, mereu ticsit cu cinovnici de toate soiurile, şi-apoi şi bruma de bani cu care fuseserăm onorați la plecarea de la cursuri...

Era după-amiază şi mă gândii că n-ar fi deloc frumos să n-o văd pe Riva. Sigur, în înghesuiala în care trăiau nici vorbă să rămân la ei peste noapte, dar simțeam nevoia să împărtăşesc cu cineva bucuria noii mele condiții. Şi cu cine aş fi putut-o împărtăşi mai bine!?

Uşa o deschise chiar ea, de la prima bătaie. Era cu un şal gros pe umeri. Nici nu ridică ochii din pământ:

— Intrați, şopti cu un glas stins.

— Riva, strigai eu, ce-i cu tine? Chiar aşa m-am schimbat?...

Ea mă privi ca pe o arătare şi se apucă de inimă:

— Ionică! Intră, intră repede.

Primusurile din hol erau în repaus, ea trase uşa fostei bucătării şi o închise imediat. Mi se aruncă la piept şi începu să plângă cu hohote.

— Ionică, ai venit... Credeam... când am văzut mantaua... Ai terminat cursurile...

— Da. Ai în faţă un ajutor de împuternicit NKVD...

— Ionică... Tata a fost arestat... Acum trei săptămâni... Nu ştiu nimic de el, pe unde n-am fost numai...

— Cum arestat?

— Au venit noaptea. Aveau mandat. N-au spus nimic. L-au luat şi s-au dus. Am rămas singură. Dacă ai şti ce nopţi de groază trăiesc! Unchiul Iuliu a fost trimis la un spital din nu ştiu ce sat... Ionică, ai să-l salvezi pe tata? Tu poţi, Ionică! Pe tine au să te asculte, eşti de-ai lor!

— Linişteşte-te, Riva! Nu ştiu dacă am să pot, dar am să fac tot posibilul. Mai întâi...

— Ai să faci tot? Te implor, Ionică! Nu mai am pe nimeni!...

În cameră, adică în fosta bucătărie, era ordine perfectă. Din cauza aceasta, se şi putea lesne observa o valijoară nelalocul ei, lângă uşă, şi un palton cald pe umerii unui scaun tot acolo.

— Te uiţi, îmi observă ea privirile. Când au să vină după mine, am să mă pierd... Dar aşa am totul pregătit.

— Nu mai vorbi prostii, Riva! Cine să vină după tine?...

— Tata s-a dus la Comisariat şi a cerut să i se permită plecarea în România. Voia să mergem împreună, dar eu m-am opus categoric. Ştii ce se face acolo... Au venit legionarii la putere... Şi-apoi de ce să-mi las eu locurile care mi-s dragi? Tata zicea că are acolo bani buni la o bancă, iar banii rezolvă totul... Naivul... Ionică, salvează-l! Pe mine mă salvezi, Ionică... Adu-ți aminte...

— Am spus doar: voi face tot posibilul! Cred că e ceva legat de Turcia... Se tem să nu fie vreun caz de spionaj... Dar au să discute cu el şi au să-şi dea seama. Nu dispera!

— Mulțumesc, Ionică... Ai fost pe acasă, la Onufrii?

Adică nu ştia nimic. N-avea niciun rost să-i mai torn sare pe rană.

— Chiar într-acolo mă îndrept.

— Atunci pleacă. Dacă s-ar întâmpla... Dacă ar veni... N-ar fi bine să te găsească şi pe tine aici...

— Vorbeşti prostii! Dar de plecat trebuie să plec, nu pot deranja oamenii noaptea...

Riva mă cuprinse şi mă sărută de câteva ori:

— Ai să-l salvezi?...

Ea închise fără zgomot uşa masivă în urma mea. Pe trotuarul din față se plimba un tânăr, tropăind mereu din picioare. Era ger. Se prea putea să fie un observator. Făcui colțul şi mă apucai eu să-l observ. După vreo cinci minute, ieşi din casa pe lângă care se învârtea el o tânără şi amândoi, cuprinşi, o luară la vale. „Slavă Domnului, mi-am zis. M-am înşelat.” Şi o pornii spre gară.

I-am spus prietenei cuvinte de îmbărbătare, dar ştiam bine că n-am să pot face nimic. Şi nici n-am să încerc. Cazurile cu asemenea figuri cum era bătrânul Rosenberg nu

se discută la sectoare de miliție; se rezolvă mult mai sus, unde un pârlit ca mine n-are acces, poate doar cu riscul să-şi bage singur capul în laț. Şi, la drept vorbind, după foarte scurta discuție pe care-o avusesem cu el înțelesesem perfect că nu-i nici pe departe un om de-al nostru, ci un foarte solid reprezentant al clasei antagoniste. Să se fi întâmplat ceva asemănător cu Riva, în foc m-aş fi băgat! Era omul care-şi depăşise toate prejudecățile de clasă, proletar pur prin adopție! Era omul pentru care ai fi putut să-ți dai şi viața! Înțelegeam că îl iubea pe cel care-i cătase în coarne până la a susține financiar un partid care lupta contra celor de teapa sa, dar aceasta putea fi, pentru el, un motiv de indulgență? Va trece o vreme şi Riva se va împăca cu gândul că nu se mai poate face nimic şi va sluji mai departe cauza căreia i s-a dedicat!

Sigur că nu mă puteam expune, trebuia să mă păstrez pentru eventualitatea prea puțin probabilă că i s-ar întâmpla şi ei ceva.

Când am ajuns la gară, era noapte. Sala de aşteptare – aproape goală, doar pe peron o mulțime de oameni: pleca un tren cu repatriați spre Bucureşti. Țipete, lacrimi, ultimele îmbrățişări, se despărțeau, şi pentru totdeauna, rude şi prieteni. Unde se duceau oamenii aceştia? La moarte? Ştiam de dimineață, de la radioul din trenul cu care sosisem că în România are loc o rebeliune legionară, se pomenea despre sute de morți, pogromuri evreieşti.

Birou de bagaje nu era. Am ochit o bancă mai întreagă, am pus valiza alături şi am aşteptat să se scurgă valul celora care-şi conduseseră rudele. În scurt timp, sala s-a

golit din nou, eram aproape singur. Mi se închideau ochii, când am simțit o mână pe umăr:

— Vă rog, documentele!

Era un milițian. I-am dat livretul, a citit atent şi mi l-a întors.

— Mi se pare că eşti din cei care-au venit de la Harkov... Ai vreo problemă?

Ba bine că nu. I-am expus situația.

— Hai cu mine. Dai o sticlă şi facem ceva...

Milițianul de serviciu, mai mare în grad, îmi cercetă şi el documentele.

— Ai rămas cu curul pe gheață, leat? Păi, uite ce facem: dormi pe divanul din biroul şefului... Dar să te scoli când se deschide bufetul!

Cred că m-am prăbuşit într-un somn de moarte de cum m-am chircit pe divanul tapițat cu dermantină din cămăruța cu o singură măsuță şi un singur scaun, numită pompos „birou". Ciudat de tot, dar dimineață mi-am dat seama că îmi amintesc pentru prima oară un vis proaspăt.

...Se făcea că mă aflu în alt cabinet, mult mai mare, cu tablourile tovarăşului Stalin pe toți pereții, în spatele unui birou uriaş, cu cinci telefoane, aşezat într-un jilț moale, sorbind o cafea dintr-o cană de aluminiu. Pe jos se întindea un covor mănăstiresc ce acoperea toată podeaua, la o măsuță scundă dintr-un colț de lângă uşa capitonată stătea aplecată asupra unei maşini de scris Riva, țăcănind un ordin pe care i-l dictam eu între două sorbituri. În fața mea, în picioare, cu mâinile în şolduri, stătea don' Ghiță privindumă disprețuitor. „Să chem gardianul, Ivan Alexandrovici?" mă întrebă Riva. Dădui din cap aprobator. Riva bătu câteva

semne la maşină, după care uşa capitonată se deschise larg şi intră în cabinet Chițoranu călare pe Ducipal. Calul începu să necheze fericit, încercând să se apropie de mine, dar vătaful cerşetorilor îl struni: „Pe urmă, pe urmă!” Vechilul râse şi îşi descheie bumbii la pantaloni, îşi scoase mădularul şi, agitându-l, se îndreptă spre Riva. Riva începu să râdă isteric, dar Chițoranu îl înşfăcă pe ticălos de sulă şi îl aruncă pe spinarea lată a lui Ducipal. „La moarte?”, întrebă țiganul. Riva conteni de râs şi mă întrebă acelaşi lucru. „La!”, răspunsei eu scurt. În uşă, Ducipal întoarse capul către mine: „La moarte?”, întrebă şi el. Era prima oară când îl auzeam vorbind; de mirare, nici nu-i răspunsei. Uşa se închise de la sine. Riva sări de la măsuța ei şi, în câteva clipe, se dezbrăcă goală. Se trânti pe divan. În afară de sâni, nu avea niciun alt semn că ar fi femeie. „Nu vii lângă mine?” mă întrebă ea mieros. „De ce?”, făcui eu indiferent. Apoi tare, de se cutremură cabinetul: „De ce?... ”

— Cum de ce? zise milițianul care mă scutura de umeri. S-a deschis bufetul, camarade!...

„Brunza, salutare...

...şi n-am cuvinte!” am strigat, bineînțeles în minte, când am coborât din trenul ce mă lepăda din capitală pe peronul cu zăpada necurățată a fostei comune de care țineau şi Opăriții, acum centru raional.

La cadre, unde am rugat să fiu repartizat oriunde, numai nu în Brunza, nici n-au dorit să mă asculte:

— Aşa s-a hotărât. Eşti din partea locului, cunoşti situaţia.

Fireşte, nu cunoşteam nicio situaţie, erau rupte prea de mult legăturile, dar în sistemul nostru nu se admiteau discuţiile. Trebuia să mă prezint însoţit de un plic sigilat la Fiodor Ilici Globov, comandant superior, adică ceva amintind a căpitan, împuternicit al NKVD-ului în raionul dat, viitorul meu şef.

După câteva întrebări, la care unii cetăţeni nici nu catadicseau să răspundă, rupându-se imediat din loc, am găsit şi sediul împuternicitului. Culmea! Era într-o căsuţă cochetă în chiar curtea bisericii, cu uşa – biserica! – blocată cu două scânduri bătute în formă de „x". Căsuţa servise de adăpost pentru sluga preotului şi cei trei copii ai ei, făcuţi mai în tinereţe din mila Domnului şi a parohului (lumea credincioasă, după câte îmi aminteam, o porecliseră Maria Magdalena!), acum evacuată în altă parte. Casa parohială, în spatele bisericii, o construcţie solidă, de piatră, acum era Comitetul Raional de Partid, iar alături, fosta primărie – Comitet Executiv (mai precis – Împlinitor, după noua modă).

(Aveam să aflu mai târziu că la 28 iunie, popa, care avea un aparat de radio cu baterii, ieşise în curte numai în cămaşă de noapte, înhămase singur caii la căruţă şi, după ce urlă la sărmana coana matuşca, prinseră amândoi să încarce în vehicul geamantane şi boccele, odăjdii şi tacâmuri, îşi cocoţă peste toată zestrea jumătatea şi, după ce strigă peste gard primarului, care îşi făcea nevoile de dimineaţă lângă un copac, „Fugi! Vin ruşii!", dădu bice cailor, trăgându-şi din mers haina popească. În curtea bisericii rămase în genunchi Maria Magdalena înconjurată de progenituri şi strigând în gura mare: „Pe noi cui ne laşi, idole?!..."

Idolul avea să se întoarcă pe înserat: lat, în trăsura goală, cu beregata tăiată. Despre soarta coanei matuşca, bietele animale pline de spumă nu puteau spune nimic...)

Cum la bătaia mea nu răspunse nimeni, intrai nepoftit. La un birouaş modest, acoperit cu postav verde, stătea un civil căruia nu i se vedea decât un început de calviție, adâncit în lectura unui dosar.

Era limpede că aveam de-a face cu şeful, nici urmă de anticameră sau secretară.

— Ajutorul de împuternicit NKVD Tarabanțu Ivan Alexandrovici la dispoziția dumneavoastră potrivit ordinului..., urlai eu, dar el, fără să ridice capul, mă întrerupse cu un gest:

— I-am rugat să-mi trimită un surdomut... Ce oameni!

Abia după asta ridică privirea. Avea o față rotundă, destul de plăcută, ochi albaştri aproape fără gene.

Pusei pe masă plicul şi mă retrasei cu un pas. El îmi întinse moale mâna peste masă, dar nu se ridică.

— Uite ce-i, Tarabanța Ivan, născut la Apariții, din părinți mijlocaşi cu care nu ții legătura şi fost lucrător tipografic, comunist ilegalist în România regală, şi acum ajutor de împuternicit. Să nu țipi la mine niciodată, eu am să țip la tine. Lămurit?

— Întocmai, făcui eu un pic dezorientat. El însă zâmbi:

— Ai să-mi spui Fiodor Ilici, aşa-i meseria, umblu mai mult civil. Sunt un om bun ca pâinea caldă, împuşc numai duşmani şi numai când am chef... Lămurit?

— Exact. Avea simțul umorului şi asta mă calmă. Nu pot suferi oamenii bosumflați sau posaci...

Puse plicul meu într-un sertar şi se ridică de la masă. Desfăcu larg braţele şi făcu câteva mişcări de înviorare.

— N-am dormit toată noaptea, avem mult de lucru... Apropo de lucru: zece sate şi numai trei ajutoare, bineînţeles cu tine. O să mai primim, dar deocamdată ai să iei în primire două localităţi...

Se apropie de un fel de hartă de pe unul din pereţi:

— Plopeştî şi Toloca... Le ştii?...

Ba bine că nu: Plopeştii erau la o zvârlitură de băţ de la Opăriţi, ne duceam acolo la furat harbuji, iar Toloaca – peste două dealuri de la stâna lui Căcăluş. Aveam şi un văr acolo, dar nu ne ştiam.

— Ai să ţii legătura cu secretarii de partid, mai ales cu preşedinţii de soviete. Dacă au comsomol, şi cu ei. Cu miliţienii – să-i laşi naibii, sunt nişte proşti... Ştii ce ai de făcut, v-au învăţat. Suntem în preajma Crăciunului, vezi ce se face. Şi nu uita principalul... Cred că nu trebuie să-ţi amintesc...

Ştiam, şi eram nerăbdător să pun în practică tot ce învăţasem la Harkov.

Globov deschise o casă de fier din colţul odăii şi scoase de acolo un „nagant". Îi învârti butoiul, numără într-o cutie cartuşele:

— Ia-l şi păstrează-l ca ochii din cap. Cred că ştii contra cui să-l foloseşti.

La Harkov, unul dintre ofiţerii care ne predau a fost decorat în faţa cursanţilor cu un revolver asemănător pentru nu mai ştiu ce faptă. Îl sărutase. I-am repetat gestul.

— Eşti sentimental, Tarabanța! Nu ți-i dor de Oparițî? Acolo nu calci. Deocamdată. Cum stai cu pula care ți-a mâncat-o câinele?

Ştia tot! Desigur că voia să mă impresioneze. Să-mi dea de înțeles că stau mereu sub o lentilă care mă arăta gol. Dar nu mă simțeam cu nimic pe suflet. Şi nici n-aveam de gând să mă simt. Dimpotrivă, îmi plăcea să văd cât de puternică este instituția care mă admisese printre slujitorii ei...

— N-avem timp de odihnă, flăcăule, zise Globov. Dormi azi, şi mâine în zori pleci în satul care-l alegi tu primul. Ai trei... nu, patru zile, după asta vii cu raportul.

Cred că avea vreo patruzeci de ani, dar, cu toată oboseala de pe față, arăta plin de energie. Făcu o „stânga-mprejur" ca la carte şi strigă:

— Erofeici!

Uşa care mi se părea a fi a unui dulap în perete, ferecată cu şine de metal, se deschise şi în prag se arătă un bătrânel scund, cu picioare strâmbe şi mutră de mongol sau chinez, pe care atârna o mustață sărăcuță.

— Ce vrei? întrebă el fără să țină cont de regulament, deşi era în haine militare.

— Fă cunoştință, noul meu ajutor. Îl duci la hotelul nostru şi dimineață îi faci o căruță... Până la...

El se uită întrebător la mine.

— Până la Plopeşti, hotărâi eu pe loc.

— Se face, bombăni Erofeici şi dispăru în dosul uşii de unde se arătase.

— Din Siberia a venit după mine. Un om de aur, a fost vreo douăzeci de ani gardian pe la o mulțime de lagăre...

Deschise uşiţa unei case de fier, scoase o sticlă de votcă şi două pahare. Umplu paharele ochi:

— Hai, să fie într-un ceas bun, să ne împăcăm bine...

— Eu nu beau, Fiodor Ilici.

El se făcu roşu:

— Nu bei? Cu şeful tău? Cum poţi avea încredere într-un om care nu bea? Nu cumva...

Vorbea prea serios ca să fie vorba de o glumă, în ochi îi jucau nişte scântei care nu prevesteau nimic bun. Mă făcui a râde şi ridicai paharul:

— Credeam că înţelegeţi gluma, Fiodor Ilici!

Dădui votca peste cap şi strânsei bine pleoapele ca să nu-mi iasă ochii din orbite. Îl auzii cum trânteşte paharul gol de masă:

— Oh, Tarabanţa! Şarpe viclean! Ştiam eu că au să trimită un băiat bun, i-am rugat doar...

Dădu parcă să mă pupe, dar se mulţumi, spre marea mea bucurie, să-mi strângă mâna...

„Hotelul” era o simplă cameră într-o casă nu prea arătoasă a unui negustor de vinuri, care, la eliberare, fugise de teama celor pe care-i amăgise ani buni şi îşi lăsase în plata Domnului o nevastă durdulie şi patru fete nemăritate, dar mai ales o pivniţă monumentală cu zeci de butoaie golite de conţinut în zilele „slobodei”.

Erofeici plecă, lăsându-mă în grija matroanelor care mă hrăniră cu atâta stăruinţă, încât se încurcau unele cu altele şi dându-mi de înţeles că mi-ar putea oferi şi mie serviciile de care se bucurau Erofeici şi alţi locatari.

Somnul de o jumătate de zi şi o noapte mă făcu să uit de divanul miliţienilor, care-mi sucise oasele, şi de votca lui

Globov, aşa că în zori, când Erofeici mă trezi cu „Echipajul e la scară!”, mă simțeam în stare de toate faptele mari ale lumii.

...Plopeştii erau acoperiți de zăpadă, ulițele pustii, doar câțiva copii grăbindu-se la şcoală. La sovietul sătesc, fosta primărie, mă primi paznicul, care mă asigură că ambii demnitari ai satului trebuie să apară din clipă în clipă, lucru ce se întâmplă mult mai târziu. Iarna, satul şi instituțiile lui au un program aparte, mai ştiam lucrul acesta şi de la Opăriți, aşa că nu mă mirai când preşedintele îmi duhni în față aburii a cel puțin unei căldări de vin, lucru pe care îl repetă în mai mică măsură şi secretarul de partid. Prezența mea îi făcu să depună eforturi chinuitoare ca să-şi vină în fire. Se părea că abrevierea NKVD nu-i entuziasma. Globov nu mai fusese de săptămâni bune, fapt pe care ei îl interpretaseră ca „pe loc repaus”. Din expunerile lor destul de dezlânate înțelegeam că Plopeştii nu sunt prea dispuşi să se sovietizeze, vorbesc verzi şi uscate, unii îşi permit chiar să se pună contra... De exemplu, mulți refuză să participe material la bunăstarea țării, nu vor să plătească impozitele pentru pomi fructiferi şi animale, nu participă la lecțiile cu care vin de la Centru tot felul de specialişti ca să le explice ce înseamnă un colhoz şi care sunt binefacerile lui... Mi-am notat nume şi adrese, şi nu numai de recalcitranți, ci şi de inşi înțelegători. După ce i-am expediat (civilizat!) pe la casele lor, ca să se refacă, am pornit la o plimbare prin sat. Pe secretarul de comsomol l-am găsit acasă. M-a primit un pic speriat, mi-a propus, potrivit obiceiului, să ne cinstim cu câte un pahar de vin. Refuzul meu l-a speriat şi mai mult, dar, când am trecut la întrebări şi răspunsuri despre

atmosfera care domneşte în rândurile tineretului, şi mai ales după ce i-am atras atenţia că nu mă interesează demagogia, vreau fapte concrete, s-a speriat definitiv. A acceptat fără pic de ezitare să-mi fie agent-informator, drept care i-am şi luat, fără întârziere, acceptul în scris. Mi-a dat şi el o mulţime de nume, şi bune, şi rele, după părerea lui, şi ne-am despărţit mari prieteni.

Seara, am vizitat la domiciliu un fost deputat cuzist, care din prag m-a luat cu ştirea că el e în măsură să pună bazele unui colhoz, că am fi primul colhoz din republică, a adunat şi vreo zece cereri, că jumătate de sat e gata să intre în cooperativă, şi nu ştie dacă ar mai putea face aşa ceva cineva din localitate.

Sunt un om respectat şi stimat de consăteni. Am luptat contra exploatatorilor şi pe vremea românilor! Nu-i adevărat ce vă spun oamenii, că am fost antisemit! Dacă a fost exploatator – nu mă interesa de ce neam este. S-a întâmplat însă aşa că cei mai mulţi bogătani erau evrei!...

Mi s-a mai oferit să mă informeze despre toţi antisovieticii din sat şi să continue munca în vederea creării colhozului, căruia el îi poate înmâna chiar mâine uneltele şi animalele de care dispune personal.

Desigur, era un demagog, un element străin, dar îmi amintii din *Cursul scurt despre „tovarăşii de drum”* – cine-l ştie, poate face treabă, iar după asta... L-am lăsat în suspensie, ca să mă mai sfătuiesc cu Globov. Oricum, chiar să fi vrut, nu aveam mandat să arestez oameni. Şi nu cu asta trebuia să-mi încep lucrul într-un sat...

Noaptea, la soviet, mă aştepta preşedintele proaspăt ca un mieluţ, ca să mă invite la el să înnoptez. Dar mă mai

aşteptau şi patru tineri, fiecare dintre ei (unul învăţător) doritor să vorbească cu mine în particular.

Sincer vorbind, nu mă aşteptam. Toţi patru îşi ofereau serviciile de informatori! Mi-am notat numele fiecăruia şi am amânat pentru mai târziu tratativele. N-ar fi fost deloc serios să mă prezint la raport cu o listă de agenţi despre care nu ştiam nimic. Bănuiam, cum, de altfel, s-a şi confirmat mai târziu, că veniseră la îndemnul entuziastului comsomolist.

Noaptea târziu, am luat cina la preşedinte, am băut şi un pahar de vin, lucru care l-a bucurat nespus pe găzdaş („păi, a băut şi el cu mine", în caz că l-aş fi raportat!) şi am dormit tun până dimineaţă.

A doua zi am petrecut-o cu secretarul, care, mai pe ocolite, mai direct, mi-a dat de înţeles că şi comunişti-conducători au dreptul să închine un pahar de ziua soţiei, iar el, dacă ar auzi că s-a întâmplat aşa ceva cu un tovarăş, nu s-ar grăbi să-l îngroape, şi comuniştii sunt oameni. Era membru de partid foarte tânăr, până la eliberare fusese ajutorul fierarului din sat, nu făcuse politică, era proaspăt însurat şi fusese numit secretar dintr-un număr de trei ca dânsul, pentru că era membru şi în comitetul sărăcimii. Singurul lucru pe care-l ştia despre comunism era necesitatea colhozului, unde toţi vor lucra puţin şi vor primi mult. Mai bine se descurca în gândurile oamenilor.

— Să ai grijă de cutare, îmi zicea el despre un vecin. La o adunare m-a întrebat cum adică poate el, dacă sapă jumătate de grădină, să scoată roadă de parcă ar fi lucrat-o toată? Avea în vedere treaba cu munca din colhoz şi răsplata, iar eu ştiam lucrul ăsta de la un învăţat. I-am răspuns direct că de lucrat au să lucreze maşinile. Şi ştii ce

mi-a zis? „Mă cac eu în maşinile tale, unde-s?” Eu cred că el îi contra...

În zori m-a repezit cu sania la Toloaca chiar preşedintele. Acolo, cam acelaşi lucru. Cadrele nu prea pregătite, comsomol nu aveau, un profesor de matematică mi-a spus în nas că el nu scrie cu chirilice, limba moldovenească, de fapt românească, nu-i făcută pentru aşa păduchi de litere. Lucrul acesta era prea serios ca să-l las uitat, dar, cum nu puteam să-l arestez, l-am rugat să mi-l scrie pe o foaie de hârtie, ca să discutăm cu specialiştii. Nu prea nădăjduiam s-o facă, dar seara a venit la soviet cu patru foi de caiet pline cu părerile lui. Nu pomenea „păduchii”, dar asta nu schimba nimic.

— Sunt gata să polemizăm! mi-a declarat el sigur de sine.

L-am asigurat că şi noi suntem gata...

Am racolat şi la Toloaca trei informatori, pe alții vreo doi, voluntari, i-am lăsat pentru mai târziu. Aveam perspectiva să-mi creez o agentură pe cinste.

Niciodată nu mi-am închipuit că sătenilor mei le place atât de mult să-şi îngroape semenii!... De fapt, glumesc... Adevărații patrioți nu se uită cine este duşmanul patriei – vecin sau frate.

Cu asta m-am întors la Brunza.

Preşedintele din Plopeşti se angajase să-mi găsească o gazdă, pentru că hotărâsem să-mi stabilesc acolo reşedința permanentă. Nu pentru că ar fi fost mai aproape de Opăriți. N-avea dreptate împuternicitul, nu eram sentimental.

Globov mi-a tras o săpunealã bună pentru cuzist:

— Zilele astea trebuie să-l umflăm. Bine că nu te-ai angajat cu nimic. Iar *Cursul scurt...* trebuie să-l şi înțelegi,

nu numai să-l citeşti! Închipuie-ți numai că ar fi reuşit să realizeze ceva. Şi apoi să citeşti în „Pravda”: „Un fascist în fruntea unui colhoz”. Adică, la revedere pentru zece ani, cetățeni Globov şi Tarabanța! Ați căscat gura, odihniți-vă... Nu-i bine să fii idiot.

Pentru informatori nu mi-a spus decât că munca mea va depinde de ei. Cum am să mi-i aleg, aşa vor fi şi rezultatele. Pentru care am să răspund eu. În schimb, m-a lăudat pentru profesorul polemist, după ce i-am tradus cum am putut opera polemică.

— Cum ai reuşit să-l faci să scrie? Bravo, nu eşti chiar aşa de prost.

Vreo zece zile am tot bătut drumul între Plopeşti şi Toloaca, apoi a apărut Globov într-o sanie-faeton cu doi cai şi Erofeici pe capră. Îmi aducea înlocuitor pentru Toloaca – un ucrainean de undeva din nordul republicii, căruia i-am predat toate materialele care priveau satul lui. Pe la miezul nopții am plecat cu toții la Toloaca, de unde l-am umflat pe profesorul polemist, total năucit de „surpriză”. Într-un ceas ne-am întors fără ucrainean, ca să-l burduşim la Plopeşti pe cuzist. Acesta tremura ca varga, jurându-se pe toți sfinții că nu-i vinovat de nimic şi ratăm o mare realizare... După care, cu amândoi arestații legați, aproape în zori, Globov făcu cale întoarsă.

Apoi a urmat, până pe la sfârşitul lui martie, ceea ce se numeşte muncă de rutină. Reuşisem să descopăr şi să dau pe mâna lui Globov doi contra (de fapt, pe mâna lui Erofeici, Globov nu bătea!), cam o dată pe săptămână mă prezentam cu raportul la raion; n-o duceam rău, mai ales că mi se trăsese şi telefon (ce-i drept, funcționa când voia el) şi multe

mărunțișuri le rezolvam pe loc. Era o primăvară ploioasă, înotam în glod până la gât, cam acesta era singurul inconvenient. Dar, chiar la sfârșitul lunii, seara, pe o ploaie mai al naibii decât celelalte, mă sună Globov, să mă prezint de urgență la el. Credeam că e o glumă în ajunul lui întâi aprilie; unde să pornesc noaptea pe un drum desfundat, bun mai degrabă pentru o barcă?! Dar seria de înjurături măiestrit etajate, mai dihai decât cele auzite la Harkov, mă urni din loc.

În cabinetul Lui Globov se mai aflau trei ajutoare din alte sate, băieți care fuseseră cu mine la cursuri, toți cu mutre încruntate. Globov mă salută cum știa el, adică „Iată-l, câtă cinste pe noi, a binevoit...", și ne adună pe toți în jurul mesei. Scoase din sertar o foaie de hârtie și ne-o întinse în față:

— Uitați-vă bine! Afară-i beznă, nu trebuie să greșim. Mergem cu căruțele până la magazin, acolo le lăsăm și mai departe o luăm pe jos. Casa-i în fundul curții. Din tindă, la dreapta, dăm în odaia unde au să fie toți.

— Cine? nu mă stăpânii eu.

Globov, fără să ridice capul:

— Hitler și Antonescu... Sunt cinci, poate șase. Tu, Vicol, treci în spatele casei, este o ferestruică acolo. Voi doi, Mițu și Vasiliev, spargeți ușa de la intrare, în tindă trageți câte un foc în tavan și pătrundeți în odaia din dreapta. Eu cu Tarabanța venim din urmă și-i luăm ca din oală. Aveți lanterne? Ei pot sparge lampa. Să nu se piardă nicio hârtiuță! Da, câine în curte nu-i, dar totuși păziți atent, fără zgomot.

Dacă nu punem la socoteală glodul prin care am străbătut cu mare greu cei vreo trei sute de metri până la casa suspectă, mai departe toate au mers ca pe roate. Sau aproape...

Era întuneric, dar din casă se strecura pe unul din geamuri un sâmbure de lumină, aşa că manevra de înconjurare a decurs normal. Cei doi desemnaţi cu spargerea şi-au făcut datoria, doar că uşa s-a dovedit a fi mai slabă decât efortul, s-a rupt din balamale şi s-a prăbuşit. Miţu şi-a păstrat echilibrul, a tras un foc, dar acelaşi lucru l-a făcut şi Vasiliev, numai că în timp ce cădea peste uşă. Am sărit în urma lor şi eu cu Globov.

În jurul unei mese stăteau cinci tinerei, fiecare cu un teanc de hârtii în faţă, pe masă – o călimară şi o cutie cu peniţe. Lampa atârna de tavan asupra mesei, lumina săracă venită de sus scotea în relief ciudat feţele încremenite ale conspiratorilor. Pe cel din capul mesei îl ştiam, fusese student la Iaşi, acum preda istoria la şcoala medie din Brunza.

— Nicio mişcare! strigă Globov.

Tânărul istoric se ridică în picioare:

— Ce înseamnă...

Dar mai mult nu reuşi să spună: glonţul pornit din „nagant”-ul împuternicitului îl lovi în umăr. El se lăsă pe scaun, alb la faţă.

— De ce? şopti el, ne facem lecţiile...

— Acuşi vi le controlăm, rânji Globov.

Un tinerel, probabil, cel mai tânăr, întinse tiptil mâna şi apucă o foaie de hârtie scrisă de pe marginea mesei, o făcu fulgerător boţ şi o puse în gură.

— Stai, urlă Vasiliev şi-i izbi un pumn în gură.

Mototolul căzu din gura tânărului cu tot cu dinți...

— Dă-o, zise Globov. Dezveli hârtia şi mi-o întinse. Ce scrie?

Un scris caligrafic şi îngrijit anunța: „Tineri români basarabeni! Hidra comunistă şi imperialismul sovietic şi-au întins brațele peste...”

— Ajunge, făcu Globov frecându-şi mâinile. Părea foarte mulțumit.

— Ei, ce mai ziceți?...

Tinerii conspiratori păreau să fie încă în stare de şoc.

Erofeici intră în odaie, deşi trebuia să păzească ieşirea.

— Avem un mort, şopti el.

— Din păcate, doar rănit, zise Globov. Şi n-o să-l lăsăm să moară. Pansează-l, Erofeici.

— Ba nu... Mițu, în tindă...

Globov se repezi afară, reveni peste câteva clipe:

— Ați ucis un om, un enkavedist! Criminalilor!

— Dar n-avem arme, strigă rănitul.

— O să aveți! O să le găsim!

Plecarăm împreună cu Vasiliev după căruțe.

— Eu... Mi se pare că eu l-am atins..., începu el să se tânguie. Când am căzut...

— Fii bărbat, încercai să-l liniştesc, la război se întâmplă multe. Şi azi am participat la un război, războiul dintre clase!

Când ne-am întors cu trăsurile, toți conspiratorii aveau mâinile legate la spate. Cu nişte cureluşe de piele crudă.

Erofeici îşi ştia meseria...

Miţu a fost înmormântat cu onoruri militare; bineînţeles, cât ne permitea efectivul foarte redus. Globov a scos din arsenalul confiscat un pistol pe care l-a alăturat dosarului celor cinci în calitate de corp delict. Vasiliev, care s-a dovedit a fi cam slab de înger, a fost mutat disciplinar în alt raion, dar şi cu altă motivaţie.

Lucrul la Plopeşti se desfăşura aproape normal, oamenii începeau să înţeleagă că lupta contra celor care vor să te facă bogat şi fericit e o pierdere de timp, uneori şi de libertate. Unii se cam temeau de mine, alţii mă stimau, aveam una din agenturile cele mai solide din raion, eram pe punctul să descopăr un individ care de vreo două ori încercase să dea foc sovietului sătesc, îmi stătea ca un ghimpe în coastă, iar miliţianul, care ar fi trebuit să-mi fie mâna cea dreaptă, era într-adevăr un prost.

Eram în ajunul sărbătorilor de mai când, pe înnoptate, mă găsi telefonul lui Globov.

— Urgent la mine şi îmbrăcat de paradă! după care trânti receptorul.

Orice căruţă e mai înceată decât telefonul. Pe la miezul nopţii, ajuns la raion, îl găsii pe Globov la birou, erupând foc şi pară:

— Unde mi-ai fost, te mişti ca un melc! Trenul pleacă peste o oră!

Mai pe scurt, îmi înmână un plic sigilat.

— Te prezinţi la secţia de urmăriri penale, la colonelul Erofeev. Îi dai plicul şi asculţi bine ce-mi spune. Nu mai putem ţine aici pe bandiţii ceia, vin sărbătorile, unul la spital, patru aici... De unde să iau atâta pază?...

Secţia de anchete...

...şi urmăriri penale se afla în cea mai bogată parte a oraşului, în clădirea unui fost consulat, în apropierea fostei case a Rosenbergilor.

De trei ori am băgat mâna în buzunar ca să scot documentele, până m-am văzut în anticamera şefului. O secretară acră şi roşie ca o pătlăgică murată îmi tăie scurt avântul:

— Tovarăşul şef nu primeşte, este ocupat.

— Şi când se eliberează?

— Nu mi-a raportat.

M-am înfuriat grozav, în vagon nu fusese niciun loc liber, era frig şi mizerie, aveam de gând să mai trec pe la Riva şi să prind şi trenul de întoarcere...

— Ai auzit, muierea naibii, despre poşta secretă? Ştii ce-i acela un pachet?

Nici nu bănuiam că acest „pachet” era parola noastră. Ea se ridică neaşteptat de sprinten şi dechise uşa cabinetului. Reveni peste o clipă.

— Ai două minute. Nicio secundă mai mult.

Cabinetul era mare de tot, mobila, probabil, rămăsese de la fostul proprietar, numai lemn roşu, ba chiar şi un bufet cu uşi de cristal; din spatele biroului, cât o masă de biliard, se vedea un căpşor cu smocuri de păr sur şi vreo două palme din trupul slab al celui care era groaza duşmanilor contrarevoluționari.

La o masă mai mică, perpendicular sprijinită în birou, stătea pe un scaun, tot din lemn de mahon, o femeie într-o rochie simplă, ruptă la umeri, cu părul roşu, năclăit şi cu multe şuviţe lipsă. Mâinile goale, pline de zgârieturi şi

vânătăi, le ținea pe masă, se vedea cât colo că îi tremurau mărunt.

„Ferească Domnul să nimereşti aici adus!” mă gândii, în timp ce începui să raportez:

— Ajutorul împuternicitului...

Şeful îmi închise gura cu un gest energic:

— Arde? mă luă el moale.

— Întocmai! şi-i pusei în față plicul. El rupse sigiliile sub masă, probabil, într-un coş, şi se apucă să citească.

Stăteam strună, dar ochii cedară curiozității, îi întoarsei spre interlocutoarea şefului.

O clipă nu-mi putui da seama ce se petrece cu mine, apoi simții că mă ia cu leşin: femeia din fața celui poreclit printre subalterni „moartea spionilor” era Riva.

Dar ce Rivă! Cu cearcăne negre, poate chiar vânătăi, sub ochi, cu fața tumefiată, numai un accident sau nişte lovituri sălbatice îți pot schimba în halul acesta fizionomia! Rochia ei albastră, o mai țineam minte, era sfâşiată şi în față îi ieşise, aproape tot, unul din sânii plini şi tari, cum îi văzusem atunci, la tipografie... Pentru o clipă, privirile ei tulburi lunecară peste mutra mea, probabil, albă ca varul, dar niciun muşchi nu-i tresări pe față, deşi eram sigur că m-a recunoscut.

Nu se putea, era imposibil să se întâmple aşa ceva: Riva în ancheta secției de urmăriri penale a NKGB-ului! Pentru ce? De ce? Ea, care îşi pusese toată tinerețea în slujba cauzei, anchetată şi schingiuită! Ar fi fost peste puterile mele să tac! Trebuia să profit de faptul că mă aflu față în față cu „moartea spionilor”, când şi cum altă dată aş mai fi putut ajunge la dânsul! – să-i spun cine-i fata asta, ce-a

făcut ca să aducă şi la noi socialismul! Să-i amintesc, la urma urmei, că şi tovarăşul Stalin a spus şi a scris că nu trebuie să răspundă copiii pentru faptele părinților; Dumnezeu cu el, cu bătrânul Rosenberg, Riva e alta. La urma urmelor, eu pot fi unul dintre martorii principali în cazul acesta, nici nu mai este nevoie să mă caute. Sunt sigur, adică mai mult ca sigur, că Riva, nobilă ființă, n-a spus niciun nume, n-a vrut să implice pe nimeni... Şi-apoi ce-ar fi putut spune, ce-ar fi avut de spus?... Acum e clipa să intervin!

Şeful terminase de citit raportul lui Globov şi mă privea mirat:

— Ce-ai încremenit aşa, soldat? Vrei să mai rămâi la o cafea?

Parcă mi-ar fi dat cu o vadră de apă rece în cap, mă trezi într-o clipită:

— Nicidecum, tovarăşe colonel. Îmi permiteți să raportez?

El mă privi ironic-nerăbdător, şi din aceste priviri, parcă nevinovate, simții brusc adierea morții.

— Ei?

— Tovarăşe colonel... Hm... Vă rog... Trebuie să ştiți... Vreau să vă rog... să trimiteți urgent... maşina specială şi echipa... Nu avem oameni, nu avem condiții să-i păzim cum se...

El se ridică încetişor, nu părea mai înalt decât era pe scaun:

— Ascultă-mă cu atenție, puță de câine! Te informez prieteneşte că nici mie nu-mi ajung oameni. Apoi, pe un ton mai sus: Ori crezi că aş pierde vremea cu putori ca asta de-aici de pe scaun, care-şi închipuie că-i mare spioană? Ai

venit să stai la taifas cu mine? Ochii i se făcură roşii şi vocea îi răsună, probabil, în toată clădirea: Raportează şefului care te-a trimis: ai zece zile de închisoare. Iar el... El... Se îneca: Stânga-mprejur! Afară, idiotule!...

Am zburat puşcă din cabinetul lui.

N-am mai auzit cuvintele secretarei. Probabil, voia să-mi spună că nu-i plăcuse ceva din spusele mele şi mă opri în coridor.

Voiam să plec cât mai repede din clădirea asta, cu oamenii de aici era greu să discuți, dar nu puteam, în niciun caz nu se putea să plec până nu aş fi văzut-o pe Riva, să-i cad în genunchi şi să-i cer iertare pentru lipsa de curaj, pentru că m-am pierdut în fața omului aceluia atotputernic, care, desigur, o să se lămurească până la urmă şi o să-i facă dreptate. M-am retras într-un colț mai îndepărtat al coridorului, hotărât să aştept: odată şi odată trebuia să vină gardianul s-o scoată din cabinetul şefului. Gardianul, la sigur, o să-şi lase colegul să-i spună deținutei două vorbe, iar dacă nu... Cum o să mă împiedice el să-i strig fetei două cuvinte de îmbărbătare? Lucrul acesta ar face-o să înțeleagă că nu-i singură, că cineva mai are grijă de dânsa!

Am coborât la parter şi m-am postat înaintea scării care ducea în subsol. Altă cale nu avea. Au apărut amândoi după vreo bună jumătate de oră. Ea mergea în față, târşindu-şi piciorul drept de parcă ar fi vrut să mă imite. Până a ajunge în dreptul meu, îşi lunecă privirea absolut indiferentă peste mine, de parcă aş fi fost un bolovan sau un stâlp. Am deschis gura, dar n-am putut scoate un cuvânt. Cât de schimbată era! Poate că indiferența ei era un semn să tac? Dar de ce? Ori poate un semn că a înțeles: nu e singură?

Da, nu mă îndoiam: însuşi faptul că m-a văzut trebuia s-o liniştească şi să-i dea încredere...

Am părăsit secția cu inima grea totuşi. Mă întrebam ce-ar fi fost dacă n-aş fi tăcut în cabinetul lui Erofeev? M-ar fi ascultat? Mai degrabă nu. Sau, cine ştie, trebuie să fie un psiholog mare! Cum altfel ar fi ajuns aşa de sus! Ah, dacă nu m-aş fi pierdut din cauza privirilor lui greu de suportat... Până la rugămintea cu maşina specială şi echipa părea dispus să mă asculte!

Am prins trenul în ultima clipă. M-am înghesuit pe o banchetă din colțul vagonului, era însă prea frig ca să pot ațipi. Şi atunci m-a fulgerat un gând care, fără să-mi dau seama, clocea în creierul meu încă în cabinetul acela: n-a fost oare toată întâmplarea aceasta nu o simplă întâmplare, ci o cursă bine pusă la cale de şeful meu şi şeful secției de urmăriri penale? O confruntare, chipurile întâmplătoare, neaşteptată, între doi bănuiți complici? Cum ar fi decurs lucrurile dacă am fi fost complici? Foarte simplu: amândoi ne-am fi speriat. Numaidecât! Sau, dimpotrivă, ea s-ar fi aruncat la mine: „Spune-le că nu sunt vinovată, tu mă cunoşti!" Iar eu m-aş fi lepădat de dânsa imediat! Aşa însă... Ea a tăcut, înțelegând că în calitatea mea n-aş fi putut decât s-o îngrop mai tare, eu – rămăsesem absolut indiferent la soarta ei, în felul acesta manifestându-mi încrederea în organele noastre. Şi totuşi, nu părea să fie o cursă. Globov ar fi încercat cumva să mă tragă de limbă, dar între noi nu s-a pomenit niciodată numele Rivei... Şi-apoi ce înțelegere între Globov şi Erofeev? Probabil că şeful habar n-avea de existența modestului împuternicit raional...

Rămânea în picioare o singură explicație – cea la care nici prin gând să-mi dea să mă gândesc. Ce ştiam eu despre Riva decât cele povestite de dânsa personal şi bârfele privitoare la dragostele ei? Nimic. Dar traiul acesta dezordonat, aflările ei foarte îndelungate prin străinătăți, originea ei socială, în sfârşit, erau toate la un loc de natură s-o arunce în brațele oricăror servicii secrete străine. Iar eu, prostul de țăran incult şi ignorant, eu căscam ochii la dânsa ca la o minune. Ce înțelegeam eu? M-am băgat cu disperare în cărțile celea, am făcut teorie de mama focului, lăsând practica vieții la o parte, ca să dau acum nas în nas cu ea. Nu lucrează în organele noastre competente oameni întâmplători! Un Erofeev dintr-o simplă privire îți poate spune cine eşti (măcar că în privința mea se înşelase; nu eram nici pe departe „puță de câine" sau idiot). Desigur, Riva făcuse multe pentru mine, dar îi dădea mâna, am fost un capriciu al ei, chiar ea mi-a spus. O simplă copie a lui Henry, țăranul francez, un fel de excitant viu... Iar dacă acum se află unde se află şi cum cei care-o au în grijă nu sunt nişte simpli amatori, trebuia să mă împac cu gândul că ea fusese marea greşeală a vieții mele.

Orice s-ar spune, dar interesele statului, siguranța lui şi viitorul trebuie să fie mai presus de mamă, tată, prieteni. Mai ales ale unui stat cum este al nostru!

În felul acesta, ea trebuia să rămână un capitol închis. Soarta, dacă există, voise să supraviețuiască cel care ar fi putut apăra interesele cauzei, şi, cu toată lipsa de modestie, trebuia să recunosc că acela eram eu.

Uneori, e bine să gândeşti nu numai la rece, ci chiar şi la frig!

— Ai să faci cele zece zile de închisoare prin corespondență, îmi zise Globov. Maşina a ajuns înaintea ta şi i-a şi luat, aşa că bravo! Merita s-o faci pe idiotul pentru aşa rezultate. Şi bine că mi-ai spus de întâlnirea aceea neaşteptată, ştiam că ați făcut parte din aceeaşi celulă, dar tu, până la proba contrarie, rămâi curat. Tu nici mutră de spion n-ai, ce-aveai să spionezi? Câtă baligă dau vacile din Apăriții tăi? Dar grozavi ovreii ăştia, te vând şi te cumpără cum vor ei!...

Bineînțeles că nu-i spusesem nimic despre încercarea mea de a-i lua apărarea!...

(Am s-o iau înaintea evenimentelor, ca să-ți pot demonstra că nu sunt un monstru nerecunoscător, că nimic omenesc nu-mi este străin.

În toamna lui patruzeci şi patru, după eliberare, întors în republică cu grad de locotenent NKGB la secția de aprovizionare şi resurse, adică departe de munca operativă, am fost trimis odată, din cauza lipsei acute de personal, ca observator la o manifestare ce părea un pic suspectă organelor noastre. Era vorba de un serviciu divin organizat de comunitatea evreiască din oraş la cimitirul iudaic în memoria victimelor ocupanților. Bineînțeles, nu să cânt psalmii din tora lor, ci să ascult şi să văd ce se mai aude şi se mai face.

Lângă zidul cimitirului erau înşirate nişte panouri cu fotografiile sau pur şi simplu numele celor dispăruți. Sigur că trebuia să le privesc, lucru pe care l-am şi făcut. Şi, închipuie-ți, chiar pe al doilea panou am descoperit o fotografie, la vederea căreia mi s-a strâns inima. Era fotografia ei, a Rivei. Iar dedesubt inscripția: „Riva Rosenberg, 1914-1941, ucisă de călăii lui Antonescu".

Era o greşeală, o gravă greşeală politică. Cel care dăduse fotografia putea să nu ştie adevărul, dar eu, care îl ştiam, ar fi trebuit să atrag atenția organizatorilor sau, cel puțin, să-mi anunț superiorii. N-am făcut-o. Am stat mult la îndoială, dar n-am scos o vorbă. Oasele ei n-ar fi pierdut şi n-ar fi câştigat nimic dacă aş fi scos adevărul la iveală. Cum n-au pierdut şi n-au câştigat nimic din tăcerea mea...

Tăcerea aceea a fost micul meu prinos adus memoriei unei femei care, deşi îşi trădase țara, mie personal nu-mi făcuse rău, participase oarecum la formarea mea ca om.

Ani mulți s-au cernut peste noi şi peste evenimente, au şters multe bune şi rele, dar eu mă gândesc uneori nu la marele rău pe care l-a pricinuit cauzei, ci la micul bine pe care mi l-a făcut mie. Şi nu cred că în felul acesta păcătuiesc față de cauză...

Asta am vrut neapărat s-o ştii...)

Câteva luni lucrasem la nişte liste, aproape săptămânal mă întâlneam cu Globov, de câteva ori şi cu conducătorii raionului, ca să ştergem, să adăugăm nume noi, şi, sincer vorbind, nu prea înțelegeam de ce pierdem atâta timp cu fleacuri. Erau listele oamenilor în care nu se putea avea încredere, chiaburi, intelectuali prea „deştepți"; într-un cuvânt, toți cei pe care puterea sovietică ar fi trebuit să-i reeduce. Doar că încercări de a-i reeduca nu se prea făceau. Desigur, cu unii mai stăteam şi noi de vorbă, uneori şi cu „nagant"-ul pe masă, dar după asta nu se vedea deloc ca indivizii să se schimbe şi că avem în ei patrioți, oameni sovietici devotați.

De câteva ori l-am şi întrebat pe Globov ce înseamnă toată comedia asta şi de fiecare dată el mă calma: „Ai răbdare. Aşteaptă". Aveam în Plopeşti vreo cinci trimişi la

raion şi de-acolo mai departe, prin lagăre, dar ce însemnau aceştia cinci față de ceilalți vreo optzeci câți încăpuseră pe listă?

Pe la începutul lui iunie, şeful mă chemă la raion.

— Băiatule, Tarabanța, peste trei zile ai să primeşti răspuns la întrebarea ta cu listele. Începem reeducarea celor neascultători. (Râse.) Şi am hotărât să-ți fac o favoare. Chiar azi predai listele tale ajutorului meu de la Opăriți, iar tu le iei pe ale lui. Ai să te afli acolo toate zilele acestea şi ai să observi cum decurge procesul reeducării. (Râse iar.) Te întâlneşti cu preşedintele, cu secretarul de partid şi cu cel al comsomolului, confruntați listele, iar peste trei zile, la ora 21, aştepți la intrarea în sat dinspre Brunza şi conduci convoiul de maşini spre centrul satului, ca să nu se încurce pe hudițele de-acolo. Omul meu are să-ți aducă ordinul scris, la fel au să fie puşi la curent şi şefii satului. Totul înțeles? Executarea!

Mă opri din prag:

— Da, poți, dacă doreşti, să treci şi pe la părinți. (Iarăşi râse.)

Opăriții arătau aşa cum îi lăsasem. Şi drumul de pe lângă moara Şchiopului avea cam acelaşi colb pe care îl lăsasem atunci, în augustul plecării mele. Doar, încă din primele gospodării, lipseau mulți copaci pe care mă cățărasem la furat mere sau caise, în mijlocul bătăturii lui Parfene – nici urmă de părul uriaş, cu pere văratice, din care posacul de stăpân mă coborâse cu grebla şi m-ar fi sfârtecat dacă nu i s-ar fi agățat unealta într-o creangă...

Mutu, preşedintele sovietului sătesc, în mijlocul curții fostei primării, trăgea de un capăt de frânghie o vacă

umflată butie, cu un căluş în gură, tot cercând s-o ridice cu picioarele din faţă pe o movilă de nisip. Se vede că animalul păscuse în lucerna popii şi acum se înăduşea de gazele care-i apăsau plămânii. Alături, o femeie pe care n-o puteam recunoaşte bocea de mama focului că-i moare vita. Filip-ţiganul, care lecuia orice animal şi ştia chiar să pună iarbă de talan la chişiţele cailor, îşi pregătea instrumentul cu care trebuia să spargă bârdâhanul vacii ca să-i scoată răutatea. Vreo trei gură-cască priveau curioşi peste gard.

Nu ştiu dacă mă recunoscuse Mutu, mai degrabă veni în întâmpinarea uniformei mele.

Nu-mi întinse mâna, mă pofti doar în cabinetul lui. Nu se schimbase nimic înăuntru, totul era aşa cum ţineam minte de când fusesem cu tata ca să plătească nu ştiu ce amendă pentru una din boroboaţele mele, atâta că în locul portretului lui Carol atârnau pe perete cele ale tovarăşilor Stalin şi Kalinin.

— Secretarul nostru de partid, tovarăşul Bursuc, mi-l prezentă preşedintele pe necunoscutul care stătea aplecat asupra unui vraf de hârtii la o masă lăturalnică.

Nu era de la noi din sat. Venetic.

Pe drum, luat de alte gânduri, nu avusesem curiozitatea să citesc lista cu cei din Opăriţi. Acum preşedintele îmi arătă cele două nume din capătul ei:

— Le-a scris Globov, cu mâna lui. Iată, sunt şi pe lista dumitale. (Aşa îmi spuse – „dumitale”.)

Cele două nume erau Taranţabu Alexandru şi Taranţabu Lizaveta. Anume Lizaveta.

— Fane s-a dus la Donbass, la scos cărbuni. Ţii minte cum aţi nimerit cu sania în beciul popii?

Ba bine că nu! (Adică mă recunoscuse. Ori poate îl informase Globov?)

— Păi, Fane se cam betejise la cap!

— Aşa-i. Altfel poate nu se ducea... Ştii, continuă el, poate ar trebui să te duci pe la ei... Pe la părinți... Că cine ştie...

Mutu îşi meritase numele pe deplin. Nu era deloc vorbăreț, iar când scotea câteva cuvinte, spunea numaidecât ceva serios. Poate de-aceea îl şi aleseseră oamenii să le stea în frunte.

Trecuseră atâția ani!... Iar mama... Mama nu era vinovată cu nimic. Sigur, mai punea şi ea mâna pe câte-o jordie, dar avea şi motive. Dar tata! Tata...

M-am oprit la portiță după-amiază.

Gardul de nuiele era cum îl lăsasem, în mijlocul curții – doi căiuți, cred că nu mai erau aceiaşi, rumegau zgomotos din căruță iarba de curând cosită, cei doi gutui din fața pridvorului nu se mai vedeau...

Mama tocmai se pregătea să urce cele trei trepte care duceau în casă, dar încremeni pe-o clipă şi se întoarse brusc cu fața la mine. Îşi duse mâna la inimă şi se repezi ca apucată spre portiță. Căzu într-un genunchi, se ridică, parcă ruşinată de atâta neîndemânare, şi se opri în pieptul meu. Îmi prinse capul care îl depăşea cu mult pe al ei, îl aplecă spre obrazul pe care lacrimile îi curgeau şiroaie şi începu să mă sărute aşa cum o făcea când eram mic de tot şi încă nu ştiam să fug de acasă.

— Ionică..., suspina ea, Ioane, Ionuț, unde-ai fost, băiatul meu, unde?... Şi te-am îngropat, băiatul mamei... Dar a vrut bunul Dumnezeu...

Tata ieşi în prag în cămăşoiul lui de tort în tort cu care obişnuia să-şi petreacă după-amiezile fierbinți în casa mare, la răcoare.

Păşi încet, o apucă pe mama de o mână şi o repezi în lături.

Ridică spre mine aceiaşi ochi cu care mă privise la plecarea din „Cizmaria de Lux” a jupânului Berl:

— Pleacă, omule. Ion a murit de mult. Noi nu dezgropăm morții...

Apoi se întoarse şi, împingând-o pe mama înainte, intră în casă...

În dimineața zilei când trebuia să întâmpin convoiul, opri în fața sovietului o maşină jerpelită şi sură de praf din care coborî un civil, după mersul lui şi alte semne – desigur, un curier de-al nostru. Acesta înmânã un plic secretarului de partid şi plecă.

Bursuc, secretarul, ne invită pe mine şi pe Mutu:

— Ordinul ne priveşte pe toți trei. Astăzi, la ora 23^{00}, vor fi mobilizați toți activiştii şi numărul de trăsuri necesare transportării tuturor persoanelor convenite din timp în instanță şi a bagajelor acestora – câte treizeci de kilograme, citi el. Operația trebuieşte terminată la ora 02^{00}. Cel târziu. Responsabili direcți pentru buna desfăşurare a operației suntem, ați ghicit, noi trei.

Observasem eu la gara din Brunza sumedenie de vagoane, dar credeam că ne-au sosit mărfurile destinate raionului şi aşteptate de lungă vreme. Erau vagoane de marfă. Adică... Dar, la urma urmei, de unde s-ar fi găsit atâtea vagoane de pasageri câte ar fi fost necesare?...

La ora 21^{10} se arătă convoiul. De fapt, patru camioane pline cu soldați. Le oprii cu un semnal de lanternă. Când se aşează praful, văzui în fața mea un căpitan tinerel:

— la să-ți vedem documentele, nu eşti cumva Ivan Susanin?

În fața sovietului sătesc abia mai găsirăm ceva loc şi pentru maşini. Era o mare de căruțe. Soldații se aliniară în curtea sovietului în aşteptarea ordinelor. Mutu şi cu secretarul scoaseră în pridvor o masă pe care cineva puse o lampă.

— Activiştii să vină câte unul la masă pentru instrucțiuni, strigă Bursuc. Ați auzit toți? Repet...

Cred că înainte de a fi trimis aici fusese ceferist...

La fiecare din familiile indicate pleca o căruță cu un activist şi un soldat. În caz că cineva ar fi încercat să fugă, soldatul avea ordin să tragă.

Majoritatea celor veniți să caşte gura o luară la fugă spre case. Vestea se răspândi ca fulgerul prin sat. Nu se ştia sigur despre ce este vorba, ce trebuia să urmeze, abia la vreo jumătate de oră după începutul operației se auziră primele țipete, primele bocete, care se răspândiră curând peste tot. Când plecă la treabă şi ultima trăsură, ne adunarăm în cabinetul lui Mutu. Convenirăm cu căpitanul ca soldații să păşească alături de trăsuri până la gară (nu era mult, vreo cinci kilometri) şi ne răspândirăm cu toții prin sat ca să urmărim desfăşurarea lucrurilor. Un deştept, aproape vecin cu părinții mei, pusese foc fânului şi cu un topor în mână alerga prin curte strigând că mai bine îşi taie copiii decât să-i ducă în Siberia. Flăcări înalte luminau împrejurimile dând un aspect nereal tabloului. Ne-a trebuit

ceva efort mie şi activistului ca să-l imobilizăm şi să-i legăm mâinile la spate. În timpul acesta soldatul avea probleme cu puşca, nu putea băga cartuşul pe țeavă şi tot striga: „Stoi! Stoi!”. Cei patru copii ai deşteptului (unul Pandrea, om blând de felul său, fost gardian la primărie, de vreo trei ori mă prinsese la furat cireşe în grădina lui şi nu mă lovise niciodată!) țipau pe prispă ca din gură de şarpe, iar nevasta smintitului îi bătea peste cap ca să tacă... Din fericire, căpița de fân a fostului gardian, om sărac, nu era cine ştie ce mare şi focul nu se răspândi...

Apoi m-am dat în umbra gardului nostru de nuiele. Curtea se vedea ca în palmă, cineva scosese o lampă pe prispă, mai lumina şi un felinar. Mama ba intra în casă, ba ieşea, ba scotea un lucruşor, ba îl ducea înapoi, tot întrebându-l pe tata: „Ce să iau? Ce să mai pun în căruță?”. Tata stătea în pridvor, rezemat de-un darac, apoi coborî şi deschise uşa grajdului. „Ia ce vrei, îi răspunse mamei. Şi cântăreşte cu bezmenul ca să fie treizeci de kile.” Mama plângea încetişor, cu frică să nu-şi supere bărbatul, ridică singură un tobultoc cu făină sau ce-o mai fi fost, intră în casă şi ieşi repede cu un braț de țoale de iarnă şi sarica tatei cu care se ducea el iarna la pădure. „Ți-i frig?” o întrebă tata, şi ea îndrăzni să-l contreze: „Are să ne fie”. Tata nu zise nimic, trecu colțul casei şi cu o izbitură de picior doborî leasa care despărțea curtea de grădină. Rămase aşa o clipă privind în întuneric. Stătea încordat, eram sigur că o rupe la fugă. Soldatul, un tinerel cu caş la gură, privea în altă parte. Activistul era ocupat să cerceteze buclucurile din căruță. Băgai mâna în buzunarul pantalonului, pipăii „nagant”-ul. Mă apucă un tremur mărunt, nu puteam să-l opresc cu

niciun chip. Adică nu era de ajuns ce-mi făcuse, mai voia să distrugă şi ce am făcut eu? Şi unde are de gând să fugă? Ori îşi închipuie că are unde? Soldatul privea cu ochi mari la micul cireş altoit din faţa casei, era, probabil, la primul rod, la lumina slabă a lămpii observase, desigur, o boabă roşie, se întinse, o rupse şi stătea la îndoială – s-o pună în gură sau nu? Dar tata scuipă o dată lung spre grădină şi reveni lângă căruţă:

— Caii şi vaca i-am dezlegat, în grădină n-au să moară de foame...

Mama îşi şterse ochii uscaţi cu colţul basmalei:

— Nici bobul nu l-am strâns...

Tata suflă lampa de pe prispă, agăţă felinarul de leucă, apoi dezlegă câinele. O ajută pe mama să urce peste calabalâc, urcă şi el şi-i zise activistului:

— Dă-i drumul, căcănarule.

Soldatul porni din urmă, apărându-se de cotei cu stratul puştii.

Pornii la fugă spre sovietul sătesc.

La gară era o adevărată babilonie.

Două rânduri de soldaţi înconjuraseră staţia cu baionetele îndreptate spre mulţimea de lume pestriţă, spre ţipetele copiilor nedormiţi, spre bocetele femeilor şi înjurăturile bărbaţilor. În uşile larg deschise ale vagoanelor de vite, oamenii se călcau unii pe alţii, grăbiţi, de parcă la capătul drumului îi aştepta mana cea cerească. Nu simţeam niciun pic de compătimire pentru toate astea, mă gândeam la suspinele lungi de ani şi ani pe care chiaburimea asta le scotea din piepturile celor pe care-i exploataseră şi-i furaseră, şi gândurile acestea îmi dădeau mai degrabă un

sentiment de satisfacție. De ce adică să nu treacă şi ei prin ce-au trecut cei mulți? Ştia oare Vasile Cibotaru, chiaburul din Opăriți, cel cu patruzeci de hectare de pământ, dintre care zece de vie altoită, ce înseamnă foamea şi înjosirea? De unde avea să ştie el aşa lucru când îşi hrănea pălmaşii cu fasole veche şi mămăligă mucedă în mijlocul curții, iar el, în pridvor, în fața tuturor sărăntocilor, rupea cu dinți de aur dintr-o găină grasă, tăvălită prin mujdei şi stropită cu vin alb, aburind stacana?

Două locomotive cu proiectoarele aprinse luminau stația ca în palmă. Globov alerga de la un vagon la altul strigând şi mai scăpând câte o înjurătură, ori că aflând nereguli, ori că voind să pară mai al dracului în fața celor vreo doi superiori veniți din capitală, ba şi în ochii şefilor locali, care urmăreau tabloul de pe peron.

Convoiul din Opăriți venise printre primele. În fața vagonului ce trebuia să-mi primească consătenii (acum foştii) cineva pusese o ladă. Ai mei se urcaseră printre primii, nu-i văzusem, pe grăsanul de Cibotaru îl împingeau de fund vreo doi prieteni, pentru nevastă-sa mai chemară ajutoare. Căcăluş băgase într-un sac un miel legat la bot, acum însă bietul animal se eliberase de căluş şi behăia de mama focului, dar nimeni nu mai putea să-i deosebească vocalizele de vacarmul general. Când, în sfârşit, urcă şi ultimul opărițan de pe listă, Mutu făcu semn unei femei ce stătea mai la o parte cu o bocceluță într-o mână şi cu o legăturică de buruieni uscate în cealaltă. O ajută să urce, apoi sări şi el în vagon. Globov tocmai apăruse:

— Ai numărat? întrebă el soldatul de lângă uşă.

— Patruzeci şi nouă, raportă soldatul.

— De unde doi în plus? se repezi el la Mutu. Cine-i femeia de lângă tine, n-o cunosc! Daţi-vă jos.

— Este soţia mea, tovarăşe Globov, făcu Mutu. Ştii, cu cei rămaşi în sat n-am să pot lucra, cum am să mă uit în ochii lor? Cu aceştia am să mă împac mai bine...

— Îţi arde de glume?

— Plec cu ei.

Globov se făcu stacojiu. Voi să spună ceva, dar abia putu şopti soldatului:

— Închide!

Apoi, în timp ce soldatul împingea uşoiul vagonului, îi aruncă lui Mutu:

— O faci pe eroul! Dară du-te în pizda mă-tii să piei în bălţile celea!

În ultima clipă mi se păru că văd faţa mamei. Era ultima dată când o vedeam. Dar uneori îmi mai amintesc de dânsa.

Sergentul-major...

...Tarabanţu Ivan Alexandrovici, adică subsemnatul, peste trei zile îşi reluă în primire postul de la Plopeşti în această nouă calitate.

Chiar a treia zi după marea curăţenie de clasă, adică izbăvirea ţării de elementele străine şi periculoase, veni ordinul comisarului, potrivit căruia, şi lui Globov, şi mie ni se adăugase acest „major”. În seara aceleiaşi zile, Globov organiză o mică petrecere la care el primul se îmbătă criţă, şi într-un acces de sinceritate îmi mărturisi că aş fi putut nimeri şi eu în trenul acela, ba mai mult, chiar în beciurile

lui Erofeev, dacă n-ar fi fost el, Globov. „Ştii când am înţeles că eşti de-ai noştri cu trup şi suflet? Când te-ai lepădat de părinţii-culaci şi, mai ales, când n-ai pus o vorbă pentru foştii tăi tovarăşi de la români, care-au fost comunişti cum sunt eu popă!”

Desigur, vorbele lui, chiar spuse la beţie, nu erau de natură să-mi dea aripi, dar mă bucura totuşi faptul că devotamentul meu cauzei noastre nu era pus la îndoială.

La Plopeşti am plecat într-o şaretă nouă-nouţă, rămasă de la un culac din Brunza (Globov se alesese cu un faeton cu doi cai!), şi cu doi soldaţi. „După asemenea operaţii, lupta de clasă se înteţeşte; potrivit învăţăturilor tovarăşului Stalin, elementele duşmănoase încă nedescoperite scot capul; cu această ocazie, trebuie să fim bine pregătiţi pentru a-i distruge!” – mă lămuri şeful când îmi încredinţă aceşti doi noi luptători trimişi de la Centru.

Satul era încă agitat după deportarea elementelor ostile sovietelor, se comenta mult pe la porţi şi pe la colţuri, dar, dacă mă vedeau de departe, grupuleţele se desfăceau imediat, semn că oamenii înţeleg prea bine care-i adevărata putere în ţară. Informatorii nu mai veneau la mine cu ştiri majore. Doar informaţii cam de felul că, iată, cutare a spus despre cutare culac că n-ar fi trebuit să fie ridicat, era om bun. Bănuiam că n-o să am cine ştie ce mult de lucru şi treaba asta îmi convenea, mă simţeam cam obosit.

(Într-o seară, întins pe laiţa tare cu care mă împăcasem să dorm, neştiut cum, din ce motiv, din care impuls, am încercat să recapitulez în memorie noaptea ceea de la Opăriţi. M-am oprit, firește, la momentul acela cu încercarea tatei de a fugi. Un singur om dispărut ar fi însemnat pentru noi, cei răspunzători de

organizarea operației, sfârşitul carierei, dacă nu şi ceva mai rău. Şi poate nu atât această tragică, în fond, perspectivă ar fi trebuit luată în calcul, cât confruntarea a două lumi, dacă vrei – a două ideologii: cea reacționară, a țăranului avut, şi cea nouă, progresistă, a proletarului comunist. Iar nodul devine aproape gordian dacă se implică în această confruntare şi elementul sentimental, al gradului de rudenie dintre cei doi – tată şi fiu. Iată-mă pus de propriul tată în fața unui fapt la care trebuie să reacționez. Să trag sau nu? Aş fi tras? Aş fi tras. Şi nu în despotul copilăriei şi tinereții mele, ci în omul care îndrăzneşte să tragă el în crezul vieții mele de comunist, în cauza pentru care sunt gata de orice. Aş fi plâns poate, mi-aş fi muşcat pumnii, dar aş fi tras!)

Era dimineață tare, dar soarele, abia ivit de după orizont, frigea. Se prevedea o zi fierbinte, şi nu numai în natură. Globov mă invitase cu o voce ce nu prevestea nimic bun, zicea că suntem invitați la comitetul raional al partidului pentru o săpunealã gratuită. Chipurile, nu se face bine munca de lămurire în rândul populației referitor la deportări. Ştiam însă că de Plopeştii mei n-au ce să se plângă, oamenii erau atât de lămuriți, încât nici nu mai deschideau gura. Niciun eveniment major, nicio jalbă!

Vremea cireşelor trecuse, venise vremea caiselor şi aveam buzunarele pline. Căluțul meu păşea cu spor, o să ajung repede, o să mai am timp şi pentru o limonadă la gară, singura băutură mai tare care-mi făcea plăcere.

La un moment dat, zumzăitul bondarilor care, probabil, atraşi de aroma caiselor, îmi tot treceau pe lângă ureche fu acoperit de un zumzăit mai puternic, care creştea cu orice clipă. Venea de sus.

Pe albastrul încă întunecat al cerului se desemnară nişte avioane mari, negre şi alte câteva mai mici şi mai sprintene. „Manevre, îmi trecu prin gând. Frumos aliniate!”

Când trecură pe deasupra mea, nu deosebii însă nicio stea. Nu puteam pricepe ce ar fi însemnat cercurile şi crucile negre de pe aripi şi profundoare... Vreo vizită ceva?

Apoi veni dinspre Brunza un tunet puternic şi deasupra gării se înălță un nor de fum. Vedeam totul din înălțimea dealului pe care-l coboram spre raion.

— O bombă? strigai eu calului care se oprise, încercând să cabreze.

Bomba explodase alături de gară, chiar lângă drumul pe care treceam.

— Nemții, nemții şi românii, îmi zise Globov de cum intrai în biroul lui. Gata adunarea, sunt lucruri mai importante. Mă aşteptați până mă întorc de la Comitetul Raional.

Difuzoarele din fața Comitetului Executiv, care vorbeau zi şi noapte, acuma amuțiseră. Peste o oră reveni Globov:

— La zece va vorbi la radio tovarăşul Molotov. Deocamdată se ştie că azi-dimineață, la patru, Germania şi România au năvălit mişeleşte asupra țării noastre. Suntem în război şi din clipa aceasta sunteți toți mobilizați la posturile voastre. În țară intră în vigoare legea marțială şi procedați potrivit instrucțiunilor. Ivanov, îl chemă el pe proaspătul său adjunct: amândouă comitetele nu au lumină electrică, nu vine curent de la moară. Radioul tace! Vezi ce se petrece cu generatorul, ce face mecanicul. Dacă îți miroase a sabotaj – îl împuşti pe loc. Executarea!

În cabinetul secretarului al doilea al Comitetului Raional n-am putut asculta cuvântarea tovarăşului Molotov până la capăt: cedaseră bateriile. Vestea de la moară nu era mai veselă – doi morţi: generatorul şi mecanicul. Nu aveam ce face la Brunza şi, după un scurt instructaj, pornirăm cu toţii spre satele noastre.

Război... Ce putea fi mai de nedorit acum, când scăpasem de duşmanul intern, când câmpurile promiteau o recoltă îmbelşugată şi lumea începuse să se dea mai strâns cu viaţa cea nouă!?

La staţie aşteptai minute bune până să treacă un tren cu câteva tancuri şi vagoane pline cu ostaşi spre Prut. Cât timp urcai dealul, mai trecură încă două eşaloane... Din culme se auzea un tunet permanent, înfundat dinspre hotarul care se afla în linie dreaptă cam la vreo patruzeci-cincizeci de kilometri. Artileria... Cine ştie câţi tineri voinici cad acum cu numele tovarăşului Stalin pe buze şi câţi blestemând numele lui Hitler şi Antonescu...

În sat se ştia totul: că gara din Brunza e rasă de pe faţa pământului, că românii au trecut Prutul şi azi-mâine intră în Plopeşti, care la noapte trebuie să fie bombardaţi, că secretarul de partid se pregăteşte să fugă la Moscova... Cel puţin, cam aceste informaţii mi le pregătise agentura, deşi niciunul nu-mi putu indica un nume concret de-al lansatorilor de zvonuri.

Cu soldăţeii mei pornii un fel de patrulare prin sat, dar pe ulițe nu se prea vedeau oameni. Un singur tip (pusesem de mult ochiul pe dânsul, dar la deportare nu trăgea) mă opri, beat cum era de obicei, şi mă luă la o parte:

— Tovarăşe ofiţer, cum rămâne cu colhozul, că vreau să fac cerere...

I-am dat una la ceafă şi l-am trimis cu un soldat să-l răcorească în beciul sovietului. A doua zi pe la prânz, după o noapte dormită ca pe sponci, mi se prezentă la sediu un activist:

— Ia cată aici, tovarăşe sergent, ce-a găsit nevastă-mea în pădure. Că s-a dus hăbăuca după ciuperci...

Şi-mi puse pe masă o bucată de pânză de paraşută.

— Zicea să facă feţe de pernă...

Adică începuse. Lupta aceea despre care ni se tot vorbea, a forţelor celora tainice, care pot face un rău şi mai mare decât bombele ori dinamita...

În câteva minute înjghebai o echipă – vreo şase activişti plus soldaţii mei – şi o luarăm spre locul cu pricina.

Nevasta activistului ne arătă mormanul de vreascuri de sub care scosese paraşuta, după care o luă la picior, speriată nevoie mare.

Sub morman şi prin împrejurimi nu mai găsirăm nimic. Pădurea ce se întindea între Plopeşti şi Toloaca nu era cine ştie ce mare, vreo trei sute de hectare. O puteam „curăţa" bine şi cu efectivul de care dispuneam. Ar fi trebuit poate să-i dau de ştire şi lui Globov, dar mă gândisem că n-ar fi rău deloc să-i fac o surpriză: un spion viu pe tavă!

O luarăm pe parchete, dar fără niciun rezultat; vreo doi mistreţi şi o căprioară – singurele fiinţe vii. Mai rămânea parchetul dinspre Toloaca, unde-şi avea căsuţa şi pădurarul, un tânăr destul de lunecos şi şmecher. Să fi fost eu în locul spionului sau spionilor, aş fi ocupat în primul rând casa: avea ieşire şi spre pădure, şi spre satul vecin.

Planul pe care-l vedeam eu mai potrivit era simplu: dispun echipa în semicerc în faţa casei, aşteptăm o vreme să vedem dacă nu este ceva mişcare în casă sau în afara ei, apoi, la un semnal al meu, tăbărâm toţi în aceeaşi formaţie: unul dintre soldaţi trece în spatele casei, ca să taie calea spre Toloaca, ceilalţi atacăm frontal.

Casa, cu faţa spre pădure, avea o grădină împrejmuită cu un gard mai mult simbolic – pe alocuri dărâmat şi pământul bine râmat, probabil, de sălbăticiuni.

Ne oprirăm la lizieră, mascaţi de tufele de sânger încă verde. Consemnul fusese – linişte absolută. Vreo zece minute nu se întâmplă nimic. Apoi, brusc, un strănut răsunător urmat de altele vreo două... Un soldăţel, gâdilat, probabil, la nas de vreo crenguţă, făcuse praf consemnul... Mă îndreptai spre el ca să-i spun ce cred, când cu coada ochiului observai o umbră aruncându-se din casă spre şura alăturată. Nu mai avea niciun rost să aşteptăm şi dădui semnalul de asalt. În câteva clipe, casa era prinsă într-un cerc de fier. (Ce-i drept, n-aveam decât trei arme şi câteva reteveie, dar ne bizuiam pe surpriză!)

Pădurarul ieşi din casă nu prea speriat:

— Ce vreţi, oameni buni?

— În primul rând, mâinile sus! Mâinile, am zis!...

— Le-am ridicat, dădu el să râdă.

— Unde-s paraşutiştii, câţi sunt?

— Ce paraşutişti, aţi căpiat?...

Chemai soldatul cu strănutul şi-i arătai uşa deschisă a şurii.

— Intră, arma la şold!

Soldatul îmi aruncă o privire jalnic-întrebătoare, dar păşi înăuntru. Erau amândoi copii, neinstruiți, luați din cine ştie ce sat rusesc prăpădit prin taiga.

— Nu-i nimeni, îmi strigă.

— Fân este?

— Este! strigă el bucuros că-mi poate da măcar un răspuns pozitiv.

— Împunge-l cu baioneta!

— Stați! strigă pădurarul. Opriți!

Dar era prea târziu. Din şură se auzi un horcăit şi o încercare de urlet.

— Este! strigă soldatul.

Intrai în şură în acelaşi timp cu pădurarul, care nu mai dădu nicio atenție „mâinilor sus".

Soldatul trăgea de armă s-o scoată din fân şi nu reuşea. Îl ajutai şi eu şi la picioarele noastre se prăbuşi cu fața în jos, fără mişcare, un tânăr, cu o cămaşă surie, pe care sângele o vopsea, încet, în roşu pe tot spatele.

Soldatul aruncă arma şi se repezi afară vomitând din mers.

— Petrică... frate..., gemu pădurarul şi îl întoarse pe cel căzut cu fața în sus.

— Feciorul lui Oanță, secretarul de la soviet, zise un activist făcându-şi cruce.

Mă repezii la pădurar:

— Tu l-ai ucis, nemernicule! De ce n-ai spus nimic? Eşti arestat!...

Nici în casă, nici prin acareturi nu era urmă de paraşutişti.

Încărcarăm mortul în căruța pădurarului. Acesta, la picioarele lui, cu mâinile legate, plângea mereu şi se căina:

— A venit la mine ca să nu fie mobilizat. Cum am să mă uit în ochii părinților?...

— Mai bine gândeşte-te cum ai să te uiți la tribunal, deşteptule!

Soarele cobora spre asfințit, să fi fost vreo trei ore până la căderea nopții, când, chiar la intrarea în sat, ne ieşi în întâmpinare un grup de femei.

— Încotro, gâştelor? încercai să glumesc, dar o văzui printre „gâşte" şi pe soția activistului cu paraşuta.

Femeile păreau să se fâstâcească.

— Fețe de pernă? Din mătase? întrebai eu. Vreți să vă împuşte ori să vă reguleze spionii?

— Ehe, strigă una mai veselă, unde-i spionul cela!

— Spionul nu-i, dar pe ăsta îl vezi? făcu un activist şi dete la o parte țolul ce acoperea fața mortului.

Mai bine n-o făcea. Se porni o mamă de bocet şi jale şi aşa intrarăm în sat...

Până să ajungem la casa celui ucis se formă o procesiune ca la înmormântarea unui mare om de stat...

Vreo săptămână întreagă, pot spune, n-am dat pe acasă mai mult de câteva ceasuri. Numai pe dealuri, numai prin păduri. Ba era doborât vreun avion inamic, ba cineva venea cu informația că a văzut noaptea paraşute în dreptul lunii. De cele mai multe ori nu găseam nimic, o singură dată am descoperit trei piloți lângă un avion nemțesc, aterizat pe burtă şi bine avariat. La somația noastră să se predea au răspuns cu focuri de revolver, rănind un ostaş. Când au terminat gloanțele, doi dintre ei (unul fusese ucis de focul

nostru) rămaseră în picioare alături de resturile avionului. Cu armele gata ne apropiarăm de ei, dar, când mai aveam de făcut câțiva paşi, unul îşi duse „parabellum”-ul la tâmplă şi trase. Celălalt îmi aruncă revolverul la picioare, mai bine zis, peste picioare. Nu durerea provocată de lovitură, ci disprețul cu care făcuse gestul acesta mă scoase din minți. Trasei în plin. Din fericire, Globov era mai departe şi nu văzuse nimic, totul trecu drept un gest de apărare. Altfel... Un prizonier german, ofițer şi încă aviator, ar fi fost de mare folos contraspionajului nostru. Şi greşeala mea n-ar fi rămas nepedepsită...

Deşi comunicatele erau destul de optimiste, frontul, din păcate, se mişca în altă parte decât cea dorită. Cel puțin pe aripa noastră. Tunurile se auzeau din ce în ce mai distinct, atacurile aviației – din ce în ce mai insistente, nu stăteau cu mâinile în sân nici sabotorii. La începutul lui iulie, cinci sau şase ale lunii să fi fost, noaptea, mă sună Globov, dar nu reuşii să aud decât că trebuie să vin urgent cu toate... că telefonul muri. Presupunând că nu avea în vedere să-i vin cu toate, să zicem, femeile din localitate, am pus într-o geantă toate documentele şi am înhămat calul. Abia ieşit din sat, am şi descoperit pricina convorbirii întrerupte: firele de telefon erau tăiate în vreo zece locuri... După câteva înjurături bune, am început, involuntar, să mă umplu de mândrie: adică totuşi sunt cineva dacă duşmanii se tem de mine! (E o glumă.)

Aproape toate „echipajele” ajutoarelor lui de prin sate erau de față, Globov arăta palid, probabil, nu dormise noaptea.

— Tovarăşi, ne adună el în cabinet, n-am veşti bune. Frontul e pe cale să se rupă. Ne retragem peste Nistru, acolo s-a mai vedea. Aţi luat cu voi toate documentele? Şi tu, Tarabanţa? Bravo! Acum încărcăm documentaţia mea, răspundeţi de ea cu capul! Întâlnirea – după ce trecem podul. Acum lăsăm genişţii să-şi facă treaba...

Mie îmi reveni o ladă cu dosarele personalului, Globov mă preveni că e bagajul cel mai serios, de aceea mi-l încredinţează personal. El avea să plece cu prim-secretarul, cu maşina, amândoi trebuiau să se prezinte la comisariat...

Primul obuz se sparse după-amiază, pe dealul ce domina Brunza. Convoiul nostru porni imediat, deşi ne înţeleseserăm să călătorim noaptea, mai în siguranţă.

Genişţii nu pierdeau nici ei timpul: când trecurăm pe lângă moară, mai nu ne răsturnă suflul unei explozii puternice şi aproape vreo cinci minute gonirăm printr-un nor alb de făină, fără să vedem drumul... Mai lipsea o ploaie, după care am fi putut fi băgaţi în cuptor... Nu eram singurii pe şosea, înaintam cu greu. Era noapte neagră când ajunserăm în faţa capitalei. Mulţimea de maşini şi trăsuri formase un râu care înainta încet, ne-ar fi prins dimineaţa cu bombardamentele ei obligatorii în oraş... Din Brunza plecaserăm opt trăsuri, acum ne mai găseam trei, ceilalţi fie că o luaseră înainte, fie că întârziau. Solidaritatea n-ar fi fost la locul ei, aşa că după un mic sfat hotărârăm să înconjurăm oraşul. O luarăm pe partea de sud, mai plină de dealuri, dar şi de vegetaţie.

Eram în frunte, şareta mea uşurică trecea lesne orice hopuri, aşa că de la o vreme mă văzui singur. În vale, oraşul se lumina din când în când, era o lumină de rău augur, se

aruncau în aer edificiile instituțiilor mai importante, depozite, mori, uzine, tot ce-ar fi putut servi duşmanul... Mi se strângea inima când mă gândeam că sunt legat de unele clădiri, repere ale tinereții mele, dar înțelegeam că altcum nu se poate... Spre dimineață acoperisem vreo cincizeci de kilometri. După socotelile mele, ar fi trebuit s-o iau la stânga, să mă vărs în şosea, altfel nimeream într-o pădure ce ținea până la Nistru, numai bună să te rătăceşti de-a binelea... Cele două trăsuri ce trebuia să-mi calce pe urme nu se auzeau, nici se vedeau. E drept, erau mai grele, într-una se afla seiful lui Globov, în cealaltă şeful nu uitase să mai pună şi câte ceva din averea sediului, mai ales din cea cu care se pricopsise după deportare... Eram hotărât să aştept, cu atât mai mult cu cât un vuiet specific îmi dădea de înțeles că mă aflu aproape de artera principală care ducea la Nistru, la pod. Dar calul, căluțul meu, se opri singur înainte de a-i da eu comanda. Sufla greu şi nici nu se aplecă spre firele de iarbă de la marginea drumului, cum avea în obicei. Respira fluierat, des şi ca un trăsnet mă lovi amintirea cavalcadei din copilărie, când era să mă ucidă tata pentru că băgasem iapa în tignafes... Numai trap, numai galop, unde să reziste bietul animal obişnuit cu drumuri nu prea lungi, acum şi nehrănit, şi neadăpat... Prostia următoare nu întârzie. Purtam întotdeauna în şaretă o canistră mare de metal (pentru care mă şi invidiau colegii, era o raritate!) plină cu apă. Nu aveam o vadră, ceva, umplui cascheta şi o întinsei bietului animal. El goli lacom întreaga canistră cu apă rece de răcoarea nopții. Apoi se culcă aşa înhămat cum era... Îi scoasei hamul, cu greu reuşii să-l ridic în picioare, el însă făcu vreo doi paşi alături de drum şi se

culcă iar. Toate încercările de a-l face să se ridice nu dădură niciun rezultat... Eram disperat. Căruțele rămase în urmă nu se mai arătau; probabil, luaseră alt drum ori se rătăciseră. Erofeici s-ar fi descurcat poate prin taiga, nu şi prin viile noastre, iar ceilalți... doi erau orăşeni şi încă patru – boboci, veniți din Rusia...

Soarele urcase în zenit, din când în când treceau avioane nemțeşti în direcția pe care trebuia s-o iau eu, peste un timp foarte scurt răsunau bubuiturile exploziilor, probabil, adică sigur! – bombardau podul... Calul se simțea din ce în ce mai rău, refuza mâncarea şi îmi arunca nişte priviri după care trebuia să izbucneşti în hohote de plâns.

Pe la vreo două am înțeles că singura mea scăpare pot fi doar eu însumi. Pe drumul acesta nu trecea şi nu avea să treacă nimeni. Luai din şaretă lada cu documentele, o desfăcui. Erau numai dosare. Multe dintre ele cunoscute, altele noi. Pentru mine. Dar cum toate conțineau cam acelaşi material, nu mă simții cuprins de curiozitate. Aceasta apăru doar când dădui de dosarul pe care scrisul foarte caligrafic al lui Globov transformase cerneala în „Tarabanțu Ivan Alexandrovici, ajutor al împuternicitului NKVD (şters, alături NKGB), r. Brunza, RSSM”. În colțul de sus, stânga, SVN, ceea ce, în traducere, se citeşte ca „fiu de duşman al poporului”.

În interior, pe lângă autobiografia mea, repetarea biografiei (mele!) sub formă de informații, foarte multe informații, semnate cu pseudonime care nu-mi puteau spune nimic. Probabil, lista cu descifrarea lor se afla numai în buzunarul lui Globov. Nu recunoşteam niciun scris. Informațiile nu-mi incriminau nimic compromițător, doar

fleacuri, şi numărul mare al lor nu putea decât să însemne că Globov insistase să mă prindă cu ceva, fără succes însă. Chiar şi despre relaţia mea cu Riva nu se vorbea ca despre ceva ce ar fi putut da de bănuit.

Al naibii tip, Globov!

Scrisoarea lui prin care mă recomanda instanţei superioare ca să fiu înaintat în grad („Caracteristica" era numele ei original) sfârşea prin a mă numi „devotat cauzei şi patriot sovietic" nu atât datorită activităţii mele din ilegalitate, cât faptului că mă lepădasem de părinţii „culaci", ba chiar luasem parte la deportarea lor...

De fapt, nici nu prea aveam de ce să-l acuz: vigilenţa era cuvântul de ordine, totdeauna, vorbind şi despre un prieten apropiat, trebuia să păstrezi o anumită rezervă. Eu, oare, eu aş fi băgat mâna în foc pentru Onufrii ori pentru Riva?...

După socotelile mele, până la Nistru să mai fi rămas vreo zece kilometri. Calul se topea, să mă înham eu la şaretă ar fi însemnat să bat pasul pe loc, trăsurile nu mai veneau, timpul cel mai preţios se scurgea văzând cu ochii.

Am scărmănat dosarele cum am putut mai bine, le-am pus morman şi le-am dat foc. Oricum, era de preferat scrumul în mâna inamicului decât date secrete. Lada nu mi-ar fi fost în puteri s-o duc cu mine. Am sărutat căluţul, care-şi întinsese capul pe pământ, şi am pornit la drum.

Şoseaua era mai degrabă un nor lung de praf. Claxoane şi strigăte, maşinile şi echipajele cu tracţiune animală mai degrabă se ghiceau decât se vedeau. Tancuri şi blindate circulând, neştiut de ce, în ambele sensuri, când se ştia prea bine unde-i linia frontului... Am încercat să mă agăţ de o trăsură ce mi se părea mai goală, dar nu m-am ales decât

cu un bici în latul spinării. Maşinile nu opreau, trăsurile nu opreau, fiecare era ocupat de propria salvare.

Am pornit pe jos. Peste vreo sută de metri, un civil foarte bățos, probabil, fost mare funcționar, stătea mai la o parte, lângă un clit de geamantane.

M-am oprit lângă el să-mi trag sufletul.

— Ieri era mai liber, zise civilul.

— Staţi aici de ieri?

— Da. Un tâmpit de general ne-a rechiziționat maşina. Ne-a debarcat aici şi a plecat. Măcar să se fi dus înspre front... N-am s-o las aşa...

— Şi rămâneţi aici?

— Ba nu, soția a plecat în satul acela, arătă el o direcție indecisă, poate găseşte o trăsură...

— Pe vremurile astea?...

— Ce să-i faci, are cristaluri aici, arătă el la geamantane. A visat la ele toată viața...

În cele din urmă, cum nu aveam cu mine cristaluri, mi-am luat inima în dinți şi m-am agățat de oblonul unui camion.

— Dă-i peste labe! strigă cineva din fundul maşinii.

— E de-al nostru, zise un ofițer şi mă ajută să mă ridic.

Era, spre norocul meu, un grup de enkavedişti.

Mă trântii într-un colț şi adormii pe dată.

Mă trezii abia când ofițerul cel milostiv încerca să mă tragă afară din maşină.

— Sari odată, atac aerian!

Mă rostogolii la marginea şoselei şi mă făcui una cu pământul. Un grup de „stukas”-uri se desfăşurase asupra podului din vale şi, pe rând, cu sirenele lor sinistre, se

năpusteau ca să-şi lepede ouăle ucigaşe. Nu eram ameninţaţi direct, aşa că mă ridicai în capul oaselor să văd unde nimerisem. Nimerisem la intrarea în iad. Maşina stopase pe şoseaua ce ducea în pantă spre pod, mai precis, spre poduri; alături de cel de fier mai era unul, de pontoane. Cele mai multe bombe nimereau fie în apă, fie în cel plutitor, ai fi zis că piloţii au ordin să nu lovească trecerea permanentă. Iar la accesul spre trecere – sute de vehicule de tot soiul, mii de oameni, călcându-se, împingându-se unii pe alţii, se străduiau să nimerească anume în maşina ceea de tocat carne omenească. Câteva „messerschmitt”-uri profitau de pauzele dintre două picaje şi măturau razant podurile cu mitralierele. Se vedeau bucăţi de maşini şi de oameni zburând prin aer ca să umple apa de sânge şi ulei... Era un spectacol de coşmar.

Din fericire, nu dură mult. „Stukas”-urile îşi epuizează repede rezerva de bombe, avioanele îşi reiau locurile în formaţie şi abia atunci se auzi destul de palid antiaeriana. Puteam să ne ridicăm, lucru pe care îl şi făcui. Şi în clipa următoare recunoscui maşina care, profitând de momentul de acalmie, se strecură în viteză pe lângă înghesuiala de pe şosea, ca să ocupe, obraznic, un loc mai aproape de trecere. Era maşina plecată din Brunza, cu demnitarii raionului şi Globov. Nu puteam să mă înşel, stătea în faţă, lângă şofer, cu un pachet în braţe. Probabil că pentru o frântură de secundă privirile chiar ni se întâlniseră, dar aceasta avea să fie ultima întâlnire. Pentru că antiaeriana care tot trăgea pe alături nimeri, în sfârşit, un avion. Şi chiar în momentul când acesta se afla asupra mulţimii din jurul intrării pe pod. Avionul se clătină, se lăsă pe o aripă şi coborî drept în jos,

în mijlocul babiloniei în care tocmai intrase maşina cu şeful meu. (Probabil, aceasta a şi fost cauza pentru care nu aveam să mai aud niciodată de dânsul...)

Suflul exploziei m-a trântit (şi nu numai pe mine!) la pământ; camionul nostru, care cu fiece detunătură luneca la vale cu câteva degete, acum porni de-a rostogolul, ca să intre în norul de foc ce mistuia maşinile şi oamenii...

Peste câteva minute, locul care părea mai înainte un furnicar rămase ca o pată neagră, uriaşă, înconjurată de rămăşiţele furnicarului care se puse iar în mişcare.

„Nu-i de mine trecerea asta", mi-am zis. Peste o oră mă aflam departe, în avalul râului, la un meandru de-al lui, care mi se păru mai accesibil priceperii mele modeste de înotător.

Se vede că nu eram singurul deştept: pe mal se mai zăreau câte-o valiză părăsită, diferite obiecte casnice, ba chiar şi o pereche de pantaloni.

Rămas numai în albituri, mi-am strâns în bocceluţă ţoalele, documentele le-am învelit în câte hârtii netrebuincioase am găsit prin buzunare şi le-am băgat printre haine, ranița cu merinde şi alte fleacuri am luat-o în spate după ce-am mai înghesuit şi cizmele deasupra şi, cu optimistul „ce-o fi o fi", îmi dădui drumul de pe malul nu tocmai josuţ în vâltoarea apei.

Într-adevăr în vâltoare... Apa mă supse în adânc, îmi umplu gura şi mă aruncă afară; din fericire, nu înapoi în mal, ci spre firul ei.

Ori că fusesem eu chior, ori că mai erau şi perioade fără asemenea transporturi, pe apă la vale veneau tot felul de obiecte, trupuri de cai morţi şi vreo două de oameni, un

dulap de cancelarie şi o ladă de cartuşe goală. Înotam din răsputeri să ies din firul apei şi nu reuşeam; curentul puternic se muncea şi el să mă tragă în jos, spre fund. Până am ajuns la lada de cartuşe, de care m-am şi agăţat. Atâta doar că nu văzusem o mână care se agăţase şi ea de aceeaşi ladă. Era o femeie, deasupra apei i se vedea doar capul cu ochii ieşiţi din orbite. Mă văzu şi ea, încercă să spună ceva, dar apa îi umplu imediat gura. Într-un efort supraomenesc, ea se desprinse de ladă şi se agăţă de rania mea. Eram sortiţi înecului amândoi, eu nu puteam purta propria greutate, darmite două... Simţeam că puterile mă lasă, îi strigai femeii să apuce iar lada, singura ei (şi a noastră!) salvare, dar ea se prinse de raniţă şi cu a doua mână. Din fericire, curelele raniţei se prindeau cu cârlige, nu cu catarame. Mă lăsai puţin la fund ca să slăbesc forţa cu care mă trăgea nenorocita, scoasei cârligele din inele şi, lopătând cu ambele mâini, îmi făcui vânt într-o parte. Ea rămase cu rania în mâini. Când întoarsei capul să văd ce realizasem, femeia nu mai era, doar deasupra apei se spărgea un şir lung de bulbuci. Ieşisem din firul apei, eram salvat. Îmi aruncam mâinile în apa mai calmă cu atâta disperare, încât cred că am mai înotat o bună distanţă şi pe nisipul malului râvnit. Avea dreptate bătrânul Darwin: supravieţuieşte cel mai tare!

„Cel mai tare" zăcu pe nisip nu mai mult de-un ceas. De cum începea o nouă serie de bombardamente, apele Nistrului se umflau, lingând nisipul, şi băile acestea la fiecare două-trei minute, mai ales că soarele coborâse bine, nu erau chiar plăcute. Plaja sfârşea în nişte tufari şi sălcii plângătoare. Mă târâi sub una din ele, unde începui să

tremur. Şi de nervi, şi de oboseală, dar şi de răcoarea ce-ar fi prins mai bine ziua.

Dar anume răcoarea asta mă scoase din starea de euforie de după trecerea apei şi mă aruncă în ceea ce se numeşte neagră disperare: eram nimeni. Absolut nimeni! Că se duseseră mâncarea cu cizmele – s-au dus. Că se duseseră pantalonii cu tunica – duşi erau. Dar se duseseră pe apa sâmbetei şi toate actele mele... În apă, luptându-mă cu agresiunea femeii, nici nu luasem seama cum mi se desprinsese cureaua cu bocceluța, ca să rămân fără livret şi toate documentele pe care le mai aveam. Acum puteam fi nimeni sau oricine: pilot neamț, erou al muncii socialiste, bandit de drumul mare sau milog din ceata lui Chițoranu...

Şi atunci, cum o mai făcuse de multe ori, interveni îngerul...

Îți aminteşti, ți-am mai vorbit despre ciudățenia asta a mea: cred în îngerul păzitor şi găsesc că e o credință nevinovată, cu nimic contravenind cauzei pe care o slujesc şi ideologiei ei. Cred, pentru că altfel nu mi-aş putea explica sumedenia de cazuri extreme în care am nimerit şi din care, dacă nu basma curată, am ieşit cel puțin cu pierderi minime. Aş fi putut să-l numesc altfel, să zicem – noroc, dar ar fi prea banal, aşa e un capriciu al meu...

Sfatul lui de data aceasta era simplu de tot: „Ridică-te, Ioane, şi priveşte. Acuşi se face noapte..."

M-am ridicat imediat. De la malul acesta cu tufari până hăt în zarea ce se stingea nu vedeai altceva decât rânduri-rânduri de pătlăgele pe marginile unor şanțuri, adică irigate. Pe alocuri călcate în picioare de alți fericiți, care se salvaseră înaintea mea, pe alocuri pleoştite de lipsa apei, probabil, pe

timp de război nu se prea consuma combustibilul la pompe. Iar în câteva locuri şi cu nefericiți loviți, probabil, de mitralierele avioanelor nemțeşti când încercau să traverseze câmpul. După ce loveau podul, cam pe-aici virau îndărăt şi se distrau bravii vulturi germani...

Prin câteva geamantane şi boccele părăsite la întâmplare n-am găsit decât lucruri femeieşti. Am luat doar un şal ud. Uscat la soare, mi-ar servi de pătură. Cei doi bărbați erau atât de măcelăriți, încât n-ai fi putut scoate dintr-înşii niciun capăt de cămaşă mai întreg. Al treilea bărbat însă, lovit de două gloanțe în ambii omoplați, zăcând cu fața în jos, îmi atrase atenția. Purta cizme şi pantaloni bufanți, doar haina îi era civilă. Se vede că fusese lovit mai demult, rigiditatea morții îi dăduse deja o poză, cum s-ar zice – „păscând bobocii". I-am tras cu greu cizmele de pe picioarele umflate, mai erau ude înăuntru şi vădit cam mari pe picioarele mele; am fost nevoit să-i spintec un crac ca să-i pot scoate pantalonii, dar pe postavul lor nici urmă de sânge, pământul uscat de secetă nu-l lăsase să se împrăştie.

Întors sub salcia mea, am întins pe nisipul încă fierbinte, relativ, şalul şi cu o bucată de fier ruginit, găsită pe plajă, am deschis câine-căineşte conserva descoperită într-una din valize. Era năut conservat, numai bun să producă poftă de mâncare... Ca să mă mai încălzesc (maioul se usca pe mine), am pornit să mă învârt la fugă în jurul copacului despletit şi am înțeles că noaptea ce se lăsa nu-i potrivită pentru călătoria de mai departe. Eram extenuat. Din câteva vrejuri de roşii şi ceva iarbă uscată mi-am înjghebat un culcuş, m-am culcat ghemuit şi... dimineața m-am trezit fără urmă de guturai sau alte semne de boală.

„Adică mai trăiesc!” am strigat în sinea mea salutând soarele. Ca imediat să cobor tonul la realitate: „De ce?” Un individ fără identitate, jertfă sigură şi pe merit a primei patrule curioase să ştie cu cine are de-a face, iată cine eram. Cu toată ruşinea trebuie să recunosc că am avut, pe-o clipă, şi un acces de laşitate: „Oare n-ar fi bine să mă ascund în adâncul apei?”, dar am alungat imediat gândul idiot. Adică mi l-a alungat. Îngerul. Mi-a băgat mâna în buzunarul pantalonilor „împrumutaţi”. Şi mi-a pus în ea un portmoneu plin cu hârtii încă umede. Mai întâi, un fişic impresionant de bancnote a câte treizeci de ruble, apoi câteva acte transformate într-o cocă din care nu se putea alege nimic şi, în sfârşit, un document cu tartaje roşii, pe care, cu litere aurite, stătea scris „Permis”.

Dacă aş fi fost pus în situaţia să-mi tai propriul buric, n-aş fi făcut operaţia cu mai multă grijă decât am pus-o la desfăcut tartajele permisului. Din nefericire, şi documentul acesta nu arăta mai bine – pe hârtia cu semne de protecţie lipită de primul tartaj se mai păstrase doar sus „Comisaria...”, fotografia cu gelatina imaginii lipsă, ştampila rotundă – cu tuşul spălat, semnătura indescifrabilă a „Direc...”, iar din numele deţinătorului permisului – doar „...kurov”... Putea fi un Vinokurov, un Troekurov, orice...

Dar, oricum, era ceva. Întrebaţi apa Nistrului, dacă nu mă credeţi! Treceţi-o şi voi înot cu actele în mână!

Începea să-mi pară rău că nu încercasem în ajun să-mi continui călătoria, dar în cizme ude, cu două numere mai mari, şi obiele de mătase, altceva nu găsisem jefuind geamantanele de pe plajă, nu aş fi ajuns prea departe. Acum, ziua, ar fi fost o nebunie asemenea încercare:

avioanele veneau în valuri şi, după câte observasem, nu ca să distrugă podul, ci ca să măcelărească oamenii...

Soarele se înălțase de vreo două sulițe, când unul din vitejii aceştia ce dominau cerul trecu în zbor razant peste apă, mitraliind. Pe nisipul ce mă primise în ajun stăteau culcați doi inşi, probabil, ținta pilotului.

— Veniți repede încoace! le strigai. Avionul se întoarce acuşi!

Ajunseră sub salcie la timp, aparatul trecu fără foc.

Erau un bătrânel şi un copil, băiat de vreo zece-doisprezece ani.

Băiatul plângea cu hohote:

— Mama! Ma-ama!...

— Oleg, nu se mai poate face nimic... Linişteşte-te, băiatul meu... Aşa a fost scris...

— Fiica mea... Maică-sa... Avea un picior luxat... S-a înecat de cum am intrat în apă..., mi se adresă el mie. Probabil, o bulboană... Noi ne-am salvat cu asta, îmi arătă el un balon de oxigen umflat şi încins strâns cu o curea.

Băiatul sări în picioare şi se repezi spre râu:

— Mamă, ma-amă!

— Cred că am să mă duc cu el. Râurile îşi scot uneori la mal jertfele...

— Da... mai la vale e un cot adânc. Ieri am văzut acolo două trupuri.

Bătrânul se ridică şi alergă neaşteptat de sprinten în urma copilului. Lăsaseră lângă mine o raniță impermeabilă şi o trusă medicală. Cum trecuseră apa îmbrăcați încă şi cu bagaje? Desigur – balonul de oxigen. Fără el s-ar fi înecat şi ei la sigur...

...Reveniră după-amiază. Amândoi tăcuți, cu hainele uscate. Bătrânul, mai gârbovit acum, se aşează lângă mine. Băiatul trecu în spatele salciei:

— N-am să uit locul! strigă el. Am să mă întorc!

Apoi îşi lăsă capul pe genunchi şi nu mai scoase o vorbă.

— Mulțumesc că ai avut grijă de bagaje, zise bătrânul într-un târziu.

— Cine putea să le ia? Numai eu...

El desfăcu trusa, scoase un pachet învelit în muşama şi legat cu câteva rânduri de tifon. Vărsă apa din trusă.

— Ia te uită, medicamentele nu s-au udat...

— Sunteți doctor?

El rămase o vreme pe gânduri.

— Am găsit-o la vreo şase sute de metri de aici. Chiar la cot, pe nisip. Am îngropat-o sus pe mal. Am săpat cu o bucată de fier şi cu o scândură... Pământul a fost milostiv, moale...

Iar tăcu, pierdut în gândurile lui.

— Da, medic. Şi eu, şi ea la fel. A fost un medic bun. O fiică bună... Şi o mamă bună... Tuşi lung, duse mâna la buzunar: mda, țigările s-au dus... Unde am rămas? Ah, da, să mă prezint. Ştii, domnule, mi se pare că eşti militar, nu?

— Sergent-major în trupele NKGB.

— Prietenii mei, zâmbi bătrânul. Eu aşa cred că în zilele noastre trebuie să ştii cu cine vorbeşti şi cu cine îți petreci vremea. Aşadar, eu sunt Nikolai Afanasievici Somov, doctor în medicină, infecționist, am ajuns aici cu familia – eu, nepotul şi fiica... La ultimul cuvânt avu un spasm în gât. Am ajuns aici pentru că autoduba sanitară cu care plecasem din capitală a fost lovită în plin motor de o bombă.

Probabil, nu prea mare. Eu însoțeam doi colonei şi un general grav răniți. De la spitalul vostru, al securității. Eram în spatele maşinii şi am scăpat întregi. Ceilalți şi şoferul... Dumnezeu să-i ierte...

— Iar eu sunt..., începui eu, dar doctorul mă întrerupse:

— Nu, încă n-am terminat. Nu aş vrea ca atunci când vei fi întrebat cu cine te-ai întreținut să afli că n-ai făcut bine... Iată, pe scurt, cine sunt: cu mult înainte de războiul celălalt, la începutul secolului, părinții m-au trimis să fac medicina în Germania. Se vede că n-am fost un student rău, pentru că mi s-a propus să rămân acolo la un mare laborator, unde am şi rămas. M-am însurat, am crescut o fiică, mi-am făcut un nume în lumea oamenilor de ştiință, dar prin treizeci şi cinci, cum eram invitat să mă întorc în patrie, iar în Germania venise la putere un cârnățar, am dat curs invitației şi ne-am întors toți, cu cățel şi purcel, cum se spune. Mi s-a găsit loc bun la un laborator în Sankt... în Leningrad, de unde plecasem, la fel soției şi fiicei, nepotului i s-a făcut loc la o grădiniță, iar după vreo trei luni de hoteluri ni s-a repartizat şi o locuință – două cămăruțe în casa ce fusese chiar proprietatea părinților mei, pierduți în timpul războiului civil... Două cămăruțe cu o bucătărie la şase familii! Pentru soția mea, nemțoaică, asta echivala cu traiul într-o cocină de porci. Peste jumătate de an s-a spânzurat, noaptea, chiar în bucătărie... În treizeci şi şapte, colegii dumitale mi-au ridicat ginerele, neamț şi el, şi de atunci nu se mai ştie nimic despre dânsul. Fiică-mea a fost dată afară din serviciu, numai de mine nu s-a legat nimeni, lucram la o mare comandă de stat. Dar pe la începutul lui patruzeci, mă cheamă la el şeful laboratorului, academician

şi om de onoare, şi mă sfătuieşte să mă pregătesc de plecare în exil. „Te-am apărat până acuma cât am putut. Dar ştii cum vine treaba: savanţii de treabă scriu articole ştiinţifice, nulităţile scriu scrisori anonime. Ţi-a ajuns funia la par, trebuie să pleci. Am aranjat totul...” Aşa am ajuns unde a mai fost exilat şi Puşkin. Numai că el nu avea copii... Ca să-i piardă... Păcat că a ajuns ţara asta mare aşa cum a ajuns, nu crezi?

Eram, desigur, de altă părere. Dar nu i-am mai spus-o. Dimpotrivă, i-am înşirat toată tărăşenia cu actele mele şi ceea ce descoperisem la biata victimă necunoscută.

— Ia stai, făcu doctorul, şi bucăţica ceea de nume te poate salva. Atâta doar că va trebui s-o înveţi bine şi s-o ţii minte. Aveţi în limba voastră cuvinte sau nume care să se termine cu „curov”?

Râse când îi tradusei înţelesul.

— Bine, zise el, o fi urât cuvântul în moldoveneşte sau româneşte, cum mi s-a spus că este corect, dar în ruseşte nu înseamnă nimic rău!

— La şcoală eram poreclit *Verdicur*, pentru că îmi plăcea să stau pe iarbă, minţii eu cu neruşinare.

— Excelent! aproape că strigă doctorul. Asta n-o mai uiţi, e a ta! Verdikurov. Chiar sună frumos, cum ar suna Troiekurov sau mai ştiu eu cum. Felicitările mele, dom... tovarăşe Verdikurov! Nu mai ai ce te teme de patrule...

Băiatul tăcea, nu scotea o vorbă, privea mereu în gol, cu ochii uscaţi.

— Mă tem pentru el, e atât de emotiv... Şi o iubea atât...

Doctorul desfăcu gura raniţei, chiar eram curios să ştiu dacă nu dăduse apa într-însa. Era uscată. Scoase un mic

pachețel şi un bisturiu. În pachețel avea două bucăți de salam de-al păstorilor nomazi, „ghiudem”. Şi Căcăluş îi cunoştea rețeta. Carnea de oaie bine condimentată era aşa de presată, încât, mestecând mai mult timp o bucățică, îți umpleai gura. Cu alte cuvinte, îți înşelai foamea. Îmi dădu două bucățele, la fel şi nepotului. Dar băiatul refuză, se întinse pe nisip. Voia să-şi amăgească bunicul că are de gând să doarmă, dar adormi cu adevărat.

...La drum am pornit-o de cum s-a înserat. Am luat-o drept peste plantație, am trecut pe lângă un sat afundat în întuneric, aproape de şosea, am înțeles că şoseaua nu e de noi nici măcar noaptea, înghesuiala şi harababura în întunericul calm nu erau cu nimic mai bune decât amenințările din timpul zilei. Dar am convenit s-o folosim ca punct de reper, înaintând pe drumuri lăturalnice. Am ocolit şi Tiraspolul, oraş ce nu prezenta mare importanță pentru aviația inamică, cel mult stația lui de cale ferată, dar nouă anume drumul-de-fier ne trebuia...

— Nu poate fi mai simplu decât la Bender, zise doctorul. Nouă ne trebuie nodul acela foarte important, am uitat cum îi zice.

Nu puteam să-l ajut să-şi amintească...

În zori eram la vreo douăzeci de kilometri de la punctul de plecare. Într-un mic sat de ucraineni am negociat vreo două duzini de ouă, o bucată de slănină şi nişte pâine, pentru care am lăsat tot teancul de bancnote găsit în portmoneul donatorului anonim. Am descoperit un drumeag ce însoțea paralel şoseaua, dar la o distanță respectabilă, şi cum începuse să zumzăie în aer, ne-am refugiat într-un lan de floarea-soarelui.

Dar avioanele erau încă departe când ne învălui un nor de praf, ridicat anume de pe drumeagul nostru: o imensă cireadă de vite cobora dealul şi cotea anume pe lângă noi. Animalele – desigur, flămânde, nemulse – îşi amestecau mugetul cu strigătele disperate ale celor care le mânau mai departe de lăcomia duşmanului. Cornutele dădeau tot timpul să părăsească drumul, să intre prin lanurile ce le ieşeau în cale, doar-doar să se aleagă cu o gură de ceva comestibil. Ca să nu fim călcaţi, o luarăm la picior în adâncul lanului. Şi făcurăm lucrul acesta la timp: avioanele de vânătoare care însoţeau escadrila se lansară la vârful copacilor, cosind nemilos cu mitralierele animalele înnebunite.

Peste vreun sfert de oră, când distracţia aşilor luase sfârşit şi revenirăm la locul iniţial, n-aveam cum continua drumul altfel, în faţa ochilor noştri se deschise un tablou de groază. Nici la cele mai bogate hecatombe din antichitate nu s-ar fi jertfit atâtea animale; în orice caz, nu le-ar fi jertfit aşa. Mutilate, făcute bucăţi, rămase întregi, dar atinse în puncte care le imobilizau... Şi mai ales acestea de la urmă. Privirile lor parcă ar fi spus: „Voi ne-aţi domesticit, ne-aţi luat pe lângă casele voastre să vă fim de ajutor, de ce nu ne ajutaţi şi voi?...”

Niciodată să nu credeţi că mersul pe jos în cizme cu două numere mai mari decât se cuvine şi mai ales cu obiele de mătase e uşor. A treia zi de dimineaţă, ajunşi pe dealul nu prea solid, dar care domina nodul de cale ferată, cel mai mare din sud-vestul ţării, cum avea să mă pună la curent doctorul, picioarele mele s-au oprit singure. „La revedere, tovarăşi, eu am ajuns...”

Când profesorul s-a aplecat asupra labei piciorului meu drept, a sărit imediat înapoi, credeam că o să-l lovească damblaua...

— Omule, nu eşti sănătos! strigă el. Vreau să zic – la cap nu eşti sănătos. De ce-ai tăcut până acuma? Vrei să umbli pe cărucior?...

A scos pachetul din trusă şi m-a pus să mă dezbrac până la chiloți.

— Păi bine, a strigat el, dar eşti invalid sută la sută! Cine te-a făcut aşa? Colegii tăi? Că de asta ştiu că sunt buni...

I-am spus toată povestea.

În timpul acesta el mă pansa. Nu pot spune că am suportat uşor, dar avea mâini de aur. A sfârşit cu o injecție.

— Am două fiole. Mi s-au dat pentru general. Cred însă că o să ajute şi un sergent... Se numeşte penicilină, te scapă de sepsis... E un medicament descoperit de englezi. Îți plac englezii?

Trebuiau să-mi placă, aşa era situația...

Stăteam sub umbra sărăcuță a unui tei singuratic, vreo furtună sau, cine ştie, poate războiul îl văduvise de multe crengi şi frunziş, în jurul lui se întindea dealul pleşuv, vălurându-şi colilia.

Luasem seama că escadrilele nemțeşti apăreau cu regularitate teutonă la fiecare oră şi jumătate, îşi lepădau încărcătura ucigaşă asupra stației, dar, cum aici antiaeriana era ceva mai sprintenă, se grăbeau să-şi facă treaba cât mai repede.

Un avion, un „heinkel” 111, lovit în plin, se clătină neputincios şi, lăsând în urmă o coadă de fum negru, trecu pe deasupra noastră, descompunându-se în aer. Două

paraşute se deschiseră chiar asupra gării, a treia, cu pilotul, se agățase de coada aparatului, se vedea limpede pilotul sau cine-o fi fost cum se zbate să-şi scape pielea...

— Bunicule, zise băiatul (era prima dată când deschidea gura de la plecare), tatăl meu a fost german?

Somov căscă ochii mari de bucurie că băiatul îşi revenise din şoc, dar, desigur, şi de întrebarea neaşteptată.

— Da, Oleg, a fost neamț. Dar mama a fost rusoaică şi pe tine tot rus te-a scris în acte... Trebuie să te mândreşti că eşti rus.

— De ce să mă mândresc? Că luăm bătaie? Aş vrea să fiu german...

Doctorul îmi aruncă o privire speriată.

— Vorbeşti copilării, Oleg. Ai să creşti mare şi ai să înțelegi...

Băiatul se îndepărtă câțiva paşi, se aşează pe iarbă şi izbucni brusc în hohote de plâns.

— Şi-a revenit, slavă Domnului... Iar prostiile pe care le-a spus... La Sankt... La Leningrad, la şcoală, nu prea ştia ruseşte, şi colegii l-au poreclit „Fritz". E vorba de o reacție...

Ca şi cum ar fi vrut să se scuze...

El scoase din ranița impermeabilă o mapă groasă, două ştampile, le puse alături pe iarbă, din mapă luă o foaie de hârtie, probabil, un formular, şi mă chemă alături. Avea o mină de conspirator:

— Facem o mică şmecherie! Scriem adică... Cum zici că te cheamă?

— Cu adevărat?

— Ai un singur nume, domnule!

— Verdikurov Ivan Alexandrovici.

— Uite aşa mai vii de-acasă. Anul naşterii şi aşa mai departe.

„...şi aşa mai departe” scrise el, fără concursul meu, scrise mult, din când în când se mai oprea, probabil, ca să se inspire, şi în cele din urmă, după ce aplică cele două ştampile la locul cuvenit, îmi flutură foaia sub nas:

— Ori salvarea, ori pieirea dumitale, dar în ultimul caz – şi a mea. Foaia dumitale de internare şi observaţie de la spitalul vostru...

La gară trebuia să nimerim între două bombardamente, punctualitatea nemţească era de partea noastră, aveam o oră şi jumătate ca să facem, să reuşim ceva. În cel mai fericit caz să prindem un tren.

La intrarea în gară ne întâmpină prima patrulă vie pe care o vedeam de la plecare.

Un ofiţer cu petliţe albastre, însoţit de vreo patru soldaţi, ne ceru documentele. Le examină cu atenţie pe ale lui Somov, îl salută şi i le înapoie:

— Şi ceilalţi?

— Nepotul meu, zise doctorul. Iar dumnealui... E singurul care s-a salvat cu noi din autobuzul sanitar...

Scoase mapa din raniţă şi i-o întinse ofiţerului. Acesta citi, probabil, antetul:

— De-ai noştri, camarade? Unde te-a prins, la Chişinău?

— La Prut...

— Şi eu am scris vreo trei rapoarte să fiu trimis pe front, dar...

— Avem front destul şi în ţară, observai eu filosofic.

— Asta-i aşa, spioni, sabotori, dezertori... Drum bun, fă-te bine. Tovarăşe doctor, aşteptăm repede un tren sanitar dinspre Odesa...

Al naibii doctorul! Şmecheria prinsese!...

— O să ne întoarcem, bunicule? Vreau să-i ridicăm mamei un monument frumos...

— O să ne întoarcem, Oleg. Neapărat...

Vocea lui nu mi se părea însă atât de sigură.

Trenurile sanitare trec prin staţii în viteză, nu opresc decât atunci când au de descărcat morţi. Acesta avea.

Somov ajunse la primul vagon cu doctorul-şef al trenului, chiar când acesta pusese piciorul pe scară să urce şi să dea semnul de plecare. Nu părea dispus să stea de vorbă cu cineva.

— Sunt medic, zise Somov.

— Chirurg? întrebă şeful.

— Infecţionist. Somov, Nikolai Afanasievici.

Şeful sări de pe scară:

— Somov? Acela?

— Depinde ce ai în vedere prin „acela”. Presupun că da...

— Tovarăşe Somov, dar ne-aţi ţinut un curs! V-am fost student! Şi eu sunt leningrădean... Acum vă recunosc...

— Am mai îmbătrânit, nu?...

Şeful bănuia să aibă trei cazuri de tifos în tren, infecţionistul, şi ce infecţionist! era o găselniţă nemaipomenită, se făcu imediat loc pentru el şi pentru nepot.

Mai dificil fu cazul meu. Şeful parcurse foaia de observaţie:

— Ei au spitalele lor, au trenurile lor, doctorii lor... Noi suntem săraci, n-o să-l putem hrăni cu banane...

Apoi, parcă în scârbă, îmi aruncă peste umăr:

— Urcă!

Se întoarse spre Somov:

— Poate aflu de la dânsul unde mi-au dus părinții în treizeci şi şapte...

Părăseam gara chiar în clipa când uruitul monoton-sacadat al „junkers”-urilor le anunța sosirea. Eram departe când detunăturile bombelor marcau o nouă incursiune duşmană asupra teritoriului nostru. Lungit pe polița de sus a compartimentului, încercam să nu ascult povestea morții celui care ocupase bancheta cu vreo două ore înainte, poveste pe care rănitul de sub mine mi-o servea cu lux de amănunte, aproape că o savura.

Pe Somov l-am mai văzut o singură dată, când a intrat la mine în compartiment ca să constate că sunt cel de-al şaselea bolnav de tifos.

De fapt, nu sunt sigur că țin minte precis vizita lui.

Deliram.

Sfârşitul părții a doua

Partea a treia
MAISTRU

Dar mai întâi...

...a fost un vis, din cele pe care eu le ţin minte foarte rar.

Se făcea că stau culcat pe un aşternut moale, dar rece, foarte rece, că tremur, iar ceva îmi spune insistent că mă paşte un mare pericol. Întind în lături mâna dreaptă şi prind ceva lunecos şi la fel de rece ca aşternutul, întind stânga – acelaşi lucru. Sunt doi şerpi. Îi strâng din răsputeri, îi strivesc, carnea lor se scurge printre degetele strânse pumn, gurile lor se cască neputincioase, limbile despicate atârnă fără vlagă. Şi, spre propria mea uimire, izbucnesc într-un hohot de râs homeric: a mai fost chestia asta, o ştiu, îi zicea Heracle, dar a făcut lucrul acesta în leagăn! Trecerea de la vis la realitate se face lin, deschid ochii şi nu văd niciun leagăn, nu văd decât ceva albastru, probabil, cerul, şi cu coada ochiului – cearşaful murdar pe care stau întins...

Şarpele din mâna dreaptă se transformă, treptat-treptat, într-un băţ lung, cafeniu, coada lui e în altă mână, dar nu a mea. Mâna se dovedeşte, până la urmă, a aparţine unui bărbos cu o mutră fioroasă, îmbrăcat într-un burnuz paradit, iar pe cap cu o căciulă cu clape.

— Rus? mă întreabă el aspru.

Încă nu pot înţelege tot. Îmi trebuie ceva timp ca să diger cuvintele.

— Neamţ? repetă el şi mai aspru.

Am înţeles.

— Rus, rus! mă grăbesc bucuros. Nu avea niciun rost să mă bag în probleme de etnie...

— Atunci scoală, ai să rămâi fără plămâni!

Bărbosul mă ajută să mă ridic dintr-o mizerie de mocirlă, un şanţ de lângă terasamentul căii ferate. Sunt ud până la

piele, numai noroi, abia mă țin pe picioare. Mă împinge până sus, pe şine, mă aşez să-mi trag sufletul, dar cum s-o fac? De jur-împrejur – un tablou sinistru. Bucăți de vagoane, bucăți de oameni, saltele sfârtecate, perne – toate împrăştiate pe jos şi prin copaci. O şină ruptă şi învârtită aproape nod ține suspendată osia unui vagon cu amândouă roțile ştirbe.

— Să mergem, zise bărbosul. N-ai cu ce te îmbogăți aici. Acuşi trebuie să se întoarcă...

— Cine să se întoarcă?

— Cine, cine... Nemții!

— Dar au fost aici?

— Apoi cum? Au trecut pe jos, a fost şi o drezină cu ei, trebuie să se întoarcă să dreagă drumul... Infanteria s-a dus mai departe, spre Kaluga...

— Dar de unde au apărut? Cum?

— Ai avut noroc, flăcăule, te-au crezut mort. De fapt, şi eu te-am crezut... Altfel...

— Şi de mult am murit?

— Îți arde de glume... De vreo şase ceasuri, roagă-te Domnului să te scape... Hai!

— Nemții! se auzi o voce răguşită din pădure.

Într-adevăr, se putea distinge pufăitul greu al unei locomotive, probabil, cu o macara.

După doi paşi, bărbosul fu nevoit să mă ia de subsuori: picioarele refuzau să mă slujească. Mă trânti pe o saltea ruptă în trăsura de pe drumul ce ducea în pădure, scoase de pe mine mantaua udă şi-mi aruncă deasupra o prelată groasă. Căldura umedă ce mă învălui îmi moleşi şi mai tare trupul, dar memoria începu să-şi revină...

...Adică mai întâi şi-ntâi, Breanskul. Spitalul de contagioşi. Tuns chilug, când sora, contrar consemnului, îmi arătă oglinjoara, văzui în ea un individ străin, slut de mama focului, galben şi prăpădit. Mi-a trebuit o vreme ca să recunosc că sunt eu. Apoi o lungă perioadă de hrănit cu linguriţa de mâna vrăjită a infirmierei, apoi începem să facem primii paşi, şi, în sfârşit, cu certificate şi alte hârtii în regulă – un loc călduţ într-un vagon cu convalescenţi. „Convalescenţi" e un fel de a spune, un eufemism. Câţiva fără amândouă picioarele, cei mai mulţi fără o mână şi fără un picior... La început voiau să încarce în acelaşi vagon şi „butucii", cei cu toate membrele amputate, dar lipsea personalul care ar fi trebuit să-i îngrijească... Eu am nimerit datorită lui Somov. „Să-i pupi mâna profesorului, el ne-a rugat să te expediem la refacere, altfel..." Aveam cu mine şi foaia de observaţie scrisă de el, o şterpelisem din dosarul meu de pe masa sorei superioare, o mai am şi acum, deşi... La Breansk nu l-am mai văzut pe Somov, deliram încă atunci când au avut nevoie de dânsul la Oriol...

Apoi vagonul nostru, agăţat la coada unui marfar, porneşte spre Oriol, drum de vreo zece ore. Dar după trei zile, ajunşi abia la jumătatea drumului, suntem întorşi de unde am plecat şi redirijaţi spre Kaluga. Eram în drum de două zile. Locomotiva abia ne târa între doi pereţi de pădure care nu se mai termina, când mecanicul frână. Eram în coada marfarului, pufăitul locomotivei nu ne împiedica să prindem alte sunete, şi sunetul pe care-l prinserăm era al unor avioane. Mecanicul, probabil, le văzuse, un tren în mişcare se observă mai lesne, mai conta poate şi pe camuflajul pe care i-l oferea pădurea. Acesta era, desigur,

motivul pentru care oprise. Am îmbrăcat mantaua şi am ieşit pe scara vagonului. De un singur lucru nu ţinuse cont maşinistul: de uriaşa cruce roşie de pe acoperişul vagonului cu convalescenţi, o ţintă preferată a „adlerilor" hitlerişti... Ce mai ţin minte este că am observat „stukas"-ul cum se redresează deja după picaj, am simţit izbitura vagonului, mecanicul hotărâse la sigur să nu rămână pe loc, căzând, încă în aer m-a luat pe sus suflul exploziei teribile ce a urmat, şi... şi băţul bărbosului, pe care-l luasem drept şarpe. Bomba lovise anume ultimul vagon, îi rupsese legătura cu restul eşalonului şi trenul plecă mai departe...

...După vreo cinci-şase kilometri, pe care i-am parcurs mai mult în neştire, trăsura opri în faţa unei izbe, tipic ruseşti, aşa cum le ştiam din poze. Abia acolo luai seama că bărbosul este însoţit de un tânăr cu mâna stângă lipsă. Amândoi mă umflară pe sus şi peste câteva clipe, gol puşcă şi învelit într-o pătură, eram urcat pe un fel de cuptor.

— Dormi, îmi zise stăpânul, deşi nu era nevoie de asemenea îndemn. Ori te scoli sănătos, ori nu te mai trezeşti. Dar nu-ţi face griji, dacă se-ntâmplă cumva ceva... iaca documentele tale, erau în glod, lângă tine. Le punem la uscat şi om da de ştire neamurilor...

Nu sunt sigur că am auzit bine ultimele cuvinte ale bărbosului, dar altceva nu avea ce să-mi spună...

...Când m-am trezit, mi s-a spus că am dormit trei zile în cap. Rămân totuşi la ideea că natura m-a făcut ca să experimenteze pe mine: cât poate rezista un organism omenesc. Prin câte nu m-a tăvălit, prin câte nu m-a aruncat – şi, iată, a ajuns şi ea la concluzia că a construit ceva solid. Altfel cum aş fi sărit de pe cuptorul acela drept în mijlocul

odăii aşa gol cum mă culcaseră stăpânii, ca să descopăr că în afară de bărbos în odaie se mai afla şi o femeie... Sigur, am aruncat pe mine singurul lucru mai la îndemână – un ţolişor întins pe laiţa de lângă cuptor –, dar spectatorii izbucniră în hohote de râs.

— Iaca măi, icni bărbosul, încă mai trăieşti! Nu te ruşina, îmbracă-te, Duneaşa a mai văzut ea...

Pe cealaltă laiţă se aflau hainele mele, spălate şi netezite, pe un cui din perete spânzura mantaua.

Cred că niciodată nu m-am echipat mai repede. Duneaşa, o blondă bine împlinită, stătea pe un taburet la masă şi-mi urmărea atentă mişcările, pufnind în pumni. Echipat, primisem la Breansk efecte noi, posibil că nu arătam chiar rău. Bărbosul tuşi:

— Iaca, semeni a om. Să-i mulţumeşti Dunei, ea te-a pus pe picioare, ţi-a fiert buruieni... Altul se curăţa! Să stai atâtea ceasuri în apă rece ca gheaţa!

— Da' galoanele ţi le-am ascuns, zise Dunea. Când au venit nemţii, tare ne-am mai speriat. Le-am spus că ai tifos, au ridicat numai un colţ de pătură şi au ieşit... Da' pe Vitea l-au luat, măcar că-i invalid...

— Fratele ei, zise bătrânul. L-ai văzut. Şi-a tăiat mâna la joagăr, numai că ei n-au crezut, au zis că-i de la război, l-au luat prizonier...

— Nemţii sunt aici?

— Ei, aici... Ce să caute aici? Au încărcat alaltăieri toată suta de vaci de la fermă... şi duşi au fost. Au rămas trei, nişte bătrânei cu vreo zece cai răniţi... Şi doi poliţai, i-au adus ei... Ce să facă nemţii aici, că stăm la marginea lumii...

Satul N., am să-i zic aşa din motivele pe care ai să le înțelegi mai încolo, de fapt, un cătun cu vreo douăzeci de case, se afla la vreo şase kilometri de calea ferată, fără să aibă cel puțin o haltă, şi cam la aceeaşi distanță de ocârmuirea colhozului de care ținea. Drumul prin pădure servea în această calitate numai câteva luni pe an, în cazuri de urgențe numai tractoarele îl puteau străbate. Nici tu lumină, nici tu telefon... Oamenii se ocupau cu cele o sută de vaci de la fermă, coseau fân, laptele muls de multe ori se înăcrea în aşteptarea colectorilor de la centru, dar îşi consumau timpul mai ales cu producerea unei băuturi cu mare căutare, un fel de holercă din pomuşoarele culese prin bălți. Un fel de enclavă autarhică în plin centrul socialismului.

Oamenii nu păreau prea afectați de venirea nemților; totuşi, îşi făceau griji în privința meseriei de căpetenie – distilarea poamelor. Îi deranjau mai mult polițaii: beau prea mult, cu ei nu-i mare lucru nici să falimentezi!

Mai târziu, aveam să aflu că informația servită de bărbos a fost oarecum adaptată situației, lucrurile nu stăteau chiar aşa. Dar vreau să păstrez cronologia...

Behăitul unei capre mă făcu să deschid ochii şi la cele din jur. Lumina slabă din odaie mă împiedicase să văd totul, acum luai seama că mă aflu într-o încăpere scundă, destul de mare, cu o sobă ocupând jumătate din spațiu, cu două laițe şi o masă înconjurată de câteva taburete. Interior destul de spartan, la care se adăuga, cu mirosul ei specific, şi capra legată scurt într-un colț. Ferestruicile mici, cu sticla aburită, nu permiteau să vezi ce se face afară, aşa că primul pas mă opri la una din ele. Ştersei aburul cu mâna: afară

era totul alb. Zăpada încă imaculată acoperise curtea largă şi goală, pe stâlpii gardului mai mult simbolic stârceau căciuliţe de nea.

— A venit iarna! nu mă putui stăpâni. Artiomâci zice că a venit cam devreme. Şi-i ger...

— Artiomâci sunt eu, zise bărbosul. Ţie-ţi zice Ivan, aşa-i?

— De unde ştii? A... documentele... actele mele...

— Nicio grijă! Duneaşa, ia dă-le încoace.

Duneaşa se ridică, trecu pe lângă mine clătinându-şi şoldurile şi chiar atingându-mă nitel. Se înălţă pe vârfuri, apucă de pe hornul sobei pachetul cu actele şi mi-l întinse:

— Primiţi-le, tovarăşe sergent-major!

Actele erau uscate, cerneala nu se întinsese prea tare, se putea citi totul.

— Artiomâci, zisei eu. Trebuie să plec.

— Unde? se miră el.

— La ai noştri. Linia frontului e departe?

— Da' cine s-o ştie... Ăştia merg repede...

— Unde să te duci aşa, prăpăditule, interveni Duneaşa. Eu nici după apă nu te-aş trimite.

— Duneaşa are dreptate. Nu ştii locurile... Mai vino-ţi în fire, pe urmă...

— Pe urmă..., făcu şi Duneaşa.

— Pe tine nu te-ntreabă nimeni. Du-te la mătuşă-ta, vezi ce are şi stai cu dânsa până se-ndreaptă. Şi ţine-ţi limba ceea lungă!

Duneaşa se strâmbă, dar nu spuse nimic. Îşi puse cojocelul, luă broboada şi trânti uşa.

— Iapă tânără, nora asta a mea. Nărăvaşă. De când l-au luat pe feciorul meu la armată, doi ani de-acum, nu-şi găseşte locul...

Artiomâci mai avea şi meseria, se poate spune, de vânător. Dar din prima zi a războiului toate armele fuseseră rechiziționate şi acum era nevoit să vâneze cu ajutorul laţurilor şi capcanelor.

— Apoi facem aşa, până se înserează nu-i mult. Nu mi-am controlat locurile de trei zile. Eu am să mă duc, am să pun lacătul, iar tu, chiar dacă vine cineva, taci mâlc, nu te vezi, nu te-auzi!

Mă cățărai pe cuptor, de fapt, mai mult o cotruță adâncă, şi mă lăsai pradă gândurilor. Aveam la ce mă gândi. Trebuia să caut o ieşire din situație, nu puteam sta pe capul acestor oameni destul de nevoiaşi, oricât de binevoitori ar fi fost. Şi mai era şi simțul datoriei pe care, pot să mă laud, am dreptul, nu l-am dat de sminteală niciodată... Mai ales al datoriei față de Partid şi de Țară.

(S-o mai iau o dată înaintea evenimentelor. Şi azi, după atâta amar de vreme, sunt obsedat de gândul că o dată am greşit, şi am greşit tare...

Vorba e despre întâlnirea mea cu Somov şi contactele de mai departe. De zeci de ori am rulat în minte filmul acelor zile, şi de fiece dată am descoperit elemente noi, care, în orice caz – pentru mine, nu pledau.

Mai întâi şi-ntâi, i-am văzut doar pe malul apei, nu trecând-o înot. Apoi înmormântarea fiicei n-am văzut-o, am aflat asta din vorbele lui. Fiica putea fi una virtuală. Mai departe: povestea vieții lui, întocmită special ca să impresioneze. Zic – povestea, pentru că în situația dată nu se putea verifica nimic. Apoi micile împunsături

la adresa regimului sovietic şi, mai ales, a organelor sale represive. (Acel batjocorilor „colegii tăi" ş.a.) Uşurinţa cu care a falsificat un document oficial, chipurile, pentru a mă salva de organele de control. Singurul lucru de care m-a convins a fost identitatea lui, să amintesc doar întâlnirea cu şeful trenului sanitar. Dar rămân în suspensie două momente esenţiale. Primul: cum au scăpat ei trei, şi numai ei, de o bombă care a lovit în plin autobuzul sanitar? Puţin plauzibil. Oare nu ei au fost autorii morţii celor trei ofiţeri superiori, în felul acesta slăbind puterea de apărare a ţării? Şi al doilea: oare tot ce a făcut el pentru mine ca să mă salveze, chipurile, nu a avut scopul de a mă racola, de a mă obliga, drept mulţumire, să comit ceva contra propriei Patrii?

Am împărtăşit aceste temeri generalului Erofeev, pe care l-am întâlnit la Moscova în '42. El m-a ascultat cu multă atenţie.

— Mi-ai povestit lucruri interesante, a zis el, generalul. Dar treaba e că Nikolai Afanasievici Somov a fost propus pentru decernarea titlului de Erou al Uniunii Sovietice. La Kiev a oprit un grup de ofiţeri fascişti să evacueze răniţii noştri dintr-un spital şi nemţii l-au împuşcat...

— La Kiev? m-am mirat eu. Dar de la Breansk el a plecat la Oriol! Cum a nimerit în Kievul ocupat cu vreo lună înainte?

Generalul mi-a mulţumit şi a promis să verifice informaţia mea.

Cum era şi de aşteptat, în listele eroilor numele lui Somov n-a mai apărut.

Şi iată ce citesc eu mai zilele trecute într-un ziar moscovit, care, din fericire, se vinde la noi mai bine decât ale noastre: „Se conferă titlul de Erou al Rusiei lui Somov Nikolai Afanasievici (post-mortem) pentru actul de curaj cetăţenesc din timpul Marelui Război..."

Înțelegi ceva? Oare au să înceapă să-i facă eroi pe toți trădătorii, pe toți foştii prizonieri sau dezertori care au înfundat lagărele după râzboi?

Şi cine face asta? Urmaşii acelor comunişti cinstiți şi intransigenți, care au pus temelia celui mai minunat stat din lume!

Cu aceştia vrei să ții pasul, nepoate? Aceştia şi-au aruncat pe umeri mantia murdară a democrației şi vor să te murdărească şi pe tine!)

Mătuşa Duneaşei trăgea...

...să moară şi tânăra n-a mai dat pe la casa lui socru-său.

Făceam menajul în doi: eu găteam şi mai încercam ceva ordine prin casă, deşi, când ții în odaie o capră, nu se prea poate vorbi de ordine. Artiomâci făcea focul, eu nu ieşeam pe afară decât noaptea. Cu vânătoarea lui, oamenii nici nu-l prea căutau pe bărbos. Uneori lipsea câte o zi sau o noapte întreagă, dar, cum nu-mi spunea de ce lipseşte, nici eu nu-l întrebam.

Şi iată, peste vreo două săptămâni, şi cam la trei zile după înmormântarea mătuşii, se prezintă Duneaşa la casa bărbatului. Artiomâci era plecat, uşa încuiată pe din afară, dar probabil că aveau înțelegere asupra cheii. Când am auzit-o învârtindu-se în lacăt, am cam băgat-o pe mânecă: vorbisem cu Artiomâci să ciocănească într-un anume fel la fereastră, ca să fiu prevenit. Mă aşezai resemnat pe laiță – ce-o fi o fi. Duneaşa răsări în uşă rumenă şi veselă ca după o cumetrie:

— Ce-i, Vaniuşa, ţi-a fost dor de mine?

Sincer vorbind – nu prea. Şi-apoi adresarea asta...

— Sigur că mi-a fost.

— Şi de mâncarea mea! Cred că ţi-au rămas în gât borşurile lui socru-meu...

— Ei...

Ea dădu la iveală de sub şalul ce-o acoperea până la pământ un fel de tortar de metal, din care mai ieşeau aburi.

— Apoi hai la masă!

Îşi aruncă cât colo şalul şi cojocelul, scuturâ din picioare pâslarii, aranjă pe masă farfuriile de aluminiu relativ spălate şi două stacane. Apoi scoase de sub laiţă o sticlă cu renumita lor băutură, de care mi se apleca numai la vedere.

Turnă în stacane fără milă:

— Apoi să bem de cunoştinţă! şi dete paharul de duşcă.

Încercai s-o imit, dar nu reuşii decât pe jumătate.

— Ba eu o să mai gust...

Scoase din tortar bucăţi mari de carne foarte neagră, tăvălite într-um sos cafeniu.

— Mănâncă, Artiomâci a adus un căprior întreg la praznic...

Mâncarea se dovedi foarte gustoasă, le compensa oarecum pe cele gătite cu mâna proprie...

— Mai vrei? Ia, că este destulă...

Strânse vasele murdare şi le aruncă într-o covăţică.

— Mulţumesc, Duneaşa!

— Ei, zău? Aşa se mulţumeşte la voi? De ce neam eşti?

— Moldovean.

— N-am auzit. Tătar?

— Aproape. Dar se mulţumeşte şi aşa.

Mă aplecai şi o sărutai pe obraz.

Ea se aşeză pe laiță:

— Puțin, tătarule... Cu aşa mulțumiri nici în rai să nimereşti, nici în iad... Ia vino încoace să te mulțumesc eu!

Se răsturnă brusc pe spate şi îşi trase poalele sub bărbie:

— Hai! Scoate ciotul cela la lucru!

Mă trecură sudori reci. Probabil, era beată.

— Nu pot, Duneaşa. Eu nu fac aşa ceva, nu pot.

— Nu te teme, sunt curată... Şi mult nu-mi trebuie. De doi ani de zile n-am mai simțit bărbat în mine...

— Nu pot, înțelege-mă! După ce-am fost rănit...

Ea se ridică în capul oaselor, dar nu-şi acoperi, neruşinată, locurile acelea pe care Dumnezeu nu le făcuse pentru mine.

— Atunci de ce te-am încălzit cu țâțele mele când te-a adus Artiomâci? De ce te-am hrănit cu lingurița, tătarule? De ce ți-am dat buruieni de pe baltă, pe care alții se duc să le strângă şi nu se mai întorc? Te ruşinezi de ciotul acela? Mie nu-mi trebuie mai mult... Hai! Dă-i bătaie!...

— Înțelege, Dunea, sunt neputincios la aşa ceva. N-am mai făcut, nu merge...

— Tătarule! Ori vii, ori te omor!...

Îmi amintii scena de la tipografie cu Riva. Oare toate femeile înnebunesc dacă vor bărbat?

Uşa se dădu de perete şi intră Artiomâci împreună cu un val de aburi reci. Îşi scutură încălțările şi abia atunci îşi observă nora care nu se grăbise să sară de pe laiță:

— Ce-i cu tine, cățeaua naibii! Ai dat în călduri? Şi tu...

Se întoarse spre mine şi mă văzu îmbrăcat, în picioare, în dosul mesei.

— Tu de ce n-ai luat o jordie? Se vrea frecată iapa? Ieşi afară, târâtură, şi bagă-ți omăt între buci să te răcoreşti!

Duneaşa se ridică încet de pe laiță, îmbrăcă alene cojocelul, îşi aruncă pe umeri şalul şi se îndreptă spre uşă. Ajunsă în dreptul lui socru-său, îşi dezveli fetia:

— Na, porc bătrân, miroase-o!

Apoi trânti uşa.

Artiomâci îşi turnă o stacană de holercă şi o dădu peste cap:

— Nevoie cu muierile astea, dau la om! Apoi încheie filosofic: războiul...

...Trecuse de miezul nopții şi Duneaşa nu se mai arăta.

— O fi la casa lui mătuşă-sa, că i-a lăsat-o ei, zise Artiomâci. Bărbați în sat nu-s, n-are la cine se rătăci. Hai să ne culcăm, mai vedem dimineață, pe minte limpede, ce facem. Nu se ştie dacă-i viu ori nu bărbatu-său, în doi ani am primit numai o scrisoare, la început. Dacă aş şti că nu mai este...

— Ce-ai face dacă ai şti?

— V-aş lăsa să vă faceți de cap.

— Nu-s bun de asta, Artiomâci. Nu merge... Rănile...

— Ți-au spus şi doctorii?

— Mi-au spus.

— Apoi dacă-i aşa, poți fi bun de altceva... Dar hai să ne culcăm.

El îşi mai turnă o stacană, mie nu-mi propuse, ştia că băutor din mine nu mai face.

Şi chiar când puse pe masă paharul, se cutremură casa. Tunetul fu atât de puternic, încât lungă vreme se mai scurse zăpada de pe brazii ce-i înconjurau gospodăria.

— Oare vin ai noştri? făcu bărbosul.

— Ar fi canonadă, zisei eu. Asta-i o explozie.

— Apoi curat la drumul-de-fier. Chiar dintr-acolo mi s-a părut să vină trăsnetul...

Peste vreo jumătate de ceas, veni şi Duneaşa. Intră valvârtej în casă:

— M-am speriat! Am crezut că o să crape inima în mine!

Se trânti pe laiţa ei fără să se dezbrace. Părea mai degrabă obosită decât speriată.

— Ai mas la casa ta? o întrebă socrul.

Ea nu răspunse.

Adormise.

În zori, când e mai dulce somnul, cineva mă izbi de un picior:

— În două minute să-mi fii îmbrăcat! Am fost în sat, e razie, nemţii!

Era Artiomâci.

Cu mantaua şi cizmele în mână, desculţ pe zăpadă o luai la fugă în urma lui. El deschise uşa şurii, dădu la o parte cu picioarele fânul de pe podină şi descoperi o uşiţă, de fapt un chepeng, care acoperea intrarea într-un beci, un zemnic, cum i se zice pe la noi; la sfârşitul iernii se umple cu zăpadă şi paie, după care serveşte de răcitor toată vara. Ridică chepengul:

— Aici să-mi stai şi să nu răsufli! apoi strigă: Dunea, adă capra!

Nu vedeam nimic, auzeam însă totul. El adună iar paiele peste chepeng, bătu ceva în pământ, probabil, un ţăruş, de care legă capra adusă de noră.

— Să taci mâlc! zise iar şi plecă.

Înăuntru era un miros îngrozitor de paie putrede, găinaț de şobolani şi mucegai. Ca şi cum nu mi-ar fi ajuns astea toate, capra, odată legată la loc nou, găsi de cuviință să urineze anume pe scândurile uşiței şi o ploaie călduță îmi potopi spatele.

Să fi trecut un veac sau un ceas, nu mai avea importanță, când se auzi scârțâind zăpada tot mai aproape şi doi inşi intrară în şură.

— Ei, zise unul, nimeni, nicio sulă.

După vorbă păreau să fie polițai. Ucraineni.

— Muierea mi-ar fi zis dacă era cineva la dânşii.

— Aiurea ți-ar fi zis... O ducem la comenduire?

— Pe ce chestie? Astă-noapte a dormit la mine...

— La mine n-a vrut să vină, curva!

— Nu-i nimic, acuma ți-o trimit eu.

— Se regulează bine?

— Ştie meseria... De şapte ori m-a muls...

— Să trag o rafală în fân?

— Ba în cur. Nu vezi că nicio capră nu se poate ascunde? Hai, să mergem.

— Hai, că tare mai pute...

Am numărat până la două sute, am numărat paşii ce se auzeau tot mai slab şi am ridicat cu capul chepengul.

Aerul de sub fundul caprei mi s-a părut balsam de trandafiri...

Îngerului meu păzitor îi plăcea uneori să mai şi glumească...

...De fapt, nu se întâmplase mare lucru. Un patriot pusese un explozibil sub calea ferată ce trecea pe lângă satul N., calculase ceva greşit şi trotilul explodase după

trecerea trenului... Era treabă de minute să se înlocuiască şinele rupte, dar însuşi faptul pusese în gardă sărăcuţele în efectiv garnizoane nemţeşti din împrejurimile atentatului. Se pomenea tot mai des cuvântul „partizani”, era o formă de rezistenţă cu care fasciştii nu voiau să aibă de-a face. De unde şi raziile severe, una din ele vizând şi satul N.

Fierberea nu ţinuse mai mult de două zile. Duneaşa, după ce mă întrebase dacă nu m-am regulat cu capra în zemnic, plecase iar de acasă. Artiomâci tot zâmbea sub mustaţă de parcă-mi pregătea o surpriză şi o tot întârzia.

În cele din urmă, surpriza avu loc.

Seara, după ce nu-l văzusem ziua întreagă, puse pe masă sticla aceea uriaşă, turnă pentru amândoi şi începu de departe. Adică, la ce mă mai pricep decât la arestat oameni?

— Mai ştiu să-i trag de limbă, să scot dintr-înşii ce-mi trebuie...

— Asta am văzut-o, mi-o reteză el. Dar altceva... Nemţeşte ştii?

— Din păcate, nu...

— Vasăzică, luptător din tine... Sită de mătase din coadă de câine...

— Nu mă nesocoti, Artiomâci. Când ţara-i în pericol, toţi suntem luptători. Şi tineri, şi bătrâni. De aceea vreau să plec cât mai repede, acolo-i nevoie de oameni, nu pe cuptor...

— D-apoi nici noi nu prea stăm pe cuptor... Este treabă şi aici.

— Ce treabă? Să-i ducem pe nemţi de nas, să ne ascundem prin beciuri?

Artiomâci tăcu o vreme.

— De partizani ai auzit, flăcăule?

Auzisem. Şi în spital, la Breansk, şi de la colegii din vagonul cu convalescenți. O armă nouă, adică nu prea, ruşii se mai folosiseră de ea şi când l-au alungat pe Napoleon. Citisem.

— Apoi războiul partizanilor abia începe... Nemții au început s-o simtă. Oameni mulți s-au adunat prin păduri, soldați rămaşi de regimentele lor ori fugiți din prinsoare... Săteni şi orăşeni... Fritzii au să-şi aducă soldați de pe front, altcum nu se poate. Şi ăsta-i un ajutor mare – să le slăbeşti frontul...

— Bine, Artiomâci, mulțumesc pentru lecție, dar de ce mi-ai ținut-o?

Bărbosul zâmbi:

— Tu, cum crezi, n-ai fi bun de partizan?

Nu-mi venea să cred!

— Artiomâci, omule! Du-mă! Du-mă la ei! E bine aici la tine, dar e şi ruşinos să stai aşa când fasciştii îşi bat joc de țara ta!

Artiomâci se ridică.

— V-au învățat la şcolile voastre să spuneți cuvinte frumoase... Să vedem ce-ai să faci cu ele mai departe...

Mai pe scurt, ziua cea mare sosise. Nu era chiar ce visam eu, să trec linia frontului şi să-i caut pe ai mei (deşi, după cele văzute la podul de peste Nistru, nu prea aveam speranță să mai găsesc pe cineva), dar, oricum, nimeni nu va putea să-mi spună că am fugit de la datorie...

Bărbosul avea să se ducă dimineață la văru-său, să se înțeleagă când şi cum au să mă treacă bălțile, iar până

atunci îmi servi şi câteva informaţii despre detaşamentul de partizani din partea locului. (Printre altele, numai ei doi, cu verişorul, ştiau de existenţa partizanilor şi cunoşteau drumul spre unitate.)

— Ţi-oi spune drept, nu-mi prea place unde şi cum s-au dislocat. Dar ce să-i faci, comandant este fostul secretar întâi al raionului, om iute la hotărâri, care nu prea ascultă de alţii. Dincolo de calea ferată este un loc mai înalt, vreo cincizeci de hectare, ca un fel de insulă. Din toate părţile – numai bălţi. Apoi acolo şi-a ales el baza. Noi, ăştia care-am mai fost la războiul celălalt şi la cel civil, i-am spus curat că n-a făcut o alegere bună: de-aici, de la noi, până la baza lui să fie vreo doisprezece kilometri. Din partea cealaltă, unde-i un sat mai mare, nu mai puţin de douăzeci.

— Până au să iasă partizanii de la bază, n-au să mai fie buni de luptă, i-am zis eu.

Dar de unde să ne asculte. Pe şeful comisiei de recrutare l-a dat afară din partid pentru că i-a spus că de război trebuie să se ocupe militarii, iar el – de politică! Şi l-a mai întrebat dacă are de gând să lupte ori să-şi facă loc de ascunziş...

Ce să-i faci, el e şeful. Şi-a trântit nişte bordeie să juri că-s palate, a cărat acolo toate rezervele magazinelor din raion şi şi-a adunat toţi cinovnicii. Numai luptători n-are... Ar fi bucuros el să facă ceva, dar acum e prea târziu, trebuie aduşi oameni... Cu o săptămână în urmă, i-au trimis cu paraşutele de la Centru o radiotelegrafistă şi un specialist cu bombele. Ea a nimerit bine, dar pe specialist l-au găsit peste vreo două zile agăţat într-un molid, mort, îngheţat.

Eu şi cu vărul Petea le ducem carne şi băutură, pe gerurile astea fără o sută de grame nu se poate. Alţii nu ştiu nici drumul, nici măcar că avem partizani! S-ar mai găsi cine să se ducă la ei, dar cum? Pe noi nu ne lasă să-i aducem, se teme de spioni... Despre tine i-am tot bătut capul, abia l-am lămurit. Ştiam eu că vrei să faci treabă... Vezi, ai limba destul de iute, poate îl mai înveţi câte ceva, de partizani care să zacă prin bordeie avem noi nevoie?

Sigur, nu-mi surâdea deloc perspectiva să nimeresc într-un detaşament de luptă... birocratic, dar ce altceva aveam de ales?

Şi-apoi cine ştie dacă toate sunt chiar corect descrise de Artiomâci? Ordinea şi disciplina nu sunt cele mai des întâlnite calităţi printre colhoznici. Şi mai ales printre „colhoznicii liberi" şi nu prea controlaţi, cum erau cei din N.

Cu toată ruşinea, n-aveam nicio leţcaie şi nimic altceva de preţ. Am îndrăznit să-l rog pe Artiomâci de nişte pâslari: iarna era aspră, chiar neobişnuit de aspră, şi picioarele erau partea mea cea mai vulnerabilă.

— Nu fi ruşinos, oameni suntem, făcu el. Dacă mă rugai de nişte cămăşi de mătase, poate că mă mai gândeam, dar aşa lucruri facem singuri, aici, în sat.

A doua zi, mai dormeam încă, când reveni de la vărusău:

— Flăcăule, diseară! Are să te conducă Petea, el e mai tânăr, nici şaizeci n-are!

Pe laiţă stăteau gata de drum două perechi de schimburi, o bundiţă din piele de iepure şi o pereche de pâslari noi-nouţi...

— La vreme te duci, scăzu vocea Artiomâci. Dunea noastră s-a curvit cu totul, oamenii au văzut-o ieşind în zori de la poliţai. Dracul ştie ce-i mai poate da prin cap!... Capul femeii îi mai jos de buric. Eh, de mi s-ar întoarce feciorul...

...Petea, adică Piotr Vasilici, ducea în spate o raniţă de vreo treizeci de kilograme, pulpa unui elan prins la strâmtoare de văru-său. Un fel de bir pe care îl plăteau săptămânal partizanilor. Nu-i prea ardea de vorbă, de fapt, nici mie, era un geruleţ să-ţi îngheţe şi limba în gură.

Luna plină desena umbrele cele mai ciudate prin pădure; cărarea pe care păşeam, de fapt un traseu al sălbăticiunilor cu copite şi fără, dispărea uneori din pricina acestor umbre, dar pe alături nu se putea să păşim: urmele noastre s-ar fi întipărit pe zăpadă. Copitele elanilor şi cerbilor, peste seamă de mulţi, cum zicea Artiomâci – din cauză că nu se mai vâna, făcuseră cărarea atât de grunţuroasă, încât altceva nu se mai putea întipări pe ea. Singurul drum ce ducea la baza partizanilor.

— Prostul cela care-a pus bomba se vede că s-a speriat şi n-a mai nimerit cărarea asta. A luat-o de-a dreptul prin pădure. A făcut până la bălţi vreun kilometru, iar pe baltă nu mai mult de o sută de paşi. Nemţii care i-au luat urma au găsit numai căciula şi s-au întors înapoi. Deştepţi. Dacă se băgau mai adânc, nu-i mai găsea nimeni nici pe dânşii. Poliţaii mi-au spus... Acuma se poate întâmpla să trimită încoace un desant, dar nu mai găsesc ei baza câtă-i lumea!

Se mergea greu, una-i să ai patru picioare şi alta – două. Săculeţul cu o pâine, nişte carne prăjită şi o sticlă cu holercă, cu care mă cinstise gazda, îmi apăsa din ce în ce mai greu umărul. Dar numai vreo trei kilometri. La limita

asta pădurea se rărea brusc, cărarea făcea un cot adânc, în față se deschidea o întindere plină de tufari joşi şi movilițe ca nişte muşuroaie de furnici înzăpezite. Bălțile...

— Ne tragem sufletul o clipă şi începem să dansăm. Trebuie să ții minte un lucru, flăcăule: calci numai pe urmele mele. Un pas în lături – şi are să-mi fie mie mai uşor singur... Ai mai văzut vreodată baltă?

Altă baltă decât cea în care se bălăceau rațele din mijlocul curții noastre nu mai văzusem.

— Un lucru-i bun: dacă te-ai pornit în jos, nu te mai opreşti până la fund. Nu te chinui!

Avea umor Piotr Vasilici. Cam negru, dar umor...

Ce-a urmat – are nevoie de un scriitor să descrie. Din movilită în movilită, din urmă de pâslar în urmă de pâslar. La fiecare două-trei sute de paşi – oprire, altfel îți sare inima din piept. Poate-o fi exagerat călăuza, el păşea liber, sprinten ca în bătătură, dar pentru mine perspectiva unei băi pe gerul acela era mai groaznică decât cea a morții... Dar, minunea minunilor, peste vreo două ore de mers, adică de țupăială, am început să mă simt şi eu mai uşor. Venise, cum zic sportivii, al doilea suflu. Care era să şi mă coste scump: mi-a lunecat un picior de pe a suta movilă şi numai sfaturile şi mâna întinsă a lui Piotr Vasilici m-au salvat. Cu un pâslar ud, care curând avea să se transforme într-o cizmă de gheață... Din fericire, cam la capătul drumului, deşi am mai mers o bună bucată pe sărite şi după ce se anunțase pământ tare!

Am trecut de santinela care a învârtit timp de vreo cinci minute, fără succes, manivela unui telefon de campanie şi

am nimerit într-o poiană care ni se dezveli în tot largul ei la lumina lunii.

Era baza partizanilor.

După câteva ore de drum ca acesta, nu-ți mai arde decât de somn, spiritul de observație scade la zero. Totuşi, nu se putea să nu vezi cele vreo şase uşi culcate ca la pivnițele noastre şi mascate cu cârpe mai mult sau mai puțin albe – imitație de zăpadă. Piotr Vasilici bătu la una din uşile acestea. Trecu vreme bună până să deschidă cineva. Un tip somnoros scoase capul afară:

— A, tu eşti, Petea! De ce nu laşi oamenii să doarmă...

— Spune-i şefului că l-am adus.

Piotr Vasilici scoase ranița din care se mai zărea şi gâtul unei damigene.

— M-am săturat...

Uşa se săltă iar şi somnorosul, de data asta cu un cojoc pe el, mi se adresă scurt:

— Documentele!

Băgă în buzunar pachetul cu actele mele.

— Hai! Tu, Petea, aşteaptă-mă aici.

— Unde-l duci? întrebă călăuza.

— La obiectivul numărul cinci.

— Cum? Ați înnebunit?

— Ordinele lui Mih. Mih. nu se discută.

Uşa obiectivului numărul cinci era blocată din afară cu o bârnă sănătoasă. Somnorosul o dete la o parte, apoi mai descuie şi un lacăt.

— Intră şi n-ai grijă. Până mâine, mâine se lămureşte totul...

Îmi lumină cu o lanternă interiorul încăperii. Bordeiul era mare, în lungul pereților se înşirau de-a dreptul pe pământ câteva „paturi”, cetină de brad şi ceva fân... Cinci din aceste paturi erau ocupate: dormeau pe ele, chirciți, trei nemți în uniforme şi doi civili...

— Ce înseamnă asta? strigai eu, dar uşa se trântise deja. În bordei se lăsase un întuneric de nepătruns.

Nu avea niciun rost să mai urlu. Mă pregătii să mă întind pe unul din aşternuturi gata de orice...

— Acuşi, camarade..., răsună o voce din întuneric.

Se auzi ceva mişcare şi o flacără sărăcuță lumină bordeiul. Era în încăpere şi o sobiță pe care n-o observasem, o improvizație dintr-un butoiaş de metal. Alfel n-ar fi ținut mult viețile locatarilor.

— Aoleu, strigă civilul de lângă sobă. Armata Roşie! Ai venit să ne eliberezi?

Probabil, avea în vedere mantaua mea.

— la scoală, se adresă el celuilalt civil, izbindu-l cu piciorul. Avem un oaspe drag. Dezertor? mi se adresă mie.

Probabil, ar fi trebuit să-i fac jocul, să mă recunosc dezertor. Dar nu-mi plăcea obrăznicia lui:

— Feciorul lui mă-ta-i dezertor. Eu sunt aici din întâmplare.

— Atunci să ne folosim de întâmplare...

Până să mă dumiresc, doi pumni sănătoşi mă întinseră pe cetină, pumnii mei nu contau – aveam de-a face cu doi buhai. Pe mâneci purtau însemnele polițailor aduşi de nemți. Într-o clipă îmi scoaseră ranița şi mantaua. Când desfăcură sacul cu merinde, scoaseră două urlete să scoale şi morții:

— Bravo, muscalule! Te iertăm, dormi, şi îmi aruncară mantaua.

În câteva clipe goliră sticla, apoi începură să înghită bucăţi de carne care-ar fi rămas în gâtul oricărui om normal.

În tot timpul acesta, nemţii nu se mişcară de pe paturile lor, chirciţi, tremurând de frig; cu ochii amijiţi urmăreau festinul sălbatic al tovarăşilor de prinsoare.

Mă acoperii cu mantaua peste cap. Lungă vreme până să mă prăbuşesc în somn mai auzii clefăitul de fiară al poliţailor...

...Din fericire, sosisem cam pe la capătul nopţii şi dimineaţa se arătă repede.

Somnorosul intră în bordei odată cu soarele, dar şi cu gerul care nu slăbise. Nemţii stăteau gata aliniaţi în faţa paturilor, poliţaii dormeau duşi. Holerca nu era deloc slabă. Nu-i treziră nici loviturile de picior ale partizanului.

— A ta era? mă întrebă el, arătând sticla goală.

— A mea.

— De ce nu mi-ai spus, o luam la mine...

— Nu erai prea vorbăreţ...

Somnorosul râse:

— Hai la şef. Te aşteaptă. Ei ţi-au făcut-o?

— Ce să-mi facă?

— Vânătaia...

— Ba nu, eu singur...

Abia acum simţeam usturimea de sub ochi.

Obiectivul numărul unu...

...adică bordeiul şefilor, putea fi luat drept bordei numai din afară. O încăpere nu prea mare însemna doar anticamera. Pereţi din bârne şlefuite, vreo trei scaune şi o măsuţă cu telefon şi o maşină de scris. O uşă capitonată, adusă, probabil, de departe, dădea în cabinetul şefilor. Un birou mare, ce-i drept, confecţionat la faţa locului, acoperit cu postav verde. Încăperea era împărţită în două de o draperie groasă, în spatele ei părea să fie dormitorul. Cât priveşte cabinetul propriu-zis, el avea pereţii din aceleaşi bârne şlefuite, pe unul – o hartă mare a raionului, pe altul, în spatele mesei, – portretul tovarăşului Stalin în ramă şi ale membrilor biroului politic, mai mici şi neînrămate. Un şir de bănci în lungul pereţilor, probabil, pentru adunări mai numeroase, şi o măsuţă cu patru scaune în centru, pe un covor moale – pentru discuţii într-un cerc mai restrâns.

Primul gând ce mi-a dat prin cap a fost că nimerisem într-adevăr la un şef într-un raion nu prea însemnat. Părea să aibă dreptate Artiomâci. Nu aşa îmi imaginasem bivuacul unui detaşament care ar fi trebuit să-şi schimbe locul de fiecare dată când ar fi fost luat la ochi...

În spatele mesei-birou stăteau doi, ambii în uniforme militare, unul dintre ei cu epoleţii nou-introduşi în armată – căpitan, celălalt fără însemne de grad.

— Tovarăşe căpitan, sergentul-major Verdikurov Ivan Alexandrovici la ordinul dumneavoastră!

Căpitanul zâmbi parcă stânjenit şi făcu semn spre militarul negradat, adică „iată şeful”.

— Cetăţene Verdikurov, începu şeful imediat, suntem gata să ascultăm biografia ta. Eu sunt Mihail Mihailovici

Pavlov, comandantul detaşamentului, dumnealui este Igor Sergheevici Sivolobov, secretarul organizației de partid şi şef al secției speciale. Te sfătuim să nu ascunzi nimic şi să vorbeşti cât mai detaliat despre zilele de după începutul războiului.

Primirea nu părea să fie prea călduroasă, deşi aveau dreptate să nu se încreadă în primul venit, dar noaptea petrecută „la dubă" mă cam înrăise.

— De ce m-ați închis cu bandiții ceia? Ori credeți că...

Căpitanul mă opri cu un gest energic:

— Nu uita unde te afli. Aicea noi punem întrebări, Verdikurov. Dacă zici că ai lucrat în organele noastre, trebuie să ştii câte ceva...

Nu aveam ce-i riposta. Cred că i-am ținut vreo două ceasuri cu autobiografia.

Pavlov avu o singură întrebare:

— Pe teritoriul vremelnic ocupat de cotropitorii fascişti ai avut contacte cu nemții?

— Numai astă-noapte...

— Aici nu este teritoriu ocupat. Mai departe ai să discuți cu Igor Sergheevici.

Convorbirea cu căpitanul n-a fost mai scurtă, tot ce m-a întrebat face parte din categoria secretelor cunoscute doar de colaboratorii NKGB-ului, aşa că nu pot să ți-o descriu. În orice caz, am putut înțelege că la sfârşitul ei căpitanul mi-a strâns mâna.

— Bine-ai venit în rândurile partizanilor, tovarăşe Verdikurov. Îmi pare bine că l-ai cunoscut pe Erofeev, am fost colegi. Colonel vasăzică... Şi mie mi s-a propus să plec

în Moldova voastră... Păcat că nu m-am dus, poate eram şi eu general!

Râse mulţumit de propria glumă, după care învârti manivela telefonului.

— Bolotov, la mine! Şi mie: Aranjează-te, odihneşte-te, mâine îţi spunem cu ce ai să te ocupi, ce sarcini o să-ţi încredinţăm...

Somnorosul, de data asta Bolotov, mă conduse la obiectivul numărul trei.

— Ai să stai cu mine şi încă unul. Cam modest, dar...

Obiectivul numărul trei mai semăna a adăpost de campanie. Tavanul de grinzi, pereţii de pământ, doar podeaua amintea de civilizaţie, acoperită cu linoleum, la fel şi soba înaltă, de fontă albă, cu nişe pentru gătit. Îmi închipuiam cât de greu o fi fost transportul lor peste bălţi...

Paturile, fiecare dintre ele, podmol de pământ, cu saltele peste crengi şi cetină de brad, iar masa din centru – înjghebată din scânduri grosolane, nedate la rindea.

— Odaia şefului îmi place mai mult, încercai eu să glumesc.

Bolotov zâmbi:

— Nu i-ai văzut cabinetul de la raion! Cred că nici Budionnâi nu avea aşa ceva.

— Nu se prea văd oameni pe afară, i-am spus. Plecaţi în misiune?

El mă privi oarecum mirat:

— Care misiune, pe lumină? Pur şi simplu, ziua nu se prea recomandă să ne învârtim pe afară. Oricând poate să apară vreun avion de recunoaştere. Mai ales după chestia cu calea ferată şi paraşutarea radiotelegrafistei... Iar dacă-i

pe cinste... Ce misiuni? Pentru atacuri de obiective sau garnizoane suntem prea puțini. Iar pentru un război pe şine, cum i se zice, nu avem nici specialist-artificier, nici materiale... A încercat unul... Fie-i țărâna uşoară... Era profesor de fizică...

— Ştiu... Şi de cel paraşutat tot ştiu...

— Da... Cred că a sărit mai târziu... Acum trebuie să vedem dacă putem primi un avion... Mâine pleacă doi de-ai noştri la vreo şase kilometri de aici, unde încep bălțile din partea cealaltă, nu de unde ai venit tu, este acolo un câmp tare, poate pe schiuri ar putea ateriza un PO 2. Ne-ar aduce un specialist şi ceva explozibil. Că aşa, să-ți spun drept, nu se mai poate. Ne îngrăşăm şi ne împuțim. Să-i fi ascultat Mih. Mih. pe militari...

Mă temeam să mă adâncesc în asemenea discuții. Viața te învață să eviți provocările, niciodată nu ştii de unde vin. Şi mie, abia ajuns la un liman, asta-mi mai lipsea...

Bolotov, acum un fel de intendent al detaşamentului, fusese tot intendent şi la comitetul raional. Toată seara mi-a povestit despre casa pe care o lăsase în centrul raional, despre iubita care nu se ştie dacă n-o să se încurce cu nemții, nu de alta, dar vorbea bine germana, preda la şcoală obiectul ăsta, fie el blestemat!

Îmi plăcea omul, putea vorbi fără întrerupere ceasuri întregi şi nu se supăra dacă te prindea că nu-l asculți.

Dimineață, după un somn sănătos, la căldură, fui invitat la Sivolobov.

Acesta nu avea un cabinet al lui, mă primi în anticamera lui Pavlov, la masa pe care o bănuisem a secretarei.

— Verdikurov, mi-am dat seama după discuția de ieri că eşti un bun patriot, un om gata de orice ar putea aduce servicii Patriei noastre socialiste...

(Începutul părea nu prea promițător. Avea perfectă dreptate, aşa era. Ştiam însă din experiență că asemenea introduceri duc la o continuare care începe cu „dar”... Spre mirarea mea, n-a urmat niciun „dar”.)

— Ştii, probabil, ți-am spus şi eu ieri, ți-o fi spus şi Bolotov, că pe teritoriul nostru nu se trage cu arma. E o măsură de securitate, nu avem dreptul să ne demascăm. Asta printre altele. Acum ascultă-mă foarte atent. Avem cinci prizonieri, trei nemți, grade inferioare, prinşi de patrioții colhozului unde ai stat tu ascuns, nu în N., ci în satul cel mare. Au fost luați când încercau să jefuiască avutul oamenilor. Şi mai avem, tot de acolo, doi polițai. Aduşi tocmai din Ucraina subcarpatică. Tu ce crezi, care-i pedeapsa pe care-o merită?

— Polițaii?

— Ba toți!

— Păi, cu polițaii n-avem ce discuta. Dar nemții, prizonieri de...

— Partizanii nu iau prizonieri. N-au cum să le creeze condiții... (Râse zgomotos.) Şi au fost înşfăcați la furat găini, nu pe front! (Mai să se înece de râs.) Într-un cuvânt, troica i-a condamnat la moarte. Eşti de acord cu troica, aprobi?

— Bineînțeles! Aceasta este şi linia Partidului. Cât am stat prin spitale, prin gări – peste tot o singură lozincă: „Moarte ocupanților nemți! Moarte fascismului!”.

— Bravo, îmi placi! Acum iată sarcina ta: ai să-i execuți tu.

Am simțit că amețesc. Nici cu gândul – la asemenea onoare. De tras am tras în oameni, dar în stare de afect, față în față cu duşmanul de clasă, care n-ar fi ezitat nicio clipă să tragă el în mine. Şi în situații extreme! Dar aici... Călău?

— Şi chiar credeți, tovarăşe căpitan, că eu sunt singurul de aici bun de călău?

Sivolobov se făcu verde:

— Măsoară-ți cuvintele, Verdikurov! Aici nu sunt călăi, ci patrioți care-i pedepsesc pe cei care le-au cotropit țara!

— Dar să trag în oameni vii... Nu ştiu dacă am să rezist...

— Dar n-ai să tragi, naivule! La noi trasul cu arma, ți-am spus, este oprit categoric! Ai să-i faci binişor cu baioneta! Nemții îi spânzură pe-ai noştri. Dar noi nu suntem nemți!... Ei?

Am tăcut lungă vreme. N-am să fiu în stare, ar fi fost peste puterile mele, trebuia să spun „nu”!

Dar n-am spus. A fost poate singura dată în viața mea când am ezitat...

— Pot să mă gândesc până dimineață?

Sivolobov rânji mulțumit:

— Ei, aşa mai merge. Chiar mâine trebuie să începem execuțiile. Gândeşte-te bine. Eşti liber.

Dar, înainte de a deschide uşa, mă opri:

— Verdikurov, cum crezi, cineva în Moldavia ta dragă ți-a observat lipsa?

Eu zâmbii şi încercai s-o fac pe modestul:

— Nu... Nu cred!

— Atunci află că Rusia este de o mie de ori mai mare decât Moldavia... Şi lipsa ta de aici...

Nu trebuia să fii cine ştie ce isteț ca să descifrezi amenințarea.

...Cred că mă înțelegi, n-am putut dormi toată noaptea. Cum mă suceam eu de pe o parte pe alta, la fel răsturnam pe toate fețele şi problema: să ucid, să nu ucid, ce să fac?... Sigur, situația mea de aici nu se deosebea cu nimic de cea a unui cetățean nimerit întâmplător la o nuntă: poate fi omenit, dar poate lua lesne şi un picior în fund, dacă... Dacă... ce?

Mi-a trebuit multă vreme până să mă edific asupra terminologiei: a ucide? De ce a ucide? De ce nu, şi pe bună dreptate, a pedepsi? Nu te uita în ochii lui, dacă te uiți, ai să vezi înaintea ta, după toate probabilitățile, un cap, poate chiar arătos, un trunchi, membre, toate semnele unui semen de-al tău. Şi ai să tremuri. Dar închide ochii, priveşte-i chipul intern, priveşte fiara care a ucis, a violat, a dat foc şi a călcat în picioare tot ce ți-a fost drag. Pe front priveşti în ochii celui în care tragi? Nu! Şi tragi fără să ai remuşcări, probleme de conştiință, de morală... Războiul este amoral. Se zice. Dar de ce trebuie să fie morală o luptă dusă pe ascuns, mârşavă şi inumană împotriva unui popor care nu are altă vină decât că trăieşte pe pământul pe care ai pus tu laba? Până şi Biblia spune: ochi pentru ochi!

Mi-am mai amintit şi un articol pe care l-am citit în „Pravda” la Breansk sau în tren. „Ucide-l” se numea. Al unui scriitor, mi se pare Ehrenburg. Poate chiar neamț şi el – după nume. Țin minte că, citindu-l, simțeam cum creşte în mine setea de răzbunare. Cum mă simțeam capabil de orice, doar să plătesc cu vârf şi îndesat cotropitorului pentru toate fărădelegile lui. De ce aş face mofturi acum, când un om

atât de mare, încât se tipăreşte în ziarul Partidului, îmi dă dezlegare?

Când m-am ridicat să mai arunc nişte vreascuri în sobă (se făcuse cam rece), am observat la lumina ce se revărsase moale prin bordei, lângă patul meu, o baionetă. Românească. În teacă. Bolotov mi-o pusese. Probabil. Am tras-o afară, era ascuțită brici. Iar asta nu însemna nimic altceva decât faptul că Sivolobov credea în mine, ştia că voi accepta să fac ceea ce trebuia făcut.

De ce nu alții? Să fim serioşi, cum ai fi putut încredința aşa treabă serioasă unui contabil de la cine ştie ce cooperativă raională sau unui instructor de dans de la căminul cultural? Era cât se poate de firesc să te opreşti asupra unui lucrător din organe, călit în munca de curățare a societății de elemente străine şi periculoase. Mi se părea chiar caraghioasă împotrivirea mea din ajun!

Nu există muncă ruşinoasă. De ce ar fi aşa cea de călău?

În zori, potrivit înțelegerii, m-am prezentat la obiectivul numărul unu. Sivolobov dormea. Ieşi bombănind, dar se înseninã când mă văzu:

— Te-ai gândit, fricosule?

— Tovarăşe căpitan, sunt gata să execut ordinele dumneavoastră!

— Maladeț! Aşteaptă afară.

Doi partizani, îi vedeam prima dată, doi vlăjgani îl duceau de coate pe polițaiul care mă lovise (al naibii psiholog Sivolobov, lămurise cine mă altoise şi începea cu dânsul!). Polițaiul avea mâinile legate la spate. În urma lui păşea Bolotov cu o mapă subsuoară, apoi, când ajunseră în dreptul nostru, ne alăturarăm şi eu cu căpitanul.

Se vedea cât colo că polițaiul tremura, dar se străduia s-o facă pe grozavul. La un moment dat se opri şi se întoarse spre noi, nu-l țineau prea bine vlăjganii:

— Muscali împuțiți, vreți să mă ucideți? Hai, au să vină tovarăşii mei, au să vă taie pulele şi au să vi le bage în gură!

Unul dintre vlăjgani îi repezi un pumn. Polițaiul se clătină, dar nu căzu. Scuipă sânge şi dinți, dar mai mult nu scoase o vorbă.

În apropierea locului ales pentru santinelă se afla o mică râpă, la buza ei se înălța un cedru uriaş, împrejurul ei zăpada fusese bine bătătorită: Bolotov se îngrijise de toate. Vlăjganii îl rezemară pe polițai de trunchiul cedrului, Bolotov scoase din mapă o hârtie şi i-o întinse căpitanului.

Abia când ne-am oprit, am înțeles că tremura nu numai polițaiul, tremuram şi eu. Noaptea exersasem cu baioneta mai multe feluri de lovituri: directe, de sus în jos, de jos în sus. Acum uitasem totul. Hotărâi totuşi să lovesc de sus în jos, era lovitura, cum mi se părea mie, care solicita cel mai mic efort...

Sivolobov îşi drese glasul şi citi:

— „Conform verdictului troicii, polițaiul... (nu şi-a divulgat numele), pentru atrocitățile comise asupra oamenilor sovietici în calitate de slugoi al fasciştilor, este condamnat la moarte... hm... prin înjunghiere. Sentința este definitivă şi fără drept de apel. Troica.” Sergent-major, executarea!

Bolotov scoase o cârpă şi îl legă pe condamnat la ochi.

Vlăjganii se dădură în lături.

— Păgânilor, gemu polițaiul, măcar dreapta să mi-o dezlegați, să-mi fac cruce...

— Lasă că-ți fac eu, zise vlăjganul care-l lovise, şi-i repezi un pumn în frunte.

Poliţaiul se lovi cu ceafa de copac, ameţise probabil.

„Acuma-i acum”, îmi zisei în gând şi dădui vânt baionetei.

Dar se făcuse o greşeală: nu scosesem pufoaica de pe individ. Baioneta i-o spintecă, dar schimbă şi direcţia loviturii. Lama, atingând pieziş osul, îi tăie de vreo două palme pielea de pe piept; condamnatul făcu un pas înainte, sângele ţâşni cu putere stropindu-mi mantaua, şi toate în câteva secunde.

— Încă o dată! strigă căpitanul.

Cum am lovit încă o dată nu mai ţin minte. Ţin minte doar că arma a pătruns uşor, cum ai împinge-o într-o mămăligă rece, şi-mi mai amintesc horcăitul lui şi strigătul lui Bolotov:

— Scoate-o repede, să-i iasă sângele!

Apoi, parcă ar fi căzut peste picioarele mele trupul, parcă i-ar fi sărit cârpa de pe ochi şi parcă ni s-ar fi întâlnit privirile.

Dar totul – parcă...

Sigur e numai un lucru: că m-am trezit pe marginea râpuşoarei, în genunchi, lepădând, cu horcăituri ca şi ale poliţaiului, mâncarea din ultimele zile.

...Zăpada nu scoate sângele de pe manta, îl întinde doar. Bolotov mi-a şi găsit pe loc numele de „burtă roşie”, dar s-a conformat ordinului căpitanului şi mi-a dat din rezerve efecte noi – pantaloni vătuiţi şi o pufoaică albastră, cum purtau toţi, mantaua urmând s-o îmbrac numai la execuţii.

După o zi de odihnă, ca să-mi întăresc duhul, cum mi-a zis Sivolobov, a urmat al doilea poliţai. De data asta totul a decurs normal, la fel şi cu nemţii, nu-i mai executam îmbrăcaţi. Problema era alta: îngropatul. Am încercat zadarnic să lărgim râpa ceea mică, pământul însă era de fier. Şi atunci s-a hotărât să-i depozităm alături, stivă, ca lemnele, pentru că în mai puţin de o oră trupurile executaţilor se transformau în buşteni. Şi să aşteptăm primăvara.

(Te întrebi, desigur, dacă n-am avut vreodată remuşcări pentru ceea ce făceam. Nu. N-am avut. Am trăit totuşi un puternic sentiment de greaţă, aşa cum se întâmplă ucigând un şobolan: nu ai remuşcări că l-ai ucis, dar îţi este greaţă să-l iei de coadă ca să-l arunci. Eram conştient de ceea ce fac, cineva trebuia să facă lucrul acesta. E de condamnat gunoierul că adună gunoiul urât mirositor şi îl duce departe de nasurile noastre fine? A vrut soarta să fiu gunoier o vreme – am fost, am scăpat ţara de deşeurile ce ameninţau să ne acopere, şi pentru asta eu cred că aş merita recunoştinţa compatrioţilor, nu oprobriul lor. Inclusiv recunoştinţa ta! Da, da, mă gândesc cu groază ce s-ar fi întâmplat cu noi toţi, bineînţeles şi cu tine, dacă am fi lăsat fascismul să se întindă pe pământul nostru. Cine ai fi fost tu dacă nu un om de ultimă categorie, „rasă impură"?

Între noi fie vorba, aş fi putut cu uşurinţă să trec peste capitolul acesta, să-l fac uitat. Am fost cutare, am făcut cutare, am fost partizan... şi basta. Dar n-am sărit peste momentele acestea grave, viaţa nu-i o alee înfloritǎ, ea ştie să fie şi aspră. Şi e bine să fii pregătit pentru toate aspectele ei, ca să rămâi om.)

În ajunul Anului...

...Nou avea să se întâmple ceea ce ar fi trebuit să fie munca de fiecare zi a detaşamentului: prima ieşire organizată a unui grup de partizani la „vânătoare". La una din nenumăratele adunări pe care le convoca Pavlov, ca să bată apa în piuă şi să împartă mustrări şi avertismente pentru te miri ce „încălcări" – uşile bordeielor prost mascate, plimbări pe teritoriu ziua... – vreo câțiva „partizani" (între ghilimele, cum s-au intitulat singuri!) i-au cerut categoric şefului sau să se apuce de treabă, sau să lase locul pentru unul mai capabil. Sivolobov, care ştia să se orienteze repede în orice situații, luă partea rebelilor şi Pavlov, gata să mai țină o cuvântare înflăcărată şi goală, se replie din mers şi îl însărcină pe căpitan să organizeze operația.

În ce mă priveşte, terminasem cu cei prinşi, continuam să particip la „partizanatul de operetă" al lui Pavlov, adică stăteam mai mult în bordei, fie să ascult balivernele lui Bolotov, fie să-mi ascult propriile gânduri. Tovarăşii „de luptă", era evident acest lucru, mă cam evitau, păstrau distanța față de un individ care, chiar dacă făcea o treabă absolut necesară, nu putea fi egalul lor, al celor cu mâini curate. Aş minți dacă aş spune că nu suferam din cauza asta.

Dar se întâmpla şi câte un lucruşor care ne mai înveselea.

Într-o bună zi, telefonul de campanie, care lega santinela cu obiectivul numărul unu, îl puse pe jar pe Sivolobov, foarte ocupat cu elaborarea planului viitoarei operații. Santinela prinsese un soldat neamț care, neştiut cum, ajunsese până în preajma lui, străbătând cărarea secretă de

peste bălți. Faptul părea atât de grav, încât Pavlov în persoană îşi părăsi bârlogul şi, împreună cu Sivolobov, cu mine şi cu cei doi vlăjgani specializați la escortarea condamnaților spre locul execuției, se deplasă la fața locului.

Neamțul, un tip semănând mai degrabă a cerşetor, cu mantaua ruptă şi murdară, nebărbierit, cu priviri rătăcite, stătea în pirostrii în fața santinelei şi bombănea ceva. Nu se lăsă impresionat de mulțimea celor veniți să-l umfle şi scoase din sân un săculeț cu resturi de mâncare.

— L-ai perchezițional? întrebă Pavlov.

— Nu se lasă, muge ca un bou, nu vrea nici să vorbească, făcu santinela.

— Cred că s-a rătăcit în pădure, constată Pavlov. Şi încă de multă vreme, ia priviți ce murdar este.

Cei doi vlăjgani îl prinseră brusc de mâini şi îl ridicară în picioare. Neamțul încercă să se zbată, dar nu ştia cu ce voinici are de-a face. Unul dintre ei îi descheie mantaua. De gâtul neamțului atârna un „schmeisser” nou-nouț...

— Uite, vezi? se repezi Pavlov la santinelă. Acuma ai fi putut fi mort, iar noi... Un diversionist. Mascat al naibii...

Luă din mâna vlăjganului pistolul:

— Was ist das? îl întrebă pe neamț. Probabil, singurele elemente de germană pe care le ştia.

Acesta prinse să mugă şi cu mâinile făcu nişte gesturi spre automat, ca şi cum ar fi spus „la-ți-l ție!”.

— O mai face şi pe nebunul, conchise Pavlov. Cine eşti, cum te cheamă, din ce unitate?

Dar neamțul nu părea dispus să vorbească.

Sivolobov făcu semn vlăjganului bătăuş şi acesta îi repezi un pumn în față diversionistului. Neamțul căzu pe zăpadă şi începu să plângă. Încet, cu lacrimi.

— Ne-am lămurit, făcu Pavlov. Sabotorii, diversioniştii şi alte lepre de felul acesta se execută pe loc. N-ai să scoți dintr-însul nimic... Sivolobov!

Sivolobov îşi mută privirile la mine:

— Verdikurov!

Locul execuției era în imediata apropiere a santinelei. Alături erau depozitați şi cei executați deja, lucru de care se şi plângeau unii: nu li se părea vecinătatea cea mai plăcută...

Vlăjganii scoaseră mantaua de pe sabotor, acesta rămase în nişte zdrențe jalnice. Mugea.

— S-a mascat bine, canalia! zise Pavlov. Verdikurov, ia dă baioneta încoace!

Cântări arma în mână, se vedea că nu mai văzuse aşa ceva, şi se întoarse spre noi:

— Câinelui – moarte de câine! Şi lovi cu baioneta... în cureaua neamțului.

Acesta prinse să râdă ca un smintit.

Ridicai de jos arma şi pusei capăt comediei.

Vlăjganii aruncară trupul nenorocitului diversionist peste ceilalți executați, pe fețele cărora până la primăvară avea să cadă zăpada fără să se topească.

Plecam de acolo cu oarecare îndoială în gând: „Oare aşa de tâmpiți să fie nemții?”

— Să nu uităm să întocmim procesul-verbal, zise Pavlov adresându-i-se lui Sivolobov. Şi să raportăm...

A doua zi pe la prânz trebuia să vină Artiomâci, ca să conducă peste bălți grupul de partizani organizat de căpitan şi vizat de Pavlov.

Acesta se arătă cu puțină întârziere, dar cu o falcă în cer şi cu una în pământ.

Pavlov se afla în curte – făcea „instructajul politic" cu cei şase luptători desemnați pentru misiune.

— Ce-ați făcut? se repezi Artiomâci la şef, de parcă n-ar mai fi existat subordonare. Pe cine l-ați ucis?

Pavlov păli:

— Noi nu ucidem, tovarăşe. Am executat un diversionist fascist.

— Ăsta-i Proşca, nebunul satului... Surd şi mut... Care fascist? El nici unei muşte nu i-ar fi făcut rău... A furat o manta, şi nu automat...

Pavlov se făcu stacojiu:

— Tovarăşi partizani, instructajul s-a terminat. Mult succes. Artiomâci, să mergem la mine...

N-am mai aflat ce-au discutat cei doi, dar lagărul a vuit până în seară. Şi pe bună dreptate. Dar vorba e că toți încercau să facă din mine ținta înțepăturilor, şi nu din adevăratul „erou".

Se temeau totuşi de Pavlov. Îmi închipui cât de iubit era în raion...

Mai de la Bolotov, mai din ghicite, am înțeles că planul lui Sivolobov de a da foc fostei ferme de vite, acum un fel de spital pentru cai, îngrijit şi păzit de un feldwebel veterinar şi trei soldați bătrâni, căzuse. Artiomâci refuzase în ruptul capului să conducă grupul la asemenea treabă:

— Să dea nemții foc satului? Să ne ucidă pe toți?... La ce v-ați gândit?...

În lipsa explozibilului, ideea cu un atac asupra trenurilor care circulau destul de des fusese abandonată de la bun început, rămânea numai încercarea de a pune mâna pe vreuna din patrulele care inspectau terasamentul şi, bineînțeles, şinele, la fiecare trei-patru ore. Radiotelegrafista, pe care n-o prea vedea nimeni, avea un colțişor amenajat special în bordeiul şefului, expediase abia vreo două rapoarte în care se vorbea despre „un grup de soldați fascişti şi câțiva polițai nimiciți de către luptătorii detaşamentului de partizani care poartă numele tovarăşului Stalin", cu semnătura lui Pavlov în coadă, şi nenumărate cereri de ajutor material – mine şi explozibil, dar mai ales trimiterea unui specialist-artificier în locul celui „căzut la datorie", adică lăsat să înghețe în bradul de care i se agățase paraşuta... Se simțea imperios nevoia unui raport mai serios ca să se poată conta pe ajutorul Centrului.

Sivolobov îmi refuză cererea de a mă include şi pe mine în grupul ce avea să plece spre seară: „O să avem nevoie de tine aici!"

...Grupul se întoarse odată cu răsăritul soarelui. Fără pierderi. Şi cu patru captivi. Era ceva nemaipomenit! Pentru prima dată am văzut şi eu întreg detaşamentul: năvăliseră vreo treizeci şi ceva de bărboşi din bordeiele lor să vadă minunea. Adică un caporal, doi soldați şi un civil, lucrător la căile ferate. Toți în cojoace de oaie, lungi până la pământ, cu nişte clape de lână, ca nişte căşti de radio, sub bonetele subțirele şi cizmele băgate în nişte împletituri de paie contra gerului năprasnic, care nu slăbea de mai bine de-o lună.

Comandantul grupului, unul din cei doi vlăjgani, ajutoarele mele la execuții, zâmbea obosit, dar cu gura până la urechi şi nu se jena deloc să tot repete:

— Artiomâci, el i-a prins! Dacă nu era Artiomâci...

Şmecheria bătrânului bărbos fusese copilăresc de simplă: în spatele unui troian solid, cum se aflau multe în lungul liniei, i-a dosit pe toți cei şase luptători, apoi a meşterit ceva sub una din şine şi a pornit în întâmpinarea patrulei. Când au apărut nemții, el a ridicat mâinile, chipurile, „nu vă temeți de mine”, şi a început să strige „Bomben! Bomben!”, tot arătând spre locul pe care-l meşterise. Aceştia, la fugă, cum puteau fugi înfofoliți în cojoace şi cu cizmele băgate în paie, se opresc în fața şinei sub care Artiomâci băgase, de fapt, un pietroi învelit într-o cârpă şi dă-i să se sfătuiască în limba lor. „Le-am căzut în spate şi i-am luat ca din oală. Pe caporal l-a amețit cu un pumn în creştet comandantul, ceilalți au aruncat armele şi au ridicat mâinile fără să scoată un cuvânt.”

A fost un An Nou pe cinste, a încăput tot detaşamentul în bordeiul şefului, unii recunoşteau că-i păşesc pragul întâia dată, dar, în lipsa băuturii, limbile nu s-au prea dezlegat. Doar foarte vag se simțea că oamenii vor să facă ceva, voiau să lupte, şi că sunt, pe ascuns încă, porniți contra lui Pavlov, care înțelegea altfel decât ar fi fost firesc rezistența. Într-un cuvânt, contra partizanatului birocratic, de operetă...

Cei trei nemți au luat drumul celorlalți, lucrătorul de la căile ferate, un localnic mobilizat forțat de către ocupanți, s-a dovedit a fi un om de treabă, mai mult – avea legături cu

partizanii care activau în împrejurimile nodului de cale ferată la care lucra.

Artiomâci rămăsese la noi:

— Târfa de noră-mea s-a înhăitat cu un poliţai. Asta înseamnă că nu mai am ce căuta în sat. Dar treabă trebuie să facem. Acuma ne iau mâncarea, casele, femeile... Repede au să ne ia şi copiii, blestemaţii. Am eu un plan...

Planul lui Artiomâci depindea de feroviar. Acesta avea un loc unde ascunsese o ladă cu zece faustpatroane, şterpelită dintr-un vagon cu muniţii şi pe care nu reuşise s-o predea partizanilor lui.

— Ştii ce-i asta? făcu Artiomâci. Ceea ce ne lipseşte ca să dăm peste cap vreo două eşaloane nemţeşti...

Sivolobov aprobă, după unele îndoieli, planul lui Artiomâci. Îndoielile îl priveau pe Serafim, feroviarul, dar cuvântul bătrânului atârna greu. Eroul singurei operaţii!

— Ai să mergi cu noi, zise fosta mea gazdă. Eşti în stare?

Prinsesem nu numai la puteri, dar şi la grăsime în „casa de odihnă" a lui Pavlov. Mă simţeam gata de orice, numai să scap de gândul care mă urmărea, vrând-nevrând, că totuşi ceea ce fac nu-i cine ştie ce onorabil... Mă rog, rămăşiţe ale unei mentalităţi burgheze de care azi mă ruşinez...

De fapt, cred că îngerul a strigat atunci prin gura mea: „Merg! Sunt în stare".

Pentru orice eventualitate, operaţia avea loc în taină. Sivolobov se temea că se vor repezi prea mulţi voluntari, iar Pavlov... Nu se ştia cum ar fi reacţionat şeful.

Când am ajuns aproape de capătul bălţii, Artiomâci, care păşea, desigur, în frunte, ne-a făcut semn să oprim:

— Ia uitați-vă aici, am făcut multe urme pe alături. Mi-am scos un pâslar şi l-am întipărit în zăpadă peste locuri pe care le ştiu eu că nu ţin omul. Şi vedeți? Iată două urme şterse... Pun capul că dedesubt, la fund, găsim doi nemți!

— Bravo, făcu Serafim, un omulean josuț şi slab, dar şi foarte vioi.

— Bravo-nebravo, dar asta înseamnă că nemții au fost aici. Şi n-au avut călăuză ori au avut una nu prea pricepută. Dar pe cărarea de mai departe se pot descurca şi singuri... Trebuie să avem mare grijă...

Din fericire, am scăpat fără încurcături, repede am dat de locul unde organizaseră o pândă, dar o părăsiseră, era prea frig ca să reziste cele cinci zile de când se întorsese grupul cu prizonierii...

Până la locul unde Serafim aruncase lada din tren am mers prin pădure, paralel cu linia ferată. Zăpada nu era prea mare, totuşi puteri am cheltuit destule. De două ori am stat nemişcați ca să treacă patrulele, tot de-atâtea ori am stat pitiți ca să nu fim observați din trenurile care se mişcau destul de încet, în față cu câte o platformă plină de militari-observatori. După vreo zece kilometri de drum, ajunşi lângă un mărăciniş în care şi dracul şi-ar fi cotonogit picioarele, Serafim ne făcu semn să oprim.

— Ai găsit bine locul, făcu Artiomâci.

— Ei ba nu, râse Serafim. Am sărit şi eu în urma lăzii... A doua zi i-am spus şefului că m-am bătut cu nevasta, eram tot numai zgârieturi...

Cu ceva mai puține, dar n-am scăpat nici noi fără. Lada era la locul ei, acoperită cu un strat subțire de zăpadă. Dacă n-ai fi călcat pe ea, n-ai fi observat-o.

Era grea. Am dezlipit-o cu greu de pământul înghețat şi am luat calea îndărăt.

— Aşa nu merge, făcu Artiomâci şi o lăsă la pământ. Ori n-avem lemne acolo?

Cele zece „faust”-uri mai miroseau a vopsea, cartuşele care trebuiau să le pună în mişcare, învelite frumos în hârtie de pergament, erau la locurile lor.

— Facem aşa, zise bărbosul, le armăm şi le luăm pe umeri.

După o lungă chibzuială, cu toată părerea de rău, patru bucăți rămaseră în ladă, iar lada îşi luă din nou locul bine dosit. Mai mult decât două n-am fi putut duce...

Se făcuse târzior, peste vreo două ore ar fi căzut noaptea, când ajunserăm în apropierea cărării noastre. Serafim ne făcu semn să ne oprim şi ceru tăcere adâncă:

— Mi se pare... Ba nu, nu mi se pare, e o drezină cu motor... Ivan, fuga de cealaltă parte a liniei, ascunde-te şi uită-te la mine. Ai înțeles cum se trage, nu?

Nu auzeam niciun motor, calea ferată dinspre Breansk, de unde i se năzărise lui Serafim drezina, făcea un cot, nu se vedea nimic, dar am sărit cum am putut de repede peste terasament şi m-am pitit în spatele unui brad gros. „Ochesc în față, cu atât mai în față, cu cât e viteza mai mare, şi trag de pârghioara asta!” îmi tot repetam în gând. Repede auzii şi eu ceea ce deosebise mai înainte urechea încercată a feroviarului, apoi văzui şi drezina. Era un mic vagon închis, cu geamuri, şi era împins, probabil, de un diesel. Făcea zgomot ca un tractor. Să fi avut vreo cincizeci-şaizeci de kilometri viteză. Îmi potrivii sub braț țeava ciudatei arme şi

socotii să trag în fruntea vagonaşului. Orice viteză ar fi avut grenada, nu se putea să nu lovească ținta...

Concentrat asupra mişcărilor pe care trebuia să le fac, n-am ținut cont de un singur lucru: să mă uit la Serafim. Mai apoi avea să-mi spună că mi-a făcut semne disperate să nu trag: în urma drezinei, la oarecare distanță venea un automobil pe roți de tren, aveau nemții aşa ceva.

Şi am mişcat hotărât pârghioara.

M-a orbit o lumină puternică şi suflul exploziei ce-a urmat m-a aşezat pe fund.

Ca într-un film tras cu încetinitorul am văzut drezina dându-se peste cap şi... alte două explozii, aproape concomitente, mă întinseră de-a binelea pe zăpadă. Am sărit imediat în picioare şi am luat subsuoară al doilea „faust". Am mai tras o dată în vagonetul ce stătea pe-o coastă, cu roțile în sus, am aruncat țeava nefolositoare şi am băgat mâna în buzunar după „nagant".

Abia atunci, cum s-a împrăştiat fumul, am observat în urma drezinei un automobil fără partea din față, unde ar fi trebuit să fie motorul.

Se lăsase o linişte de mormânt. Şi cu adevărat de mormânt: în resturile drezinei, în cele mai ciudate poze, zăceau care mai întregi, care bucăți vreo cinci soldați (apoi am numărat şi un ofițer), pe uşile deschise ale automobilului (o să-l țin minte bine, era un „Opel Kapitän") se prăvăliseră afară şoferul şi un tip în uniformă neagră, probabil de ofițer SS. În orice caz, avea la petlițe un cap de mort din metal alb... Iar de pe bancheta din spate a „Opel"-ului privea nedumerit la Artiomâci, care se holba şi el nu mai puțin mirat, un grangur într-o manta din postav fin, cu

epoleți brodați cu argint şi cu o servietă neagră, legată de braț cu un lănțișor de oțel.

În timp ce săream peste şinele pline de tot felul de fiare, răsună o împuşcătură.

— Artiomâci! strigă Serafim. Dai o sticlă de basamac!

Ofițerul cu cap de mort, rănit doar, îşi revenise şi îndreptase un „parabellum” în spatele bătrânului. Din fericire, deşi cu greu, Sivolobov le dăduse câte un „nagant” şi celorlalți doi participanți la operație.

— Dar cât mai puțin zgomot, făcuse el, numai în cel mai rău caz!

Artiomâci mârâi ceva şi îl trase afară din fosta maşină pe nedumerit. Acesta ridicase doar o mână, în cealaltă ținea geanta. Cât de ciudat ar fi părut, dar ofițerul nu avea decât nasul spart şi câteva zgârieturi neînsemnate pe față. Nu-şi revenise din şoc, tot bombănea unele şi aceleaşi cuvinte în limba lui, pe care, din nefericire, n-o înțelegeam niciunul...

— Ei, zise Serafim cu o mutră radiind de bucurie, v-am adus la arme şi vă întoarceți cu altă pradă!

Artiomâci se încruntă:

— Mai bine să ne luăm tălpăşița... Cât mai repede... Ce are să fie aici! Ehe-he!... Numai de-am reuşi...

Ne întorceam numai cu două „faust”-uri, în schimb şi cu altceva, probabil, mai însemnat. Ofițerul, cu cizmele lui de lac, păşea greu pe gheața grunțuroasă, Artiomâci, în spatele lui, îl mai grăbea din când în când cu câte un picior în fund. Neamțul, de la o vreme, o lăsase mai moale cu protestele, de vreo două ori însă se puse pe zăpadă, chipurile „mai departe nu merg!”, dar de fiecare dată bărbosul găsea argumente potrivite ca să-l convingă să coopereze...

Ajunşi la bălți, Artiomâci, după vreo jumătate de kilometru de echilibristică, găsi un loc potrivit şi ne invită la odihnă. Aveam nevoie, marşul forțat ne storsese de vlagă, ne ținea pe picioare mai mult conştiința şi entuziasmul unei victorii absolut neaşteptate.

— Ei, oftă mulțumit bătrânul. Acuma putem zice că am scăpat întregi...

— Măi Ivane, zise Serafim, n-ai văzut că ți-am făcut semn să nu tragi?

— Dar am tras rău?

— Ba foarte bine! Şi cu noroc, ai mâncat ceva câcat în copilărie. Ai tras în şină, şi asta a fost bine, altfel nu se ducea peste cap drezina. Ai făcut armata?

Dar nu ochisem în şină!

— Şi de ce nu trebuia să trag?

— Păi, venea din urmă şi cealaltă drezină... Dacă mai erau şi altele?

— Dar n-au venit...

Îmi plăcea, de ce aş ascunde-o, mă bucuram să fiu eroul zilei.

— Oricum, bravo! Ai făcut o treabă bună, zise şi Artiomâci.

...Trecuse de miezul nopții când am căzut, sfârşiți de oboseală, în fața obiectivului numărul unu.

Sivolobov, cu cojocul peste izmene şi cu târlici în picioare, ieşi foarte nemulțumit de deranj, dar fu de ajuns să arunce o privire la neamțul care încerca să-şi dezmorțească cizmele de lac:

— Oberscharführer! strigă el, îl apucă pe ofițer de mânecă şi îl trase în anticameră. Intrarăm şi noi în urma lui.

— L-ați percheziționat, nu?

El îi descheie mantaua. Neamțul nu putea nici să se mişte de înghețat ce era şi dintr-o teacă prinsă la centură scoase un „browning” cu prăsele de fildeş.

— Ăsta-i de împuşcat fluturi, râse căpitanul. Altceva mai ai?

— Nein, nein..., zise colonelul şi începu să înşire nişte fraze kilometrice.

— După cât pricep eu, vrea să fie tratat ca ofițer superior potrivit nu ştiu căror înțelegeri... Dă-l în mă-sa. Dar trebuie să-l păzim bine şi să-l dezghețăm. Centrul are mare nevoie de aşa ceva... Ați făcut treabă bună, băieți. Asta trage la medalii... Ba nu, la ordine. Nu-i aşa, Artiomâci?

Artiomâci dormea dus pe un scaun într-un colț.

Pavlov catadicsi şi el să vină la gălăgia din anticameră. Păstră o mutră cât se poate de severă până înțelese despre ce este vorba, apoi puse imediat stăpânire pe situație:

— Eliberați anticamera. Generalul inamic va dormi aici, va fi păzit de doi partizani înarmați. Să nu se clintească un fir de păr de pe capul lui... Executarea!

— Tovarăşe comandant, îndrăzni Serafim. Ştiu de la partizanii din locurile unde am venit. Fasciştii au să trimită dimineață un avion de recunoaştere... Apoi au să bombardeze dacă află ceva suspect...

Pavlov, gata să-i taie vorba feroviarului, se încruntă:

— Şi ce facem?

Sivolobov tuşi:

— Nicio grijă, mă ocup eu. Se sting chiar acum toate sobele, nicio urmă de fum. Peste locurile umblate se aruncă zăpadă proaspătă, chiar şi peste brazii de pe care s-a scuturat. Cam asta...

— Bine, zise Pavlov. Am făcut o treabă bună, trebuie să informez Centrul. Iar dumneata, căpitane, vezi de restul...

Voi să se retragă, dar îşi mai aminti ceva:

— Dacă apare avionul de recunoaştere, n-ar fi bine să pregătim un grup de puşcaşi să-l doboare?

Sivolobov râse:

— Cu praştiile. Şi piloţii să fie aduşi în faţa biroului...

Pavlov trânti uşa.

...Avionul n-a întârziat. Zbura la vârful brazilor, era un „focke-wulf", se putea distinge mutra pilotului. Din când în când, mai lua ceva înălţime, dar, în cele din urmă, insistă asupra unui colţ de pădure mai îndepărtat. Se părea că n-a observat nimic suspect. După vreo oră dispăru.

Toţi răsuflarăm uşuraţi, dar peste alte vreo două ore se auzi vuietul surd al unor „stukas"-uri. Trecură în formaţie peste poiana cu bordeie fără s-o ia în seamă, dar deasupra locului unde se învârtise mai insistent observatorul se aliniară şi porniră jocul cela al morţii, cum îl mai văzusem şi la Nistru, şi mai apoi la nodul acela de cale ferată. Bubuiturile răsunau, una după alta, la intervale precise, vârfurile brazilor tremurau. Eram adunaţi toţi în cabinetul lui Pavlov, care ne comunicase mulţumirile Centrului pentru captură şi, mai cu seamă, că în curând va sosi un avion cu materialele cerute şi cu un maistru-artificier.

— Aţi luat legătura cu Centrul? se interesă Sivolobov.

— Da, zise Pavlov. Era încă întuneric, n-am vrut să te trezesc.

— Aha, făcu Sivolobov nervos. Ar fi trebuit să mai schimbăm locul emițătorului. Cred că n-a mai rămas nimic din el...

Se putea uşor înțelege că se bombardase locul unde goniometrele nemțeşti fixaseră prezența unui post de emisie.

Pavlov nu avusese suficientă răbdare să comunice „fapta lui vitejească”...

Avioanele au plecat peste vreo jumătate de oră.

Mai târziu, aveam să vedem ce bombardaseră. Pădurea era făcută praf pe vreo câteva hectare.

Ca prin minune, şi din fericire, ascunzătoarea cu emițătorul nu fusese atinsă, deşi a trebuit s-o dezgropăm de sub un morman de pământ şi crengi fărâmițate...

Ori că o făcuse...

...Sivolobov în înțelegere cu radiotelegrafista, ori că o făcuse radiotelegrafista de capul ei, nu ştiu, o văzusem o singură dată, Pavlov o ținea departe de luptătorii lui, pentru a evita orice tentativă de atac la morala socialistă, dar avionul care aterizase cu bine noaptea pe porțiunea aceea de pământ tare la marginea bălților aducea cu sine nu doar mine magnetice şi alte abțibilduri de luptă, nu doar un artificier, ci şi un nou comandant al detaşamentului, în locul lui Pavlov. Şi vestea că în curând se vor vărsa în unitatea noastră peste cincizeci de luptători dintr-o altă formație, locul acesta fiind mai important strategic. Şi, aici,

sigur, mi-a țăcănit inima să-mi iasă din piept: ordinul să ne prezentăm cu acelaşi avion la Moscova toți trei, împreună cu prețiosul nostru prizonier, pe care să-l păzim cu străşnicie.

Toată vitejia lui Artiomâci s-a dus de râpă când a venit vorba să plece la Moscova cu avionul, nici măcar pe mine şi Serafim nu ne-a condus.

— Pe pământ m-am născut şi de pământ vreau să mă țin când mi-a veni rândul...

Oberscharführerul, cu mâinile legate la spate, a strâmbat din nas când i s-a propus să ia loc în avion pe o ladă, se vede că era deprins cu alte cele; noi doi, Serafim cu un automat, eu cu „nagant”-ul, altă pază n-ar mai fi încăput, ne-am mulțumit şi cu podele de metal, reci ca gheața. Neamțul, care nu mai scosese o vorbă din noaptea când l-am adus la bază, arunca din când în când priviri pline de teamă spre cele două femei care pilotau aparatul menit pentru lucrări agricole.

La aerodromul unui colhoz din apropierea Moscovei, unde am aterizat peste vreo trei ceasuri, aveam să aflu că una dintre acele două brave aviatoare, care ne-au trecut peste linia frontului cum ai trece o stradă neaglomerată, era campioana Uniunii la acrobații, iar cealaltă, şi ea maestru al sportului, fiica unui comandant de armată.

Dimineața ne-a prins tremurând de frig într-o baracă, punctul de comandă al aerodromului, aşteptând tovarăşii care trebuia să ne întâmpine, în ajun ninsese bine şi maşinile circulau cu greu.

Neamțul a fost urcat într-o dubă, noi, împreună cu un căpitan (care ne-a dat onorul de parcă noi am fi fost superiorii lui!), am fost duşi într-un cămin de la marginea

oraşului şi aranjaţi într-o cameră caldă şi cu duş... Să-mi fi spus cineva cu o zi înainte că o să scot jegul de pe mine cu apă caldă, i-aş fi râs în nas...

Ni s-au dat efecte noi şi epoleţi, mie de sergent-major, lui Serafim – de plutonier, subofiţer, cum îşi terminase serviciul, şi ni s-a spus să fim gata a ne înfăţişa ştabilor care au dorit să ne vadă. Am stat o zi şi mai bine din a doua, mai ales în cameră, pe coridoare roiau generali şi colonei, tot felul de ofiţeri superiori, trebuia să stai în permanenţă cu mâna la chipiu ori să asculţi „Ce-i, mocofanule, nu ştii regulamentul?"

După-amiază a venit acelaşi căpitan, ne-a urcat într-o maşină mică şi am intrat în capitală. Moscova îşi lingea rănile. Aproape pe toate străzile – baraje antitanc, arici de metal sau mici piramide de beton, acum trase mai spre borduri, oameni puţini pe străzi, cozi uriaşe la uşile magazinelor, şi militari, militari, fie încolonaţi, fie câte doi-trei, dar grăbiţi; pe cerul mohorât – zeci de baloane şi aerostate... Patrulele şi posturile de trecere dădeau de înţeles că încă nu se ridicase starea de asediu, maşina noastră însă, cu un permis special pe parbriz, era oprită din când în când, dar mai mult de formă...

În piaţa uriaşă cu statuia, cum ni s-a spus, a lui Dzerjinski, învelită în scânduri groase, maşina opri. După ce trecurăm vreo cinci posturi de control, pe jos, ascensoarele nu funcţionau, urcarăm la nici nu mai ştiu ce etaj şi căpitanul ne lăsă în grija unui maior care stătea la o masă cu multe telefoane lângă o uşă masivă, probabil, intrarea în cabinetul unui ştab mare.

Curând, ieşi:

— Tovarăşul general Erofeev vă aşteaptă!

Am intrat ca doi provinciali, înghesuindu-ne amândoi odată în uşa deschisă pe jumătate şi am salutat în acelaşi timp.

— Ei bine, bravo, zâmbi generalul, vă ştiu şi vă salut.

Apoi veni lângă noi şi ne strânse mâinile.

Îl recunoscusem la prima vedere. Mic de stat, slăbuţ, cu ochi albaştri, poate cam spălăciţi, cu smocuri de păr sur pe un cap cam turtit din părţi. Îl ţineam bine minte, chiar prea bine...

— Prieteni, zise el, aţi făcut o treabă bună, chiar foarte bună: ne-aţi adus omul care ne interesa foarte tare. Şeful intendenţei. Cum luptă fasciştii ştim, i-am dat peste cap, dar e bine să le cunoaştem şi rezervele. Acuma le cunoaştem. Iar pentru asta Partidul şi Guvernul vă decorează cu Ordinul „Steaua Roşie”. Vă felicit.

Îi agăţă ordinul lui Serafim, apoi mie. La un moment dat se opri, mă privi lung:

— Am memorie bună, sergent: faţa ta mi se pare că am mai văzut-o...

Îmi venea să sar în sus de bucurie: un general să-şi amintească de mine?!...

— Întocmai, tovarăşe general, aţi mai văzut-o.

— Unde?

— În Moldova, tovarăşe general!

— A... Suntem concetăţeni?

— Exact, tovarăşe general. Sunt moldovean. La Chişinău m-aţi dat afară din cabinet şi zece zile de arest...

Generalul izbucni în hohote de râs:

— Na-ţi-o bună! Ia să-mi spui cum a fost!

Se întoarse spre Serafim:

— Maiorul, aghiotantul meu, are să-ți comunice tot. Prietenul dumitale mai rămâne o clipă la mine...

Serafim salută foarte brav, strânse mâna pe care i-o întinse generalul şi ieşi. Erofeev mă invită să iau loc şi se aşează în faţa mea.

Se zice că oamenii care hotărăsc sorţile altor oameni sunt sentimentali. Gestul generalului confirma aceste presupuneri: îl mişcase întâlnirea cu un ins de pe meleagurile unde schimbase soarta multor cetăţeni.

— Aminteşte-mi cum a fost treaba!

Îi amintii. Povestea îl amuză grozav. Se ridică, era gata să-mi întindă mâna când îmi luai inima în dinţi:

— Tovarăşe general, pot să vă iau încă un minut?

El se încruntă nițel, dar zise:

— Dă-i drumul.

Îi povestii despre întâlnirea cu Somov şi îndoielile mele. Ţi-am scris mai înainte despre asta. Dar îl interesă momentul cu schimbarea numelui.

— Adică ai făcut o şmecherie! Bravo! Era cazul s-o faci ca să pui mâna pe burtosul de neamţ! Vrei să-ţi recapeţi numele?

— Tovarăşe general, mi-i totuna. Dar n-am niciun document...

El mă privi atent câtăva vreme.

— Verdikurov... Sună şi ruseşte, şi un pic exotic... Bine, aghiotantul meu are să aibă grijă de tine. Da, şi va trebui să pleci la ai tăi, în oraşul B., e în regiunea Orenburg. Au nevoie de oameni.

...Peste trei zile, cu livret în regulă pe numele definitiv Verdikurov, cu ordinul la piept sub mantaua nouă, cu bilet gratuit şi hrană rece pe patru zile, încercam să mă încălzesc şi să dorm într-un vagon cu geamurile bătute în scânduri, aşteptând cu ceasurile prin halte şi gări necunoscute, în drum spre regiunea Orenburg, în apropierea Kazahstanului şi Başkiriei, unde se afla marea masă de refugiaţi din Moldova. De Serafim m-am despărţit ca de un frate; din păcate, n-am mai avut ocazia să ne întâlnim. În prima noapte de călătorie cineva îmi furase hrana rece, şi după trei zile şi trei nopţi de foame şi frig debarcam pe peronul îngust şi murdar al orăşelului B. – un colţ uitat de Dumnezeu, mirosind a petrol, dar plin de concetăţeni de-ai mei din Moldova sovietică...

Războiul era...

...departe, basarabenii şi transnistrienii – prea aproape unii de alţii. Cel puţin asta am înţeles-o la comisariatul meu, unde aghiotantul lui Erofeev trimisese instrucţiunile necesare în legătură cu situaţia mea.

Persoanele mai puţin importante din guvernul refugiat al republicii împănau oraşul, făcându-şi, foarte importanţi, de lucru, cei mai răsăriţi încercau să deschidă uşile pe la Moscova, reuşind mai ales pe la radio şi felurite publicaţii, cei deloc importanţi se adunaseră la institutul pedagogic, retras şi el, şi pe la alte organizaţii mai mult sau mai puţin însemnate. Treaba e că basarabenii, cu rare excepţii, nu erau luaţi în armată, probabil că un an de trai sovietic nu

reuşise să facă din ei luptători de încredere, doar câțiva din aşa-zisa elită scriitoare şi gazetărească purtau pe umeri epoleți de corespondenți de război, dar aceştia nu se prea arătau prin oraş. Prima impresie era că singurul comisariat mai responsabil se dovedea a fi al nostru, lucru pe care avea să mi-l confirme secția de cadre, unde-am bătut pragul câteva zile.

După comisia medicală care m-a găsit (altfel nici nu se putea!) inapt, şeful secției, probabil, inspirat de ordinele lui Erofeev, mi-a propus la alegere: „Ori te supui hotărârii medicilor, şi în cazul acesta încercăm să-ți scoatem o pensie... hm... de invaliditate, ori...”

Am ales cel de al doilea „ori”.

Ştiau ei, cei de la cadre, că o altă întâlnire cu Erofeev n-o să mai am, aşa că...

Am acceptat să lucrez ca agent sub acoperire, un post foarte prost plătit în interiorul țării, în popor numit şi colaborator secret. Departe de activitatea comisariatului, informator neinformat în ale organizației...

Majoritatea refugiaților erau din mediul intelectualilor, adică în acest mediu trebuia să fiu implantat. Maiorul căruia i-am fost dat în primire a hotărât să ne oprim asupra institutului. Bineînțeles, am protestat: n-am decât patru clase primare!

— Nu-ți cere nimeni să fii premiant! râse Orlov. Dimpotrivă, un student mai puturos, cu absențe şi alte vicii, dar cu limba bine atârnată, inspiră mai multă încredere elementelor care ne interesează. O ştim din practică... După cât înțeleg, eşti un om citit, s-ar putea spune un autodidact,

ai ceva spirit şi, principalul, eşti un om devotat şi vrei să lucrezi...

Asemenea celor mai importante instituții, ministerelor şi departamentelor, şi acestui aşezământ academic nu i se repartizase cea mai grozavă clădire, din motive de lipsă a acestora. Orăşel al petrolului, B. în timpul războiului era ocupat mai mult de extragerea acestui produs atât de necesar frontului decât de construcții. Cu toate acestea, la facultatea de litere s-a găsit – miraculos! – un colțişor în care să se înghesuiască şi studentul sosit de pe front, rănit, Verdikurov Ion, deşi anul era aproape de sfârşit. Din fericire sau, mai bine zis, din păcate, în tot oraşul nu se afla niciun cetățean care să-l fi cunoscut pe Tarabanțu Ion în patria acum ocupată, nimeni din Brunza sau Opăriți nu avusese norocul să ajungă până aici... Bineînțeles că fusesem înarmat nu doar cu legenda frontului şi rana de la picior, mai devenisem şi proprietarul unui paşaport civil cu nume nou, al unui costum corespunzător, al unui pat într-un cămin supraîncărcat şi al cartelelor respective...

Mai departe rămâneam propriul meu stăpân, cum îmi plăcea, cu întâlniri şi rapoarte săptămânale sau extreme, un mic destin, dacă vrei, al celor ce mă înconjurau.

(Mai deschid o paranteză, poate ultima din această scrisoare. Ți-am mai spus despre asta câte ceva, posibil să mă repet, dar vreau cu orice preț ca lucrurile acestea să ajungă la urechile tale nealterate de judecățile şi interpretările a feluriți ageamii. E vorba de o filosofie, în filosofie se speculează mult, vreau să ți-o explic personal.

Pentru început am să vin cu un exemplu din tehnică, dar tu, umanistule, nu te speria – din tehnica elementară!

Luăm un automobil modern. Ştim să-i învârtim volanul, să apăsăm sau nu pe accelerator, să cuplăm sau nu ambreiajul şi să apăsăm sau să slăbim frâna. Şi... Atât! Nu ştim, deşi ne interesează, ce se petrece în interiorul motorului. Habar n-avem de biele şi tacheți, de cilindri şi pistoane, de răcire şi aprindere. Ar fi bine să ştim, şi – chiar ştiind – ne vom apuca să demontăm, piesă cu piesă, motorul capricios în drum? Ar fi o pierdere enormă de timp şi nervi, ar însemna să fim încărcați cu atâta informație, încât creierul nostru ar protesta. Şi chiar dacă am poseda-o: de ce să demontăm radiatorul când clenciul e în baia de ulei? De ce să scoatem arborele cotit sau demarorul când tot defectul e o bujie crăpată?...

Dar oameni deştepți au prevăzut toate acestea, pilotul, şi-au zis ei, mai ales când e vorba de amatori, nu poate fi şi mecanic, şi lăcătuş, şi mai ştiu eu ce... Şi au inventat senzorii. Un senzor la ulei: ai depăşit temperatura normală. Citeşte indicația şi adaugă motorului ulei. Face mofturi un cilindru: notează semnalul micului informator de pe tablou şi cheamă autodepanatorul cu piesa respectivă s-o înlocuiască pe cea defectă... Sunt, sper, suficient de explicit...

Şi acum imaginează-ți un stat în care ar lipsi senzorii – informatorii special dispuşi în centrele vitale ale statului. Tulburări, să zicem, într-un oraş, să zicem, al minerilor. Pui tunul să curețe oraşul de pe fața pământului? Pui la zid populația? Păi, aşa rămâi repede fără obiectul conducerii, fără poporul care e veşnic nemulțumit de ceva sau poate fi provocat să fie nemulțumit. Dar informatorii, senzorii care duc la tabloul din fața puterii, spun: instigatorii sunt Popescu, Ionescu şi Petrescu. Ai scos din circuit elementul periculos şi oraşul continuă să trăiască şi să înflorească!

Zi şi tu: ar fi avut loc răscoala din Budapesta dacă motorul țării ar fi fost dotat cu agenți informatori în punctele nevralgice ale oraşului? Pur şi simplu, conducerea de acolo n-a ținut cont de învățăturile clasicilor marxism-leninismului, care spun că orice cuceriri ale revoluției au nevoie de pază! Acelaşi lucru şi când vorbim de Polonia sau Cehoslovacia...

Nu-ți scriu lucrul acesta cu intenția de a-mi pune aripi de înger în ochii tăi. Nu! Munca a fost ingrată, recunosc, de mulți disprețuită, dar neapărat necesară, aş spune benefică. Îți scriu acest lucru ca să te întreb: ai tu în sfera în care te învârți oamenii tăi, agenții tăi – senzorii care ți-ar spune cu cine păşeşti alături? Care să te prevină că vorbele dulci şi propunerile amețitoare pe care ți le face Cutărescu nu sunt altceva decât nişte manevre murdare, din care murdar vei ieşi tu, şi nu el!

Nepoate, când vei ajunge mare – şi vei ajunge numaidecât! –, să nu uiți cele ce ți-am scris aici. Şi mai grozav ar fi să le realizezi chiar acum! În cazul acesta sunt sigur că ai veni spre noi cu inimă deschisă, spre noi, cei care mai moştenim şi facem tot posibilul să păstrăm idealurile mari ale trecutului, ale marilor înaintaşi.

Tu meriți acest lucru, această onoare s-ar răsfrânge şi asupra mea, unchiul tău, care, deşi a atins înălțimi modeste, le-a pregătit pe cele mari pe care vei urca tu!...

Ah, nepoate, nepoate! E atât de plăcut, atât de îmbătător să-ți domini semenii!)

Colegii de institut m-au primit bine de la început. Binevoitor – mai precis. Îmi propuneau ajutor când era vorba de unele materii mai complicate, îmi împrumutau manuale şi alte dulcegării. Dar mă ascultau cu gura căscată când le vorbeam despre front, despre cum am scăpat în cutare sau cutare episod, despre grozava tehnică germană şi

incapacitatea unor comandanți de-ai noştri, fapt ce a dus la pierderi uriaşe de material uman. Era suficient să citeşti corect expresia feţelor, licărul din ochii ascultătorilor, ca să ştii cu cine ai de lucrat mai departe. Era suficientă democrație în societatea aceasta a intelectualilor, ca să poți comunica simplu şi cu profesorii, şi, în cadrul numeroaselor şezători literare sau de interese, să te mai împrieteneşti ba cu un inginer, ba cu un doctor...

N-am să te obosesc cu o povestire amănunțită a celor doi ani petrecuți în B. În primul rând, pentru că ar fi plictisitor, nimic spectaculos; în al doilea rând, pentru că în munca aceea a mea am folosit nu doar trasul cu urechea, şi trasul de limbă a fost o treabă care presupunea, cum li se spune azi, tehnologii ce țin de domeniul secretului de stat, despre care nu am dreptul să vorbesc. Totuşi, un amănunt, ca o curiozitate, am să ți-l dezvălui. După primele contacte cu cineva, uneori chiar după primul, îi propuneam să lăsăm la o parte chestiile de protocol: „Spune-mi Gioni!" îl rugam. Ei bine, nici nu-ți poți închipui ce efect avea fleacul ăsta. Peste o jumătate de oră eram prieteni intimi, la cataramă! Şi exotismul numelui – pentru localnici, şi nostalgia pe care-o trezea în compatrioții refugiați... Acest „Spune-mi Gioni!" a deschis multe inimi şi a dezvăluit multe taine...

Nu fără un pic de mândrie pot să mărturisesc că am salvat societatea noastră sovietică de multe elemente duşmănoase, care ar fi putut provoca pe viitor lucruri imprevizibile şi rele.

Spre mirarea mea (şi nespusa mirare a lui Orlov, maiorul meu!), am reuşit să termin doi ani de facultate! Cu note nu chiar strălucite, dar cine se uită la note când angajează un

specialist? Se uită la rezultate. Din păcate, n-am continuat învățătura odată întors acasă, poate-aş fi fost un profesor nu tocmai de lepădat...

Anul al doilea de studenție a fost mai scurt, mult mai scurt. În ianuarie ni s-a spus că vom da toate examenele într-un timp record, cerințele nu vor fi exagerate, pentru că foarte curând ne vom întoarce în patria pe cale de a fi eliberată şi brațele noastre vor fi necesare la ridicarea ei din ruine.

Chemat oficial la comisariatul meu, de fapt, devenit minister, mi s-a spus că pot reveni, aşa invalid, la slujbă, e mare nevoie de cadre, că pot conta pe gradul de locotenent, dar nu la munca operativă, ci la administrație. Nu trebuie să-ți spun cu câtă bucurie am acceptat schimbarea!

Iarăşi acasă, iarăşi printre ai mei!...

Nestruli, pi malu...

...tău, creşti iarbă şi dudău, măăăi...

Dacă n-aş fi ştiut cântecul din copilărie, ce-i drept, pronunțând cuvintele un pic altfel, l-aş fi învățat numaidecât: alături de mine, pe una din banchetele improvizate într-un camion rămas, probabil, de la năvălirile tătarilor, stătea un civil cu pălărie boțită şi un pardesiu destul de slinos, ba îngânând melodia, ba recitând textul. Am încercat să intru în vorbă cu dânsul, nu din curiozitate, ci ca să scap cumva de tristețea pe care-o împrăştia lipsa lui de auz muzical. Dar după bombăniturile ce-au urmat, din

care n-am înțeles decât că vrea să vadă mai degrabă Tirişpolea lui maternă, am dat preferință cântecului...

În coşul camionului eram vreo douăzeci de persoane. Eu împreună cu un coleg – întâmplător, nu încăpuse tot MGB-ul într-o singură maşină. Tovarăşii de drum erau în majoritate militari cu grade superioare: corespondenți de război. Vreo câțiva concetățeni de-ai mei – scriitori care schimbaseră ficțiunea pe corespondențe de pe fronturi, restul – de pe la gazetele centrale. Nu aş putea spune că nu mirosea bine a spirt în maşină – întoarcerea acasă după atâta amar de vreme nu e un eveniment de trecut cu paharul. Ajunşi la Nistru şi coborâți din camion ca să trecem pe jos podul de pontoane, mulți ne mai şi clătinam. Nistrul era destul de umflat, începutul lui aprilie patruzeci şi patru topea viguros zăpada din munții Bucovinei, aşa că vina clătinării se mai putea da şi pe seama tumultuosului fluviu...

Era o primăvară cu ceva întârziere, iarba de-abia îşi arăta colții, drumul spre malul înalt din apropierea cetății Sorocii mai era lunecos, pe alocuri te mai plecai şi în patru labe ca să-l urci, dar nimic nu ne-a putut împiedica, ajunşi sus, să scoatem un „Uraaa!” puternic şi să îngenunchem ca să sărutăm pământul sfânt al patriei dezrobite. Era romantic şi înălțător.

Dar nu pentru toți.

Unul dintre marii noştri poeți, cel puțin astfel calificat de critica literară, n-a dorit să-şi murdărească genunchii: s-a dat puțin mai la o parte şi a început... să se pişe. Pe pământul pe care, scria el, îl visa în fiece noapte!...

(Am s-o iau iar înaintea evenimentelor: peste câtăva vreme, când au sosit şi ştabii noştri, i-am raportat şefului meu direct despre revoltătorul, scandalosul gest al „poetului". Şi ce crezi, ce răspuns am primit? „Dar ce-avea omul să facă? Să se pişe în pantaloni?"

Atunci am înțeles că începem să ne îndepărtăm de romantismul revoluționar, că se apropie era pragmatismului rece şi sec, că nu au să mai fie urmate exemplele lui Lenin, Stalin şi ale tovarăşilor lor, gata de orice sacrificiu în numele cauzei, în numele umanismului revoluției, în numele înaltei morale comuniste. Venirea la putere a lui Hruşciov, apoi a lui Gorbaciov mi-a dat, din nefericire, dreptate...)

Dar nu ne-a fost dat să revenim imediat la casele şi slujbele noastre. Abia reuşiseră bravii ostaşi să elibereze o parte din nordul Moldovei, că frontul se opri. Nu ştiu amănuntele, probabil, era nevoie de o pauză de „respiro", prea tumultuos înaintaseră trupele noastre în ultimele luni, nu reuşea partea sedentară să se târască în urma lor. Până în august am rămas în regiunile eliberate, dar nu fără lucru. Cei cu munca operativă erau zi şi noapte pe teren, vânând dezertori şi sabotori, ocupându-se de colaboraționişti; cei cu lucrul administrativ nu stăteam nici noi cu mâinile în sân: veneau maşini şi vagoane cu arhive şi alte bunuri evacuate, ne îngrijeam de traiul normal al celor de pe teren.

Totul – până în august, când, în urma unei operații fulger, a fost eliberat tot restul Moldovei sovietice în câteva zile. La 25 august eram în capitală.

Dar ce capitală!... Ruine...

Cele mai multe, e drept, lăsate de noi la plecare, dar şi multe noi, fie ca urmare a bombardamentelor, fie provocate de inamic în retragere.

De data aceasta, spre deosebire de 1940, autorităţile româneşti de ocupaţie avuseseră grijă din timp să-şi evacueze personalul; intelectualii, în mare număr, plecaseră şi ei de bunăvoie; populaţia oraşului, mai ales dintre muncitori şi foştii servitori, birjari, curieri, a primit eliberatorii cu un entuziasm relativ, sătulă de aşteptarea lungă şi cețoasă. Ceea ce nu-i împiedicase pe unii dintre ei să se fi dedat jafului. Cei care plecau în refugiu erau limitaţi la o cantitate anume de bagaje, cu excepţia caselor grangurilor, mobila rămăsese fără stăpâni.

Ministerului nostru i-a picat o casă destul de arătoasă în centru. Arătoasă în forma ei iniţială, nu cu uşile şi ramele ferestrelor furate, aşa că am avut ceva de asudat şi am cheltuit ceva timp ca s-o facem bună de lucru... Bineînţeles, la noul meu post am alergat de-am scos sufletul şi din mine, dar şi din administraţia oraşului, ca să ne aranjăm şi noi ca oamenii.

Ocupat mai apoi cu lucru de rutină: îmbracă oamenii, hrăneşte-i, tipăreşte-le cartele pentru membrii familiilor, scoate bani şi alimente din piatră seacă pentru pachetele şi plicurile cu leafa neimpozabilă pentru personalul angajat la munci grele... Îţi închipui, probabil, că toate astea nu mă lăsau decât să visez la munca operativă dinaintea războiului... Cu toate acestea, experienţa mea din trecut nu a rămas nefolosită. Ţi-am scris despre vizita de la cimitirul evreiesc, soldată, de fapt, cu un gest sentimental, care, chiar dacă nu a afectat organizaţia, m-a ţinut lungă vreme în ceva

mustrări de conştiinţă. Au mai fost şi lucruri despre care încă nu se poate vorbi.

Altă sarcină, mai târziu, când mecanismele organizaţiei începuseră să funcţioneze normal şi se mai ivea şi ceva timp liber, a fost să plec la Brunza şi prin satele din împrejurimi şi să mă întorc cu un raport asupra stării de spirit a locuitorilor din raion.

În centrul raional nu revenise nimeni din fosta conducere. Soarta lui Globov şi a prim-secretarului îmi erau cunoscute, deşi mă gândeam şi la o posibilă minune. Dar minunea nu avusese loc. Preşedinţii sovietelor din Plopeşti şi Toloaca fuseseră împuşcaţi de jandarmi împreună cu vreo treizeci de evrei. Agronomi, învăţători, doctori sau agenţi fiscali – nu rămăseseră decât în număr foarte mic, şi aceia prinşi de atacul fulger al trupelor sovietice.

Despre organizarea în colhozuri se vorbea prin sate ca despre o viitoare puşcărie. Am stat multe nopţi cu împuternicitul nostru pentru raionul Brunza, ne-am istovit bine creierii până am dat de vreo cinci nume, ştiute încă înainte de război, şi până să înţelegem că aceştia sunt instigatorii sau răspânditorii de zvonuri, în stare să dezorienteze ţăranii...

Raportul meu a fost primit foarte bine, e suficient să-ţi spun că a fost şi premiat cu două salarii.

Dar n-a fost asta tot ce am găsit în Brunza. Mi-am găsit acolo şi fratele. Fratele Petrică.

Venind odată vorba despre şcoală, împuternicitul a pomenit numele fostului director din vremea ocupaţiei, acum simplu profesor. Îţi închipui că numele Taranţabu nu-mi putea trece pe lângă urechi. Nu i-am spus nimic

colegului, un trecător mi-a arătat casa în care locuia profesorul.

Ca să vezi, mama îşi visa feciorul director la şcoala din Opăriţi, în locul regăţeanului, dar băiatul se căţărase tocmai la Brunza!

Am bătut seara la portiţa unei căsuţe modeste, aproape în centrul localităţii.

A ieşit să mă întâmpine chiar el, Petre.

S-a oprit în faţa mea şi m-a privit atent şi lung. Nu ne mai văzuserăm din ’39, de la gară. Se schimbase un pic, era ceva mai slab, mai matur, cu cearcăne adânci sub ochi.

— Petre, i-am spus, Petrică! Sunt eu, Ion!... Frate...

— Ştiu, a zis cu o voce moale, un pic guturală. Dar am să-ţi deschid când ai să vii aici cu mama şi cu tata de mână. Cu părinţii mei!

Apoi s-a întors şi a păşit fără grabă spre casă.

— Petrică, i-am strigat. Opreşte-te! Am venit să-ţi dau nişte sfaturi. Ca să te păzeşti! Petrică!...

N-a întors capul. Parcă l-ar fi repetat pe tata. Sigur de sine şi încăpăţânat.

Îmi părea rău, apăsa pe capul lui şi păcatul refugiului din patruzeci, şi cel al directoriei din anii de ocupaţie şi, cum îmi zisese împuternicitul, cel al unei limbi cam lungi, nu prea controlate...

Dar ce puteam face? Toată pasărea pre limba ei piere. Să intervin cumva pentru dânsul ar fi însemnat să pun punct carierei abia reîncepute ori, poate, şi mai rău...

De altfel, m-am mirat cum a ştiut să reziste atâţia ani: abia în patruzeci şi nouă a fost deportat împreună cu soţia

şi băiatul său, Vasile, născut anume cam pe când încercasem să-l vizitez eu...

(Încă o parantează, şi de data asta într-adevăr ultima.

Referitor la fratele meu Petre. Nu l-aş fi putut ajuta direct sub nicio formă. Prea îi erau păcatele grele şi evidente. Sfaturile... Ce sfaturi i-aş fi putut da, decât să-şi scurteze limba, să mai strige din când în când cu martori „Trăiască comunismu!", chiţibuş ce-ar fi putut impresiona vreo persoană de la raion, să se roage, să implore să fie primit în Partid, deşi, sigur, n-ar fi fost acceptată candidatura lui. Să plece poate undeva în altă parte, unde biografia lui n-ar fi fost pe limba tuturor, mai bine la o altă muncă, să zicem muncitor... Dar, cunoscându-l prea bine, mai mult ca sigur că mi-ar fi arătat uşa, cum a şi făcut-o, fără să mă asculte măcar...

La Plopeşti, înainte de război, am avut un caz, care mi-a servit de lecţie, şi faptul că am încercat totuşi să-mi ajut fratele însemna că n-am însuşit lecţia pe deplin.

Treaba a fost cam aşa: unul din agenţii mei mi-a semnalat un caz de antisovietism şi anticomunism foarte grav. Cetăţeanul asupra căruia am fost informat nu dăduse până atunci niciun semn că ar fi contra regimului şi regulilor noastre; dimpotrivă, mi se părea foarte loial. N-aveam ce face, informatorul meu mai avea şi un martor, ce-i drept, rudă, dar un tip serios, aşa că l-am umflat pe contrarevoluţionar şi l-am dus la Brunza... Acolo, după ce a fost bine „prelucrat" de Erofeici, a recunoscut tot, ba şi mai mult, după care a luat calea mai departe, spre nord...

Peste un timp însă, aflu de la alţi agenţi următoarele: pârâtul şi informatorul meu se aflaseră lungă vreme într-o dispută privitoare la o fată din sat, fata îl preferase de soţ pe pârât, iar omul meu, în înţelegere cu un văr, hotărî să-şi pedepsească fericitul rival cu ajutorul meu...

M-am prezentat valvârtej la Globov, i-am expus foarte pe înțeles toată tărăşenia şi i-am cerut categoric să revenim asupra greşelii comise. Ba pe deasupra l-am mai rugat să-l struneasc ă pe Erofeici, prea nu seamănă a oameni cei care trec prin mâinile lui...

Globov m-a ascultat foarte calm, de vreo două ori a pufnit în râs, apoi m-a aşezat pe un scaun:

— Ascultă-mă cu toată atenția de care eşti capabil, Tarabanța! Organizația noastră, care se numeşte NKVD şi din care tu faci parte, neştiut de ce şi cum, nu are obiceiul să greşească. Ea nu poate greşi! Închipuie-ți pe o clipă că s-ar găsi un deştept de-alde tine, dar într-un post mai serios, care ar spune: „Iată, am săvârşit o greşeală, scuzați, îl eliberăm pe cel asupra căruia am greşit!" Îți imaginezi câtă lume s-ar strânge la uşile noastre ca să ne strige că am greşit şi cu alții? Şi să le dăm drumul? Aia e, prostule! Noi nu greşim niciodată, nici chiar atunci când greşim...

Aşa că, umanistule căcăcios, trimite-ți informatorul acela în mă-sa sau mai bine la Erofeici, el o să-i bage mințile în cap... Cât despre văduvă... Chiar nu eşti tu în stare să alini o văduvă?...

N-aveam ce riposta. Primisem o lecție bună. Dar când să plec, Globov mă chemă la masa lui:

— Apropo de Erofeici. Aşază-te, am să-ți dau un document să-l citeşti aici. Dar să te ferească sfântul şi o mie de draci măcar să pomeneşti de el cuiva. O fac pentru că țin la tine şi am toată încrederea, scapi o vorbă – şi s-a sfârşit cu noi amândoi. Na!

Îmi puse în față o hârtie trasă la maşină.

Când am citit în colțul din dreapta sus „Telegramă cifrată a CC...", am simțit că încep să lunec de pe scaun.

— Fiodor Ilici... Poate nu trebuie... E secretă...

— Citeşte. Ori picăm amândoi, ori devenim mai deştepți. Citeşte ce-am subliniat!

La început îmi cam jucau literele în ochi, apoi am citit-o mai calm de câteva ori. O ştiu pe de rost şi acum, aşa cum ştiu şi textul Manifestului, dar am să citez doar câteva fragmente:

„La CC al PCUS s-a aflat că secretarii comitetelor regionale şi de ţinut, controlând activitatea colaboratorilor NKVD, le impută acestora faptul că fac uz de forţă faţă de cei arestaţi, ca şi cum ar fi vorba de un act criminal. CC al PCUS lămureşte că uzul de forţă în practica NKVD-ului a fost admis din anul 1937 cu permisiunea CC al PCUS... E bine ştiut că toate serviciile de informaţii burgheze fac uz de forţă contra reprezentanţilor proletariatului socialist, mai mult decât atât, aplică această forţă în cea mai neruşinată formă. Se naşte deci întrebarea: de ce serviciul de informaţii sovietic trebuie să fie mai umanist faţă de agenţii burgheziei, duşmanii de moarte ai clasei muncitoare şi ai colhoznicilor? CC al PCUS consideră că uzul de forţă trebuie practicat şi în continuare, în mod excepţional, contra duşmanilor vădiţi şi contra duşmanilor poporului care încă nu s-au dezarmat, fiind o metodă justă şi raţională...

Secretar al CC al PCUS: I. Stalin 10-I-'39, ora 15."

Câteva zile am umblat gândindu-mă numai la cele citite.

Cu adevărat, o ţară poate fi mare numai prin oamenii ei mari!

Îmi poţi da măcar un singur exemplu, nepoate, de dătător şi luător de mită de la noi care să fi fost pedepsit? De hoţi şi corupţi care să fi înfundat puşcăria?...

Lipseşte Omul cel Mare!

Gândeşte-te bine la aceasta, nepoate!)

...Apoi a venit seceta şi foametea. Să nu crezi o iotă din ceea ce se spune şi se scrie despre tragedia aceea. Seceta a ucis oamenii, şi nu noi. După război, rezervele ţării erau la pământ. Lipsa ploilor timp de doi ani nu putea să nu ducă

la nenorocirea care a avut loc. Da, au fost şi unele prostii comise de oamenii partidului, le-am atras atenţia asupra acestui lucru, dar n-am fost ascultaţi. Da, din exces de zel s-au curăţat unele poduri care n-ar fi trebuit atinse, Moscova n-a fost informată corect, dar atunci când s-a descoperit adevărul – tot Moscova a fost aceea care a sărit în ajutorul nostru, delegatul Moscovei a dat afară din funcţii şi din partid o seamă de conducători incapabili, lingăi, carierişti şi a pus capăt prăpădului...

A fost o perioadă când mă rupeam în zece ca să salvez colaboratorii noştri şi familiile lor de la moartea ce bântuia republica.

Nu că aş vrea să mă mândresc, dar în ’49 am fost trecut peste un grad şi am devenit căpitan anume pentru munca din această perioadă.

Un amănunt curios. Nimeni dintre colegi, discutând între ei, nu-mi spunea pe nume: eram „căpitanul şchiop”. Dar nu mă supăra porecla! Şchiop eram într-adevăr şi probleme am avut destule din cauza asta. De-o vorbă, comisia medicală, care ne examina în fiece an, de fiecare dată mă găsea inapt pentru slujbă, şi de fiecare dată superiorii se făceau luntre şi punte ca să mă păstreze în aparat. Nu e şi acesta un semn că eram preţuit şi că porecla mi se dăduse cu dragoste?...

Vezi, nu-ţi ascund nimic.

Dar exista o altă problemă, în afara organizaţiei, cât se poate de serioasă.

Vorba e că locuiam într-o cămăruţă mizerabilă, la un cămin muncitoresc. Eram trecut în tabelul nominal pentru o locuinţă ca lumea, dar rândul se mişca cu viteza unui melc.

Mai degrabă aş fi ajuns general decât m-aş fi văzut într-un apartament onorabil, aşa cum începuseră să se construiască, dar cu ţârâita. Nu prea aduceam vorba despre asta, dar într-o zi, când totuşi m-am plâns şefului, acesta s-a uitat la mine ca la un prost:

— Bine, măi Verdikurov! Ce fel de kaghebist eşti tu, dacă n-ai observat că la împărţitul locuinţelor familiştii sunt prioritari? De ce nu te însori? Ai, slavă lui Allah, aproape treizeci de ani şi încă n-am băut la nunta ta!...

Nu m-am grăbit să-i explic de ce, dar ideea lui începu să dea colţ.

În primul rând, am consultat în mare taină un doctor renumit.

— Problema penisului, mi-a zis el cu cinismul care-i caracterizează, nu se pune: cu cât mai noduros, cu atât mai bine. Altceva e cu problema erecţiei. Ai neglijat-o mult timp, o să fie nevoie de un an-doi până o scoatem la capăt. Sfatul meu e să-ţi cauţi o curviştină, aia te pune mai repede pe picioare. Ori nu te pune deloc. Ha, ha!...

Şi a urmat greşeala vieţii mele...

Nu puteam să aştept un an-doi până am fi „scos-o la capăt" cu doctorul, apoi încă vreun an cu căutarea candidatei şi înregistrarea căsătoriei... Aveam nevoie de o locuinţă omenească, atmosfera căminului îmi dădea un adevărat complex de inferioritate, mă tâmpea! Iar dovada că într-adevăr mă tâmpea n-a întârziat.

Căminul nostru, ca orice cămin ticsit cu muncitori în primă generaţie, cu ţărani adică, veniţi cu sutele la oraşul în stare să-i hrănească, nu se deosebea cu nimic de comuna patriarhală: cu beţivul satului, cu nebunul satului şi,

bineînțeles, curva satului. Ei bine, aceasta din urmă mi-a atras atenția. O proastă, care, după două invitații la cantina din apropiere şi două borşuri cu slănină, s-a declarat gata să fie a mea cu trup şi suflet. Mai ales cu trup. A trebuit să-i explic multă vreme că am nevoie de actul de căsătorie, şi nu de binefacerile mariajului, dar până la urmă a înțeles, a căzut de acord să ne unim numele, cu o condiție însă: un an până la viitorul divorț să se bucure şi ea de casa nouă. După care să-şi ia suma de bani promisă şi să-şi vadă de drum...

— Of, a exclamat ea, măcar un an să mă hodinesc şi eu de hărmăsarii iştia!...

După o nuntă foarte neafişată, Anul Nou 1948 l-am sărbătorit la fel de modest într-un apartament drăguț, cu două camere şi toate dependințele. Vreo trei zile toanta, nu vreau să-i pronunț numele, n-a ieşit din baie, se spăla, probabil, pentru prima oară în viață. Ce mi-a plăcut era că nu a atentat niciodată la pudoarea mea; după unele semne, mă înlocuia cu cavaleri întâmplători cât mă aflam la serviciu. Ce mă scotea din sărite – că-mi băgase toate economiile în covoare şi mobilă de la talcioc şi că-i umbla melița cât ținea ziulica...

Apoi a venit ziua cea tristă.

Instruită de acasă cum să alcătuiască cererea de divorț, „nepotrivire de caractere", m-am trezit în instanță că doamna vrea să divorțeze pentru „neîndeplinirea de către soț a obligațiilor conjugale", cerând totodată „departajarea bunurilor acumulate în comun". Adică a locuinței mele şi a mobilei, covoarelor etc... cumpărate din economiile mele.

Judecătorul, aproape roşind, mi-a pus o singură întrebare:

— Pârât, ați avut contacte sexuale cu petenta?

Bineînțeles, am fost nevoit să recunosc că nu... După care mi-am pierdut capul, ca să aflu până la urmă că-mi rămâne doar o cameră din apartament şi o jumătate din ceea ce transforma locuința în cămin...

N-am mai făcut apel, nu aveam nevoie de scandal. Peste vreo două săptămâni de coexistență nepaşnică în interiorul spațiului comun, cu buhai trecând peste mine, prin camera mea, ca să mugească din camera vecină, după hoardele de prietene venite să vadă cum se lăfăieşte târfa în lux, mi-am luat boarfele şi lumea în cap. Am găsit la marginea oraşului o chichineață cu dependințele în curte şi baia după colț, unde mi-am dus veacul până la pensie, garsoniera de acum fiind şi atenția cu care mi s-a răsplătit munca cinstită de treizeci şi cinci de ani...

E de la sine înțeles că am rămas pentru tot restul vieții cu învățătura că unii proşti sunt mai deştepți decât înțelepții şi, dacă nu ții cont de axioma aceasta, poți foarte uşor să „dai în bară", cum vă exprimați voi, cei de acum...

La deportarea din '49 am fost doar un simplu observator, trimis în nordul republicii, într-un raion ce nu-mi era cunoscut. Mecanismele operației nu s-au prea deosebit de cele din '41, n-am ce insista în descrieri şi amănunte. Personal însă, am avut ocazia să pătrund mai adânc în filosofia celor ce se desfăşurau, pot spune că mă maturizasem. Era suficient să priveşti în ochii celor care trebuiau să plece, să vezi câtă ură fusese acumulată în ei, acum revărsându-se fără rezerve. Şi am înțeles că mijlocul

ales pentru a potoli valul acesta de ură şi duşmănie era cel mai bun, era optim! Rupe de sub picioarele duşmanului de clasă pământul, dar pământul pe care s-a născut şi a crescut, distruge-i sentimentul veşniciei, al perpetuării pe această veşnicie cu sute de generaţii în urmă, strămută-l pe alte meleaguri, ca să-i arăţi cât de mic este în comparaţie cu ţara, cu globul pământesc, şi poţi spune că e al tău: îl ai dezorientat, debusolat, ca pe un nou-născut, şi după aceea îl poţi remodela cum trebuie. Exemplu pot sluji copiii şi nepoţii celor strămutaţi atunci, azi oameni de vază, vărsaţi în marea familie sovietică (pe care nu o vor distruge „democraţii" atât de uşor, ea începe să se reînchege!...).

Apoi a urmat drama morţii tovarăşului Stalin. Nu i-au ajuns – nu, nu ani! – zile, ca să ducă la acoperiş marele edificiu înălţat!... Şi tragedia (mai mult ca tragedia!) venirii la putere a lui Hruşciov...

Descompunerea uneia (de fapt, de ce „uneia"?) din cele mai mari puteri ale lumii a început în mod satanic: cu smulgerea pârghiilor de dirijare din mâinile noastre, ale organizaţiei noastre. Ce-a urmat? Comunişţii lui, îmbuibaţi de bunurile păzite de noi, pot spune – create de noi, au dus de râpă agricultura ţării, apoi industria, au luptat contra morilor de vânt – nu le-a plăcut, vedeţi dumneavoastră, cum desenează pictorii, cum cântă compozitorii, cum scriu poeţii... Să-i fi lăsat naibii pe aceşti copii răsfăţaţi ai societăţii cu jucăriile lor, s-ar mai fi implicat restul intelectualilor? Ar mai fi apărut disidenţii? Să-i fi lăsat naibii pe evrei să se călătorească spre peticul acela de pământ „al făgăduinţei" – făgăduinţa unei nostalgii veşnice după locurile calde părăsite –, s-ar mai fi ridicat lumea contra

noastră? (Ah, cât de simplu şi eficient voia să rezolve tovarăşul Stalin problema sionismului, şi n-a reuşit...)

Dar toate sforțările noastre de a deschide ochii orbiți de grăsime ai comuniştilor ce degenerau galopant au fost zadarnice. Dimpotrivă, cu mâinile noastre au încercat să-şi ducă la bun sfârşit operația de autodistrugere, şi în bună parte au dus-o...

Odată cu moartea (fizică!) a lui Brejnev, am fost pensionat. La nici şaizeci şi cinci de ani! Cu experiența mea! Cu o pensie, ce-i drept, bunicică, mai ales în comparație cu ce plătesc azi democrații, prietenii (nu ştiu de ce!), prietenii tăi...

Apoi a răsărit la orizontul țării cel care trebuia să fie salvarea ei: Andropov!

Începusem tratativele de revenire la vechiul loc de muncă, eventual ca operativ, dar... Nemiloasa moarte nu ține cont de valoarea unui om. Andropov a strălucit ca un meteor şi s-a stins.

Mai departe ştii tot. Ai fost şi eşti martor.

Şi, în general, nu vreau să mai revin la Istorie.

Istoria se scrie o singură dată, şi încercările de a o rescrie sunt sortite de la bun început unui eşec lamentabil. Nu vor reuşi să treacă de acest tabu nici noii democrați, cu atât mai puțin noii comunişti, cei care nu doar că acceptă capitalismul, ci îl şi practică, cei care presupun că lupta de clasă e un moft depăşit...

De mine am vrut să-ți vorbesc, despre mine în Istorie, despre copilul de țăran necăjit, care, datorită adevăraților comunişti, romanticii unei lumi mai bune, a ajuns, după ce

a cunoscut şi vicisitudinile vieţii, colonelul în rezervă Ion Verdikurov (fost Tarabanţu).

Unchiul tău.

După cât ai putut observa, am trecut fugitiv peste cea de a treia perioadă a vieţii mele, cea a călirii în război şi a activităţii de după. Nici eu nu ştiu de ce. Poate din cauză că nu s-a întâmplat nimic spectaculos, poate din cauză că perioada aceasta nu a contribuit cu nimic la formarea caracterului meu, dar poate şi din pricină că ar fi trebuit să scriu despre unele lucruri care ar fi pus la îndoială modestia mea. Şi am avut multe momente din acestea: şi încercarea de a-mi salva fratele, şi felul în care am reuşit să scot din uşa puşcăriei poetul acela, devenit apoi mare, care a încercat să „salveze" Cehoslovacia, şi, de ce n-aş spune-o, şi salvarea tatălui tău, care, dacă nu aş fi sugerat eu ideea unui spital de psihiatrie, ar fi făcut ani mulţi de lagăr în regiunile acelea de unde se întorc puţini...

Am făcut şi gogomănii, dar acestea m-au afectat mai mult pe mine decât pe cineva din societate sau poate chiar societatea.

Nimic spectaculos, nu-i aşa?

Zilele acestea însă, am aflat că ai hotărât să revii în ţară. Am ascultat cu urechile mele declaraţia ta de la „Europa Liberă" că eşti extrem de recunoscător Americii pentru cei doi ani de universitate pe care i-ai făcut acolo, dar că este pe glob un colţişor de pământ care are nevoie de tine, pe care nu-l poţi trăda prin lipsă şi pe care leprele nostalgice sau pur şi simplu hoţii vor să pună laba...

Frumos spus, foarte frumos.

Am înțeles din asta şi alte lucruri, pe care sunt sigur că le-ai intuit, dar nu le-ai spus din politețe: că nu mai vrei să-ți fie spălați creierii, că se poate învăța la fel de bine şi aici, fără să plăteşti învățătura cu slugărnicia unui viitor agent de influență, dacă nu chiar simplu agent... Şi că, în general, vrei să pui umărul... (Ori greşesc?)

M-am bucurat nespus. Am ajuns şi eu la capătul scrisorii cam lungi, pe care vreau să ți-o înmânez la sosire, mă şi gândeam cu groază cum aş fi putut să ți-o trimit acolo.

Dar motivul principal al bucuriei mele este altul...

Am repede şaptezeci şi şapte de ani. E vârsta sau începutul vârstei plecărilor. Şi cel puțin cincizeci din anii aceştia am purtat cu mine o durere, o dramă uriaşă în suflet. O durere pe care n-am mărturisit-o nimănui niciodată, pe care şi mie însumi uneori îmi era groază să mi-o împărtăşesc: nu am, nu am putut avea un urmaş...

Doamne, ce om aş fi putut face din el! N-ar fi scăpat niciun amănunt din experiența mea, ar fi adăugat practicii mele inteligența proprie, corect şi subtil dirijată de taică-su, ar fi sărit câte trei treptele pe care eu m-am târât în genunchi şi în coate, l-aş fi văzut cum saltă, zi cu zi, tot mai sus, ca să atingă, până la urmă, înălțimea la care eu n-am putut ajunge...

Vei citi această spovedanie a mea, a unchiului tău, şi...

Sunt sigur că voi avea acest urmaş. Şi va purta acelaşi nume cu care am venit eu pe pământ. Va citi scrisoarea aceasta şi va veni.

Iubitul meu nepoțel Traian!

Ştii tu oare ce înseamnă să stai îndesat pe o canapea de pe care te ridici cu greu, să stai la geam şi să visezi? Nu, nu la trecut, acesta e apanajul rataților! Să visezi la viitor!

Iată-ne, stăm amândoi pe otomana ce-mi odihneşte noaptea oasele bătrâne, stăm genunchi la genunchi, poate cu câte o ceşcuță de cafea, pe podele, discutăm liniştit, din când în când zâmbeşti poate de unele gafe ale mele în pronunție sau la sensul cuvântului, oricum, sunt un autodidact, am început-o nu de la Charles Perrault, ci de la Genoveva de Brabant, şi încă la maturitate! – dar eşti generos, urmăreşti miezul celor pe care ți le înşir, nu forma lor... Din când în când protestezi, dar, dacă nu ai dreptate, recunoşti. La un moment dat te rog: „Spune-mi Gioni! Simplu – Gioni". Tu îmi spui, şi discuția noastră adaugă un plus de căldură şi intimitate. Încep să ştiu toate gândurile tale! Dar de data asta – şi tu pe ale mele! Înțelegi? Vei şti gândurile mele! Şi vei prinde adâncul ascuns al acestei mici şmecherii, şi vei şti, de-acum înainte folosind-o, cine şi ce-ți este. Prieten? Duşman? De fapt, ai prins lucruşorul acesta încă în America ceea, singurul lucru bun adus de acolo. Spune-mi Bill, spune-mi Jack! Şi fac lucrul acesta nu umili căutători de prietenii, ci preşedinți de state! E un fleac, în fond, dar e atât de bine să ştii cu cine păşeşti, peste cine treci, pe cine calci în drumul tău impetuos, fără ezitări, spre columnă.

Vezi ce loc ți-am rezervat, Traiane?

Citeşte-mi scrisoarea. Citeşte-o atent, nu pe diagonală.

Apoi vino la mine, în garsoniera pe care ai bombardat-o cu zeci de pietre, bate la uşă şi eu îți voi deschide uşa şi sufletul.

— Spune-mi Gioni? ai să-mi zâmbeşti.

— Spune-mi Gioni, am să-ți răspund...

Cu dragoste,

unchiul tău Verdikurov Ivan Alexandrovici